

**TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDETE
İLİŞKİN KURUMSAL GÖRÜNÜMLER**

(Yüksek Lisans Tezi)

Beyza ACAR

Kütahya-2022

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDETE
İLİŞKİN KURUMSAL GÖRÜNÜMLER**

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Işıl GÖKTÜRK

Hazırlayan:
Beyza ACAR

Kütahya-2022

Kabul ve Onay

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından

Sosyoloji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Dr. Öğr. Üyesi Işlay GÖKTÜRK (Danışman)		
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep HİÇDURMAZ		
Dr. Öğr. Üyesi Rukiye SATILMIŞ		

Onay

Prof. Dr. Şahmurat ARIK
Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Kurumsal Görünümler” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

15/04/2022

Beyza ACAR

Özgeçmiş

Beyza ACAR İlk ve orta öğrenimini Eskişehir’de tamamladıktan sonra 2014 yılında Çağfen Koleji Anadolu Lisesi’nden mezun oldu. Aynı yıl lisans eğitimine başladığı Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nden 2018 yılında mezun oldu. 2018 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı’nda yüksek lisansına başladı.

ÖZET

TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDETE İLİŞKİN KURUMSAL GÖRÜNÜMLER

ACAR, BEYZA

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Işıl GÖKTÜRK
Nisan, 2022, 152 sayfa

Bu çalışmada, Türkiye’de yaşanan kadına yönelik şiddetin kurumsal görünümünü toplumsal cinsiyet ve şiddet kavramları üzerinden haritalandırmak amaçlanmıştır. Kadının maruz kaldığı şiddet toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden beslenmektedir. Bu anlamda biyolojik olarak cinsiyet kavramından farklı olan toplumsal cinsiyet kavramı ve kavram aracılığıyla kadına ve erkeğe yüklenen “kadınlık”, “erkeklik” algıları toplumsal düzlemde kalıp yargılar oluşmasına neden olmaktadır. Toplumsal bir sorun olarak kabul edilen ve çok yönlü olarak ele alınan şiddet ile mücadele çalışmaları da bu doğrultuda toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele doğru orantılı olarak ilerlemektedir. Çalışmada Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmaları üç başlık altında incelenmiştir; yasa ve yönetmelikler, kamusal alan ve sivil toplum olmak üzere.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Kamusal Alan, Sivil Toplum, Şiddet, Toplumsal Cinsiyet

ABSTRACT**INSTITUTIONAL OUTLOOKS ON VIOLENCE AGAINST WOMEN IN
TURKEY****ACAR, BEYZA****M. Sc. Thesis, Department of Sociology****Supervisor: Asst. Prof. Işıl GÖKTÜRK****April, 2022, 152 pages**

In this study, it is aimed to map the institutional aspects of violence against women in Turkey through the concepts of gender and violence. Violence against women is fed by gender inequality. In this sense, the concept of gender, which is biologically different from the concept of gender, and the perceptions of "femininity" and "masculinity" attributed to women and men through the concept cause stereotypes on the social plane. Efforts to combat violence, which is accepted as a social problem and handled in a multidimensional way, are proceeding in direct proportion to the fight against gender inequality in this direction. In the study, the studies on combating violence against women in Turkey were examined under four headings; laws and regulations, the public sphere and civil society.

Keywords: Civil Society, Feminism, Gender, Public Sphere, Violence,

ÖNSÖZ

“Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Kurumsal Görünümler’ konulu tez çalışmamın şekillenmesinde ve sonuçlanmasında bana her zaman yol gösteren, değerli bilgilerini benden hiçbir zaman esirgemeyen, paylaşılarak çoğalmayı bana öğreten değerli tez danışmanım sayın Dr. Öğretim Üyesi Işlay GÖKTÜRK’e;

Umutsuzluğa düştüğümde beni cesaretlendiren, her zaman yanı başımda olan ve değerli zamanlarını benimle paylaşan tüm sevdiklerime teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM ŞİDDET OLGUSU VE KAVRAMSAL İLİŞKİLER

1.1. ŞİDDET OLGUSU VE ŞİDDETİN FARKLI GÖRÜNÜMLERİ.....	6
1.2. ŞİDDETE SOSYOLOJİK YAKLAŞIM.....	24
1.3. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET	46

İKİNCİ BÖLÜM KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN BAĞLAMLARI

2.1. ‘KADINLIK YA DA/VEYA ERKEKLİK’ TOPLUMSAL CİNSİYET...58	
2.2. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI AİLE İÇİ ROL VE İLİŞKİLER	68
2.3. TOPLUMSAL CİNSİYETİN EYLEMLİLİKTE VE TEORİDE YANSIMALARI	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDET: KURUMLAR

3.1. TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDETE İLİŞKİN TARTIŞMALAR	96
3.2. TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDET: YASA VE YÖNETMELİKLER.....	103
3.3. TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDET: KAMUSAL ALAN.....	109
3.4. TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDET SİVİL TOPLUM	122
SONUÇ.....	143
KAYNAKÇA	146
DİZİN	152

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e.	Adı geçen eser
BM	Birleşmiş Milletler
CEDAW	Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
İMDAT	Şiddet Önleme ve Rehabilitasyon Derneği
KADES	Kadın Acil Destek Uygulaması
SHÇEK	Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
ŞÖNİM	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
Vd.	Ve diğerleri
Vd.	Ve diğerleri
WHO	Dünya Sağlık Örgütü

TEZ METNI

GİRİŞ

Şiddet kavramı farklı değişkenleri içinde barındıran bir olgu olup toplumsal bir sorun olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda şiddetin sosyolojik boyutunu kavramak elzemdir. Şiddet ve toplum kavramları birbirleri ile ilişkili kavramlardır. Şiddet olaylarının yoğun yaşanması toplumları, toplumsal alandaki aksaklıklar ve problemler ise şiddeti tetiklemektedir. Şiddet kavramı kabaca birey ya da bireylere yönelik ruhsal ve fiziksel olarak zor kullanmayı ifade etmektedir. Bu yönüyle şiddetin toplumsal alandaki görünümüleri çeşitlilik göstermektedir. Bu ekseninde şiddet olgusunun, psikolojik, fiziksel, ekonomik, cinsel gibi görünümüleri vardır. Tek bir nedene bağlı olarak meydana gelmeyen şiddet olgusunun tek bir sonucu da bulunmamaktadır. Şiddetin meydana getirdiği sonuçlar önce bireyi daha sonra aile içi ilişkileri ve toplumları etkilemektedir. Diğer bir ifadeyle şiddet önce bireyde ve yakın çevresinde tahribatlara neden olmaktadır. Şiddetin nedenlerindeki ve sonuçlarındaki çeşitlilik şiddetin görünümünde de yaşanmaktadır. Şiddetin psikolojik, ekonomik, cinsel ve fiziksel görünümünün yanında şiddet mağdurları da çeşitlilik göstermektedir. Toplumsal alanda dezavantajlı konumda olan özellikle kadın, çocuk ve yaşlılar şiddete en çok maruz kalan gruplardır. Bu çalışmada şiddet mağduru olan kadınlar ve kadına yönelik uygulanan şiddet ele alınmıştır. Özellikle toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalan kadının yaşadığı şiddet özel ve kamusal alanda görünür hale gelmiştir. Toplumsal değişmeye bağlı olarak meydana gelen toplumsal cinsiyet algıları aile içi rolleri ve aile içi ilişkileri etkilemektedir. Aile içinde meydana gelen değişim ve dönüşümler şiddetin görünümünü de etkilemektedir. Aile/ev içinde şiddete maruz kalan kadın kamusal alanda da şiddete maruz kalabilmektedir. Çalışmada bu durumun temel nedeni olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği ele alınmaktadır.

Tek boyutta ele almanın mümkün olmadığı, birçok etkene bağlı olarak gelişen şiddet olgusunun toplumsal alanda görünümüleri de çeşitlilik göstermektedir. Bu doğrultuda şiddet ile mücadele çalışmalarının da çeşitlilik göstermesi gerektiği çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Çalışmaya ilişkin yapılan literatür taramasında ‘kadına yönelik şiddet’ kelime grubu ile çeşitli aramalar yapılmıştır. Toplumsal bir sorun olarak ele alınan kadına yönelik şiddet konusunun iletişim bilimleri, sosyal bilimler, tıp gibi pek çok alanlarda ele alındığı görülmüştür.

Toplumsal cinsiyet kavramı, kültürel ve toplumsal değerler ile bireyin cinsiyetine bağlı oluşan kalıp yargıları ifade etmektedir. Cinsiyete bağlı olarak bireye

atfedilen görev ve sorumluluklar kadın ve erkek ilişkilerinde eşitsizliğe neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadına yönelik şiddetin temel nedenleri arasında yer almaktadır. Türkiye’de meydana gelen kadına yönelik şiddet olaylarının sayısındaki artış ve medyaya yansımaları kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmalarını arttırmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile mücadele paralel seyirde ilerlemektedir. Bu nedenle çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin teorik ve eylemlilikteki yansımaları ele alınmıştır. Kadına yönelik şiddetin temel nedenleri arasında yer alan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı duruş teorik düzlemde feminizm düşüncesi ile oluşmuştur. Feminist düşünce kadın ve erkeğin toplumun her alanında eşitliğini savunan görüşünü ifade etmektedir. Kadının da erkeğin sahip olduğu haklara sahip olması gerektiğini vurgular. Kadının dezavantajlı konumda olmasını eleştirir ve toplumsal fırsat eşitliğinin sağlanması gerektiğini böylece toplumda daha eşit özgür bir ortam yaratılacağını savunmaktadır. Eşitlik kavramına vurgu yapan feminist düşüncenin yaygınlaşması ile ‘toplumsal cinsiyetin eylemlilikte yansımaları’ olarak ele alınan kadın hareketleri meydana gelmiştir. Kadın hareketleri ise, eşitlik düşüncesinden beslenerek kadınların kendi haklarını elde etmek, toplumsal alandaki sorunlarına yönelik çözüm getirmek için yürüttükleri mücadeleleri ifade etmektedir.

Feminist düşünce ile yaygınlaşan eşitlik, özgürlük gibi söylemlerden beslenen kadın hareketleriyle birlikte kadınlar toplumsal alanda güçlü kılınmaya çalışılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı ortaya çıkan kadın hareketlerinin Türkiye’de geçirdiği süreçler kadınların kazandığı haklar, kadına yönelik şiddet olayları, kamusal alanda kadın gibi pek çok alanı etkileyip, pek çok alandan etkilenmiştir. Kadın hareketleri aracılığıyla, adının toplumsal alandaki imkanlara ulaşma noktasındaki eşit olamayan konumu, özel ve kamusal alanda kadına yüklenen ağır sorumlulukları, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi pek çok problemle mücadele edilmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de 1908 yılından itibaren kadının toplumsal alandaki problemlerine ve mevcut durumunu iyileştirmeye yönelik pek çok örgüt kurulmaya başlanmıştır.

Toplumsal cinsiyete dayalı olarak meydana gelen kadına yönelik şiddet olaylarının temelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği yer almaktadır. Bu bağlamda kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmalarının temelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele yer almaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadelenin örgütsel boyutu incelenmiştir. Kadına yönelik şiddet ile mücadelenin örgütsel boyutu üç eksenle incelenmiştir. Bunlardan ilki yasa yönetmelikler, ikincisi kamusal alan ve

sonuncusu sivil toplum bağlamındadır. Kadına yönelik şiddetin aktörleri resmi ve gayri resmi aktörler olarak ikiye ayrılmış resmi aktörlerin başında yasa ve yönetmeliklere yer verilmiş olup, kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasındaki gayri resmi aktörlerde ise sivil topluma verilmiştir. Bu çalışmada kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında başat aktörlerden olan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun şiddete uğrayan ya da şiddete uğrama tehlikesi altında bulunan kadınlara yönelik koruma ve şiddeti önleme amacı taşımaktadır. Kanun kapsamında şiddet mağduru kadına kamu otoritesi aracılığıyla birtakım imkanlar sunulmaktadır. Örneğin aynı evde yaşadığı ve şiddet gördüğü bireyden korunması amacıyla şiddet failini evden uzaklaştırma, çalıştığı iş yerinden uzaklaştırma gibi haklar tanınmaktadır. Kadına yönelik şiddet ile mücadelenin başat aktörlerinden olan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun sadece evli olan bireyleri değil, evli olmayan ancak aynı evde yaşayan bireyleri, sevgilileri, ısrarlı takip mağdurlarını, aile fertlerini de içine almaktadır. Kadına yönelik şiddetle mücadelenin ikinci ayağını ise kamusal alan oluşturmaktadır. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un belirttiği uygulama usulüne yönelik kurulan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi oluşturmaktadır. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinde şiddet mağduru ya da şiddet tehdidi altında bulunan kadınlara yönelik olarak çeşitli hizmetler sunulmakta ve şiddet mağdurunun mevcut durumundan hareketle alanında uzman kişiler tarafından çeşitli görüşmeler yapıldıktan sonra gerekli destek hizmetleri verilmekte ve uygun olan kadın sığınma evine nakli gerçekleştirilmektedir. Yine şiddet mağduru ya da şiddet tehdidi altında bulunan bireylere yönelik danışmanlık hizmeti veren ve üçüncü kişiler de dahil olmak üzere bireylerin danışmanlık hizmeti alabileceği diğer bir uygulamanın adı ise ALO 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Engelli Danışma Hattıdır. Bir diğer uygulama ise özellikle can güvenliği tehlikede olan şiddet mağdurlarına yönelik olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı'nın ortak yürüttüğü bir çalışma olan elektronik kelepçe uygulamasıdır. Şiddetin ve şiddetin meydana getirdiği olumsuz sonuçlarının önüne geçmeye yönelik uygulanan proje elektronik sistemlerle takip bağlamında uygulanmaktadır. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından uygulamaya konulan diğer bir proje ise Kadın Acil Destek Uygulamasıdır. KADES ile şiddet tehdidi ya da şiddet altında bulunan bireylere yönelik en hızlı müdahale hedeflenmektedir. Akıllı telefonlara indirilen uygulama sayesinde şiddet tehdidi altında bulunan ya da uzaklaştırması olan bireyin kendisine yaklaşması durumunda mağdurun tek bir butona basarak en kısa zamanda kolluk güçlerinin olay

yerine intikalinin sağlandığı bir proje olmaktadır. Kamusal alanda yapılan bütün bu çalışmalara rağmen kadına yönelik şiddetin önüne sadece kamusal çalışmalar ile geçilmesi mümkün olmamaktadır. Bu nedenle kadına yönelik şiddet ile mücadeleyi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı duruşu hedefleyen bir önemli aktör ise sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu çalışmada kadına yönelik şiddet ile mücadelede aktif rol oynayan üç sivil toplum kuruluşuna yer verilmiştir. Bunlar; Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Kadın Dayanışma Vakfı ve İMDAT- Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği'dir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı şiddet mağduruna yönelik sığınma hizmeti ve rehberlik hizmetleri vermekte ve şiddet mağduruna yönelik bünyesinde bulunan gönüllüler aracılığıyla şiddet mağduru kadının topluma tekrar kazandırılması için çalışmalar yürütmektedir. Kadın Dayanışma Vakfı ise feminist düşüncenin sunduğu özgürlük, eşit haklar gibi söylemlerden beslenerek kurulmuş bir vakıftır. Şiddet mağdurlarına yönelik danışmanlık hizmeti vermektedir. Yine aynı amacı taşıyan bir diğer dernek ise İMDAT- Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği'dir.

Toplumsal bir problem olarak ele alınan kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmaları tez çalışması boyunca toplumsal kurumlardan bağımsız olarak ele alınmamış, kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmalarının resmi ve gayri resmi aktörleri ele alınmıştır. Türkiye'de kadına yönelik şiddet ile mücadele eden kurumların şiddet mağdurlarına ve şiddeti önlemek adına yürüttüğü çalışmalara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
ŞİDDET OLGUSU VE KAVRAMSAL İLİŞKİLER

1.1. ŞİDDET OLGUSU VE ŞİDDETİN FARKLI GÖRÜNÜMLERİ

Şiddet olgusu, kişi veya kişilere bedensel, ruhsal, duygusal olarak güç kullanmayı ve zarar vermeyi ifade etmektedir. Şiddet yoluyla karşı tarafı sindirmek ve karşı tarafa zarar vermek hedeflenir. Şiddet olgusu gelişim süreçleri içerisinde meydana gelmektedir. Çok boyutlu olan şiddet olgusunu ve şiddete eğilimli bireyi interdisipliner bir yaklaşımla ele almak yerinde olacaktır. Şiddetin toplumsal alandaki görünümü ve türleri çeşitlilik göstermektedir. Bu doğrultuda şiddet olgusu ve şiddetin farklı görünümü ele alınmıştır.

Toplumların önde gelen ortak dertlerinden birini şiddet oluşturmaktadır. Özellikle artan şiddet olaylarının sıkça kadına yönelik yaşanması ve cinayet ile sonuçlanan örnekleri içine alması nedeniyle şiddet ile mücadele etme çalışmaları hızlanmıştır. Şiddet olgusunu anlamadan ve bireylerin şiddete yönelme sebeplerini bulmadan şiddet için çözüm üretmek yetersiz olacaktır. Şiddet, biyolojik olmaktan çok, öğrenilmiş bir davranıştır. Şiddet; kişilere fiziksel veya psikolojik baskı uygulayarak kişinin zarar görmesine neden olan davranışların tümü olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere şiddet sadece bireye uygulanan fiziksel gücü ifade etmemekte hakaret, aşağılama, kötü söz ve muameleyi de içeren psikolojik durumları da içine almaktadır (Kalyoncu, 2009). Çok boyutlu olan şiddetin ortaya çıkışı ise bir anda olmamakta belli gelişim süreçlerinden geçmektedir. Şiddetin dört aşaması vardır. Bunlar; oluşum aşaması, gerginlik aşaması, uygulanma aşaması ve pişmanlık aşamalarıdır. Oluşum aşamasında farklı düşüncelere sahip olan taraflar düşüncelerini diğerine aktarmaya ve kabul ettirmeye çalışır ancak sağlıklı bir iletişim kurulamaz ise taraflar arasında gerginlik ve uyuşmazlık çıkmaya başlar. Gerginlik aşamasında, tarafların birbirlerine düşüncelerini benimsetememelerinin bir sonucu olarak tehdit ve korkutmayı içeren davranışlar sergilenmeye başlanır. Yaşanan gerginlik sonucunda taraflardan biri diğerinin düşüncesini hala benimseyememiş ise gerginlik artarak devam eder ve üçüncü aşama olan uygulanma aşamasına geçilmiş olur. Uygulanma aşaması ise şiddet aşamasını ifade etmektedir. Bu aşamada taraflardan güçlü olan diğerine karşı şiddet aracılığı ile kontrol ve denetimi sağlamaya çalışır ve bunu fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel olmak üzere çeşitli yollarla yapar. Son aşama ise pişmanlık aşamasıdır. Pişmanlık aşamasında ise uygulanan şiddet sonucunda tarafların öfkeleri boşalır durum değerlendirilmesi yapılabilmekte ve pişmanlıklar meydana gelmektedir. Şiddet mağduru kişinin şiddet uygulayan kişinin gücüne inanabildiği gibi kendi gücünü arttırıcı

stratejiler de içerebilmektedir (Suğur, 2012). Belli süreçlerden geçerek meydana gelen şiddet eylemine yatkın olan bireyi ve şiddete yönelme sebeplerini irdelemekte yarar vardır. Şiddet eyleminin yaşandığı üçüncü aşamaya gelinmesinde ve bireyin şiddete yönelmesine sebep olan psikolojik bozuklukların çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Bireyi şiddete psikolojik faktörler itebildiği gibi eğitim problemleri, sosyal, ekonomik, kültürel faktörler de bireyi şiddete meyilli bir birey haline dönüştürebilmektedir (Kalyoncu, 2009).

Şiddet kavramı geniş anlamda bedene uygulanan güç olarak algılanmaktadır. Dar anlamda şiddet kavramı incelendiğinde ise bedene uygulanan gücün yanında psikolojik, sözel, ekonomik, sosyal, cinsel gibi şiddet türleri olduğu görülmektedir. Kavramın daha sağlıklı oturtulabilmesi için şiddetin tanımı, sosyal hayattaki görünümü ve aile içi ilişkilerde yarattığı tahribatlara farklı tanım ve yaklaşımlara yer verilmesinin daha yararlı olacağı düşünülmüştür. Şiddet, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da şu şekilde ifade edilmiştir:

“Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış” (Resmi Gazete , 2012).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise şiddeti “Fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm veya psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması durumu’ olarak tanımlamıştır (WHO Dünya Sağlık Örgütü, 2021). Şiddet, bireylerin bedensel veya psikolojik açıdan zarar görmesine, yaralanmasına ve hatta sakat kalmasına neden olan hareketlerin tümüdür. Şiddetin bağlı olduğu etkenleri tek bir nedene bağlamak oldukça zordur. Bireylerin şiddete yönelmesinde sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik birçok etken mevcuttur. Aile içinde yaşanan şiddet de buna bağlı olarak çok yönlü bir olgudur. Aile içinde yaşanan şiddet, toplumsal alanda yaşanan şiddetten bağımsız değildir. Kısaca aile içi şiddette toplum ve aile birbirinden bağımsız değildir. Şiddetin temelinde yatan saldırganlık duygusu toplumsallaşma sürecinde öğrenilebilmektedir. Bu sebeple bireyin içinde yetiştiği toplumun sosyo-kültürel dinamikleri önem arz etmektedir. Bireyin deneyimlediği kültürel yapı, sosyal sermayesi, içinde yetiştiği aile yapısı, ekonomik durumu gibi etkenler bireyin şiddete eğilimli olmasında etkilidir (Baygal, 2012). Tek bir neden üzerinden şiddet olgusu ele alınarak toplumsal farkındalığın

sağlanması ve şiddeti önlemenin mümkün olmayacağı genel geçer bir gerçek haline gelmiştir. Birey şiddetin yaşandığı bir ailede büyümüş olabilir, şiddet ile sosyal çevresiyle birlikte tanışmış olabilir, şiddet çekilen ekonomik güçsüzlükler, ailenin ihmarkarlığı, duygusal istismar gibi birçok etkenle bağdaştırılabilir.

Kitle iletişim araçlarının sunduğu şiddet içerikli görseller, diziler, programlar şiddeti normalleştirmiş ve çocuk veya yetişkin bireyler için şiddeti daha görünür kılmıştır. Kitle iletişim araçlarının sunduğu şiddet içerikli görseller, özellikle savaş oyunları şiddetin hayatın içinde olağan bir durum olarak algılanmasına neden olmuştur. ‘Eğitim ilk ailede başlar.’ Cümlesine paralel olarak birey ilk şiddeti ailede, yakın çevresinde öğrenir, örneğin ailelerin özellikle erkek çocuklarına karşı ayrımcı yaklaşımları kardeşler arasında kıskançlıkların oluşmasına sebebiyet vermektedir, bu kıskançlıklar zamanla kavgaya ve kavganın boyutu şiddete dönmektedir. Erkek çocuğun ilk oyuncaklarından biri tabancadır, bununla büyüyen çocuk ilerleyen yaşlarda gerçek bir tabancaya sıcak bakabilmektedir.

Şiddetin türlerinden biri de aile içi şiddettir. Aile içi şiddet sadece kadına yönelik şiddet ile sınırlı değildir. Anne baba ya da ailenin diğer üyeleri tarafından şiddete maruz kalan çocukları, kadının erkeğe uyguladığı şiddeti, birbiriyle kan bağı ile bağlı bireyler arasında ortaya çıkan şiddeti de barındıran geniş bir alandır. Aile içi şiddet tek bir nedene bağlı olarak ortaya çıkmamaktadır, bireyleri şiddete iten birçok faktör bulunmaktadır. Aile içi şiddette başlıca etkili olan faktörler arasında; aile üyelerinin fazla olması, aile içinde şiddet eğilimi gösteren bireyin yetiştiği ailenin ekonomik durumu -çocuğun kendisine ait bir odasının olmaması gibi- engelli bir kardeş ile birlikte büyüme, aile fertlerinde aşırı alkol tüketimine bağlı kontrolsüz davranışlara şahit olma, aile içindeki bireylerin negatif özellikler taşıması ve duygusal durumlarının sürekli karamsarlık halinde olmasına bağlı olarak aile içinde birlik beraberliğin olmaması, sosyal destek sisteminin zayıf olması, sürekli şiddet içerikli dizi ve filmlerin izlenip şiddet içerikli oyunlar oynanması gibi nedenler sayılabilmektedir.

Şiddete tanık olunan ailelerde büyüyen çocuklar ileride şiddete eğilim göstermektedirler. Birey şiddete uğramasa dahi şiddete tanık olması ilerleyen yaşlarında duygusal ve eylemsel olarak bir takım sosyal uyumsuzluklar ve olumsuzlukları beraberinde getirmektedir (Geleri, 2014). Aile içinde yaşanan şiddetin bireysel ve çevresel faktörlerini de içeren bir tanım yapılabilmektedir. Bu tanım; Aile içinde birlikte ya da ayrı yaşayan, birbirleriyle kan bağı bulunan bireylerin birbirlerini incitmeleri,

birbirlerine fiziksel, psikolojik, ekonomik gibi birçok yönden zarar vermesini şeklindedir (Öztürk, 2010). Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da, Ev içi şiddet: “*Şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet*” şeklinde tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 2012). Aile bireylerine ve kadına yönelik şiddetin T.C Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yapılan tanımı ise şu şekildedir:

“Çocuk, eş, eski eş, yakın akrabalar gibi aile bireyleri arasında gerçekleşen; bireyin, fiziksel, cinsel, ekonomik veya psikolojik zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal veya özel alanda meydana gelen, fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranıştır” (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2021).

Aile içinde görülen şiddetin; fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik olarak farklı kategorilerde incelenmesi mümkündür. En çok karşılaşılan şiddet türü ise fiziksel şiddettir. Fiziksel şiddet temelde bedensel güce dayanmaktadır. Bedensel olarak daha güçlü olan erkeğin kadına şiddet uygulama oranı kadının erkeğe şiddet uygulamasına göre daha yüksektir (Aydın, 2013). Fiziksel şiddete maruz kalan bireyin uğradığı şiddet bedeninde görünür olabileceği için bu durumdan rahatsızlık duyması, şiddet uygulayana karşı ilgili kamu kurumlarına müracaatta bulunması diğer şiddet türlerine oranla daha yaygındır.

Dünyanın ortak problemlerinden olan fiziksel şiddet, aile içinde ve özellikle kadına yönelik yapılmakta, sakatlanma hatta ölüm ile sonuçlanabilmektedir. Fiziksel şiddetin görünür olması diğer şiddet türlerinden onu ayırmaktadır. Aile içinde şiddetin mahiyeti ve ciddiyetini anlamak için istatistiksel verilerden yararlanmanın faydalı olacağı düşünülmüştür. Her yıl yaklaşık 150 insan, eşi ya da eski eşi tarafından öldürülmektedir. Öldürülen bireylerin %80’ini kadınlar oluşturmaktadır. Her dört kadından biri aile içinde şiddete maruz kalmaktadır. Her yıl 300.000 ile 4000.000 arası olay, emniyet birimlerin tarafından kayıt altına alınmaktadır. Tutulan bu kayıtlar istatistiksel olarak incelendiğinde şiddet mağduru olan bireylerin beşte dördünün kadınlardan oluştuğu gözlemlenir. Kadının şiddet mağduru olarak ilgili polis birimlerine başvurmasının sonucunda elde edilen oran, şiddetin %45’inin ev içi şiddetten kaynaklandığını gösterir. Kadına yönelik her yıl yaklaşık 6.5 milyon şiddet olayının yaşandığı tahmin edilmektedir. Mağdur

kadınların başvurularından hareketle elde edilen bu verilere ek olarak aile içi şiddetin mağduru olan kadınlar, şiddetin daha da artacağından korkması, ailenin düzeninin bozulmamasını istemesi, aile içi şiddeti özel bir mesele olarak görmesi gibi sebepler ile polise bu durumu bildirmemektedir (Browne, 2014).

Aile içi şiddet genelde bireylerden güçlü olanın güçsüz olana uyguladığı, fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel, duygusal vb. olumsuz eylemlerdir. Aile içi şiddete maruz kalan bireyler ile ilgili elde edilen veriler ilgili polis birimlerine başvuruda bulunan şiddet mağdurlarının sayılarıyla oluşturulmuştur. Aile içinde şiddete maruz kalan bireylerin emniyet birimlerine başvurma oranı ise oldukça azdır. Bunun sebebi ise aile içi mahrumiyet ve şiddetin devamlı ve artacağından korkulması ve kültürel yapının etkisiyle aile içinde olanın gizli kalmasına yönelik düşünce yapısıdır. Şiddete sessiz kalınması şiddeti meşrulaştıran bir etken olmaktadır. Aile içi şiddet evrensel bir olgu olmasına karşın şiddete neden olan etmenler evrensel özellikler göstermemektedir. Şiddetin nedenleri içinde bulunulan toplumsal yapının özelliklerinden bağımsız değildir. Bireysel düzeyde ortaya çıkan şiddet toplumsal koşullar ile ilişkilidir. Toplumun geçirdiği süreçler, aile yapıları, aileye atfedilen değerler, ataerkil aile yapıları gibi pek çok özellik şiddetin nedenlerini etkilemektedir. Aile içi şiddetin arkasında yatan nedenleri tek bir başlık altında toplamak oldukça güçtür. Şiddete neden olan etmenlerin varlığı bireyin şiddete başvurma ihtimalini arttırmaktadır. Aile içi şiddetin nedenlerini genel hatlarıyla; ailevi nedenler, bireysel nedenler ve toplumsal nedenler olmak üzere üçe ayırmak mümkündür (Tekin, 2011).

Aile bireyin içinde bulunduğu topluma uyum sürecinin ve toplumsallaşmanın başladığı en küçük birimdir. Çocuk topluma dair birçok şeyi ailede öğrenmeye başlar bu duruma paralel olarak şiddet olgusu da ailede öğrenilebilmektedir. Özellikle ataerkil değerlerin hakim olduğu aile modelinde erkek, aile için karar organı ve kadın üzerindeki egemen güçtür. Bireyi şiddet eylemine itecek başlıca ailevi nedenler şunlardır: Bireyin içinde yetiştiği ailede anne ve babanın birbiriyle ve çocukla kopuk bir etkileşim halinde olması, çocuğa karşı yersiz ve fazla disiplinler yaklaşım ve buna bağlı olarak uygunsuz sınır koyma ve ceza yöntemi uygulama, çocuğa karşı uygulanan aşırı disiplinler yaklaşımın aksine sınırları olmayan rahat aile tutumları, şiddete tanık olma veya şiddet mağduru olma, çocuğun suç geçmişi olan bir aile içinde büyümesi, çocuğa karşı cinsel istismar (Tekin, 2011).

Şiddeti tetikleyen bir diğer unsur ise bireysel nedenlerdir. Bireyin kişisel özellikleri, biyolojik ve genetik yapısı şiddetin nedenleri arasında sayılmaktadır. Kadının biyolojik yapısı erkek karşısında bedensel olarak zayıf olması kadını şiddete maruz kalan taraf kılmaktadır çoğu zaman. Kalıtım ve içgüdüler gibi bireysel özellikler şiddet eğilimini açıklamak için faydalanılabilecek özellikler arasındadır. Bireyi şiddet eylemine itecek başlıca nedenler şunlardır: Bireyin eğitim hayatında başarısız olması, çözüm bulma gibi sosyal becerilerde yetersiz olması, özgüven eksikliği, genetik olarak şiddete yatkın olması, duygu düşünce ve duygusal bozukluklar, psiko- patolojik sorunlar, bireyin öfkesine hakim olamaması, alkol ve uyarıcı madde kullanımı, hiperaktivite bozukluğu şiddetin bireysel nedenleri arasında sayılabilmektedir (A.g.e).

Şiddetin ortaya çıkmasında etkili olan bireysel nedenlerin bir kısmı ekolojik etkenlerden hareketle açıklanmaktadır. Ancak bireyi şiddete iten ekolojik etkenler bireysel düzeyde, bireyin toplumsal hayatını belirleyen doğal etkenlere vurgu yapar. Çünkü her bireyin kendine has biyolojik özellikleri vardır ve bu biyolojik özellikler bireyin toplumsal alan içerisindeki yerini, davranışlarını ve rollerini belirler. Bireyin biyolojik özelliğine göre belirlenen roller, anlamlar toplumdan topluma değişkenlik göstermektedir. Bireyin içinde bulunduğu toplumsal çevresinden gelecek herhangi bir etkiye vereceği tepki bireyin şiddete eğilimli ya da uyumlu kişilik olup olmadığının göstergesi olmaktadır (Ayan, 2010).

İnsan doğası gereği olarak mı yoksa içinde yaşadığı toplum ve kültür ile mi şiddete eğilimli olur sorusu tartışma konusudur. Şiddetin sadece kalıtsal ve biyolojik özellikler ile açıklanmaya çalışılması yetersiz olacaktır. Şiddet eğilimi büyük ölçüde öğrenilmiş bir davranıştır. Bireyin görerek ya da deneyimleyerek içinde bulunduğu toplumda öğrenebileceği bir olgudur. Şiddet taklit yoluyla öğrenilebilen bir davranıştır. Şiddet kavramına sosyolojik olarak yaklaşıldığında şiddetin aile içindeki ilişkilere veya toplumsal sermayeye bağlı olduğu görülmektedir. Ekonomik yetersizlikler de şiddeti tetikleyen sosyal nedenlerden biridir. Bireyi şiddet eylemine itecek başlıca toplumsal nedenler şunlardır: Toplum, kadın ve erkeğe farklı yaklaşımda bulunmaktadır. Örneğin erkeğin aile içinde şiddet uygulaması bazı ataerkil toplumlar tarafından suç kabul edilmemekte ve erkek mazur görülmektedir. Şiddetin normalleşmesinde medya ve kitle iletişim araçları da etkilidir. Televizyon dizilerinde ön planda olan şiddet teması izleyiciler üzerinde etkili olmaktadır. Televizyon dizilerine ek olarak şiddet içerikli programlar, bilgisayar oyunları da şiddeti tetikleyen sosyal öğeler arasında yer

almaktadır. Eğitim sisteminde yaşanan sıkıntılar ve akran baskısı bireyi aile içinde şiddete iten sebepler arasındadır. Bireyin karakterinin şekillendiği önemli çağlardan olan ilkokul çağında yanlış arkadaş seçimi, olumsuz okul ortamı ve alkol ve madde bağımlılığı olan kişiler ile kurulan ilişkiler bireyi şiddete yönlendirmektedir. Aynı zamanda kullanılan bağımlılık yapan maddeler bireyi ruhsal ve bedensel olarak etkilemektedir (Tekin, 2011).

Şiddete yol açan toplumsal nedenler içerisinde çevresel etkenleri de barındırmaktadır. Özellikle 20. Yüzyıl sonrasında ön planda olan kimyasal, endüstriyel ürünler ve metropol hayatı bireylerde saldırgan davranışların ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda kötü kokular, aşırı sıcak, yoğun trafik, gürültülü ortamlar da şiddetin oluşmasına zemin hazırlayan ve saldırgan, zorba davranışların kolayca ortaya çıkabildiği çevresel faktörlere örnek teşkil etmektedir (Vatandaş, 2003).

Aile içinde yaşanan şiddet ağırlıklı olarak bedensel anlamda güçlü olan erkeğin kadına uyguladığı şiddet şeklinde görünürde olmakla birlikte aile içinde şiddet sadece kadına yönelik şiddet ile sınırlı değildir. Pek çok çocuk da aile içinde şiddete maruz kalmakta ve çocuk istismarı meydana gelmektedir. Aile içinde yaşanan şiddeti; kadına yönelik şiddet, erkeğe yönelik şiddet ve çocuğa yönelik şiddet olarak ayırmak mümkündür. Aile içinde yaşanan şiddette maruz kalan taraf olarak genelde kadınlar ön plandadır. Çünkü erkekler biyolojik olarak kadınlara göre daha güçlü, sosyolojik olarak saldırganlığa daha çok eğilimlidir. Kadınlar erkeğe oranla daha çok fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Buna karşın zaman zaman şiddet mağduru erkekler de vardır. Üzerinde toplum baskısı olan erkek kadına göre hakkını aramak için resmi kurumlara başvurmakta çekingen davranmaktadır. Özellikle ataerkil aile yapısının hakim olduğu toplumlarda şiddet mağduru erkekler çeşitli polis birimlerine müracaatta bulunmaktan çekinmektedir.

Toplumda genel olarak şiddetin sorumlusu taraf olarak erkekler ön plana çıkarlar. Bu durum ise erkeğe yönelik uygulanan şiddetin gözardı edilmesine neden olmaktadır. Şiddet mağduru erkekler üzerine yapılan araştırmalar ise oldukça azdır. Toplumsal cinsiyet rolleriyle toplum tarafından erkeğe yüklenen görev ve sorumluluklar, ataerkil toplum yapısı erkek bireyler için baskı oluşturmakta ve erkeklere kadınlara göre duygularını belli edememe, strese ve üzüntüye yol açan her durumda kendini duygusal olarak bastırıp tepki vermeme gibi oldukça zor özelliklerin atfedilmesi, erkek üzerinde baskı oluşturmaktadır. Toplum tarafından kültürle beraber erkeğe atfedilen bu sorumlulukların yerine getirilememesi durumunda gerginliğin artmasıyla şiddete neden

olmaktadır. Erkekler kendilerine uygulanan psikolojik, fiziksel, ekonomik psiko-sosyal her türlü şiddet karşısında genelde susmayı tercih ederek gerekli kurumlara müracaatta bulunma konusunda çekimser kalmaktadırlar (Çelik, 2020).

Çocuk istismarı aile içinde yaşanan şiddet çeşitleri arasında yer almaktadır. Aile içinde anne-baba ya da diğer aile fertleri çocuğa yönelik şiddet uygulayabilmektedir. Çocuk istismarı sadece fiziksel anlamda şiddeti ifade etmemektedir. Çocuğa karşı duygusal, psikolojik, ekonomik, cinsel vb. şiddeti de kapsamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı çocuk istismarı tanımlaması *“Çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikososyal gelişimini olumsuz etkileyen, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek uygulanan tüm davranışlar çocuğa kötü muameledir.”* (Çocuk istismarı - Vikipedi (wikipedia.org) , 2021). Çocuğa yönelik şiddet aile içinde bir çok şekilde kendini gösterir. Örneğin hamile bir annenin sigara içmesi ya da alkol kullanması doğmamış çocuğuna karşı bir şiddet uygulama biçimidir. Aile içinde çocuğa karşı ihmal de şiddet içerisinde değerlendirilmektedir. Çocuğun bakım, beslenme, gibi temel gereksinimlerinin karşılanmaması sağlık koşullarının yetersiz olması, çocuğun gelişimi için gereken ihtiyaçların yerine getirilmemesi çocuğa karşı ihmal davranışına örnektir. Aile içinde ihmale uğrayan çocuk her çeşit istismar için hedef olmaya uygundur. Çocuğa karşı şiddetin bir diğer görünümü ise cinsel yönden şiddettir. Çocuğa karşı uygulanan cinsel şiddet, çocuğun cinsel organlarını ellemek , ensest, çocuğun birinci ve ikinci derece yakınlarıyla cinsel bir birlikteliğe maruz kalması, tacavüz, pedofili, çocuğun yetişkin yaştaki aile üyeleri tarafından tacize uğraması, gibi eylemleri içermektedir. Çocuklara karşı uygulanan bu şiddet türü toplum tarafından tabu olarak görülmektedir. Tüm bunların yanı sıra çocuğun şiddet uygulanan bir evde büyümesi, annenin babaya ya da babanın anneye karşı sözel olarak aşağılayıcı cümleler kurması, bağırması, tartışması vb. bu gibi durumlara çocuğun maruz kalması çocuğu örseleyen bir şiddet çeşitidir (Tekin, 2011).

Çocuğa yönelik olan her türlü kötü muamele çocuğa şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Çocuğa yönelik şiddet annenin gebelik sürecinden itibaren başlayabilir; hamile olan annenin sigara kullanması, yanlış ilaç kullanması, çocuğun ve kendinin sağlığına zarar veren eylemlerde bulunması çocuğa yönelik şiddet olarak değerlendirilmektedir. Doğum sonrasında aile içinde huzurun olmaması, ebeveynlerin çocuğa karşı barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaması da yine çocuğa yönelik istismardır. Çocuğa karşı şiddet sadece ev içinde değil, okulda, internet ortamında da meydana gelmektedir. Sağlıklı bireylerin gelişimi ve huzurlu bir toplum için gerekli yasal

düzenlemeler yapılmaktadır. Aynı zamanda çocuk istismarı ile ilgili birçok kanun maddesi mevcuttur.

Bir toplumun temel kurumlarından biri ailedir. Aile toplumun devamını sağlayan kültürün nesilden nesile aktarılmasına aracılık eden toplum içindeki en küçük birimdir. Neslin devamı anne ve babanın çocuk sahibi olmasıyla sağlanır, ailenin işlevleri ise sadece çocuk sahibi olmak ile sınırlı değildir. Ailenin çocuk üzerine sorumlulukları vardır; çocuğun bakımı, gerekli sağlık koşullarının sağlanması, fiziksel, sosyal, duygusal, sevgi, şefkat, güven ihtiyaçlarının aile tarafından giderilmesi gerekmektedir. Aile içinde yetişen sağlıklı bireyler toplum sağlığı için de önem arz etmektedir. Hükümetler de sağlıklı bireyler için gerekli yasal düzenlemeleri, politaları ve uygulamaları geliştirmektedir (Ayan, 2010).

Çocuğa yönelik şiddet dünyada ve Türkiye’de önemli bir sorun oluşturmaktadır. Kanun çerçevesinde aile içi çocuk istismarını engellemek için yasal düzenlemeler yapılmıştır. Türk Medeni Kanunu buna örnektir. Türk Medeni Kanun’da çocuk reşit (ergin) olana kadar yani çocuk Türk Medeni Kanunu’nun 11. Maddesinde belirtildiği gibi 18 yaşını doldurana kadar çocuğun velayet hakkı anne ve babaya tanınmıştır. Ancak çocuğun terbiye edilmesi için anne ve babaya tedip hakkı verilmiştir. Ana babaya verilen tedip hakkı çocuğa karşı fiziksel şiddet uygulamasının yasal olması anlamına gelmemektedir. Çocuk istismarına yönelik olarak Türk Medeni Kanun’a benzer olarak Türk Ceza Kanunu’nda da kasten öldürme, çocukların cinsel yönden istismarı ve eziyet gibi suçları içerecek şekilde düzenlenmiştir. Türk Ceza Kanunu’nun çocuğa karşı uygulanan şiddete karşı kabul ettiği yaptırımlar çocuk istismarında bulunanlara yönelik olarak ağır hükümler içermektedir (A.g.e). Türk Ceza Kanunu Madde 82’de Kasten öldürme suçunun; üstsoy veya altsoydan birine ya da eş veya kardeşe karşı, çocuğa ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenmesi halinde, kişi ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır (Polis Mevzuatı ve İlgili Kanunlar, 2019).

Türkiye’de Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu aile ve çocuk refahı için faaliyet gösteren bir kurumdur. 2828 sayılı kanunla kurulan SHÇEK, aile ve çocuğun refahını yasalar ile güvence altına almaktadır (Ayan, 2010). “*Sosyal Hizmetler Kanunu madde 1: Bu Kanunun amacı; korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, özürlü, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere*

kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlenmektedir” (Resmi Gazete, 1983).

Aile içi şiddetin alt başlıklarından olan kadına karşı zor kullanma ve kadına yönelik şiddet evrensel bir sorundur. Birçok ülkede şiddet mağduru kadınların sayısı oldukça fazladır. Kadına yönelik şiddet tek boyutlu değildir, kadınların bedensel, psikolojik, ekonomik, sosyal yönden zarar görmesini ifade etmektedir. Kadına Yönelik Şiddet, 1993 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesinde; “*İster kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel cinsel, psikolojik, acı veya ıstırap veren ya da verebilecek olan cinsiyete dayalı bir eylem uygulama ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma*” şeklinde tanımlanmıştır. Kadına Yönelik Şiddet, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi tarafından; “Kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti, bir kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen ya da oransız bir şekilde kadınları etkileyen şiddet” şeklinde tanımlanmıştır (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü). Kadına Yönelik Şiddet, Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı tarafından; “*Cinsiyeti nedeniyle ev içinde ve dışında kadına uygulanan sistematik şiddet davranışı*” şeklinde tanımlanmıştır (<https://morcati.org.tr/>, 2021).

Temelde aile içinde şiddetin nedenleri incelendiğinde ön planda aile içindeki eşitsiz güç ilişkilerinin aile içi şiddete neden olduğu görülmektedir. Aile içinde yaşanan tüm şiddet çeşitleri ailenin temel fonksiyonlarını devam ettirmesi açısından sorundur ancak aile içinde kadına yönelik uygulanan şiddet ise ailenin bütünlüğü ve devamı için başlıca sorun teşkil etmektedir. Toplumsal zeminde çocuk bakımıyla birincil ilgilenen rol anneye yüklenmiştir ve annenin aile içinde şiddet görmesi başta çocukları etkilemektedir. Bu bağlamda kadına ve çocuğa uygulanan şiddet birbirinden bağımsız değildir. Kadına uygulanan şiddetin kırıntıları çocuğa yansımakta ve silsile böyle devam edip sağlıklı bireyler, huzursuz aileler ve toplumlar meydana gelmektedir. Dolayısıyla aile içinde kadına yönelik uygulanan şiddet bedeli ağır toplumsal sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle bu kadına yönelik şiddetin nedenleri sonuçları detaylı bir şekilde incelenecektir (Adak, 2012).

Aile içinde yaşanan kadına yönelik şiddet gelişmemiş, gelişmiş ülke ayrımı yapmaksızın, coğrafi sınır ya da eğitim düzeyi ayırt etmeksizin hemen her toplumda görülebilen bir toplumsal sorundur. Ancak yaşanan kadına yönelik şiddetin algılanış biçimi toplumun kültürüne, eğitim ve sosyo- ekonomik düzeyine bağlı olarak

değişmektedir. Çoğu toplumda kadına yönelik şiddet evliliğin sıradan bir özelliği ve evlilik içinde olabilecek olağan bir durum olarak görülmektedir. Şiddet mağduru kadınlar için güvenlik mekanizmalarının olmaması, mağduru koruyan yasaların yetersiz olduğu toplumlarda kadına yönelik şiddetin artmasına uygun zemin hazırlamaktadır (Tekin, 2011). Kadına yönelik zor kullanma ve saldırganlık eğilimi toplumların ortak problemidir ancak şiddet gösteren bireyi şiddete iten nedenler, şiddet sonrasında kadının tanınan yasal haklar, şiddet gösterene karşı uygulanan yaptırımlar ve kadına karşı şiddete yönelik politikalar toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Kadına karşı uygulanan şiddet dolaylı yoldan çocuğa karşı şiddeti ifade etmektedir çünkü çocuğun yetiştirilmesinde ağırlıklı olarak kadın sorumludur, kadına uygulanan şiddet çocuğa da yansımaktadır. Bu durum kadına yönelik şiddeti ailesel bir sorun olmaktan çıkarıp toplumsal bir sorun haline getirmiştir. Toplumların politikaları, geçirdiği tarihsel süreçler, aileye attettikleri anlamlar kadına yönelik şiddetin toplumsal alandaki görünümünü anlamak için önem taşımaktadır. Bu bağlamda kadına yönelik şiddetin tarihsel süreci incelenecektir.

Kadına yönelik şiddet evrensel bir sorundur ve kadına uygulanan her türlü şiddet insan haklarının ihlali sayılmaktadır. Toplumların tarih sahnesinde değişim ve gelişimleri aynı doğrultuda olmamıştır. Buna bağlı olarak her toplumda kadınlar aynı anda çalışma hayatına girmemiş, kadınlara sosyal haklar aynı anda verilmemiştir. Farklı tarihsel koşullardan geçen toplumlar için kadına yönelik şiddetin de anlamları değişmiştir. Örneğin ortaçağ döneminde kadına karşı kötü söz şiddet sayılmazken 21. yüzyıl toplumları için ise kadına karşı kötü söz sözel şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Toplumlar dinamik yapıdadır ve tarihsel süreç değiştikçe toplum ve aile yapıları bu süreçlerden etkilenmektedir. Kadına yönelik şiddette zamana göre şiddetin algılanma biçimide değişmiştir. Bu bağlamda kadına yönelik şiddetin orta çağdan başlayarak 90'lı yıllara kadar ki değişimi incelenmiştir. Kadına yönelik şiddetin tarihi ise insanlık tarihi kadar eskidir. Kadına yönelik şiddet ile ilgili bulunan en eski araştırma ise Virgina Tıp Fakültesi'nde yapılan arkeolojik bir araştırma ile ortaya çıkarılmıştır. Yapılan bu araştırma 3000 yıl öncesindeki şiddete maruz kalan kadınları göstermektedir. Çalışmada kadın mumyaların ölümüne neden olan kırıkların %30-50 olurken erkek mumyalarda ise kırıkların %9-20 arasında olduğunu göstermektedir. Meydana gelen bu kırıkların ise savaştan dolayı değil bireysel fiziksel şiddet nedeniyle ortaya çıktığı belirtilmiştir (Erbek, Eradamlar, Beştepe, Akar ve Alphan, 2004).

Antik çağ incelendiği zaman ise yine benzer bir tablo görülmektedir. Antik çağda erkek çocuklarına kız çocuklarından daha fazla hak verilerek paralı olan eğitim için öncelik yine erkek çocuklarına verilmiş ve kız çocuklarının gündelik hayat faaliyetlerini giderecek kadar eğitim alması yeterli bulunmuştur. Çocuk üzerinde söz hakkını ise anneye değil babaya ait olduğu görülmektedir. Bu dönemde kız çocuklarının hayatta kalma şansının erkek çocuklarına oranla çok düşük olduğu görülmektedir. Eski Yunan ve Roma toplumunda doğan çocuğun cinsiyetinin öğrenilmesiyle birlikte toplumsal roller belirlenmiştir. Erkek çocuğun neslin devamını sağlaması yönünden kız çocuğa oranla daha önemli olduğu düşünülmüştür (Erdemir ve Erdemir, 2012).

Orta çağa gelindiği zaman ise erkeğin kadına karşı şiddet uygulamasında bir sınır olmadığı belirtilmektedir. Kadına yönelik zor kullanma ve şiddete ilişkin yasal ve tıbbi çalışmalar ise 1800'li yıllara dayanmaktadır. 1800'li yılların sonlarında ise kadına yönelik şiddet üzerine çalışmalar hız kazanmış ve gelişme göstermiştir. Kadına yönelik şiddeti suç sayan ilk yasa ise Maryland'de 1883 yılında yapılmıştır (Melike ve Hotun, 2008).

Amerika ve Avrupa'da kadına yönelik şiddetin bir problem olarak görülmeye başlaması 1970'li yıllardadır. 1980'li yıllara gelindiğinde ise ancak kamusal alanda kadına yönelik şiddet konuşmaya başlanmış ve araştırmalara konu olmuştur. Türkiye'de ise 90'lı yıllarda ilk araştırmalar başlamıştır. Başbakanlığa bağlı olarak Kadının Statüsü ve Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 90'lı yıllarda Türkiye'de kadına şiddet ile mücadele eden sivil toplum kuruluşları, vakıflar faaliyet göstermeye başlamıştır. Örneğin Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 1990 yılında kurulmuştur (Ercins, 2012).

Şiddet davranışı sadece tek bir kaynaktan beslenmemektedir. Çok yönlü bir davranıştır. Karşı cins tarafından maruz kalınan şiddet tek bir nedene bağlı değildir. Şiddetin kaynağının sadece ekonomik sıkıntılar, ataerkil toplum yapısı, kültürel değerler ya da sadece bireysel psikolojik nedenler olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Şiddet davranışı şiddete neden olan etkenler, şiddet mağduru bireylerin korunmasına yönelik tedbirler, şiddet uygulayan bireye yönelik gerekli tedaviler ve şiddet davranışının ortadan kalkması için çözüme yönelik eylemler olarak birçok sebebe bağlı şiddet davranışına müdahalenin de çok yönlü olması gerekmektedir (Altıparmak, 2015). Kadına yönelik şiddet davranışının ortaya çıkmasıyla ve kadına yönelik şiddet ile mücadeleye yönelik pek çok yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlardan ilki feminist yaklaşımdır.

Erkek egemen toplumlarda , erkeğe toplumsal alanda kadına göre üstün görevler atfedilmiştir. Erkeğin toplumda kanaat önderi olması kadının konumunu pasifleştirmiş ve kadını edilgen hale getirmiştir. Erkek egemen toplumlarda ‘beyaz yaka’ şeklinde ifade edilen meslek gruplarında erkeklerin daha yaygın olduğu görülmektedir. Bu durum erkeğe ekonomik özgürlük ve bazı roller verirken kadını ekonomik yönden erkeğe bağımlı hale getirmektedir. Toplumsal alanda yaşanan eşit olmayan ekonomik, sosyal vb. ilişkiler aile içine de yansımakta ve aile içinde erkeğin kadın üzerinde mobing uygulaması gibi sorunlara neden olmuştur. Kadın hareketleri de bu olumsuzlukları aza indirmek ve kadınların birlikte dayanışma halinde olmasını sağlamak amacıyla başlamıştır. Batı’da kadın hareketlerinin ortaya çıkışı kadını dışlayan kamusal alana tepki içindir. Feminist yaklaşım, kadına yönelik eşit olmayan ekonomik, sosyal dayatmalara, kadınların toplumsal normlar gereği ikinci konuma getirilmesine ve her türlü şiddete karşı ortaya çıkmış ve kadın hareketleri ile paralel olarak ilerlemiştir (A.g.e).

Kadına yönelik şiddet ile mücadeleye yönelik yaklaşımlardan diğeri sosyo-kültürel yaklaşımdır. Çocuk ilk olarak ailede büyümeye, ailede yaşadığı toplumun değer ve normlarını öğrenmeye başlamaktadır. Yaşanılan toplum, kültürel çevre, aile içindeki ilişkileri yönlendirmektedir. Bu sebeple sosyo-kültürel yaklaşıma göre aile içi rol dağılımlarının ve çocukların yetiştirilme şekillerinin bireylerin ileriki yaşlarda şiddete eğilimini etkilediğini ve şiddetin öğrenilen bir olgu olduğu savunulmaktadır (Levent, 2019). Şiddetin öğrenilen bir olgu olduğunu savunan sosyo-kültürel yaklaşım, sosyal öğrenme kuramın görüşlerine paralel hareket etmektedir. Sosyal öğrenme kuramına göre de şiddete eğilimli birey bu davranışı yaşadığı toplumda öğrenmektedir. Sosyal öğrenme kuramının gelişimini sağlayan isim Albert Bandura’dır. Bandura çalışmalarında bireylerin şiddete eğilimli olarak doğmadıklarını, şiddet davranışını görerek sonradan öğrendiklerini savunmuştur. Bandura’ya göre her türlü davranış ve şiddet bireylerin sadece görerek taklit yoluyla öğrenmesiyle sınırlı değil aynı zamanda çevresindeki davranışları bilişsel olarak işlemesiyle gerçekleşmektedir (İçli, 2013).

İşlevselci yaklaşıma göre ise toplum birbirinden bağımsız olmayan bölümlerden oluşan bir sistemdir. Sistemin hata vermemesi ve sağlıklı işleyebilmesi için sistemin bölümlerinin birleşmesi ve hepsinin işlevini tam ve doğru yapması gerekmektedir. Aile ise işlevselci yaklaşıma göre aile toplumun en küçük birimidir. Aile büyük bir mekanizmanın küçük bir dişlisi olarak düşünülebilir. Bu dişlide meydana gelecek herhangi bir tahribat mekanizmanın durmasına neden olmaktadır.

Kadına yönelik şiddeti tek boyutta ele almak oldukça güçtür. Kadına yönelik şiddet fiziksel olarak dövme, yaralama, sakatlama şeklinde olabileceği gibi gözle görülmesi ve tespit edilmesi oldukça zor olan psikolojik ve zihinsel boyutta da olabilir. Kimi zaman aile içindeki eşit olmayan güç ilişkileri ve kadın üzerinde güç, kontrol kurma arzusu kendini saldırgan tavırlar ile göstermektedir. Kadına yönelik şiddetin nedenlerini tek bir başlık altında toplamamanın oldukça güç olduğundan bahsedildi, tek bir nedene bağlı olmayan şiddetin görünümleri çeşitlilik göstermektedir.

Tarih boyunca ‘bir güç göstergesi ve hakim olma arzusuyla’ ortaya çıkan şiddetten bedensel olarak erkekte daha güçsüz ve savunmasız olan kadınlar ve çocuklar etkilenmişlerdir. Bir denge üzerine kurulan ailede bedensel olarak farklı güçlere sahip olan kadın erkek ilişkilerinde erkek genelde kendini ispatlamak, kadın üzerinde tahakküm kurmak, istediğini yaptırmak amacıyla şiddete başvurur. Başvurulan bu şiddet zamanla biçim değiştirmeye başlamakta, bir kez değil zamanla alışkanlık haline gelerek kadın üzerinde fiziksel zorbalığa dönüşmektedir (Vatandaş, 2003). Fiziksel şiddet, aile içi şiddette kadınların en sık maruz kaldığı şiddet türüdür. Fiziksel şiddet daha çok bedene yöneliktir. Aynı zamanda bedensel güce dayalı bir zor kullanmadır, fiziksel olarak daha güçlü konuda olan erkek, kadın üzerinde gücünü gösterir, kontrol etmeyi, acı, korku yaşatacak istekleri gerçekleştirmeyi arzular. Bilhassa hamilelik döneminde kadın çok daha savunmasız ve güçsüz bir durumda olduğu için daha çok fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Hamilelik döneminde artan şiddetin birçok nedeni vardır. Bunlar; ev işlerinin zaman zaman aksamaması, kadının erkeğin cinsel isteklerine cevap verememesi, kadının hamileliğin etkisiyle duygusallaşması gibi özelliklerdir (Öztürk, 2010).

Kadına yönelik aile içi şiddetin türlerinden olan fiziksel şiddet araçlı ve araçsız şiddet olarak ikiye ayrılmaktadır. Kadına yönelik şiddette hiçbir cisim kullanılmıyor ise - kadının saçını çekmek gibi- araçsız şiddet, eğer şiddet uygulanırken bir cisim kullanılıyor ise - kadını sopa ile dövmek gibi- araçlı şiddettir. Kadına yönelik fiziksel şiddetin türlerine örnekler verilmiştir: Tokat atmak, vurmak, dövmek, bıçak ile yaralamak, saçını çekmek, tekmelemek, vurmak, üstüne kezzap dökmek, çimdikleme, kadının bedeninin herhangi bir yerinde sigara söndürme, tecavüz, eliyle boğmak, kemiklerini kırmak, tıbbi tedavi almasını engellemek, duvara vurmak, ısırma (Ekşioğlu, 2002).

Şiddet türlerinden bir diğeri psikolojik şiddettir. Psikolojik şiddet diğeri bir ismi ile duygusal şiddet de denilmektedir. Aile içinde yaşanan psikolojik şiddet temelde duygusal ilginin ihmali, sevgi ve anlayış göstermemenin yansımaları olarak görülmektedir. Psikolojik şiddet fiziksel şiddette olduğu gibi bireyin bedeninde görünür izler bırakmamakta ve psikolojik şiddete maruz kalan birey fiziksel şiddete oranla psikolojik şiddeti daha çok benimsemekte ve gerekli kurumlara başvurma noktasında çekimser kalmaktadır. Ancak aile içinde psikolojik şiddete maruz kalan bireyin ruhsal dünyasında fiziksel şiddetten daha kalıcı izler kalabilmektedir. Psikolojik şiddete maruz kalan mağdur kadının kendine olan güveni zedelenir ve toplumsal alandaki kimliği yok olabilmektedir. Psikolojik şiddetin fiziksel şiddetten bir diğeri farkı ise, fiziksel şiddette dayak, darp gibi örnekler ön plandayken psikolojik şiddette daha çok aşağılayıcı sözel metodlar ve aşağılayıcı bakışlar ön plana çıkmaktadır (Öztürk, 2010). Psikolojik şiddet fiziksel şiddetten farklıdır fakat fiziksel şiddetten tamamen bağımsız değildir. Dövüleceğinden korkan kadın psikolojik olarak örselenmektedir. Kadına korku kaynağı olan her durum ve eylem psikolojik şiddet içerisinde yer almaktadır. Örneğin kadının evi terk etmesi durumunda intihar edeceğini ya da çocuklarını kaçıracağını ve kadına göstermeyeceğini söyleyen erkek kadına psikolojik bir şiddet uygulamaktadır. Yine kadına korku kaynağı olabilecek durumlara örnek olarak erkeğin kadının yanında silahla oynaması, araba kullanırken kırmızı ışıktaki geçmesi veya aşırı hız yapması da psikolojik şiddet arasında yer almaktadır (Mavili, 2015).

Kadını eve kapatmak, kadına duygusal anlamda ihmal, sevgi, ilgi gibi duyguların gösterilmemesi, kadın ile iletişim kurulmaması, konuşmayarak surat asılması, kadının görüşlerini söylemesinin engellenmesi, sosyal hayatı katı kurallarla sınırlandırmak ve bu kurallarla baskı kurarak hareket özgürlüğünü kısıtlamak, devamlı olarak eleştirmek, kadının çevresiyle bağlarını koparmak, ailesi arkadaşları ile görüşmesini engellemek ve aşırı kıskanç davranışlar sergilemek (Ekşioğlu, 2002). Kadının kendini yetersiz hissetmesine neden olacak sözler söylemek ve davranışlarda bulunmak, kadına kendini değersiz ve kötü hissettirmek, kadını küçük görme aşağılama aile içinde kadına uygulanan psikolojik şiddet örneklerinden bazılarıdır.

Şiddet türlerinden bir diğeri ekonomik şiddettir. Kadınlar, aile içinde ücret almadan ev işlerinde çalışmaktadırlar. Böyle aile içinde erkekler kadınların sadece üretim kapasitesini sömürmekle kalmaz aynı zamanda kişisel konforlarını sağlayan yeme, temiz kıyafet ve barınma gibi hizmetlere ücret ödemediği için kadınların üretim

güçlerini de kullanmış olurlar. Aile içinde kadının maruz kaldığı ekonomik şiddet; mal, para ve gelir getirecek diğer kaynakların kadın üzerinde baskı ve kontrol aracı olarak şekilde kullanılması şeklinde tanımlanabilir. Erkekler ev içinde ve ev dışında kadının emeğini çeşitli şekillerde denetim altında tutar. Bunun sonucunda kadınlar ekonomik üretimde, hukuksal ve kurumsal karar mekanizmalarından dışlanmaktadır (Öztürk, 2010). Kadına yönelik ekonomik şiddet, fiziksel ya da psikolojik şiddet kadar yoğun yaşanmamaktadır. Şiddet araştırmalarında %6 gibi çok az bir bölümü ekonomik şiddetten yakınmaktadır. Bunun nedeni ise kadınların ev içi ilişkilerde yemek yapma, temizlik ve çocukların bakımıyla ilgili sorumlulukların üzerlerinde olmasıyla ilgilidir. Erkek kadının üstlendiği sorumluluğu yerine getirebilmesi, kendisini ve varsa çocuğun öz bakım hizmetlerinin aksamaması için kadına harçlık vermektedir. Kadın bu durumda ücretsiz aile işçisi konumundadır. Kadının, aile içinde gelirin ne kadar olduğunu bilmemesi veya gelirin nereye ne kadar harcanacağı konusunda fikir beyan edememesi kadın için ekonomik açıdan ihmal ve istismar olarak belirtilebilir. Erkeğin cüzdanını ve gelirini kadından gizlemesi, kadının aile içinde ekonomik olarak söz sahibi olamaması ekonomik şiddettir (Mavili, 2015).

Aile içinde kadına yönelik ekonomik şiddetin başında kadının parasız bırakılması, kadına ait paranın zorla elinden alınması, kadının çalışmasına izin verilmemesi, ailenin kazancı hakkında kadına bilgi verilmemesi kadının işinde ilerlemesine engel olmak, kadının elinden ziynet eşyası, telefon gibi kişisel eşyalarının alınması, kadını yetersiz ya da çok alışveriş yapmak ile suçlamak ve kadının harcama yetkisini elinden almak, paranın nereye harcandığını sürekli kontrol etmek, aile bireylerine evin geçimi için gerekli olan harçlığı vermemek gibi örnekler aile içinde ekonomik şiddete maruz kalan kadın için çoğaltılabilir (Özen, 2015).

Kadına yönelik şiddetin bir türü olarak cinsel şiddet, bireyi istemediği zamanda ve istemediği şekilde cinsel ilişkiye zorlamak; gebelikle veya seksüel yolla bulaşan hastalıklara yakalanmasına neden olan her türlü eylemlere denir (Ayan, 2010). Cinsel şiddet genelde kadınların hoşlanmadığı tarzda sözle tacizle dokunma ile başlamaktadır. Cinsel şiddet bir sapma davranışı olarak da kendini gösterebilmektedir. Örneğin kadının grup sekse zorlanması ya da ilişki sırasında acı veren obje kullanılması sapma davranışlarıdır. Aile içinde erkek pornografik dergi ve filmlerdeki yaşantıları eşleriyle de yaşamak isteyebilir. Bu durumdan kadın hoşlanmayabilir fakat erkeğin bu durumu zorlaması cinsel şiddete neden olmaktadır. Bazen kadın cinsel ilişki istediğini reddetme

özgürlüğüne sahip olduğunu bilmemekte ve şiddete maruz kaldığını fark etmemektedir. Cinsel şiddet çoğu zaman beraberinde fiziksel şiddeti getirmekte ve şiddet ölüm ile sonuçlanabilmektedir (Mavili, 2015). Kadını istemediği zaman ve yerde cinsel ilişkiye zorlamak, tecavüz etmek, cinsel ilişki sırasında incitmek ve kadının canını acıtmak, kadının rahatsız olacağı şekilde cinsel içerikli imalar yapmak ve sözler söylemek, kadını başka kişilerle cinsel ilişkiye zorlamak, doğum kontrol yöntemlerini reddetmek, kadına cinsel nesne muamelesi yapmak, kadını istemediği kişiler ile cinsel ilişkiye zorlamak cinsel şiddetin türlerinden bazılarıdır (Öztürk, 2010).

Aile içinde sağlıklı ilişkilerin yürütülmesinde en önemli faktörden biri güçlü iletişimdir. Aileler doğru iletişim sayesinde sorunların üstesinden gelebilmektedir. Aile birbiriyle yüz yüze iletişimi olan, birincil ilişkilerin hakim olduğu aile içindeki rollerin toplumsal normlar tarafından belirlendiği toplumsal sisteminin dinamik bir alt sistemidir. Aile içi iletişim eşlerarası iletişim, (karı- koca), çocuklarla ve çocuklar arası iletişim, kaynana gelin iletişimi, gelinin ve damadın diğer aile çevresiyle iletişimi şeklinde sınıflandırılabilir (Bal, 2016). Kadına yönelik uygulanan aile içi şiddet türlerinden biri olan kadına yönelik sözel şiddetin en yaygın biçimlerini kadını, tehdit, aşağılama, küçümseme, bezdirme oluşturmaktadır. Sözel şiddet kadının özgüvenini yok etmeyi, kadını pasifize etmeyi ve kadını sinsirmeyi amaçlayan bir saldırı yöntemidir. Sözel şiddet, kadına yönelik aşağılayıcı sözler söylemek, küfür, hakaret, yüksek sesle sürekli istekte bulunmak, kadına lakap takmak, kadını küçük görerek konuşmak, kadının dış görünüşüyle ilgili alay edilerek sürdürülmektedir (Vatandaş, 2003). Sözlü küfür, hakaret, tehdit, sık sık kadının sözünü kesmek, günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir. Sözel şiddet türünde kadınların cinsel kimlikleri aşağılanmaktadır. Kadının sözleri, düşünceleri ve davranışları kısıtlanmaya ve denetim altında tutulmaya çalışılmaktadır. Sözel şiddet içerisinde psiko-sosyal şiddeti de barındırmaktadır. Çünkü psiko-sosyal şiddette sözel metodlar göze çarpmaktadır. Sözel şiddette sözlü zorbalıkla ilişkiler kontrol altına tutulmaya çalışılırken fiziksel şiddette dayak, darp gibi eylemler ile ilişkiler kontrol altına tutulmaya çalışılmaktadır (Öztürk, 2010). Kadını; aşağılayıcı sözler söylemek, suçlamak, küçük düşürmek, sürekli çelişki içinde bırakmak, tehdit etmek, kadının zaaflarıyla alay etmek, yüksek sesle bağırarak, aşırı genellemeler yapmak (sen hep böyle yapıyorsun, sen hep böylesin her zaman yaparsın vs.) sözel şiddet çeşitlerinden bazılarıdır (Ekşioğlu, 2002).

Sosyal yaşamın en küçük organizması olan aile içerisinde kadına yönelik tutum ve davranışlar bireylerin gündelik hayatlarını belirlemektedir. Aile içindeki uyum, anlayış ve huzurlu bir aile yapısı topluma sirayet etmektedir. Kadına uygulanan her çeşit şiddetin psikolojik boyutuna ek sosyal boyutu da vardır. Örneğin arkadaş çevresi içinde sözel şiddet gören bir birey toplumsal grup içerisinde dışlanma gibi durumlara maruz bırakabilmektedir. Şiddetin sonucu sosyal olabileceği gibi kadına uygulanan şiddetin nedenleri de sosyal çevreye dayanabilmektedir. Bireyin gelişiminin yaşandığı aile ortamının sağlıklı olup olmaması da şiddeti tetikleyen bir diğer unsurdur. Kadını başkaları önünde sürekli küçük düşürmek, kadına katı kurallar, sınırlar koyarak üzerinde baskı kurmak, çevresindekiler ile görüşmesine engel olmak ve sosyal ilişkiler kurmasını engellemek, kadını sürekli kontrol altında tutarak yaşam alanını kısıtlamak.

Kadına yönelik şiddetin tek bir boyutta ele alınamayacağından, özellikle kadının maruz kaldığı şiddetin türlerinden, aile içi şiddete neden olan faktörlerden, aile içindeki eşitsiz güç dağılımının aile içi ilişkileri ve sosyal hayatını nasıl etkilediğinden bahsedildi. Konunun bütünlüğünü sağlamak adına şiddetin nedenleri, doğurduğu sonuçlar ışığında kadına yönelik şiddetin önlenmesinden bahsedilmiştir. Kadına yönelik şiddet aile içinde başlasa da sadece aile içinde yaşanmamakta, kamusal alan dahil olmak üzere toplumunun her alanında karşılaşılan bir olgu haline gelmektedir. Şiddet olgusu, şiddete maruz kalan birey için özörlüklerin engelleyicisi olmuştur. İnsana doğuştan verilen hak ve özgürlükler bireyin şiddet mağduru olmasıyla kısıtlanmaktadır. Kadının erkek karşısında bedensel anlamda güçsüz konumda olması onu fiziksel şiddete maruz bırakmış ve güç dengesizliği kendini kadın beden üzerine uygulanan güç olarak yansıtmıştır. Kadın toplumsal alanda erkeklerle eşit haklara sahip olabilmek adına, kültür, ekonomik düzey, siyasal gibi pek çok alanda mücadele vermektedir. Şiddete maruz kalan kadının girişimcilik duygusu azalmakta, kimlik gelişimlerinin zorlanması, ben duygusunun azalması gibi sonuçlar doğurmaktadır. Kadının maruz kaldığı şiddet karşısında verdiği tepki yetiştiği toplumsal alanla doğrudan ilişkilidir. Kültürel yapı şiddet karşısında bireyi öğrenilmiş çaresizliğe itmekte ve şiddetin normalleşmesine sebep olmaktadır. Şiddet gören kadının alternatif bir kurtulma yolunun bulunmaması sosyal ve ekonomik yetersizliği korku ve çaresizlik sonucunda şiddeti kabul etmekte ve şiddetin toplumsal olarak normalleşmesine neden olmaktadır. Kadının şiddete karşı herhangi bir kamu kurumuna müracaatta bulunmaması, kolluk güçlerinden yardım talep etmemesi, 'kocadır, döver de sever de' gibi söylemlere maruz kalması sonucu şiddet karşısında pasif bir hal almakta ve kadın şiddet mağduru

olmaya devam etmektedir. Aile içinde şiddet mağduru olan kadının şiddete karşı pasif durumda olması, maruz kaldığı şiddetin sona ereceği beklentisi içinde olması, eşlerine karşı anlayışlı olması gerektiği düşüncesi içerisinde olan kadın şiddetin rasyonelleşmesine neden olmaktadır (Geleri, 2014).

Kadının aile içinde maruz kaldığı şiddeti tek boyutta ele almak oldukça güçtür. Kadının maruz kaldığı şiddete gösterdiği tepkiler yaşadığı kültürel sermayenin bir ürünüdür. Özellikle Doğu toplumlarında hakim olan ‘ Kol kırılır, yen içinde kalır’ yani aile içinde yaşanan tartışmaların gizli tutulması gerektiği düşüncesi şiddeti normalleştirmektedir. Kadının şiddet karşısında öğrenilmiş çaresizliği ile şiddet sonucunda sağlık kuruluşları, kolluk kuvvetleri gibi çeşitli kamu kurumlarına yönelmemesi şiddeti rasyonel hale getirmektedir. Şiddetin nedenleri ve sonuçlarından bağılı olarak, şiddetin toplumsal alanda engellenmesi ve şiddete maruz kalan kadın sayısının azaltılması için ne gibi önerilerde bulunulduğu konusundaki bilgiler gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Aile içinde kadının maruz kaldığı şiddetin engellenmesi için toplumsal cinsiyet bölümünde anlatılan cinsiyetçi kimliklerin en aza indirgenmesi gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerindeki keskin ayrımın ortadan kalması, başta aile daha sonra eğitim kurumlarının görevidir. Şiddet yaşanan ailelerin ekonomik durumunun iyileştirilmesi, eğitim öğrenim olanaklarının geliştirilmesi, kadının şiddet karşısında yalnız olmadığının hissettirilmesi gerekmektedir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi adına sivil toplum faaliyetlerinin güçlendirilmesi, eğitimin toplumun her alanına ulaşabilir hale getirilmesi gerekmektedir. İş kolllarında yer edinmemiş ev hanımları için becerilerine yoğunlaşabilecekleri programların yaygınlaşması, toplumsal cinsiyetçiliğin minimum düzeyde olduğu radyo ve televizyon programlarının arttırılması, ev yaşamında sorumlulukların sadece kadının rolü olmadığını vurgulayan medya araçlarının arttırılması, ev hanımı kadınlar için yeteneklerini kanallıze edebilecekleri iş kolları oluşturmaının yanında çalışan kadınlar için hizmet içi eğitimin arttırılması aile içinde kadının maruz kaldığı şiddetin önlenmesi açısından önem taşımaktadır (Geleri, 2014).

1.2. ŞİDDETE SOSYOLOJİK YAKLAŞIM

Bir önceki bölümde ele alındığı üzere şiddet olgusu bireyin bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine neden olan eylemleri içine almaktadır. Şiddet olgusu tek kaynaktan beslenmemektedir. Tek bir kaynaktan beslenmeyen şiddetin doğurduğu

sonuçlar da yine bireyi çeşitli yönlerden tahribata neden olmakta, toplumsal mekanizmaların farklı alanlarında çeşitli sorunlar meydana getirmektedir. Tek bir boyutta ele alınmasının mümkün olmadığı şiddete ilişkin olarak şiddetin farklı görünümünün ve türlerinin olduğu görülmüştür. Şiddetin aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet, çocuğa yönelik şiddet gibi görünümüleri ele alınmış, bu görünümünün alt başlığı olarak yine çeşitlilik gösteren şiddet türleri (fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik) ele alınmıştır. Şiddetin tek bir kaynaktan beslenmediği ve sonuçlarının bireysel ve toplumsal etkisinin farklı değişkenlere bağlı olarak farklı etkiler oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Bu nedenle şiddet olgusuna çeşitli yaklaşımlar olmuştur. Bu doğrultuda şiddetin nedenleri, şiddetin meydana getirdiği sonuçlar, şiddetin toplumsal alandaki görünümüleri gibi değişkenleri ele alarak şiddet olgusu açıklanmaya çalışılmaktadır.

Şiddet olgusunu açıklamaya çalışan üç farklı yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bunlar biyolojik yaklaşım, psikolojik yaklaşım ve sosyolojik yaklaşımdır. Biyolojik ve psikolojik yaklaşıma kısaca değindikten sonra daha kapsamlı olarak şiddete yönelik sosyolojik yaklaşımdan bahsedilecektir. Şiddet olgusuna yönelik ilk yaklaşım olan psikolojik yaklaşım, şiddet eğilimli olan bireylere yönelik araştırmalar yapmakta ve şiddet eğilimli birey biyolojik ve fizyolojik olarak kusurlu olmasıyla şiddet olgusunu açıklamaktadır. Şiddet uygulayan bireyin genetik faktörlerin etkisiyle mi şiddete eğilimli hale geldiği araştırılarak şiddet uygulayan bireyin genetik yapısını incelenmektedir. Bu doğrultuda bireyin soy ağacı çıkarılarak beyin ve kafa yapıları incelenmektedir. Şiddete eğilimi saldırgan özellikler gösteren bireyin merkezi sinir sistemi ele alınarak incelemeler yapılmakta ve bireyin merkezi sinir sistemi ile saldırgan davranışta bulunma arasında herhangi bir bağ olup olmadığı gözlemlenmektedir. Tüm bu yapılan çalışmaların sonucu olarak şiddet olgusunu biyolojik olarak ele alan yaklaşım saldırganlık davranışını genetik faktörler ekseninde ele alırken erkek hormonlarının şiddet davranışının ortaya çıkmasında daha çok etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Şiddete yönelik fizyolojik özellikler çerçevesinde şiddeti açıklamaya çalışan biyolojik yaklaşımın çalışmaları literatürdeki etkisi sınırlı düzeyde kalmıştır. Bunun nedeni ise çalışmalarının merkezine sadece fizyolojik etkenleri yerleştirmesi şiddet eğilimli bireyi şiddete yöneltten psikolojik ve sosyolojik etkenleri göz ardı etmesidir. Şiddete ilişkin yaklaşımlardan ikincisi psikolojik yaklaşımdır. Psikolojik yaklaşım şiddeti açıklamaya çalışırken belli kişilik tiplerinden faydalanır. Dengesiz ve ruhsal bozukluğu olan bireylerin daha çok şiddet eğilimi gösterdiğini söylemektedir. Örneğin psikolojik yaklaşıma göre bozuk kişilik yapısına

sahip olanlar, çevresi ile sağlıklı iletişim kurma sorunu yaşayanlar, değişken ruh haline sahip olan bireyler ve aşırı içine kapanık olan bireylerde şiddet eğilimi daha fazla görülmektedir. Freud'un düşüncelerinden beslenen psikolojik yaklaşıma göre şiddet eyleminin oluşmasına zemin hazırlayan saldırganlık davranışı, tatmin edilmesi gereken içgüdülerden meydana gelmektedir. Bu doğrultuda şiddetin meydana gelmesine neden olan saldırganlık enerjisinin farklı yollarla boşaltılması şiddet eyleminin önüne geçmektedir. Örneğin saldırgan davranışlara yatkın olan küçük yaşlarındaki bir çocuğun herhangi bir spor faaliyetinde bulunması birey üzerinde saldırganlık davranışına yatkın olmasına neden olan enerjinin spor faaliyetine kalenize etmesine neden olmaktadır. Herhangi bir psikolojik rahatsızlıktan dolayı birey saldırganlık davranışı göstermekten keyif alabilmektedir. Psikolojik bağlamda rahatsızlığı olan bireyin toplumsal kurallara ve normlara uyma noktasında başarısız olduğu gözlemlenmektedir (Suğur, 2012).

Şiddete ilişkin olarak psikolojik ve biyolojik yaklaşımlar yanlış olmamakta birlikte yetersiz bulunmaktadır. Çünkü farklı kaynaklardan beslenen şiddet olgusunu tek bir boyutta ele almak ve sadece psikolojik ya da biyolojik etkenlerle açıklamak mümkün değildir. Şiddete yönelik yaklaşımlardan sonuncusu sosyolojik yaklaşımlardır. Şiddete yönelik sosyolojik yaklaşım modeli incelendiğinde, sosyo-kültürel modele makro yaklaşımlar getirildiği görülmektedir. Özellikle şiddetin bir çeşiti olan aile içi şiddeti açıklarken toplumsal olarak mevcut olan değişkenlerden hareketle şiddet olgusu açıklanmaya çalışmaktadır. Sosyo-kültürel model çeşitli kuramlarla geliştirilmiştir. Bu kuramlardan ilki şiddet kültürü kuramıdır. Şiddet kültürü kuramına göre şiddet olgusu toplumsal alanda hakim olan kültürel normlar ve toplumdan topluma değişiklik gösteren toplumsal değerler ekseninde açıklanmaktadır. Kültürel onay kuramına göre ise, toplum tarafından hakim olan ve toplum tarafından kabul gören şiddet düzeyi üzerinden şiddet olgusu açıklanmaktadır. Feminist kuram temelinde ise feminist düşünce yer alır ve şiddet olgusunu toplumsal cinsiyet eşitsizliği ekseninde ele alır. Çevresel stres ve gerilim kuramı şiddet olgusuna toplumsal alanda mevcut olan eşitsizlik ve bu eşitsizliğe neden olan faktörler ekseninde yaklaşır. Politik ekonomi kuramı ise şiddete yönelik yaklaşımlar gerontolojik yani yaşlılık bilimi ışığı referansında çalışmalarını yürütmekte ve yaşlanmanın bireyi nasıl şiddete yönlendirdiği konusunda çalışmalarını yürütmektedir (Gül, 2011).

Sosyolojik yaklaşım, saldırganlık davranışının nedenlerini parçalara bölerek belli kuramlardan geliştirmiş ve şiddet olgusunu açıklamaya çalışmıştır. Makro düzeyde

sosyolojik yaklaşım, şiddetin nedenlerini şiddetin bireyde ve toplumda meydana getirdiği zararları, şiddetin sonuçlarının boyutlarını toplumsal etkenler boyutunda ele almaktadır. Sosyolojik yaklaşım şiddeti tek boyutta ele almamakta, çeşitli değişkenler ekseninde şiddet olgusuna yaklaşmaktadır. Sosyolojik yaklaşım gelir durumunun bireyin şiddete yönelimi ile arasındaki bağı incelemektedir. Birbirinden farklı toplumsal norm ve değerlere sahip olan toplumlar üzerinde meydana gelen şiddet de farklılık göstermektedir. Bu ekseninde toplumların farklı norm ve değerlerine bağlı olarak çeşitli şiddet türleri meydana gelmektedir. Daha önceki bölümlerde bahsedilen şiddet türlerinden ekonomik şiddetin meydana gelmesinde bireyin ekonomik düzeyiyle ilişkilendirilirken, aile içinde meydana gelen şiddetin sonucunda herhangi bir kuruma müracaatta bulunulmaması, şiddet karşısında ailenin mahremiyeti düşüncesi gözetilerek sessiz kalınması ise kültürel değerler ile açıklanabilmektedir. Sosyolojik yaklaşımın şiddet olgusunu açıklarken yararlandığı diğer değişkenler ise, eğitim durumu, sosyo ekonomik güç ve aile yapılarıdır. Sosyolojik yaklaşım, şiddet olgusunu ele alırken şiddeti açıklamaya çalışan biyolojik ve psikolojik etkenleri göz ardı etmez ancak toplumsal etkenleri de şiddet olgusuna dahil etmektedir. Bireyi şiddete iten nedenlerin başında toplumsal nedenlerin yattığına vurgu yapar. Özellikle aile içerisinde başlayan ve okul ile birlikte devam eden sosyalleşme döneminde sürekli şiddete maruz kalan çocukların ileriki yaşlarda şiddet eğiliminin fazla olduğu görülmektedir. Şiddete ilişkin olarak geliştirilen sosyolojik yaklaşıma göre toplumsal alandaki eşitsiz güç ilişkileri, yoksulluk ve gelir dağılımındaki eşitsizlik bireyi şiddete yönlendiren etkenler arasında yer almaktadır. Örneğim ekonomik eşitsizlik ekonomik şiddetin başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Toplumda hakim gelenek-görenekler ve değerler ise şiddetin sonuçları aşamasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Son olarak toplumsal ve özel alanda aile gibi kurumlar kamusal alanda ise resmi kurumlar aracılığıyla sağlanan mekanizmalarda oluşan aksaklıklar ve yetersizlikler gibi etkenler şiddetin ortaya çıkmasında ve şiddetin yaygınlaşmasında rol oynayan faktörler arasındadır. Şiddeti sosyolojik olarak ele alan bu yaklaşıma göre şiddet davranışı bireyde doğuştan verili olmayıp birey toplumsallaşma sürecinde şiddeti sonradan öğrenmektedir. Birey sosyalleşme süreci içerisinde bulunduğu kültüre ait davranış kalıplarını öğrenirken şiddet davranışını da aynı düzeyde öğrenebilmektedir. Ailede başlayan okul ile devam eden sosyalleşme sürecinde birey öğrenme ve öğretme konusunda bir araç olarak kullanılabilen şiddete şahit olmakta ve şiddet davranışını öğrenmektedir. Özellikle okullarda şiddet davranışının bir disiplin sağlama aracı olarak kullanımı yaygın olmakla, böylelikle birey şiddeti içselleştirmeye okulda başlamaktadır. Sosyolojik yaklaşıma göre

şiddet kavramı nesnel olarak ele alınması mümkün olmayan göreceli bir kavramdır. Bu düzlemde bazı toplumlarda şiddet içeren davranışlar meşru görülürken bazı toplumlarda şiddet içeren aynı davranışı gösteren birey ağır cezalarla cezalandırılmaktadır. Örneğin zina yapan kişinin taşlanarak öldürülmesi bir toplum için normal karşılanılan bir durumken aynı davranış için farklı bir toplum ölüm cezasının olmaması gerektiğini savunabilmektedir. Örnekten de anlaşılacağı üzere şiddet olgusu göreceli bir kavramdır. Şiddet davranışına yaklaşım ise yine nesnellikten uzaktır, kimi toplumlar aile içinde yaşanan şiddeti, ailenin mahremiyeti içinde ele alarak bu durumun gizli tutulması gerektiğini düşünürken diğer bir toplum resmi kurumlara bildirilmesi ve şiddete karşı önlemler alınması gereken bir olgu olduğunu savunmaktadır (Suğur, 2012).

Bahsedildiği üzere şiddet kavramı içinde saldırgan davranışları barındırmaktadır. Bireyi saldırgan davranışlara iten nedenleri ise tek boyutta ele almak oldukça güçtür. Biyolojik ya da psikolojik rahatsızlıkların bireyi şiddete yönelttiği gibi sosyolojik faktörler de bireyi şiddete yönlendirebilmektedir. Özellikle toplumsallaşma sürecinde kazanılan davranışlar bireyin bütün yaşamını etkilemektedir. Şiddetin hâkim olduğu bir ailede büyüyen çocuk için şiddet, içselleştirilip hayatın olağan akışında var olan bir eylem olarak algılanabilmektedir. Tek bir kaynaktan beslenmeyen şiddet davranışını açıklamak için de tek bir kaynak bulunmamaktadır. Şiddetin nedenlerini ve şiddetin şiddet mağduru bireyde ve şiddetin yaşandığı toplumda yarattığı tahribatı sosyolojik yaklaşım kültürel değerlerde ve bireyin yetiştiği çevrede aramaktadır.

Şiddet kavramı sosyolojik olarak incelendiğinde suç sosyolojisi alt başlığında ele alındığı görülmektedir. Çünkü saldırgan davranışları barındıran suç olgusu genel anlamda bir suç teşkil etmektedir. Suç kavramı ise şiddet kavramına paralel olarak toplumdan bağımsız ele alınamayacağından suçun oluşmasına zemin hazırlayan etkenler, suça eğilimli bireylerin yetiştiği sosyal alanlar gibi konular da suç kavramını analiz ederken önem arz etmektedir. suç kavramının tek başına hukuk alanında incelenmesi yetersiz olacaktır. Çünkü suçun ortaya çıkmasında bireysel nedenler olduğu gibi sosyal ve kültürel değerlerde vardır. Suç kavramı incelenirken suçun ortaya çıktığı toplum, toplumun yapısı, kültürü ve sosyo ekonomik durumu gibi pek çok etken önem arz etmektedir, suçun ortaya çıkması sonucunda meydana gelen toplumsal değişimler, birey ve toplum üzerindeki etkileri de aynı oranda toplum biliminin inceleme alanına girmektedir. Bu bağlamda suç sosyal bir olgu olması nedeniyle sosyolojinin alanına girmektedir.

Suç kavramının tarihi insanlık tarihi kadar eskidir ve suç tarih boyunca farklı şekillerde toplum içinde çatışmalara neden olmuştur. İnsan sosyal bir varlıktır ve hayatını toplumsal düzen çerçevesinde devam ettirmesi için belli başlı kurallar dahilinde yaşamak zorundadır ancak bireyler sosyal yaşam içerisinde normlara uyma, toplumsal düzen kurallarını yerine ve toplumsal yaşamda bireyin sahip olduğu rol ve statülerin yüklediği sorumlulukları yerine getirememesi durumunda meydana gelen aksaklıklar toplum içerisinde suçun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İnsanoğlu var olduğundan beri hem doğaya hem de kendi cinsine karşı varoluş ve egemen olma isteği ile birlikte anılmıştır. İnsanoğlunun bu isteği toplum içindeki huzur ve barış ortamının bozulmasına neden olmakla birlikte toplumda suçun artmasını beraberinde getirmiştir.

Suç ve sapkınlık davranışları benzerlikleri açısından birlikte anılan kavramlardır genel anlamıyla sapkınlık kavramı sosyal kurallara uyum sağlayamamayı ifade ederken, suç kavramıyla hukuka karşı yapılan davranış ifade edilmektedir. Suç kavramını tanımlamak sapkınlık kavramını tanımlamaktan daha kolaydır çünkü yasalar neyin suç olduğunu belirtmektedir. Suçun çizgilerini hukuk kuralları belirlerken sapkınlığın çizgileri zamana, yere, topluma göre değişkenlik göstermektedir. Ne tür davranışın sapkınlık olarak değerlendirileceği toplumun normlarına göre değişkenlik göstermektedir. Toplumun normları ise aynı toplum içindeki farklı gruplar arasında farklılıklar gösterebilmekte ve zaman içinde değişebilmektedir. Sapkın davranışın sınırlarının zamana, toplum veya kültürel yapı, sosyal grup ve mekana bağlı olarak değişkenlik gösterebildiğinden bahsedildi. Konunun daha anlaşılabilir olması açısından bu değişkenler detaylı olarak incelenmiştir. Sapkın davranış zamana göre değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin sigara içmek 1915’li yıllarda toplum tarafından popüler kabul edilen bir eylemken 2000’li yıllara gelindiğinde sapkın bir davranış olarak ele alınmaktadır. Sapkın davranış toplum ve kültüre göre değişiklik göstermektedir. Örneğin alkol kullanmak birçok islam ülkesinde sapkın davranış olarak değerlendirilirken müslüman olmayan özellikle Hristiyan ülkelerde normal bir davranış olarak ele alınmaktadır. Sapkın davranış zamana, toplumun kültürel motifine göre değişiklik gösterdiği gibi mekan veya bağlama göre de eylemin sapkın davranış olup olmadığının değerlendirilmesinde etkin rol oynamaktadır. Örneğin sokakta kavga edilmesi sapkınlık olarak görülürken boks ringindeki kavga sapkınlık olarak görülmemektedir (Browne, 2014). Suç ve sapma kavramlarının kapsamları birbirlerinden farklı olmasına karşın birlikte anılan kavram olmasının nedenlerinden biri her ikisinde de normlara uymama

halinin söz konusu olmasıdır. Sapma bireyin toplumsal normlara aykırı davranması olarak tanımlanırken suç, kanunlara uymayan davranış şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumda var olan yazılı kurallara aykırı ve resmi yaptırım uygulanan her eylem suç olarak kabul edilmektedir. Suç kapsam bakımından daha dar olduğu için suç kavramı sapmanın bir alt kategorisi olarak ele alınmaktadır. Suç kavramından daha genel olan sapma davranışının belirleyicisi toplumun kültürü ve toplumaki oluşturulmuş informel kurallardır. Bireyin toplumda nasıl davranacağına, kişilerin birbirlerine ne şekilde hitap edeceklerine ve neyi yapıp yapmayacaklarına önceden belirlenmiş kalıp yargılar çerçevesinde hareket edilir. Bu kalıp yargılar toplumsal kurallar olarak ifade edilir ve neyin toplumsal olarak onaylanacağını, neyin toplum tarafından onaylanmayacağını belirleyen sözlü, yazılı, resmi ya da resmi olmayan kuralların bütünüdür. Toplumsal normlar ise toplumdan topluma, kültürden kültüre, gruptan gruba değişiklik göstermektedir, toplumsal normların belirleyicileri öfler, adetler, gelenek ve görenekler töreler, yasalar gibi norm sistemiyle donatılmıştır. Toplumsal normların zaman içinde değişme durumu ve toplumdan topluma farklılık göstermesi sapma adı altında mutlak bir davranıştan bahsetmenin mümkün olmamasına neden olmaktadır. Tarihte sapmanın görece olma durumuna, kürk giyme davranışı geçmişte normal bir davranış olarak ele alınırken hayvan hakları konusunda oluşan bilincin artması ve buna paralel pek çok sebebe bağlı olarak kürk giymek geçmişe oranla sapma olarak değerlendirilmesi örnek olarak verilebilir (Çarpcıoğlu ve Beşirli).

Suç kavramı bir uymama halidir. Uymama hali ise toplumsal düzenin devamını sağlayan normlara itaatsizliğin tamamını kapsamaktadır. Toplumun geneli tarafından benimsenen toplumsal kurallara karşı uyumsuz olan davranış, sapkın davranış olarak isimlendirilmektedir. Bu anlamda değerlendirildiğinde sapkın davranış suç kavramından daha geniş anlam taşımaktadır. Ancak hangi davranışın suç hangi tür davranışın sapkın davranış olarak ele alınması konusunda tartışmalara yer vermemek adına ölçü pozitif hukuk tarafından ortaya konulmuş olan çerçevedir. Ceza hukukunun ihlali ile ortaya çıkan ve devlet organlarınca belirlenip cezalandırılan her türlü eylemler suçtur. Suç davranışının meydana geldiği toplumsal zemin sosyolojinin konularından biri olduğundan bahsedildi, aynı şekilde suç davranışının sonucunda toplumda meydana gelen olumsuz etkiler de sosyoloji biliminin konularındandır. Toplumsal normlara itaatsizliğin meydana getirdiği tahribatlar yine toplumu yakından ilgilendirmektedir. Örneğin, güvenliğin tehlikeye girmesi, kaynak kaybı, toplu ortamlarda bulunamama, hukuk düzeni

ile çatışma, toplumsal düzenin bozulması suç davranışının olumsuz toplumsal etkilerinden bazılarıdır (Işıktaş ve Koloş). Suç kavramının bir uymama hali olduğunu aktarılmaya çalışıldı ancak hangi tür eylemin suç kapsamında ele alındığından bahsedilmedi çünkü neyin suç olup olmadığı evrensel olmamakla birlikte toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Ancak bazı eylemler, örneğin kasten adam öldürme, cinsel saldırı, hırsızlık gibi fiiller genel geçerdir ve tüm toplumlarda suç olarak ele alınmaktadır. Buna karşın köpekle tilki avlama eylemi İngiltere’de suç olarak kabul edilirken birçok ülkede herhangi bir yaptırımı olmayan eylemdir. Bu bağlamda yere çöp atmak, kapalı alanda sigara içmek, emniyet kemeri takmamak, yaya geçitinde yayalara yol vermemek, bisiklet yolunda araç kullanmak bazı ülkelerde kabahat ya da suç olarak cezalandırılmakta bazıları ise suç olarak tanımlanmamaktadır. Bir diğer örnek ise bazı ülkeler ötenaziye izin verirken bazı ülkeler için kasten öldürme olarak cezalandırılmaktadır (Özenbaş, 2017).

Görüldüğü üzere suç toplumsal bir olgudur ve meydana geldiği toplumdan bağımsız olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Toplumsal düzenin bozulmaması için var olan kanunlara uymayan davranış suç olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda suç sosyolojisi alanına ihtiyaç doğmuş ve siyaset, eğitim ekonomi gibi alanlarla iletişim kurarak suç olgusunu açıklamaya çalışan suç sosyolojisi alanı incelenmiştir.

Suç olgusu başta hukuk ve kriminoloji olarak üzere, psikoloji, antropoloji, biyoloji gibi pek çok disiplin için inceleme alanı olmuştur. Tüm bu disiplinlerin yanında sosyolojinin de önemli bir inceleme alanını suç olgusu oluşturmaktadır. Çünkü suçun meydana gelmesi için toplumsal alanda norma aykırı bir davranışın meydana gelmesi gerekmektedir. Toplum, toplumda meydana gelen norm dışı davranışlar, toplumsal düzen gibi konular doğrudan sosyolojinin inceleme alanına girmektedir. Bu bağlamda suç olgusu üzerine yapılan incelemelerde sosyologlar etkin rol oynamaktadır. Suç sosyolojisi, suç olgusunu sosyo-kültürel faktörlerle ilişkilendirerek açıklamaya çalışmaktadır.

Suç olgusu sosyaldır, nerede iki insan varsa orada bir diğer davranışa göre meşru olmayan yani suç olan bir davranış ortaya çıkmaktadır. Suç olgusu ise toplumda yaygın ve sürekli olması bakımından kurumsallaşmıştır. Suçun bir toplumda tamamen ortadan kaldırılması mümkün olmamaktadır. Suçun olmadığı bir toplum düşünülemez. Ancak suçun toplumsal huzun ve güven ortamının sağlanması amacıyla etkisinin kırılması mümkündür. Tüm bunlardan hareketle sosyal bir olgu olan suçun analiz edilmesi, toplumsal düzen kuralları içinde oynadığı rolün iyi bilinmesi gerekir, bu da suç

sosyolojisinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Suç sosyolojisi suçu analiz ederken tek taraflı bir gözlemden kaçınarak, eğitim, sosyal çevre, kırsal yalan, kent yaşamı, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, yaş, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ailenin yapısı, çocukların yetiştiği alanın sağlıklı olup olmaması, kentlerdeki yetersiz alt yapı, alt kültür grupları, statü gibi pek çok değişkeni göz önünde bulundurarak suçu analiz etmektedir. Suç ve sapkınlık toplumsal normlara aykırı davranış olarak tanımlanmaktadır. Bu davranış biçimi toplumsal niteliği nedeniyle sosyoloji biliminin inceleme alanına girmektedir. Suç sosyolojisi ve kriminoloji alanında istihdam edilen sosyologlar, suçu evrensel ve doğal bir olgu olarak yorumlarlar. Her toplumda suç ve suçlu vardır, diğer bir deyişle her toplum suç ve suçluyu üretir (Bal, 2003). Suç sosyolojisi, sapma davranışını ve suçu toplumun gündelik yaşamı içindeki görünüşlerden biri olarak ele alır ve inceler. Suğun toplumsal nedenlerini, eğitim düzeyi, mesleki ilişkileri, genç ve yaşlı nüfusun dağılımı bağlamında araştırır. Sosyoloji ve kriminoloji birbirleri ile sürekli etkileşim halinde olan iki disiplindir. Toplumsal alanda, suçla bağlantısı olan hallere ilgisi sosyoloji ve kriminoloji disiplinlerini birbirlerine bağlı kılmıştır (Demirbaş, 2000). Suç olgusunu açıklamaya yönelik teoriler bireysel, biyolojik, psikolojik ve sosyal teoriler olmak üzere dört ana başlık altında toplanmaktadır. Dört ana başlıktan her birinin kendi alt başlıkları olmakla birlikte kendi inceleme alanına göre suçun neden ve sonuçlarını açıklama yoluna gitmişlerdir. Örneğin biyolojik teori suç üzerine çalışma yaparken suçun nedenleri arasına kalıtsallık faktörünü yerleştirirken bireysel teoriler kalıtsallık faktörüne yer vermemiştir. Ancak dört ana suç teorilerinden mutlak olarak herhangi biri suç olgusunu açıklama noktasında yeterlidir demek yanlıştır. Çünkü suç olgusu tek bir nedene bağlı olarak meydana gelmemekte ve suç sonucu meydana gelen durumlar sadece eylemi gerçekleştiren birey ile sınırlı olmamaktadır. Birçok değişken göz önünde bulundurularak suç olgusu açıklanmalıdır.

Bu bağlamda tezin bütünlüğü ve konusu gereği kuramsal çerçevenin daha sağlıklı oturtulabilmesi için suç teorilerinden olan sosyolojik teorilerden; sosyal yapı teorileri, sosyal süreç teorileri, sosyal çatışma teorileri ve feminist teoriler olarak dört alt başlığı ile birlikte makro çerçevede yer verilmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür.

Belli sosyal değişimlerin veya faktörlerin suç davranışını etkileyebileceği düşüncesini merkeze alan sosyolojik teoriler, toplum veya sosyal süreçlerin suçluluk davranışına olan etkisini inceler. Neden belli coğrafi alanda suçluluk daha fazla ya da azdır? Neden belli çevrede yetişen bireylerin diğer kesime göre suç işleme eğilimleri daha

fazladır ya da azdır? Bu gibi sorular sosyal teorilerinin cevabını aradığı sorulardan bazılarıdır. Sosyolojik teorilerin psikolojik, biyolojik ve bireysel teorilerden farkı, ekonomik eşitsizlik, işsizlik oranı, yoksulluk, kırsal kent nüfusu gibi toplumsal meselelerin suçluluk olgusu üzerine etkisi sosyal teoriler aracılığıyla ortaya koyması ve bu değişkenleri bireysel düzlemde değil toplumsal olarak ele almasıdır (Özenbaş, 2017).

Sosyolojik suç teorilerinden ilki sosyal yapı teorileridir, sosyal yapı teorilerinin alt başlıkları yapısal fonksiyonalist teoriler, gerilim teorileri, alt kültür teorileri ve sosyal ekoloji teorileridir. Sosyal yapı teorilerinin ilki olan yapısalcı fonksiyonalist teorilerde, sosyoloji ile suç ilişkisi incelenirken karşılaşılan ilk isim Durkheimdir. Durkheim'e göre sapma toplumsal yapı içerisinde normal ve gereklidir. Yapısal işlevsel yaklaşımın temel öngörüsü suç ve sapmanın toplumsal alanın gerekli bir parçası olduğu yönündedir. Durkheim'e göre sapma toplum için temel işlevleri barındırır. Bunlardan ilki sapmanın toplumdaki insanları bir araya getirdiği yönündedir. Toplumda yaşayan bireyler sapkınlıklara karşı ortak tepkilerde bulunur ve böylece aynı toplumsal alanı paylaşan bireyler arasında ahlaki bağlar gelişir ve pekişir. Örneğin 11 Eylül 2001'deki terör saldırılarından sonra, tüm ABD'deki insanlar ülkenin güvenliği konusunda birleşmişlerdir. Durkheim'e göre sapmanın bir diğer işlevi ise kültürel normları onayladığıdır. Kötü olmadan iyi olmaz ve suç olmadan da adalet olmaz. Bu bağlamda incelendiğinde sapma ahlakiliği ve toplumsal düzeni vurgulamak için gerekli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Sapmanın diğer bir işlevi ise ahlaki sınırları açıklığa kavuşturduğu yönündedir. Toplumda insanlar, bazı davranışları sapkın davranış olarak tanımlarken, doğru ile yanlış arasında bir sınır çizerler. Örneğin kopya çeken öğrenciyi cezalandırmak dürüstlük ve kopya çekmek arasındaki çizgiyi kalınlaştırır ve belirginleştirir (Macdonis, 2013). Durkheim'in şüca ilişkin bu yaklaşımlarından, suç ve sapma olgularının toplumsal yaşamın düzenli bir unsuru olduğuna, toplumsal alanda suçun varlığının kaçınılmaz olduğuna ve suçun toplumsal alanda yarattığı tahribat nedeniyle istenmeyen bir eylem olarak mümkün olan en alt değerde olmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Durkheim suçu: *“Özel bir güç ve açıklığa sahip bazı toplu duyguları zedeleyen bir edim”* olarak tanımlayarak suç olgunun alanını genişleterek suçun kaçınılmaz ve normal bir olgu olduğuna değinmiştir (Işıktaş ve Koloş, 2015). Durkheim suça, normal ve sosyal bir davranış için gerekli olduğu biçiminde yaklaşmıştır. Suç toplumlar için kaçınılmazdır. Toplumdaki çeşitlilik suçu teşvik etmekte ve suç Durkheim'e göre mevcut

normlara göre belirlenmektedir. Suç toplumsal değişme için gerekli bir olgudur (Bal, 2003).

Sosyolojik suç teorilerinden bir diğeri ise gerilim teorileridir. Amerikalı sosyolog Robet Merton, bütün toplumların bireyler için para kazanmak, kariyer yapmak, ev ya da araba almak ve tüketim mallarını satın almak gibi hedefler belirlediğini, toplumda yaşayan bireylerin ise bu hedefler doğrultusunda cesaretlendiğini söylemektedir. Sosyal kurallar, var olan bu hedefleri gerçekleştirmenin; çok çalışmak veya akademik başarı, iyi bir eğitim gibi meşru yollarını belirlemektedir. İnsanların büyük bir çoğunluğu ise toplumsal hedeflere ulaşmada meşru yolları seçerler ve bu bireyler merton tarafından 'uyumlu' şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumsal hedeflere ulaşma noktasında meşru yolları tercih etmeyen bireylerin davranışlarının ise toplumsal alanda sapkınlığın meydana gelmesine neden olduğunu söylemektedir. Hedeflere ulaşma noktasında meşru yolları tercih etmeyen bireyler hedeflere ulaşırken alışlagelmiş yollardan yapma fırsatından yoksundurlar. Bu kişilerin başvurdukları yollar yasaları ihlal etmekten geçmektedir. Merton yasaları ihlal etmenin dört farklı türünü tanımlar bunlar; yenilik, ayıncılık, ricatçılık ve isyandır. Toplumun sunduğu başarı hedeflerine meşru yollardan ulaşmak yerine hırsızlık, dolandırıcılık gibi meşru olmayan yolları deneyen grup Merton'a göre yenilikçiler olarak tanımlanmaktadır. Sistem üzerinde meşru olmayan bir yola başvurmayan ancak kariyer hedefleri olmayan ve başarı elde etme denemelerinde bulunmayan grup ise Merton'a göre ayıncılar olarak tanımlanmaktadır. Herhangi bir kariyer hedefi olmayan aynı zamanda hedeflere ulaşmak için meşru yolları da terk eden, uyuşturucu madde kullanımı gibi sapkın davranışlar gösteren bir diğer grup ise ricatçılar olarak tanımlanmıştır. Yasaları ihlal etmenin son türü ise isyancılar diye tanımlanan gruptur. İsyancılar ise toplumsal hedefleri ve bu hedefleri gerçekleştirme noktasında var olan meşru yolları reddedip kendi kurallarını oluştururlar, örneğin devrimci kurallar ile ikame ederler (Browne, 2014). Merton'a göre ideal bir toplumda toplumsal hedeflere ulaşma noktasında kaynaklık edecek olanakların dağılımı birbiriyle uyumludur yani toplumdaki fırsatlar herkese eşit olarak dağıtılmıştır. Herkes daha önce bahsedilen toplumsal hedeflere ulaşma noktasında eşit şansa sahiptir. Ancak gerçek toplumlarda ideal toplumdan farklı olarak hedeflere ulaşma noktasında bahsedilen eşitlik söz konusu değildir. Bazı insanların, grupların, bazı kesimde yaşayan insanların ait oldukları sosyal çevre, eğitim düzeyi, ekonomik seviyesi gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak toplumsal hedeflere ulaşma noktasında diğer kesimlere göre dezavantajlıdırlar. Toplumda var olan

eşitsiz olmayan olanakların varlığı sapma davranışını ortaya çıkarmaktadır. Gerilim teorisine göre sapmayı toplumsal yapının kendisi üretmektedir. Merton hedeflere varmak noktasında gerekli olan meşru araçların bulunmaması durumuna gerilim adını vermektedir (Çarpcıoğlu ve Beşirli, 2013). Örneğin fakirlik içinde yaşayan kişilerin toplumsal kurallara uygun şekilde hedeflere ulaşmaya çalıştıklarında hedeflere ulaşma konusunda çok az umut taşırlar, bireylerin zenginliğe ulaşma konusundaki fırsatların az olması arasındaki gerilim dezavantajlı grubu hırsızlık, uyuşturucu madde satıcılığı gibi sokak suçlarına itmektedir (Macionis, 2013). Özetle gerilim teorisine göre toplumsal yapının kendisinin eşitsizler ürettiğini ve buna bağlı olarak bireylerin hedeflere ulaşma noktasında meşru yollardan saparak aykırı davranışlar sergilediğini, buna bağlı olarak toplumda gerilimin ortaya çıktığını söyler.

Sosyal yapı teorilerinden bir diğeri ise alt kültür teorileridir. Alt kültür teorileri, toplumda yaygın olan kültürel yapıdan ayrılan bir alt kültür etrafında toplanan özellikle gençlerin bir araya geldiği durumlarda toplum normlarının ihlali ve sapma teşkil eden toplumsal değer ve ahlaki yargıların egemen olduğunu ileri sürer. Sosyolojik bir kavram olarak alt kültür, içinde yaşanılan toplumun var olan kültüründen kendi normları, adetleri ve düşünce sistemleri bakımından ayrılan bir kültürdür. Alt kültür onu benimseyen bireyler için beklentiler barındırır. Birçok alt kültür, üyelerinden belli tarzda müzik dinlemelerini, belli tarzda giyinmelerini, belli normlara uygun hareket etmelerini beklemektedir. Var olan bu beklentilerin belli bir kısmını ya da tamamını yerine getiren bireyler ise alt kültür grubuna dahil olabilmektedir. Aynı alt kültür grubuna mensup bireyler için alt kültür grubu bazı birleştirici özellikler barındırır. Örneğin aynı meslek grupları, aynı etnik köken, din gibi birleştirici özellikler etrafında oluşabilmektedir. Sosyolojik olarak alt kültür kavramı ele alındı, suç ile alt kültür arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak için ise kriminolojik olarak alt kültür kavramı ele alınmıştır. Kriminolojide alt kültür üzerine ilk önemli çalışmalar ABD’li kriminolog Albert K. Cohen tarafından yapılmıştır. Cohen alt kültür teorisini büyük ölçüde Merton’un toplumun yapısının eşitsizlikler ürettiği ve bireylerin buna bağlı olarak aykırı davrandığı düşüncesinin egemen olduğu anomi kavramı üzerine inşa etmiştir. Cohen’e göre gençler sosyal sorunları çözmek için suça başvurmayı tercih etmektedirler (Özenbaş, 2017). Merton ve Sutherland’ın öğrencisi olan Albert Cohen’e göre toplumda egemen olan kültürden farklı ve egemen kültüre karşıt olan suçlu kültürü, büyük Amerikan şehirlerinin slum bölgelerinde ortaya çıkmıştır. Cohen’e göre kültürün ortaya çıkma nedeni ise okul

standartları, çocuk yetiştirmedeki eşitsizlikler, buna bağlı olarak farklılıklar ve ebeveynlerin istekleridir. Toplumda alt sınıfa mensup ailelerin çocuklarını orta sınıf ailelerin çocuklarının bulunduğu seviyeye yükseltecek şekilde sosyalle edemezler. Bunun sonucunda orta sınıfın sosyo ekonomik statülerini yasal yollardan elde edemeyen aileler ve çocuklar kendi alternatif statü sistemini kurarlar. Alt sınıf ailelerin, orta sınıfa olan düşmanlıkları sonucunda kendi normlarını kendilerini belirlediği bir alt kültür yaratırlar. Orta sınıf için hakim olan tüm değer kalıplarını reddederek öncelikle mala karşı şiddete başvururlar. Bu bağlamda toplum içinde bir suç olgusu ortaya çıkar. Alt kültür teorisi ise bu suçluluğu egemenler tarafından toplumda doğru olarak tanımlanan kültürel değerler ve toplumsal normlar sisteminden failin aykırı bir biçimde sosyalleşmesinin bir sonucu olarak açıklar (Bal, 2003). Cohen'e göre suç işleyen gençlerin çoğu alt kültür gruplarından olan bir çeteye mensuptur. Bu teoriye göre alt sınıfa mensup olan gençler toplumun belirlediği hedeflere ulaşma noktasında orta sınıfa mensup gençlere göre dezavantajlı durumdadır, toplumsal hedeflere meşru yollardan ulaşmanın mümkün olmadığını düşünen alt sınıfa mensup gençler bu doğrultuda toplumsal alt kültüre kaymaktadır. Cohen teorisini açıklarken kullandığı orta sınıftan kastı Amerika'daki hakim olan kültürdür. Toplumsal hedeflere meşru yollardan ulaşamayacaklarını düşünen gençlerin mensubu olduğu suçlu alt kültürü ile itibar kazanmak isterler. Cohen'e göre suçlu alt kültüründeki gençler bir çeteye üye olurlar ve çeteler Cohen için olumsuz, haince ve şiddeti meşru görmektedir. Alternatif bir statü sistemi olan çete alt kültürüne mensup gençler çetenin diğer üyeleri arasında itibar kazanmak için hırsızlık yapar, şiddete başvurur ve toplumsal hedeflere ulaşma noktasında meşru olmayan yolları denemekten çekinmezler (Özenbaş, 2017). Toplumda alt sınıfa mensup gençlerden bazıları statü elde etmenin alternatif yollarından olan sapkın davranışta bulunma eğilimi gösterirler. Sapkın davranışlar alt kültürün oluşumuna zemin hazırlar, bu kültürü benimseyen gençler için hırsızlık para kazanma yolu haline gelmektedir. Okul derslerine gitmemek, okulun demirbaş eşyaslarına zarar vermek, eğitim başarısı ve ders çalışma değerlerini ikame etmektedir. Bu şekilde suç işlemek alt kültür mensubu gençler için sistemden intikam almanın bir alternatifidir (Browne, 2014). Kısaca, sosyal yapı teorilerinden olan alt kültür teorisi, suçlu davranışa imkan veren bütüm toplumsal değerler, toplumsal düzen kuralları ve öğrenme süreçleri üzerinde odaklanarak kültürel farklılaşmanın suç ve sapma ile ilişkisine ilişkin detaylı açıklamalar getirmiştir. Cohen'in geliştirdiği alt kültür teorisine göre sapma da diğer tüm davranışlar gibi öğrenilir. İnsan içinde bulunduğu toplumun norm ve değerlerini öğrendiği gibi aykırı inanç ve değerleri de öğrenebilir. Bireyin

benimsediği ve sahip olduğu değerler, içinde yetiştiği kültürün bir parçasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bireyin norm ve değerlerinin oluşmasında etkin olan aile, sosyo ekonomik çevre kısaca bireyin içinde bulunduğu hakim kültür sapmış olarak nitelenen norm ve değerlere dayanıyorsa bireyler bunu öğrenecek ve bunu öğretecektir. Bu doğrultuda birey sapma davranışı gösterecektir (Çarpcıoğlu ve Beşirli, 2013).

Sosyal yapı teorilerinden bir diğeri ise sosyal ekolojidir. Sosyal ekoloji teorisini incelemeden önce ekolojinin ne geldiğini incelemekte yarar var. Ekoloji, canlıların insan, hayvan ve bitkilerin bulundukları, büyüyüp geliştikleri yerde birbirleriyle ve diğer canlılar ile olan etkileşim ve iletişimi inceler. Sosyal ekoloji ise insan ve çevre arasındaki ilişkiyi ele alır. İnsanın yeryüzüne dağılışı ve bu dağılışı etkileyen çevresel faktörleri inceler. Suç bağlamında ele alınan sosyal ekoloji teorisi ise belli fenomenlerin dağılımını ve çevreyle ilişkilerini inceler, toplumda meydana gelen suçun çevresel faöktörlerin değişimi ve etkisiyle ortaya çıkan sosyal değişimin bir fonksiyonu olarak ele alır (Bal, 2003). Kullanılan en kapsamlı suç haritalarına esas teşkil eden teorilerden biri olan sosyal ekoloji teorisi suç ekolojisi olarak da ele alınan bir yaklaşımdır, suçu Klasik okul ile psikolojik, bireysel, biyolojik suç teorilerinin bireysel eksenli suçu ele alış biçimlerinden farklı olarak bireyi toplum içinde bulunduğu çevreden bağımsız olarak ele almaz. Birey ve bireyin içinde bulunduğu çevreyi birlikte değerlendirir. Suç ekolojisi yaklaşımı suçu tekil olarak değil, suçu işleyen birey ile sosyal ve fiziksel çevre arasındaki bağı göz önünde bulundurarak ele alır. Suç ekolojisi çalışmalarının başlangıç noktasını Chicago okulu yapmaktadır. 1890 yılında araştırma yapmak amacıyla kurulan Chicago üniversitesi özellikle sosyal bilimler alanında ortaya koyduğu önemli teorik ve deneysel çalışmalar sonucunda bilimsel literatürde Chicago okulu olarak adlandırılan ekolü oluşturmuştur. Chicago okulunun düşünce eksenini insan yaşadığı çevrenin çocuğudur cümlesi özetlemektedir. Chicago okulu suçun nedenlerini araştırmış ve insanın yaşadığı çevrenin sosyal ve fiziksel özelliklerine vurgu yapmıştır. Çalışmalarını on yıllar boyunca Chicago şehrinde yapan ekolün temsilcileri şehri adete bir laboratuvar olarak ele alıp incelemişlerdir (Geleri, 2014). Bu bağlamda Chicago kenti kriminoloji araştırmaları bakımından büyük bir öneme sahiptir. 1930'lu yıllarda ABD'nin ikinci en büyük kenti olan Chicago hızlı ve önemli toplumsal değişim ve gelişimlerin yaşandığı bir kenti. Toplumlara yön veren sanayileşme olgusunun merkezinde bulunan Chicago kenti diğer şehirler ve kırsal alandan büyük göç almıştır. 1900 senesi Chicago kentinin heterojen yapısı incelendiğinde nüfusun yarısı ABD dışında doğmuş yabancı uyruklu kişilerin

oluşturduğu gözlenmektedir. Suç olgusunu açıklamada çoğul ve kapsamlı bir bakış açısı kazandıran Chicago okulu suçu açıklama konusunda çevresel şartları merkeze almaktadır. Sosyal ekoloji teorisine göre çevresel faktörler suça zemin hazırlamaktadı. Sosyal ekoloji teorisi suçu açıklarken yoksulluk, alt sınıf, ekonomik eşitsizlik, yaşanan mahalle, yer sıkıntısı gibi faktörleri göz önünde bulundurarak suç olgusunu açıklamaya çalışmaktadır (Özenbaş, 2017). Sosyal ekoloji teorisine açıklamalar getiren Chicago okulu ve 1900 senesi Chicago kentinin sosyo-kültürel yapısı incelenmiştir, konunun bütünlüğü açısından Chicago okulu temsilcileri ve yürüttüğü çalışmalara yert verilecektir. Kentlerdeki göç, toplumsal tabakalaşma gibi hareketlerin kentte yaşanan suç oranlarıyla arasında nasıl bir ilişki olduğu konusunda açıklamalar getiren Chicago okulunun çalışmalarına öncülük eden şehir adlı çalışmalarında Park ve Burgess kent ve kır alanlarını birbirinden ayrı olarak incelemişlerdir. Kentsel alanlar bireyler arasında rekabete neden olduğunu ileri sürerler. Bireyler arasında yaşanan bu rekabet sonucunda kent yaşamı için kira, semt gibi değer farkları ve buna bağlı olarak tabakalaşmaya neden olmaktadır. Kentlerin belli kısımlarında suç ve şiddet olaylarının daha yaygın yaşandığını söyleyen Park ve Burgess suç oranlarının ve sapkın davranış eğiliminin yaygın olduğu mekanların kent için çöküntü alanları haline geldiğini ifade ederler. Sosyal ekolojinin gelişmesine önemli katkıları olan Park 1914 yılında sosyoloji bölümüne atanmadan önce 25 yıl boyunca gazetecilik yapmış ve gazetecilik yaptığı dönemde kır ve kent hakkında topladığı materyalleri çalışmalarında kullanmıştır. Park ve Burgess'in çalışmalarını önemi ise kentsel mekanların suç riski haritalarının çıkarılmasına dayalı coğrafi haritalama ve coğrafi olarak risk değerlendirme çalışmalarına öncülük etmiş olmalarıdır (Çarpcıoğlu ve Beşirli, 2013). Chicago okulu çalışmalarında iki yöntemden yararlanmıştır. Bunlardan ilki resmi sayılardan yararlanmak olmuştur. Örneğin nüfus sayımları ve suç istatistikleridir. Suçun nedenleri ortaya konulurken yoksulluk ve yüksek suç oranlarının hakim olduğu bölgeler üzerine çalışmışlardır. İkincisi ise yaşam öyküsü ve örnek olay incelemesi metodudur. Suç olgusunu açıklamada psiko-sosyal süreci ortaya çıkartmak amacıyla bu metod kullanılmıştır (Demirbaş, 2001). Park ve Burgess'in çalışmalarına ek olarak onların suç teorisiyle ilgi çalışmalarını yakından takip eden Shaw ve McKay yoğunlaşma bölgeleri kavramını kullanarak yapılan çalışmalara suç verilerini eklediler. Chicago'da kurulan çocuk mahkemelerinden ve kolluktan aldıkları suç kayıtlarını coğrafi bölgelere ayırarak alınan verileri haritaya işledilerdir. Suç verileri ışığında oluşturulan harita tamamlandığında suçun şehrin merkezinde yoğunlaştığı tespit edildi. Oluşturan haritaya göre kentteki suç oranı şehrin merkezinden uzaklaştıkça

düşmekteydi. Ulaşılan veriler sonucunda Shaw ve McKay sokaktaki insanlarla birebir görüşme yaptılar ve polisten alınan veriler ve yapılan görüşmeleri derinlemesine incelemişlerdir. Tüm bu çalışmaların sonunda ‘sosyal düzensizlik teorisi’ adı verilen çalışma ortaya çıkmıştır. Shaw ve McKay yaptıkları çalışmada şehir merkezine iş bulma ümidiyle gelen göçmen alt sınıf ailelerine mensup çocukların ailelerinin maddi kaygılar nedeniyle uzun çalışma saatleri boyunca fabrikada çalıştığını çocukların ise yeterli aile sevgisi alamadığını tespit etmişlerdir. Bu doğrultuda ailesi ile zaman geçiremeyen çocukların sokakta daha çok zaman geçirdiklerini, kentin herhangi bir çetesiyle tanıştıklarını ve sokak hayatına uyum sağlamaya başladıklarını gözlemlemişlerdir. Yapılan bu araştırmayı Shaw ve McKay tam otuz yıl boyunca tekrarladılar. Üç dalga halinde yapılan çalışmanın sonucunda özellikle fabrikada çalışan insanların yoğun olduğu, ucuz yerleşim yerlerinde ve Chicago şehrine göç etmiş farklı kültürü etnisite ve ırka mensup bireylerin oluşturduğu yerlerde suç oranları daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu kısma kadar sosyolojik suç teorilerinden sosyal yapı teorileri alt başlıkları ile birlikte detaylı bir biçimde incelenmiştir. Sosyal yapı teorilerinin, yapısalcı fonksiyonalist teoriler, gerilim teorileri, alt kültür teorileri ve ekolojik teoriler olmak üzere toplam dört başlıktan oluştuğu, kuramları ve temsilcileri ile birlikte detaylı ele alınmıştır. Sosyolojik teorilerden bir diğeri ise sosyal süreç teorileridir. Sosyal süreç teorileri ise sosyal öğrenme ve davranış, kontrol ve etiketleme diğeri bir ismi ile damgalama olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümde sosyal süreç teorilerinden ilki olan sosyal öğrenme ve davranış teorisi ile alınacaktır. Sosyal öğrenme teorileri, sapma eylemi gösteren ve suçu gerçekleştiren failin bu eylemleri öğrenmesi sonucu gerçekleştirdiğini savunan bir görüştür. Sosyolojik bir teori olmasına karşın suçun nasıl rasyonalize edileceği, utanç duygusunun nötrleşmesi gibi suçun psikolojik yönlerini de ırmaya çalışması öğrenme ve davranış teorilerinin sosyo-psikolojik bir teori olarak da ele alınmasını sağlamıştır. Öğrenme ve davranış teorisinin kökenleri 19. yüzyıl sonlarında Gabriel Tarde’nin taklit teorisiyle ortaya çıkmıştır. Tarde 19. Yüzyıl sonlarında popüler olan biyolojik anormallik teorisine karşı çıkmış ve suçun da yasal davranışlar gibi öğrenilebilen bir davranış olduğunu savunmuştur. Tarde’nin görüşüne göre elbise modelini kopyalamak ile davranışı kopyalamak yani taklit etmek aynı şey ve olağandır. Sosyal öğrenme teorisine göre bireyin suça yönelmesinde sadece çevresel faktörler etkin değildir, psikolojik, bireysel, biyolojik faktörler bireyi şiddete eğilimli kişi haline getirebilmektedir. Ancak bu

eğilimi eyleme dökcek en önemli faktör ise çevre faktörüdür. Modern toplumda suç olgusu ele alındığında suçun üç kaynaktan beslendiği gözlemlenmiştir. Bunlar; aile içinde şiddet eğilimi olan ve şiddet uygulayan ebeveynler, yasaların ihlalinin normal bir davranış olarak algılandığı sosyal çevreler ve son olarak yasa ihlalinin, suçu işleyenlerin kahramanlaştığı yayınlardır (Bal, 2000). Bireyin öğrenme süreci içinde çocukluktan itibaren başta dünyaya geldiği aile olmak üzere, akran ve arkadaş grupları, sosyal çevre, okul rol oynamaktadır. Bu sosyal gruplar içinde bazı davranışlar onaylanırken bazı davranışlar onaylanmamaktadır. Birey öğrenme sürecinde yaşadığı toplumun değer yargılarını, örf adetini, toplumsal normlarını ve hukuk kurallarını öğrendiği gibi suç işlemeye imkan verici, suç teşkil eden davranışları da öğrenmektedir. Birey nasıl yemek yemesini, oturmasını, büyüklere karşı nasıl davranması gerektiğini, sorumluluklarını, toplum tarafından hoş karşılanan, toplum tarafından faydalı davranışları öğreniyorsa suç teşkil eden davranışları da aynı doğrultuda öğrenmektedir. Bu bağlamda suç birey tarafından normal bir eylem olarak görülmektedir (Dönmezer, 1994). Etkileşim veya öğrenme teorisi olarak da adlandırılan bu teoriye göre, suç davranışını toplumsallaşma sürecinin bir parçası olarak ele alır. Toplumsal etkileşimi yerleştiren öğrenme teorisine göre tüm insanlığı çevreleyen etkileşim toplumsal boyuttadır. Birey bütün bu öğrenme süreçlerinden sonra suç davranışını sergiler. Teorinin önemli temsilcisi olan Sutherland'a göre suç olgusu açıklamada biyolojik ve psikolojik sebepler oldukça yetersizdir. Tüm bu nedenleri aşan bir şekilde suç olgusunu toplumsal yönüne vurgu yapan Sutherland suçun kültürel etkileşimin bir sonucu olduğu ve taklit yolu ile öğrenildiğini ileri sürmektedir. Fransız sosyolog Gabriel de Tarde suçun hem toplumsal hem de tarihsel bir olgu olduğunu ileri sürer ve olguların nitelendirilmesinde üç temel boyutun olduğunu söyler. Bunlar; tekrar, olguların nitelendirilmesinden ilki olan tekrar devamlı hale gelmesiyle taklidi ortaya çıkarır. İkincisi olguların tipikleşmesinin karşılıklıla sağlanmasıdır. Sonuncusu ise yeni şartlara uyum sağlamayı ifade eden adaptasyondur. Bu üç olgu arasından önemlisi taklittir, taklit davranışı doğurur (Işıktaş ve Koloş, 2015). Öğrenme teorileri suç teşkil eden davranışın segilenmesinin nedeni olarak taklit yoluyla öğrenmeyi öne sürer. Sosyolojik suç teorilerinden olan öğrenme teorisine göre sapma ve suç teşkil eden davranış grup ve toplum yapısı içinde öğrenilen davranışlardır. Kriminolojide öğrenme teoriileri Gabriel Tarlades ve Ivan Pavlov'un çalışmalarına kadar geriye götürülebilir. Ancak en güncel şekliyle öğrenme teorileri temelleri Edwin Sutherland tarafından atılmıştır. Stutherland öğrenme teorisinin temellerini Chicago okulunda atmıştır. Sutherland'ın en bilinen teorisi ayrırcı birliktelikler teorisinin yanı sıra kriminoloji

alanında beyaz yaka suçluluğu ile ilgili çalışmalarıda önemli yer tutmuştur. Beyaz yaka suçluluğu, yüksek statüdeki bireyler tarafından oluşturulan yasa dışı eylemleri ifade etmektedir (Özenbaş, 2017). Suçlu davranışın nedenini bireyin çevresiyle olan etkileşimine bağlayan öğrenme teorisi kriminoloji alanında önde gelen teorilerden biridir. Öğrenme teorilerinin suçu ele alış biçimlerinden temsilcilerinden bahsedildi. Sutherland'ın ayırıcı birliktelikler teorisini kapsamlı olarak ele alınacaktır. Ayırıcı birliktelikler teorisini önemli hale getiren şey kriminolojide ilk öğrenme teorisi olması ve diğer teorilere kaynaklık etmiş olmasıdır (Geleri, 2014). Aykırılıkların birleştirilmesi teorisi olarak da literatüre geçen teori 1939 yılında Sutherland tarafından ortaya atılmıştır. Bu teoriye göre suç diğer davranışlar gibi öğrenilen bir davranıştır. Suç yaratan kanunların ihlal yönündeki düşüncelerin, ihlal etmeme ve kanuna uyma düşüncelerini aştığı zaman birey suça yönelmektedir. Suçun öğrenilme aşaması suçun işlenmesine dair teknikleri de içine almaktadır (Demirbaş, 2001). Sutherland'ın teorisi dokuz önermeye dayanmaktadır. Sutherland'a göre bireyi suç işlemeye adım adım götüren bu dokuz önermedir. Bunlardan ilki, suçlu davranış öğrenilir, ikincisi, suçlu davranış karşılıklı iletişim içinde öğrenilir yani suçlu davranış diğer bireyler ile etkileşime geçilmesinin sonucunda ortaya çıkar. Üçüncüsü, suçlu davranışı öğrenmenin temel kısmı en yakın kişisel gruplarda oluşur, suçlu davranış sadece yakın kişisel gruplar içinde öğrenilmez sinema, gazete gibi iletişim araçlarıda suçlu davranışın öğrenmesinde rol oynamaktadır. Ancak en etkin rolü küçük ve samimi ilişkilerin hakim olduğu kişisel gruplar üstlenir. Dördüncüsü, suçlu davranışın öğrenilmesi şunları ihtiva eder: suç işlenmesi için gerekli olan teknikler ve tutumların rasyonalize edilmesinin öğrenilmesi. Yani birey ilk olarak suç işlemeyi haklı çıkaracak gerekçeleri öğrenir, yaptığı işi haklı çıkaracak gerekçeleri öğrenir. Sonrasında ise suç işledikten sonra yaşanan vicdan azabından nasıl kurtulacağını öğrenir. Beşincisi, suça teşvik eden bu gerekçe ve tutumlar, kanunların lehine veya aleyhine tanımlardan öğrenilir. Altıncısı, bir kişi hukuku ihlal için göz yuman veya teşvik eden kanunların ihlalini menfi olarak gören tanımlara galebe çaldığı hallerde suç işler. Yedincisi, ayırıcı birleşim, sıklık süresi burada belirtilen sıklık görüşme sıklığıdır, önceliği ve yoğunluğu açısından değişebilir. Sekizincisi, suçlu davranış, suçlu ve suç karşıtı modellerle ilişki içerisinde öğrenme süreci, diğer öğrenme mekanizmalarını da içerir. Sonuncusu ise, suçlu davranış da suç teşkil etmeyen davranışlar gibi genel ihtiyaçlar ve değerlerin bir ifadesi olduğu için bunlarla açıklanamaz. Zira bu ihtiyaçlar suç işlenmeden de karşılanabilir (Yücel, 2004). Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi Sutherland'a göre suçun öğrenilmesindeki süreç normal varsayım

davranışına dayanmaktadır. Suçluluğun tercih edilen bir olgu olduğunu savunan klasik okul teorilerinden ve suçun patolojik bir olgu olduğunu savunan biyolojik teorilerden ayrılmaktadır. Diğer suç teorilerinde olduğu gibi ayrılıkların birleştirilmesi teorisine de eleştiriler getirilmiştir. Bunlar; teorinin eksik olduğu yönündedir. Kişinin arzularının ihmal etmektedir, teori mağdurun rolünü dikkate almaz, teorinin kapsamının çok geniş olması, teori psikolojik ve biyolojik durumları gözardı ettiği için disiplinlerarası olmaktan uzak ve bu bağlamda kapsamlı değildir, teori suçlu davranışın sonuçlarını açıklarken suçlu davranışın çıkış noktasını açıklama kısmında yetersiz kalmaktadır (Özenbaş, 2017).

Sosyal süreç teorilerinden ikincisi kontrol teorileridir. Kontrol teorileri diğer sosyal yapı teorilerinde ve sosyal süreç teorilerinden farklıdır bunun nedeni ise diğer teoriler bireyin neden suç işlediğini, bireyi suça iten nedenleri irdelerken kontrol teorileri ise bireyin neden hukuka uygun davrandığını ve suç işlemediğini irdeler. Kontrol teorilerine göre ‘insanlar neden suç işler?’ sorusuna cevap aramak oldukça yanıltıcı çünkü insanların uygun fırsat yakaladıklarında zaten suç işleyebileceklerini savunur. Bu bağlamda kontrol teorisyenleri insanın özünde iyilik dolu bir varlık olmaktan ziyade kötü olmaya her an müsait bir varlık olarak değerlendirir. Kontrol teorisinin temel sorusu, ‘insanlar neden hukuka uygun davranır?’dır. bir başka ifade ile hırsızlık suçunu ele alalım, diğer sosyolojik suç teorileri bireyi hırsızlığa iten sebepleri sosyo kültürel olarak ele alırken, kontrol teorileri diğer insanların neden hırsızlık yapmadığını araştırır. Bireyi suç işlemekten alıkoyan şeyin sosyal bağlar olduğunu ifade eder. Birey için aileden başlayan okul ile devam eden süreçte oluşturduğu sosyal bağlar suç işlemeye meyilli bireyler üzerinde kontrol oluşturduğunu ve suçun işlenmesinin engellediğini savunur. Bireyin sosyal çevresi geliştikçe ve güçlendikçe örneğin aile için ilişkiler, arkadaş çevresi, iş yeri veya okul gibi sosyalleştiği alanlardaki güçlü iletişimi bireyin suç işleme ihtimalini azaltacaktır (Özenbaş, 2017). Bu bağlamda toplumsal kontrol teorileri, bireyin içinde yaşadığı toplumun sosyal kurumlar aracılığıyla bireyler üzerindeki denetimin bireyi suçtan uzaklaştırması durumuna odaklanır ve suç davranışı sergileyen bireyin suç işleme nedeni olarak sosyal kontrol zayıflığını gösterir. Sosyal kontrol teorileri hem sosyalleşme sürecindeki aile, okul, arkadaş grupları ve bu süreçte öğrenilen toplumsal norm ve kültürel değerlere odaklanır. Toplumsal alandaki eğitim, din, aile, gibi kurumların bireyi suçtan uzaklaştırırken uyguladığı kontrol mekanizmalarını incelemektedir. Bu bağlamda kontrol teorileri ele alındığında işlevselci suç perspektifi ve

öğrenme perspektifini bir araya getirdiği gözlemlenmektedir (Çarpcıoğlu ve Beşirli). Sosyal kontrol alanında ilk çalışma 1958’de Nye’nin çalışmasıdır. Nye çocuk suçluluğu konusunda yaptığı çalışma ile kontrol teorisinin temellerini atmıştır. Nye suçun öğrenmenin bir sonucu olduğu ve kontrol eksikliğinden kaynaklandığını düşünür. Nye’e göre sosyal kontrol sosyalizasyon süreciyle ilgilidir. Bu süreç sayesinde bireyde doğru ve yanlış bilinci oluşur ve gelişir. Böylece birey sevgi bağlarının olduğu kişiler tarafından da kontrol altında tutulur. Nye’e göre bireyin kontrolü iki şekilde gerçekleşir: doğrudan ve dolaylı olarak. Bireyin toplumla ilişkilerinin zayıfladığı ölçüde suçlu eyleme daha çok yaklaşacağını söyler (Bal, 2003). Teorinin Nye’den sonraki temsilcisi Hirshi, kontrolün; aile, okul, arkadaş çevresi gibi sosyal çevresiyle olan bağının artması ile kontrolün doğru orantılı olduğunu savunmuştur. Travis Hirschi tarafından geliştirilen sosyal bağ teorisine göre bireyin topluma bağı birbiriyle ilişkili bağlılık, adanmışlık, sürekli meşguliyet ve inanç olmak üzere dört unsurdan oluşmaktadır. Bağlılık, bireylerin başta içinde yetiştikleri aileleri olmak üzere, okul, arkadaş grubu gibi pek çok sosyal çevresiyle olan bağlılığı bireyi suçtan alıkoyan önemli bir faktördür. İnsanlar sıkı ilişki içinde oldukları kişilerin onlara güvenmesi, onları sevmesi sonucunda güveni boşa çıkarmak istemez suç eyleminde bulunmaz riskli davranışlardan uzak dururlar. İkincisi adanmışlık, insanlar hayatları boyunca maddi manevi pek çok hedefe ulaşmak için çabalarlar. Ulaşılan hedefleri kolayca kaybetmekten çekinirler. Sosyal bağ teorisine göre hedefleri olan bireylerin kaybedecekleri bir şeyleri vardır ve bunu korumak için suç ya da sapma davranışı göstermekten çekinirler. Örneğin üniversiteye giden, başarılı bir kariyer hedefleyen genç sabıkasının temiz olması onun için oldukça önemliyken, gelecek beklentisi olmayan kariyer hedeflemeyen bir genç için sabıka kaydı o kadar önem arz etmemektedir. Üçüncüsü sürekli meşguliyet, sosyal bağ teorisine göre bireylerin kendilerini sürekli meşgul edecekleri yasal sınırlar içinde kalan etkinliklere katılımı varsa suça yönelme ihtimalleri daha azdır. Bireyin var olan enerjisini faydalı yerlere kanalize etmesi durumunda suça eğilimi azalacaktır. Sosyal bağ teorisine göre suç ve sapma eğiliminin özellikle gençlerde ve yetişkinlerde azalması için, hobilere sahip olma, sportif faaliyetlerde bulunma, kitap okuma gibi faaliyetlerle meşgul olmaları gerekmektedir. Sonuncusu ise inançtır, toplumun değer yargılarına, kültürüne, toplumsal normlara inanç arttıkça suç ve sapma davranışı gösterme olasılığı azalmaktadır. Bireylerin toplumsal kuralları çiğnememelerinin temel nedeni kuralların toplumun huzuru ve kendileri için olan faydalarına inanmalarıdır. Özellikle çocuklar için küçük yaşlardan itibaren başkalarının haklarının başladığı yerde kendi özgürlüklerinin kısıtlanacağı algısı

aşılınırsa, başkalarının haklarına saygı duymayı, toplumsal değer ve normları yerine getirme konusunda eğitilirse ileriki yaşlarda suça eğilimleri az olacaktır. Özetle birbiriyle bağlantılı olan bu maddeler kişinin suça yönelme ve yönelmeme noktasında belirleyici olan maddelerdir. Hirschi'e göre bu dört madde bireyin içinde bulunduğu toplumun değerlerine, kültürel özelliklerine ve normlarına daha sıkı bir şekilde bağlamaktadır. Bu dört maddeyi de toplumsal düzen açısından bir bağ olarak kabul edersek bu bağlar geliştikçe bireyin suç teşkil eden davranışa yönelme olasılığı azalacaktır. Bu bağların zayıflaması ise bireyin suç işleme olasılığını arttıracaktır (Geleri, 2014).

Sosyal süreç teorilerinden bir diğeri ise etiketleme, diğeri bir ismi ile damgalama teorisidir. Etiketleme yaklaşımı 1930'lerde Avusturya kökenli olan Amerikalı sosyolog Frank Tannenbaum tarafından tanımlanmıştır. Tannenbaum'a göre kişinin olumlu ve olumsuz davranışları başkaları tarafından değerlendirilmektedir. Birey suça yöneldiğinde toplum tarafından etiketlenmektedir ve suçlu davranışın ortaya çıkma süreci kişiyi etiketleme, dışlama ve olumsuz özelliklerin pekiştirilmesi şeklinde devam etmektedir. Etiketleme teorisine göre suç toplumsal etkileşim ve iletişimin bir ürünüdür. Etiketleme teorisyenlerine göre kişiler öğretmenleri, polis, arkadaşları, yakın ve uzak çevresi, ebeveynleri ve akrabaları tarafından etiketlendikleri için suç ve sapma teşkil eden davranışa yönelirler. Buna ek olarak Edwin M. Lemert birincil sapma ve ikincil sapma kavramlarını kullanmıştır. Ona göre birincil sapma aktör üzerinde çok az etki yaparken ikincil sapma aktörün kişiliğinin yeniden şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. İkincil sapma yeniden sosyalizasyonun bir ürünüdür (Bal, 2003). Bu doğrultuda damgalama teorisinin birincil ve ikincil sapma ayrımına dayandığı ortaya çıkmaktadır. Birincil sapma ifadesiyle aslında sadece suçun belli psikolojik, bireysel ve sosyolojik işleme nedenlerle işlenmesi ifade edilmektedir. Birincil sapmada suç teşkil eden davranışta bulunan birey kendisini suçlu olarak görme durumuna girmez. Suçu belli haklı sebeplere dayandırır ve davranışlarını normlara uygun olarak tanımlar ve toplum içindeki yerini muhafaza etmeye devam eder. İkincil sapma ise birincil sapmada gösterilen davranışların toplumsal tepkiler ile karşılanarak damgalanması sonucunda oluşur. İkincil sapmada birey kendisine damgalanan rolü kabul eder, suçlu etiketini kabul eden birey bu doğrultuda hareket eder. Psikolojik ve sosyolojik nedenler geri plana itilmekte ve bunun yerini toplumun dışlayıcı, etiketleyici tepkileri almaktadır (Özenbaş, 2017). Etiketleme teorisine göre sapma ve suç davranışı bireyin yaptığı eylemlerden daha çok sosyal çevrenin bu davranışlara verdiği tepki sonucu ortaya çıktığını savunur. Etiketleme

teorisyenleri sapma davranışının görelî olduğuna vurgu yaparlar. Yani bir davranış farklı şekillerde yorumlanabileceğini savunurlar. Bu durumu örnekle açıklamak gerekirse örneğin bir üniversite öğrencisi aynı odayı paylaştığı bir arkadaşının ceketini hafta sonu tatile giderken izinsiz bir şekilde alır, bu durum dikkatsizlik, ödünç alma ya da hırsızlık olarak tanımlanabilir.

Bireyin suça yönelmesi durumunda toplum tarafından etiketlenme durumu iki şekilde gerçekleşebilir. Geriye dönük veya ileriye yönelik olmak üzere. Örneğin, bir rahibin küçük bir çocuğu cinsel yoldan istismar ettiği ortaya çıktığında toplum tarafından ‘ zaten küçük çocukların kiliseye gelmesini isterdi, her zaman yanında küçük çocukların olması onu mutlu ederdi ‘ gibi cümleler kurması geriye dönük bir etiketlemeye örnek teşkil etmektedir. İleriye yönelik etiketlendirme için ise, aynı örnek üzerinden devam edildiğinde rahip hakkında ‘polis tarafından yakanana, gerekli cezayı alana kadar aynı şeyi defalarca yapacak’ şeklinde cümleler kurulması ise ileriye yönelik bir etiketleme örneğidir (Macionis, 2013). Özetle etiketleme teorisi iki ana bağlamda suçu incelemektedir, birincisi bazı insanların davranışları sapkın olarak tanımlanırken, aynı davranışta bulunan diğer bireylerin davranışı sapkın davranış olarak tanımlanmamaktadır. İkincisi ise birey üzerinde oluşturulan sapkın etiketi sonrasında birey daha çok sapkın davranışta bulunmaktadır. Birey üzerine suça yönelik bulunduğu davranış sonucunda etiketleme yapıldığında iki sonuç meydana gelmektedir. Bunlar sapkın ustalık statüsü ve sapkın kariyerdir. Bunlardan ilki bireyin sapkın ya da suçlu olarak etiketlendiğinde bireyde bu etiket ustalık statüsü haline gelmektedir. Yani bireyin diğer özellikleri göz ardı edilir. Örneğin suç işleyen kişi bir anne olabilir fakat anne olduğu unutulur o artık bir sabıkalıdır. Bu durum bireyin yaşamı boyunca devam edebilecek bir durumdur. Birey üzerindeki bu etiketler bireye karşı önyargı duyulmasına neden olmaktadır. Örneğin futbol holiganı etiketi ele alındığında şiddet eğilimli birey, topluma karşı ciddi tehdit taşıyan birey imgelerini barındırır. Hırsızlıktan mahkumiyet almış birine değerli eşyalar emanet edilmez, onun bulunduğu ortamda bir şeyin kaybolması şüpheleri onu yöneltir. Etiketleme sonucunda meydana gelen ikinci durum ise sapkın kariyerdir, etiketleme sapkın kariyere sebep olabilir bu da bireyin etiketlendiği gibi davranış sergilemesini ifade etmektedir. Birey suç işledikten sonraki etiketlemeler sonucunda alternatif meşru yollar ona kapandığı için birey suçlu bir hayat sürmeye devam eder.

Sapkın ustalık statüsü ve sapkın kariyer kavramalarını bir örnek ile açıklayıp konuyu özetlemek gerekirse, örneğin bıçak taşıyan bir gencin polis tarafından yakalanır ve cezalandırılarak genç suçlular kurumuna gönderilir, bunun sonucunda genç suçlu etiketi yapıştırılır. Serbest kaldığında ise ona yapıştırılan etiket ortadan kalkmaz aksine arkadaşları ve ailesi onu güvensizlikle karşılar. Topluma uyumlu bir hayat yaşaması zorlaşır, suç kayıtları sosyal hayata uyum sürecini zorlaştırır. Bu durum karşısında birey eski suçlular ile yakınlaşır ve zamanda kendisine o da sapkın birey olarak bakmaya başlar ve böylece sapkın kariyer başlar (Browne, 2014). Kısaca sosyal süreç teorilerinden etiketleme diğer bir ismi ile damgalama teorileri, suçlu davranış gösteren bireyler üzerine gösterilen toplumsal tepkiler üzerine odaklanmaktadır.

Görüldüğü üzere şiddet olgusunun ortaya çıkması için insan grubuna ihtiyaç vardır. Şiddetin meydana geldiği yer şiddetin neden ve sonuçları ise sosyolojinin inceleme alanına girmektedir. Şiddete yönelik yapılan incelemeleri suç sosyolojisinin alt başlığında ele almak mümkündür. Bu kapsamda suç sosyolojisi yine suçun toplumsallığı üzerinden suçu açıklamaya çalışmıştır. Açıklamalarını suça yönelik teoriler geliştirerek yapmıştır. Suç teorilerinin içerikleri birbirinden farklı olsa da her birinin ortak özelliği suç olgusunun meydana gelmesini bir olguya bağlamalarıdır. Örneğin psikolojik teoriye göre bireyin zekası suça yatkınlığını etkilemektedir. Sosyolojik teoriye göre bireyin içinde yetiştiği sosyo-kültürel yapı bireyi suça yatkın ya da suç karşıtı olarak sınıflandırmaktadır. Suçun nedenleri üzerine görüşler sunan teoriler bu açıklamaları belirli değişkenlere bağlamışlardır. Örneğin eğitim durumu, yaş, kültür, maddi imkanlar gibi. Görüldüğü üzere suçun çeşitlerinin suça neden olan etkenlerin ve suçun doğurduğu sonuçların tek başına ele almak mümkün değildir. Suç belirli değişkenler kapsamında ele alınması suç olgusuna daha disiplinler arası yaklaşım açısından önem taşımaktadır.

1.3. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET

Daha önce ele alındığı üzere şiddet olgusu çok kapsamlı bir olgu olup birçok disiplin tarafından ele alınan interdisipliner bir olgudur. Şiddetin nedenleri, şiddetin sonuçları, şiddetin bireyde ve toplumda meydana getirdiği tahribatlar ve bütün bunların toplumsal hafızaya yansımaları çok boyutlu olarak ele alınmaktadır. Toplumsal bir problem olarak görülen şiddete ilişkin hazırlanan çalışmalarda yetersizlikler saptanmıştır. Bunun temel nedeni ise şiddet mağdurunun yaşadığı şiddeti resmi kurum ve kuruluşlara aktarma noktasında yaşadığı zorluk nedeniyle sağlıklı istatistik verilerin hazırlanması

zorlaşmaktadır. Özellikle şiddetin farklı görünümüleri başlığında belirtilen şiddet türlerinden biri olan aile/ev içi şiddet ekseninde meydana gelen şiddet olaylarının resmi kurumlara aktarılması oranının oldukça az olduğu dikkat çekmektedir. Bunun nedenleri araştırıldığında ise toplumsal değer yargılarından biri olan aile içi mahremiyet düşüncesi ile aile içinde yaşanan olumsuz bir durumun resmi kurumlara bildirilmesinde çekingen bir durum sergilendiği görülmektedir. Yine şiddetin farklı görünümüleri başlığında ele alınan şiddet türlerinden fiziksel şiddet görünür ve sağlık kurumlarında saptanabilirken psikolojik ya da ekonomik şiddet gibi şiddet türlerinin bireydeki etkisinin görünür olmaması ve ispatındaki zorluk bireyi şiddete mahkum biri haline getirmektedir. Şiddete neden olan en önemli unsurlardan diğerinin ise toplumsal dinamiklerden oluşturulduğu görülmektedir. Bu bağlamda özellikle kadının maruz kaldığı şiddet ve şiddet sonucunda toplumların şiddeti engellemeye yönelik çalışmaları, şiddet mağduruna yönelik rehabilite ve koruma hizmetlerini toplumsal değer yargıları ekseninde yasa ve yönetmelikler ve beraberinde sivil toplum kuruluşlarını şekillendirmektedir.

Şiddet olgusu ayrı olarak ele alındıktan sonra toplumsal cinsiyet kavramına değinmekte ve toplumsal cinsiyet kavramının şiddet olgusu üzerine etkilerinden bahsetmekte yarar görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı sosyal bilimler ekseninde ele alındığında ise iki farklı cinsiyet kavramından söz edildiği görülmektedir. Bunlardan ilkinin biyolojik cinsiyet diğerinin ise toplumsal cinsiyet olduğu görülmektedir. Biyolojik cinsiyet kavramı ile kadın ve erkek arasındaki bedensel, cinsel uzuvlar, üreme gibi farklılıklar ele alınırken toplumsal cinsiyet kavramı ile kadın ve erkek arasındaki toplumsal alanda meydana gelen farklılardan söz edilmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramıyla kadın ve erkeğin toplumsal ve kültürel kişilik özelliklerinden söz edilmektedir. Bu ekseninde toplumsal cinsiyet kavramı kadına duygusal olma, kırılgan olma, zayıf ve bağımlı olma gibi özellikler atfederken erkeğe ise güçlü olma, saldırgan olma ve bağımsız olma gibi özellikler atfetmektedir. Toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet kavramları arasında yapılan bu ayrım sonucunda kadın ve erkeğin toplumsal alanda gösterdiği tutum ve davranışların biyolojik cinsiyetin mi toplumsal cinsiyetin mi bir sonucu olduğu tartışması ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle bireylerin tutum ve davranışlarını şekillendiren şey biyolojik kökenli mi kültürel kökenli mi oluşudur (Suğur, 2012). Kısacası kadınlar ile ilişkilendirilen meslekler, kadınlara atfedilen sorumluluklar ve duygusal olma, şevkatli olma gibi kişilik özellikleri biyolojik cinsiyet kavramıyla değil toplumsal cinsiyet kavramıyla açıklanmaktadır. Çünkü tüm bu algılama biçimlerini

kadına yükleyen toplum yani toplumun ürettiği kültürdür. Biyolojik cinsiyet kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklara dikkat çekerken toplumsal cinsiyet kavramı ile kadın ve erkeğin toplumsal olarak oluşturulmuş görev ve sorumluluklarına dikkat çekmektedir. Toplumsal cinsiyet ile bireylerin özellikleri değil toplumların ve toplumsal kurumların bir özelliğidir (Günindi Ersöz, 2016).

Toplumsal değer yargıları, toplumsal cinsiyet kavramı ile birlikte kadına ve erkeğe ayrı ayrı anlamlar yükleyerek kadın ve erkek algısı yaratmaktadır. Toplumda kadına ve erkeğe kadınlık ve erkeklik algısı ile inşa edilen toplumsal cinsiyet beraberinde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ise şiddetin başlıca nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli oluşan değer yargıları şiddet karşısında bireyin ve toplumun şiddete yönelik tutum ve davranışında belirgin etken olmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramıyla özel anlamda bireylerde, genel anlamda toplumlarda kadın ve erkek davranışlarına ilişkin bir algı oluşturulur. Yine aynı şekilde cinsiyet kavramıyla şiddete yönelik bir algı oluşturulur. Günlük hayatta bireyin kadın ve erkek oluşuna bağlı olarak kadına atfedilen roller toplumun her alanına hakim olmaktadır. Kültürel yapı içerisinde varlık gösteren toplumsal cinsiyete dayalı şiddet zamanla bireylerin şiddete alışmasına, şiddeti gündelik yaşamın olağan seyirine yerleştirmesine neden olmaktadır. Toplumsal alanı kaostan uzaklaştıran toplumsal düzen kuralları yasa ve yönetmelikler ve buna bağlı olarak kurulan sivil toplum kuruluşları toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önüne geçmeyi hedeflemektedir.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olgusunu daha iyi okuyabilmek için şiddet ve toplumsal cinsiyet kavramları ayrı ayrı olarak ele alınmıştır. Şiddet kavramı bireye fiziksel ve ruhsal yönden zarar veren her türlü davranışı ifade ederken, toplumsal cinsiyet kavramıyla bireyin ait olduğu toplumun kültürel motifleriyle şekillenen cinsiyet rollerini ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ise; bireyin cinsiyeti ve toplumsal cinsiyeti nedeniyle maruz kaldığı her türlü şiddeti ifade etmektedir. Örneğin bireyin kadın olması beraberinde bedensel olarak güçsüzlüğü getirir kadınlar erkeklere oranla daha çok fiziksel şiddete maruz kalabilmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olgusunun içinde barındırdığı ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile birlikte anılan bazı temel kavramlardan söz etmek yerinde olacaktır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik temel kavramlardan ilki nefret söylemidir. Nefret söylemi, ırkçı, cinsiyetçi ve heteroseksist nefret, yabancı düşmanlığı ve temelde farklılıkları yok sayan hoşgöründen

uzak saldırgan davranışları ve tehdit edici sözlü yazılı tüm ifade biçimlerini ifade etmektedir. Nefret söylemleri, cinsiyetçi merkeziyetçilik, ayrımcılık ve ırkçı merkeziyetçilik gibi nefret biçimlerini toplum üzerinde yayar ve tüm bu ayrımcılık söylemlerini savunur ve haklı görülmesi için çalışır. Toplusamsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik temel kavramlardan bir diğeri ise nefret suçudur. Nefret suçu, kişi veya gruplara karşı kişinin ya da grubun cinsiyetinden, ırkından, cinsiyet kimliğinden dolayı maruz kaldığı suçları ifade etmektedir. Nefret suçları içinde önyargıyı barındırır. Bireyin ya da topluluğun cinsiyetine, cinsiyet yönelimine, ırkına ya da mensubu olduğu dine yönelik oluşan ön yargılar bireyin ya da grubun kabul edilmemesine neden olmaktadır. Nefret söylemlerinin etkisi altında ön yargılar ile birleştiğinde meydana gelen nefret suçları genelde şiddet ile sonuçlanmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik temel kavramlardan bir diğeri ise ayrımcılıktır. Ayrımcılık kavramı ise daha önce bahsedilen nefret söylemleri ve nefret suçlarının temelinde yer alan bir kavramdır. Ayrımcılık, ırk, renk, din, cinsiyet, cinsel yönelim, meslek, toplumsal görüşler gibi çoğaltılabilecek pek çok nedene dayalı olarak gerçekleştirilen kötü muamele içeren eylemleri ifade etmektedir. Bireyin farklılıkları yok sayarak sahip olduğu farklılıklardan özgürlük alanı kısıtlanmakta ya da özgürlük alanı yok sayılmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik temel kavramlardan bir diğeri ise ısrarlı takiptir. Israrlı takip aşırı gözetleme anlamına gelmektedir. Bireyin karşı tarafın hayatı üzerinde bir baskı kültürü oluşturması, nerede ne zaman ne yaptığını öğrenmeye çalışmasıdır. Israrlı takip yoluyla birey karşı tarafa yönelik bir korku kültürü oluşturmakta, bireye fiziksel olarak yakınlık kurmaya, sözlü ya da yazılı olarak rahatsız etmeye yönelik eylemleri barındırmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik temel kavramlardan bir diğeri ise insan ticaretidir. İnsan ticareti, kişinin cinsiyetine bağlı olarak cinsel yönden sömürülmesini ifade etmektedir. Maddi bir karşılık bekleyerek evlilik için karşı cinsiyetten bireyi temin etme, herhangi bir organını veya dokusunu satmaya zorlama, bireyin sahip olduğu cinsiyetten yararlanarak kadını taşıyıcı anne olmaya zorlama gibi örnekleri vardır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik temel kavramlardan diğeri ise, fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet ve ev içi şiddettir. Bu kavramlara daha detaylı olarak şiddet olgusu ve şiddetin farklı görünümüleri başlığında bahsedilmiştir. Bahsedildiği üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddet bireyin sahip olduğu cinsiyete ve toplumsal cinsiyete bağlı olarak kaldığı her türlü şiddet türünü içermektedir. Temelde bu şiddet ayrımcılığı, nefret söylemlerini içermektedir. Nefret söylemleri üzerinden şekillenen toplumsal cinsiyete dayalı şiddet toplumsal alanda kaosa neden olmaktadır

(https://pozitifyasam.org/multeci_destek/toplumsal-cinsiyete-dayali-siddet/, 16.03.2022). Toplumsal cinsiyetin bireyler üzerinde cinsiyetine bağlı olarak oluşturduğu kadınlık ve erkeklik algıları vardır. Bu algılar toplumsal hafızada yer etmiştir. Bireyin toplumsal cinsiyet kalıpları dışına çıkması, farklı özellikler taşıması şiddete maruz kalmasına neden olabilmektedir. Bir bebeğin cinsiyetinin öğrenilmesi ile başlayan süreçte oluşan yargılar tüm bir yaşamı boyunca devam etmektedir. Kız çocuğu ile özdeşleşen pembe renk bireyin tüm yaşamı boyunca devam eder ve pembe renk kadınların daha çok tercih ettiği renkler arasına girer. Pembe renk kıyafet giymiş bir erkeğin hiç tanımadığı biri tarafından yolda yürürken şiddete maruz kalması nefret söylemleri ile meydana gelen toplumsal cinsiyete dayalı şiddete örnektir.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete en çok maruz kalan grupları kadınları, çocuklar ve yaşlılar oluşturmaktadır. Bu çalışmada kadına yönelik şiddetin ele alınması nedeniyle toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kadınlar üzerindeki etkileri ve toplumsal cinsiyete eşitsizliği temelinde meydana gelen şiddetin kadına yönelik şiddet ile ilgili yapılan çalışmalara, yasalara, kamusal alana ve sivil topluma yansımaları ele alınmıştır. Belirtildiği üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddet toplumsal alanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak kadınlar üzerinde daha çok görülmektedir. Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, bir kadına sırf cinsiyetinden dolayı, kadın olduğu için yöneltilen cinsiyet temelli şiddeti ifade etmektedir. Kadına yönelik şiddet olayları incelendiğinde kadına yönelik şiddetin tüm dünyanın bir sorunu olduğu ve toplumsal bir sorun olarak değerlendirildiği görülmektedir. Coğrafi sınıf, eğitim seviyesi gibi değişkenler kadına yönelik şiddet olaylarının toplumun her alanında olduğunu gözler önüne sermektedir. Kadına yönelik şiddet kadınlara yönelik sadece fiziksel yönden saldırgan davranışları ifade etmemekte kadına yönelik ruhsal olarak uygulanan şiddeti de ifade etmektedir. Tek boyutlu ele alınması mümkün olmayan toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin sonucunda kadın toplumsal alanda özgüveninin kaybolmasına ve kadınların sosyal anlamda kendini geliştirememelerine neden olmaktadır. Kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasında, şiddetin mutemadiyen tekrarlanması, şiddetin türünde (fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik vb.) birçok etken bulunmakla birlikte kadına yönelik şiddetin temel nedenlerinin başında toplumsal cinsiyet eşitsizliği yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile beraber özellikle erkek egemen toplumlarda kadına ağır görev ve sorumluluklar yüklenir. Toplumsal alanda adil olmayan bir rol paylaşımı görülür. Bu görevleri yerine getir(e)meyen kadının ise şiddet ile karşı karşıya kalması

olası bir durum haline gelmektedir (Başar ve Demirci, 2015). Toplumsal cinsiyete dayalı ortaya çıkan şiddetin sonuçlarında kadınlar birçok alanda mahrumiyetler yaşamakta ve özgürlükleri kısıtlanmaktadır. Tüm bunlar şiddeti besleyen unsurlar olarak ele alınmaktadır. Özellikle kadınların ve kız çocuklarının eğitim haklarından mahrum bırakılması ya da kız çocuklarının erkek çocuklara oranla eğitim imkanının daha kısıtlı olması, toplumsal alanda fırsat eşitsizliğinin olması kadınların kültürel ve ekonomik yaşamdan kopmasına neden olmaktadır. Kısaca toplumsal alanda kadınların erkeklere göre eşit imkanlara sahip olmaması durumu aile içinde başlayıp eğitim ve iş yaşamı ile devam etmektedir. Toplumsal alandaki fırsat eşitsizliği toplumsal cinsiyet eşitsizliğini beslenmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise beraberinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti meydana getirmektedir. Görüldüğü üzere; fırsat eşitliği, toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumsal cinsiyet ve şiddet kavramları birbiri ile ilintili kavramlar olup birbirlerini beslemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddetin önüne geçmek için öncelikle kadın ve erkeğe atfedilen cinsiyet kalıplarının ve nefret söylemlerinin önüne geçilmesi yerinde olacaktır. Çünkü var olan düzen bir silsile halinde devam etmektedir. Örneğin eşit eğitim hakkına sahip olmayan ve yeterli eğitimi alamayan kadın iş hayatına kadın erkeğin gerisinde başlamaktadır (Köseoğlu, 2021). Bu bağlamda toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin temel sebepleri arasına toplumsal cinsiyet eşitsizliği yerleştirilmiştir. Toplumsal alanda fırsat eşitsizliği sağlanmadan ve nefret söylemlerinin önüne geçilmeden toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin ortadan kalkmayacağı aşıkardır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması için cinsiyetçi söylemin önüne geçilmeye yönelik feminist söylem ve buna bağlı olarak kadın hareketleri ortaya çıkmıştır. Toplumsal alanda dezavantajlı konumda olan kadınların şiddet mağduru olmaları toplumsal bir sorun olarak ele alınmakta ve bu doğrultuda kadına yönelik şiddet ile mücadele kapsamında çalışmalar yürütülmektedir. Son yıllarda artan kadına yönelik şiddete ilişkin yapılan bilimsel çalışmaların arttığı görülmektedir. Yine toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile mücadele etmek amacıyla çeşitli sivil toplum kuruluşları kurulmuş ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı bir duruş sergilemiştir.

Toplumsal cinsiyet ve şiddet kavramları ve aralarındaki ilişkiyle ilgili olarak toplumsal cinsiyet kavramı beraberinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini getirmekte ve doğrudan şiddete neden olmaktadır. Çeşitli şiddet türleri üretmekle birlikte temeli toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kavramının tanımı ve gündeme gelmeye başladığı tarih ele alındığında 1993 yılına

gidilmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 20 Aralık 1993 yılında kabul edilen "Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge" de ele alınmıştır. Bildirge kadın ve erkeğin eşit imkanlara sahip olmasına yönelik hazırlanmıştır. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet kalıpları ekseninde oluşan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve her türlü şiddete karşı bir duruş sergilemiştir. Kadın olsun, erkek olsun, çocuk olsun, yaşlı olsun toplumda herkesin herhangi bir ayırım gözetmeksizin toplumsal alanda eşit haklara sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin olarak Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge'de kadına yönelik olarak kamusal ve özel alanda yaşanan tehdit, zorlama veya özgürlükten yoksun bırakma dahil olmak üzere kadına yönelik işlenen cinsel, fiziksel, psikolojik yönden zarar vermeyi içeren eylemleri toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin görmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kadının özel ve kamusal alanda özgürlüğünü kısıtlayıcı rol üstlendiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin temeline bakıldığında toplumsal alanda kadının erkeğe bağımlı kılındığı, eşit olmayan rol paylaşımlarının oluşu görülmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bu yönüyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden beslendiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı kültür aracılığı ile oluşan bir durum olduğu ve toplumdan topluma çeşitlilik gösterdiği için tam olarak toplumsal cinsiyetin oluşum tarihi saptanamamaktadır. Ayrıca toplumsal cinsiyete bağlı şiddetin pek çok nedeni bulunmakta ve toplumsal alanda görünüşleri de çeşitlilik göstermektedir (Uygur, 2014). Bu kapsamda çok yönlü olarak ele alınan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet sadece kadına yönelik şiddet ile sınırlı değildir. Cinsiyet eşitsizliğine dayalı olarak gelişen her türlü şiddet toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kapsamında ele alınmaktadır. Bu kapsamda erkeğin maruz kaldığı şiddet de toplumsal cinsiyete dayalı şiddet içerisinde ele alınmaktadır. Ancak kadına yönelik şiddete ilişkin olarak hazırlanan bu çalışmada toplumsal cinsiyete dayalı olarak kadına yönelik şiddet ele alınmıştır. Toplum cinsiyete dayalı olarak gerçekleşen kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında çeşitli adımlar atılmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin beslendiği toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve devamında meydana gelen kadına yönelik şiddeti engellemeye yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda hukuk kuralları toplumsal cinsiyete dayalı kadına yönelik şiddet ile mücadelenin başat aktörlerinden birini oluşturmaktadır. Hukuk kurallarının yanı sıra toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile kamusal alanda çeşitli projeler yürütülmektedir. Yine toplumsal cinsiyete dayalı kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında sivil toplum kuruluşları çalışmalar yürütmektedir.

Bu doğrultuda toplumsal cinsiyetin kurumsallaşması ya da kurumların toplumsal cinsiyetlenmiş hale gelmesi iç içe geçmiş olgulardır ve birbirlerini karşılıklı olarak etkilemektedir. Toplumda mevcut bulunan temel kurumların başında aile kurumu gelmektedir. Din, eğitim, ekonomi, eğitim, hukuk gibi toplumdaki kurumlar toplumsal cinsiyet eşitsizliği ekseninde şekillenmektedir. Toplumun kadına ve erkeğe yüklediği kadınlık ve erkeklik algıları üzerine oluşan toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargıların kurumu ve kurum örgütlenmeleriyle arasındaki ilişki şiddet olgusunun temel inceleme konusunu oluşturmaktadır. Ele alındığı üzere toplumdaki hakim kültürel yapıdan ve kültürel yapıya bağlı toplumsal cinsiyet gibi olgulardan başta aile kurumu olmak üzere toplumsal alandaki pek çok kurum etkilemektedir. Varolan toplumsal cinsiyet anlayışının hukuka yansımalarıyla toplumsal gelenekleri hukuk kuralları vasıtasıyla sürdürüldüğü görülmektedir. Bu kapsamda hukuk normalarının oluşması iki farklı yönden ele alınmaktadır. İlk olarak, toplum üzerinde hakim bulunan kültürel değerler ve bunun aracılığıyla oluşan toplumsal cinsiyet anlayışı hukuka yansır. Bu duruma örnek olarak organ koyucunun aileyle ilgili konuları düzenlerken toplumun kültürel değerlerinden hareket ederse bu durumda aile içinde kadına ve erkeğe atfedilen kadınlık erkeklik algısı üzerine oluşan toplumsal cinsiyet yargıları hukuka yansır. İkinci olarak, kültürel değerler ve ideolojiler değil hukukun ilişkili olduğu değer ve insan hakları bilgisi ışığında normlar türetilirse toplumsal cinsiyete ilişkin normların adalete uygun şekilde oluşması söz konusu olur (Adaçay, 2014). Bu şekilde toplumsal cinsiyet olgusunun hukuk kurallarına yansımaları ve kanun koyucuyu etkilemesi üzerine etkileri görülmektedir. Özel ve kamusal alanda meydana gelen kadına yönelik şiddet olgusunun toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayandığı ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olarak adlandırıldığı görülmektedir. Kadına yönelik şiddet olaylarının gündeme gelmesi ile birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesine yönelik çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Bu çalışmaların başında uluslararası sözleşmeler ve hukuk kurallarını görmek mümkündür. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadelenin başat aktörü olarak hukuk kuralları görülmektedir. Bu kapsamda kadına yönelik şiddet bir insan hakkı ihlali olarak görülüp bu görüş uluslararası sözleşmelerde belirtilmiştir. Bu belgeler ile kadına yönelik şiddeti önlemekten sorumlu aktör devlet olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda devletler kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında çalışmalar yürütmektedir. Kadına yönelik şiddeti önlemede devletleri sorumlu tutan belgeler aracılığıyla devletlerin üç temel sorumluluğuna değinmektedir. Bunlardan ilki kadına yönelik şiddete engel olmak, ikincisi şiddete uğrayanı koruma- destekleme ve sonuncusu şiddet uygulayanı

cezalandırmadır. Devletin sorumluluğunda olan kadına yönelik şiddeti engelleme noktasındaki bu üç temel görevini yerine getirirken çeşitli kurumlardan yardım almaktadır. Örneğin kadına yönelik şiddetin engellemesinde en önemli etken eğitim olarak ele alınabilmektedir (Uygur, 2014). Toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılar aile kurumunda öğrenilmeye başlayıp eğitim kurumları ile devam etmektedir. Toplumsal cinsiyetin kadına ve erkeğe yüklediği anlamların içselleştirilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan şiddeti engellemek için toplumsal cinsiyet algısının değişmesi başta aile kurumu olmak üzere diğer kurumların gelişimi ile mümkün olmaktadır. Devletin ödevlerinden ikincisi olan şiddete uğrayanı koruma ve destekleme ise kamusal alandaki uygulamalar ile mümkün olmaktadır. Devletin bu ödevi, şiddet mağduru bir kadının şiddet sonucunda başvuruda bulunduğu kamu kurum ve kuruluşuyla başlayan bir süreci ifade etmektedir. Bu noktada Türkiye’de şiddet mağduru bir kadın maruz kaldığı şiddeti kolluk birimlerine bildirmesi üzerine şiddet mağduruna ve şiddet eylemini gerçekleştiren faile yönelik olarak alınan koruyucu önleyici tedbirler, şiddet mağdurların talepleri ya da ihtiyaçları halinde şiddet mağdurlarına yönelik sığınak imkanları, mağdurun beraberindeki bakım ihtiyacı olan çocuğa yönelik sağlanan kreş imkanları, maddi imkanlar bu kapsamda ele alınmaktadır. Şiddet ile mücadelede devletin ödevlerinden üçüncüsü şiddet uygulayanı yargılama ve cezalandırmada ise hukuk kuralları bu kapsamda ele alınmaktadır.

Görüldüğü üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olgusu iki boyutta ele alınabilmektedir. Bunlardan ilki toplumsal cinsiyet kavramının toplumsal boyutu, ikincisi ise şiddet olgusudur. Toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik anlamda cinsiyet kavramından farklı olarak bireyin fiziksel ve biyolojik özelliklerini içine alan kadın ya da erkek olması üzerine değil, kültürel normlar üzerine verili olan cinsiyet algılarını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı kadına ve erkeğe birtakım görev ve sorumluluklar yüklemekle birlikte belli roller vermektedir. Tüm bunlar toplumsal alanda kadın ve erkeğin davranış kalıplarını belirleyen unsurları oluşturmaktadır. Oluşan bu davranış kalıpları ise kadın ve erkeğin tüm bir yaşamında etkili olmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı içerisinde kadına yüklenen merhametli olma, kırılgan olma, güçsüz olma gibi duygular atfedilirken aynı zamanda kadına ev içi işlerin sorumluluğu yüklenmiştir. Bunun yanı sıra erkeğe ise güçlü olma, cesur olma gibi özellikler atfedilirken aynı zamanda erkeğin evin geçimini sağlama sorumluluğu yüklenmiştir. Bununla birlikte kadının ve erkeğin ev içi ilişkilerdeki rolü ve davranış kalıpları başta olmak üzere kariyer

hedefleri de etkilenmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine bağlı oluşan kalıp yargılar yazılı olmayan kurallardan oluşmaktadır. Örneğin ‘kadın otobüs şoförü’ olamaz şeklinde yazılı bir kural olmamakla birlikte toplum üzerinde kadın otobüs şoförlerinin sayısı oldukça azdır ve şoförlük mesleği erkekler arasında tercih edilen bir meslek grubu haline gelmektedir. Şiddet kavramı ise bireye fiziksel, sosyal, psikolojik, ekonomik, cinsel gibi pek çok yönden zarar vermeyi ifade eden bir kavramdır. Şiddetin temel nedenleri arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ele alındığı görülmektedir. İki kavram arasındaki bağlantı ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanmaktadır. Bağlantıyı şu şekilde özetlemek mümkündür: Toplumsal cinsiyet kavramı beraberinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini getirmekte toplumsal cinsiyet eşitsizliği de şiddetin temel sebeplerinden birisini oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kavramını ise bu bağlantı içerisinde ele almak mümkündür.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet; toplumdaki toplumsal cinsiyete dayalı oluşan yargılar ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin, kadın erkek arasında meydana gelen fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel, sosyo-kültürel şiddeti ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete en çok maruz kalan gruplar ise kadınlar ve çocuklardır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalan kadın, şiddet sonucunda erkeğe bağımlı rolü pekişmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı oluşan şiddetin bu sonucuna dayanarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin şiddete neden olduğu söylenebilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise medya, aile, eğitim, kamu kurumları gibi alanlarda kendisini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ataerkil söylemden beslenmektedir. Bu çalışmada ise toplumsal cinsiyete dayalı şiddet türlerinden olan kadına yönelik şiddet ele alınmış olup kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkisi incelenmiştir. Toplumsal alanda meydana gelen kadına yönelik şiddet, kadını ikincil konuma düşürmektedir. Kadının özellikle maruz kaldığı şiddetin bir türü olan fiziksel şiddetin nedenlerinden biri kadın ve erkek bedeni arasındaki farklar ve kadının erkeğe göre daha güçsüz durumda olmasıdır. Kadının maruz kaldığı şiddet sadece biyolojik sebeplere bağlı olarak açıklanamamaktadır. Toplumsal cinsiyet ve beraberindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle kadına yönelik şiddet, desteklenme ve şiddet olayları görünür kılınmaktadır. Görüldüğü üzere kadının maruz kaldığı şiddetin nedenlerinin arasında kadının bedensel olarak erkek karşısında güçsüz olması yer alırken şiddeti sadece bununla açıklamak yetersiz gelmektedir. Kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmaları ise engel olma, koruma, destekleme ve yargılandırma, cezalandırma ilkeleri ile bağlantılı olarak

ilerlemektedir (A.g.e.). Türkiye’de ele alınan kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmalarının ilkeleri ise başta kanunlar olmak üzere kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla sağlandığı görülmektedir. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, şiddet mağduru ya da şiddet tehditi altında bulunan bireylere yönelik şiddeti engellemeye yöneliktir. Kanunun içeriği sadece şiddet mağdurunu kapsamamakta şiddet uygulayanı da içine almaktadır. Şiddet mağduruna yönelik koruyucu, şiddet failine yönelik ise önleyici tedbir kararlarını içine almaktadır. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun maddeleri doğrultusunda kamusal alanda şiddetle mücadele çalışmaları yürütülmektedir. Bunlardan biri ise Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleridir. Şiddet mağduru kadının korunmasına yönelik ise kadın sığınmaevleri bunlara örnektir. Kamusal otoritenin yanı sıra toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile mücadele noktasında çeşitli sivil toplum kuruluşları çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalarda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı söylemler yer almakta, çeşitli danışmanlık hizmetleri ve sığınma hizmetleri verilmektedir. Toplumsal cinsiyete karşı oluşan bazı sivil kuruluşlarına ise Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği- İMDAT, Kadın Sığınma Vakfı örnek olarak gösterilebilmektedir.

Bu bölümde şiddet olgusu ve şiddet olgusunun farklı görünümlerinden olan aile/ev içi şiddet, kadına yönelik şiddet, çocuğa yönelik şiddet ve şiddet türlerinden olan fiziksel, ekonomik, cinsel, psikolojik şiddet ele alınmıştır. Devamında ise şiddetin toplumsal boyutu ve şiddete sosyolojik yaklaşımlar ele alınıp toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kavramından bahsedilmiştir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin temel nedeni olarak toplumsal cinsiyet kavramına bağlı olarak gelişen toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı gösterilmiştir. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet kavramını daha detaylı incelemede yarar görülmüş olup bir sonraki bölümde kadına ve erkeğe yüklenen kadınlık-erkeklik, toplumsal cinsiyet algıları gibi kavramlar üzerinde durulacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM
KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN BAĞLAMLARI

2.1. ‘KADINLIK YA DA/VEYA ERKEKLİK’ TOPLUMSAL CİNSİYET

Aile içinde kadına ve erkeğe yüklenen anlamlar, kadının toplumdaki yeri gibi kavramlar toplumsal cinsiyet kavramıyla birlikte anlam kazanmaktadır. Bu bölümde, toplumsal cinsiyet kavramının neyi ifade ettiği, yaşanan sosyo-kültürel değişimlerin toplumsal alanda kadın ve erkeğe yüklenen anlamları nasıl etkilediği toplumsal cinsiyet kavramı ekseninde incelenmeye çalışılacaktır.

Toplumsal cinsiyet, toplumsal alanda karşılaşılan en temel kategorilerden biridir. Bireyleri nesneleri, etkinlikleri ‘erkeksi’ ve ‘kadınsı’ olarak sınıflandırma sürecine cinsiyet damgalama adı verilir. Örneğin bebek bezi değiştirme davranışı ‘kadınsı’ bir eylem olarak görülürken, otomobil tekerleği değiştirme davranışı ‘erkeksi’ bir eylem olarak görülmektedir (Taylor, Peplau ve Sears, 2015). Yemek yapmak ‘kadınsı’, tadilat yapmak ‘erkeksi’, örgü örmek ‘kadınsı’, futbol maçı izlemek ‘erkeksi’, otomobiller ile ilgilenmek ‘erkeksi’ modaya ilgi duymak ‘kadınsı’ eylem olarak görülmektedir. Toplumda sadece bazı eylemler ‘kadınsı’ ve ‘erkeksi’ olarak kategori edilmez. Bunun yanı sıra bazı duygular da kadın ve erkek ile özdeşleşmiştir. Örneğin duygusal ve kırılgan olmak ‘kadınsı’, mantıksal ve sert olmak ise ‘erkeksi’ duygular olarak görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet, toplumun üyelerinin kadın ya da erkek olmaya bağladığı sosyal konumlara ve kişisel özelliklere işaret etmektedir. Toplumsal cinsiyet toplum içindeki bireylerin diğer bireyler ile nasıl etkileşim kurduğunu, bireylerin birbirleri hakkında nasıl düşündüğünü şekillendiren toplumsal örgütlenmenin bir boyutudur. Toplumsal cinsiyet zenginlik, güç, statü, dayanıklılık, ve diğer kaynaklar açısından kadın ve erkeğin farklı sınıflandırılmasına neden olmaktadır. Cinsiyet kavramı biyoloji biliminin çerçevesinde tanımlanırken toplumsal cinsiyet kavramında kültürel öğeler hakimdir. Toplumsal cinsiyet sosyal bilimlerin inceleme alanına giren bir kavramdır. Örneğin 1848 yılında kadınlar politikaya yön vermeye yeterli ilgi ve zekaya sahip olmadıkları düşünüldüğü için oy kullanmaktan yoksun bırakılmışlardır. Bu durum biyolojik bir olgu değil 1848 yılının kültürel normunu yansıtan bir örnek oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri bir toplumun kadın ve erkek her iki cinsiyetle de ilişkilendirdiği tutum ve faaliyetleri ifade etmektedir. Erkekleri rekabetçi, hırslı, atik olarak tanımlayan kültür, erkekleri liderlik, yöneticilik pozisyonları bulmaya teşvik etmektedir. Duygusal olarak tanımlanan kadınlardan ise yardımcı rollerde olmaları beklenmektedir. İş dünyasında yer alan şirketlerin üst düzey pozisyonda çalışanları incelendiğinde daha

erkeğin egemen olduğu görülmektedir. Şirketin en üst mevkilerinde kadınların bulunmaması şeklinde bir kural yazılı olarak bulunmamaktadır. Fakat kadınların terfisi bilinmeyen engeller ile engellenmektedir. Sosyologlar görünmeyen iş dünyasındaki engelleri cam tavan kavramıyla tanımlamaktadır (Macionis, 2013). Toplumsal alanda kadına annelik görevi atfedilmiş olup annelik ile beraber gelen duygusal, kırılgan, şevkatli, merhametli olma duyguları da kadına atfedilmiş ve bu çerçevede hizmet sektöründe pazarlamalar gerçekleşmiştir. Örneğin bebek bezi veya bebek maması reklamında kadınlara rol verilirken hiçbir erkeğe rastlanılmamaktadır. Oysa ki bebeğin bakımını üstlenen tek kişi kadın değildir, ancak reklamlardan çıkarılan sonuç ile bebeğin bakımını üstlenen bireyin kadın olduğu algısı yaratılmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı yalnızca toplumsal alanda karşımıza çıkan reklam, broşür gibi kitle iletişim araçlarını etkilememekte bununla birlikte bireyleri meslek seçimlerinde de etkilemektedir. Örneğin makine mühendisliği bölümünde erkek yoğunluğu göze çarparken gıda mühendisliği bölümünde erkek yoğunluğu azalmaktadır. Çalışma hayatındaki kadın ve erkek ayrımı ise oldukça belirgin haldedir. Kadınlar iş yaşamında erkeklere oranla daha az ücret karşılığında çalışmaktadır. Kadınlar terfi olanaklarının erkeklere oranla daha az olduğu iş alanlarında yoğunlaşmışlardır. Özellikle mesleki hiyerarşinin belirgin olduğu meslek grupları incelendiğinde erkeğin üst, kadının ise çoğunlukla ast olduğu dikkat çekmektedir. Kadınların iş veren gözünde kariyerinde gebelik süreci ve çocuk doğurmaktan kaynaklanan kesintilerin olacağı yönündedir. Bu durumda kadın için iki seçenek oluşmaktadır: Bu şartları kabul ederek iş yaşamında olmak ya da hane yaşamını ekonomik gelirin üstünde tutarak iş yaşamında olmamak (Giddens, 2005).

Cinsiyet kavramı bireylerin doğal yaradılışlarını ve fiziksel görünümlerini anlamak için kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise cinsiyet kimliğinin yaşanılan toplumdaki yerini, kültürel öğelerini tarihsel ve sosyal kimliği ayırmak için yaygın olarak sosyoloji biliminin kullandığı kavramdır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin incelenmeye başlanması 1970’li yıllarda feminist bakış açısının ortaya çıkması ve modernleşme süreci ile birlikte kamusal alanda kadının daha fazla yer alması ve kadının toplumsal alanda hakim rol oynamaya başlamasıyla doğru oranlı olarak gelişim göstermiştir (Çarpcıoğlu ve Beşirli, 2013).

Toplum içindeki bireylerin bir kişi hakkında fikir yürütmesinde en önemli etkenlerden biri kişinin cinsiyetidir. Cinsiyete göre kişi hakkında yorumda bulunma ve

değerlendirme yanıltıcı olabilmektedir. Değerlendirme yanlılığı bazen özellikle de ‘erkeksi’ durumlarda, erkek lehine işler. Ancak ‘kadınsı’ durumlarda da kadınlar daha avantajlı olabilirler. Kişi hakkında mevcut bilgi eksikliği cinsiyete dayalı değerlendirme yapmaya yönlendirir. Belirli bir kişi hakkında ilişkili bilgilere sahip olduğunda, cinsiyete dayalı kalıpyargıların etkileri genellikle azalabilir ya da ortadan kalkabilir (Taylor, Peplau ve Sears, 2015). Kadın ve erkeğin toplum içindeki yerinin farklı olması, kadının daha kırılgan erkeğin daha dayanıklı olduğunun düşünülmesi, kadın ev içi roller ile tanımlanırken erkeğin teknik işler ile birlikte tanımlanması ve temeldeki farklılaşmanın biyolojinin mi toplumsal bir kültürün bir sonucu mu olduğuna dair farklı görüşler bulunmaktadır.

Sosyal bilimler kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet farklılığına ilişkin görüşleri üç ana grupta toplamıştır. İlki cinsiyet ve biyoloji, ikincisi toplumsal cinsiyetin toplumsallaşması, üçüncüsü ise cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin kuruluşudur. İlk aşamada (cinsiyet ve biyoloji) çalışma yapanlar cinsiyet farklılıklarına vurgu yapmış ve kadın ve erkek farklılıklarının bireylerin biyolojisiyle ilgili hormonlar, kromozomlar, beyin ebatları ve kalıtsal özelliklerinden kaynaklandığı konusunda hemfikir olmuşlardır. Örneğin genellikle hemen hemen her kültürde avlanma, savaşma gibi davranışlar erkek ile ilişkilendirilmesinin nedeni erkeklik hormonuna indirgenir biyolojik görüşe göre. İkinci aşamada (toplumsal cinsiyetin toplumsallaşması) toplumsal cinsiyet rollerinin aile, medya, arkadaş grubu gibi araçlar ile gerçekleşerek cinsiyetin toplumsallaşmasının gerçekleştiğini savunmuşlardır. Kadın ve erkeğin davranışsal farklılığının sebebinin biyolojik olarak açıklanmasının yetersiz olduğunu farklılığın kültürel olarak üretildiğini savunur. Bu üretme toplum bireylerden ‘kadın’ ve ‘erkek’ ve erkek gibi davranmasını bekler. Bu beklentinin karşılanması gündelik uygulamalar yoluyla sağlanır. Aile başta olmak üzere okullar, medya en önemli toplumsallaşma araçlarıdır. Toplumsallaşma iki aşamada gerçekleşir: Birincil toplumsallaşma bebeklik ve çocukluğun ilk döneminde gerçekleşir. Bu dönemde öğrenme yoğun olarak yaşanır. Birincil toplumsallaşmada en önemli etken ailedir. İkincil toplumsallaşma ise çocuğun gençlik ve olgunluk döneminde gerçekleşir. İkincil toplumsallaşmanın en önemli aracı ise akran grupları ve okuldur. Üçüncü aşamada (cinsiyetin ve toplumsal cinsiyetin toplumsal inşası) toplumsal cinsiyetin ve cinsiyetin toplumsal inşasının kültürel ve tarihsel olarak çeşitlendiği, tamamlanmış ve sabit olmamakla birlikte tüm sosyal sistemlerde merkezi bir rolün olduğu toplumsal olarak tanımlanmış cinsiyet grupları içinde de hiyerarşinin olduğu ve

cinsiyet ilişkilerinin devam eden bir süreç ve sürekli oluşum halinde kavranması gerektiğine ilişkin çalışmalar ön plana çıkmıştır (Çarpcıoğlu ve Beşirli, 2013).

Toplumsal cinsiyet, yaygın olarak sosyoloji biliminde karşımıza çıkan bir kavram olmakla birlikte birçok disiplinin tartışma konusu olmuştur. Toplumsal cinsiyetin beraberinde getirdiği ruhsal çöküş psikoloji biliminin inceleme alanına girerken, toplumsal cinsiyetin toplum yapısı üzerine etkileri sosyoloji biliminin inceleme alanına girmektedir. Ya da toplumsal cinsiyete dayalı spor dallarına yönelim spor bilimlerinin inceleme alanını oluşturmaktadır. Buradan hareketle toplumsal cinsiyet kavramının yaygın olarak sosyoloji biliminde karşımıza çıkmasına rağmen multidisipliner bir kavram olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Cinsiyet kavramıyla biyolojik olarak dar anlamda kadın veya erkek olmak ifade edilirken toplumsal cinsiyet kavramıyla sadece bireyin içinde bulunduğu biyolojik kategori ifade edilmez, biyolojik cinsiyete bağlı olarak kültürel, sosyal, siyasal normlar da ifade edilir. Toplumun kadın veya erkek üzerine oluşturduğu yargıların tümü toplumsal cinsiyet kavramını ifade etmektedir. Tarihsel süreçteki değişimler aileleri ve beraberinde toplumun erkek ve kadın üzerine biçtiği rolleri etkilemiştir. Çünkü birey dünyaya geldiği ilk andan itibaren çevresinde sık sık gördüğü davranışları taklit etmeye başlar, çoğu zaman ise taklit ettikleri anne ve babaları olur. Ailede başlayan bu toplumsal cinsiyet algısı bireyin bütün bir yaşamını etkilemektedir. Örneğin ailede şefkatli olması gerektiği sık sık vurgulanan bir kız çocuğunun ileriki yaşlarda meslek seçimi de buna bağlı olarak şekillenmektedir. Bireyin kadın veya erkek olmasına bağlı olarak yaşadığı toplumda çalışma hayatı, örneğin kadınların daha çok hemşirelik, öğretmenlik gibi anaç mesleklerde yer alması, aile hayatı, sağlık ve eğitim imkanlarına ulaşımı gibi toplumsal alanda etkileri görülmektedir. Yine bu doğrultuda bireyin kadın veya erkek olmasına bağlı olarak yöneldiği spor dalları da değişmektedir. Küçük yaşlardan itibaren başlayan spora yönelim incelendiğinde ebeveynleri tarafından erkek çocuklarının daha çok güç ağırlıklı spor dallarına yönlendirildikleri görülürken kız çocuklarının ise daha çok kadınsı özelliklerini korumaları adına güç ağırlıklı spor dalları yerine güç kullanılmayan spor dallarına yönlendirildikleri görülmektedir. Örneğin kız çocukları küçük yaşlarda daha çok jimnastik, voleybol gibi alanlara yönlendirilirken erkek çocukları ise güreş, futbol gibi alanlara yönlendirilmektedir. Bu bağlamda toplumsal alanda erkek ve kadın nasıl algılandığı, kadın ve erkeğe yüklenen anlamların neler olduğu üzerinde durulmuştur.

Toplumsal cinsiyet kavramının biyolojik bir olgu olan kadın ve erkek kavramlarından ziyade sosyal yaşamda kadın ve erkeğe yüklenen anlamlar, meslek tanımları, ev içi ve ev dışı rol tanımlamalarını ifade ettiği görülmektedir. Cinsiyet olgusu ile kadın ve erkek kavramları kastedilirken, Kadın ve erkek kavramları biyolojik olarak irdelendiğinde biyoloji bilimi kadını ve erkeği hormonal ve kromozom farklılığı ekseninde ele almaktadır. Ancak toplumsal cinsiyet kavramı içinde yer alan kadın ve erkek kavramları incelendiğinde ise kadın ve erkek arasındaki toplumsal ve kültürel farklar ekseninde ele alınmaktadır. Toplumsal cinsiyet tanımı kavramsal olarak incelendiğinde toplumsal zeminin hemen hemen her alanında farklı tanımlara maruz kalan ‘kadın’ ve ‘erkek’ cinslerinin toplumsal zeminde rolleri, birbiriyle ilişkileri, gündelik rutinleri, üzerlerine atfedilen görevleri de birbirinden ayırdığı görülmektedir. Bu bölümde T.C Başkanlık Aile Araştırmalar Genel Müdürlüğü bünyesinde yapılan ‘Türkiye Aile Değerleri Araştırması’ verilerinden yararlanılarak Türk toplumunda kadın ve erkek algısı, kadının rolleri, kadın erkek ilişkileri, toplumda kadın ve erkek için söylenen sözlerin algılanış biçimleri gibi konular incelenmeye çalışılmıştır.

Kadının aile içi rolleriyle ilgili değişim kadının iş hayatında belirgin halde görünür olmasıyla değişmiştir. Kadının çalışma hayatında yer alması 20. yüzyıl ortalarında gerçekleşmiştir. 1970 ve 80’li yıllarda kadının çalışma hayatına girmesi ve erkek ile aynı ortamda çalışması hususu çok tatışılmıştır. 2000’li yıllara gelindiğinde ise Türkiye’de kadınların çalışma hayatında olabilecekleri ve hatta erkekler ile aynı ortamda çalışabilecekleri hususu üzerinde fikir birliğinin sağlandığı bir kanaat olarak Türk aile değerleri arasında yerini aldığı görülmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe ‘son sözü daima erkek söyler’ şeklindeki ifadelere destek azalmıştır. Öte yandan toplumda sosyo ekonomik seviye düştükçe ailede erkeğin tek otorite ve söz hakkına sahip, karar mekanizması olduğuna ilişkin kanaat artmaktadır. Türkiye’de kırsal alanda erkeğin aile içinde tek otorite olduğuna dair kanaat, kentsel alana oranla daha güçlüdür (T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010).

Ataerkil bir aile yapısı olan Türk toplumunda aileyi yönetecek bir kişinin bulunması gerektiği düşüncesi doğrultusunda ‘ailenin reisi erkektir’ ifadesi incelenmiş ve bu cümleye desteğin genelde 55 yaş üstü erkeklerden geldiği görülmüştür. Bu cümleye destek verenlerin yaş ortalamasının ve üstü olması yakın bir gelecekte bu değer değişmeye uğrayacağını göstermektedir. Ailede söz sahibi olma konusunda erkeğe destek kırsal alanda kentsel alana oranla daha yoğundur. ‘Ailede son sözü erkek söyler’ ifadesi

ile aynı doğrultuda olan; ‘ailenin geçiminden erkek sorumludur’ ifadesi aynı noktada birleşmektedir. Ailenin geçiminden erkek sorumludur ifadesine destek verenler ile ailede son sözü erkek söyler ifadesine destek verenlerin aynı özelliklere sahip oldukları görülmektedir. İfadelere destek verenlere göre ailenin geçindirilmesinin sorumluluğu erkeğe yüklenmiştir. İfadeye destek 55 yaş üstü bireylerde ve kırsal alanda yaygındır. Türk toplumunda şiddete bakış açısı incelendiğinde ise ‘kadın itaat etmediğinde kocası tarafından dövülebilir’ ve ‘kadın kocasının tokatını sineye çekmelidir’ söylemleri görülmektedir. Kadına yönelik şiddetin görünümüleri olan her iki ifadeyede onay verenlerin erkekler olduğu görülmektedir. İfadelere üniversite eğitimi almış bireylerin destek vermediği görülmüştür. Kadın kocasının tokatını sineye çekebilir yaklaşımına destek, kadın itaat etmediğinde kocası tarafından dövülebilir ifadesine oranla daha çok taraftar bulmuştur. Bu durumun sebebi ise önem verilen aile yapısının, aile düzeninin bozulmaması ve ailenin dağılmasının engellemesi için sineye çekilen bir düşünce olduğu görülmektedir. Ailenin sorumlu otoritesi olarak erkeği görevlendiren hakim Türk aile yapısında erkeğe kaşı itaatsizlik dahil olmak üzere her türlü sebep ile kadına yönelik şiddete izin vermeyen bir değer yargısı hakimdir (A.g.e).

Ataerkil aile yapısının hakim olduğu Türk toplum yapısında kadın ve erkek cinsleri üzerine oluşturulan kalıp yargıların hangi cümleler ile özetlendiği üzerinde durulmuş, bu yargılara katılım oranları T.C Başkanlık Aile Araştırmalar Genel Müdürlüğü bünyesinde yapılan ‘Türkiye Aile Değerleri Araştırması’ verileri doğrultusunda incelenmiş ve aile içinde erkeğin karar mercii olduğu, ailenin geçiminden erkeğin sorumluluğunda olduğu anlayışına destek verenlerin 55 yaş üstü ve kırsal alanda yaşayan bireylerden oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine araştırmanın devamında şiddet kavramı ele alınmış ve kadının erkek tarafından maruz kaldığı şiddet karşısında sessiz kalması gerekir düşüncesi incelenmiş, kadına şiddeti destekleyen oranın çoğunluğunun erkeklerden oluştuğu görülmüştür. Türk aile yapısında mahremiyetin önemli olduğu ancak kadına şiddete karşı duruş sergilenmekte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Walter Lippman’a göre kalıp yargı insanların daha önce görmüş oldukları görsellerin kafalarında bir resim oluşturması şeklinde tanımlamaktadır. Lippman’a göre görsellerin doğru ya da yanlış olması fark etmemektedir. Lippman kalıp yargının kişinin kendi anlamlandırmasının, görüşünün dünyası üzerine yansımaları olduğunu söyler. Bireyler cinsiyete bağlı olarak kalıp yargılar oluşturmaktadır. Oluşturulan bu kalıp yargılar toplum içinde kadın ve erkeğin davranışlarını şekillendirmektedir. Toplumda

kadın ve erkeğe yönelik farklı yargılar vardır. Örneğin kadının güçsüz erkeğin ise güçsüz olduğuna yönelik düşünce bir kalıp yargıyı ifade etmektedir. Toplumdaki kadına yönelik kalıp yargılar, kadının çocukların yetiştirilmesi, ev işlerini yapması, yemek hazırlaması, kırılgan ve güçsüz olması şeklinde sıralanabilir. Kadını güçsüz gösteren bu kalıp yargılar ise toplumda erkeği eve para getiren ve güçlü olarak göstermektedir. Ancak toplumsal cinsiyete yönelik kalıp yargılar sınırlayıcıdır ve erkeğin duygusal olmasını zayıflık olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu durum da erkeklerin duygularını gösterme konusunda başarısız olmalarına neden olmaktadır (Levent, 2019).

Türkiye’de de diğer tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi toplumsal cinsiyetin oluşturduğu kalıp yargılar bulunmaktadır. Bu kalıp yargılar bireylerin toplumdaki davranışlarını yönlendirmektedir. Bireyler cinsiyetlerine göre meslek seçiminde bulunmaktadırlar. Örneğin ana sınıfı öğretmeni olmak için okul öncesi öğretmenliği okumak gerekmektedir ve bu bölüme kadın ve erkek herkes başvuru yapabilmektedir. Ancak okul öncesi öğretmenlerine bakıldığında çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Çünkü yaşı küçük çocuklara bakılması, onlar ile ilgilenilmesi ve şefkatle yaklaşılması kadının rolü olarak algılanılmaktadır. Bir diğer örnek ise otobüs şoförleriyle ilgilidir. Otobüs şoförleri genelde dünyada ve Türkiye’de erkeklerden oluşmaktadır. Kadın şoförler ise oldukça azdır. Kadınların otobüs şoförü olması haberlere konu olmaktadır. Çünkü toplum tarafından alışıl gelen şey erkek otobüs şoförleridir.

Cinsiyet ile birlikte gelen kalıp yargılar doğum ile birlikte başlamaktadır. Bebeğin cinsiyeti belli olduğu andan itibaren aileler cinsiyete yönelik renkte kıyafetler, oyuncaklar seçmektedir. Örneğin erkekler için mavi renk kızlar için pembe renk hakimdir, oyuncaklar için ise erkekler araba ile kız çocukları ise oyuncak bebekler ve mutfak eşyaları ile büyümektedir. Küçük yaşlarındaki oyuncakları bir önceki paragrafta verilen örneklerde olduğu gibi bireylerin ileri ki yaşlarda meslek seçimlerini, meslek seçimleriyle birlikte bütüm bir ömrünü etkilemekte onların toplum içindeki rol ve davranışlarında etkin olmaktadır.

Ele alındığı üzere insanların biyolojik cinsiyetleri doğal seleksiyonun bir ürünüyken toplumsal cinsiyet ise kadın ve erkeğe biçilen roller ve kalıplar sonucu oluşan sosyo-kültürel bir olgudur. Cinsiyet doğal bir olguyken toplumsal cinsiyet ise insan icadıdır. Toplumsal cinsiyet yaşanan toplumun soyo-kültürel yapısına bağlı olarak değişkenlik gösterir ve sonradan öğrenilir. Toplumsal cinsiyet toplumdan topluma farklılık gösterebildiği gibi dönemden döneme göre de değişiklik göstermektedir.

Buradan hareketle toplumsal cinsiyetin iki temel değişkeninden bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki zaman, ikincisi ise mekandır. Kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmaları incelendiğinde şiddet kavramının temelinde yatan nedenin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yapılan vurgu olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ise kadın ve erkeğin hem ev/aile içinde hem de kamusal alanda eşit haklara ve eşit fırsatlara sahip olması, kamusal ve özel alana katılım noktasında eşit olmasını ifade etmektedir. Ancak dünyada ve Türkiye’de kadın erkek arasında toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından bir eşitlikten söz etmek oldukça güçtür. Çünkü yapılan araştırmalar göstermektedir ki kadınların tam anlamıyla erkekler ile eşit toplumsal haklara sahip olmadığı görülmektedir. Örneğin okul çağında olup okula gidemeyen çocukların büyük bir çoğunluğunu erkek çocuklarından çok kız çocukları oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletlere üye devlet ve hükümet başkanları incelendiğinde erkek temsilcilerin kadınlara oranla daha çok olduğu görülmektedir (Aras, vd., 2013). Bahsedilen bu eşitsizliğin temelinde toplumsal cinsiyet kavramı yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet zaman içerisinde kültürler arasında değişiklik gösterebilen bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet kavramıyla toplumsal alanda kadına ve erkeğe yüklenen roller ifade edilmektedir. Biyolojik cinsiyetin verili olmasının tersine toplumsal cinsiyet bebeğin henüz anne karnındayken cinsiyetinin öğrenilmesi ile başlayan bir sürecin, kültürel olarak inşa edilmesidir. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkeğin biyolojik olarak farklılıklarına odaklanmak yerine toplum tarafından kadınlık ve erkeklik hakkında oluşturulmuş düşünce yapılarına odaklanmaktadır (Günindi Ersöz, 2016).

Bahsedildiği üzere her toplumsa kadın ve erkek cinslerini birbirinden ayıran ve toplumdaki rollerini, sorumluluklarını oluşturan, bireyleri bu doğrultuda eylemlere iten ve eylemlerini şekillendiren sosyo-kültürel değerler bulunmaktadır. Bu değerler toplumsal alanda kadın ve erkeğin nasıl davranması gerektiğini belirleyen rolleri oluşturmaktadır. Bu rollerin geneline toplumsal cinsiyet rolleri adını vermek mümkündür. Toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumu ise anne karnında başlamaktadır. Oluşan toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenme süreci bireyin içinde yetiştiği aile ortamında meydana gelmektedir. Aile içinde şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri bireyin toplumsallaşma sürecinin içine girmesi, okul ve iş yaşamı ile pekişir ve kalıp yargılar halini alır. Birey doğuştan bir cinsiyet ile dünyaya gelmektedir ancak zamanla bireyin yetiştiği aile başta olmak üzere toplumsallaşma sürecine birey dahil oldukça bireyin sahip olduğu cinsiyete özel roller atfedilmektedir. Bu rollerin yerine getirilmesi sonucunda

oluşan kalıp yargılar toplumsal cinsiyeti oluşturmaktadır. Çocuk yaşta öğrenilmeye başlanılan kalıp yargılar zamanla bireyle bütünleşir ve ortadan kaldırılması imkansız hale gelmektedir. Oluşan bu kalıp yargılar ise dünyanın birçok yerinde farklılıklar içerse de genel olarak benzer özellikler göstermektedir. Toplumda kadından ve erkekten beklenen belli başlı davranışlar vardır bu beklentilerin tümüne toplumsal cinsiyet kalıp yargıları denilebilmektedir. Örneğin kadınlardan beklenen bazı toplumsal kalıp yargılar; bebeğin bakımıyla ve ev işleriyle ilgilenmeleri, eşleri ile ilgilenmeleri ve eşlerine bağlı olmaları, sakin, fedekar, sabırlı, anlayışlı olmaları, evin temizliği, çocukların okula hazırlanması gibi işleri üstlenmeleridir. Erkeklerden beklenen toplumsal kalıp yargılar ise; aileni geçimini sağlamaları, ailenin dışarıyla olan bağını kurmaları ve gerekli durumlarda tampon mekanizma olmaları, evde fiziksel güç isteyen tamirat gibi işleri yapmaları, eş ve çocuklarını koruyup kollamaları, evin ekonomik yönden geçimini sağlamaları, duygusal yönden kırılgan olmamaları, güçlü bir yapıya sahip olmaları, duygularıyla hareket eden değil mantıklarıyla hareket eden bireyler olmalarıdır. Örneklerden de görüldüğü üzere toplum bireylere farklı roller öğretir ve toplumsal alanda bireylerin bu rollere uygun davranışlar göstermelerini bekler. Babalık, annelik, gibi kadınsılık, erkeksilik gibi toplumsal cinsiyet rolleri de sonradan toplumsallaşma süreci içerisinde kazanılmaktadır. Toplumsal alanda kadına ve erkeğe verilen bu roller doğrultusunda toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını oluşmaktadır. Kadın ve erkeğe yüklenen farklı roller cinsiyet ayrımcılığının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Cinsiyet ayrımcılığı her iki cinsi de olumsuz etkileyebilmektedir. Toplumsal alanda kadın ve erkekten beklenen cinsiyet rollerini incelendiği zaman birbirinden farklı özellikler gösterdiği görülmektedir. Bu farklılıkların dünyada ve Türkiye’de uygulama alanlarına ve istatistiklerine bakıldığında zaman aile, sosyo-ekonomik düzey, özgürlük ve insan hakları alanlarında genel olarak daha fazla kadınların aleyhine bir durum olduğu görülmektedir. Türkiye’de ilgili uygulama alanları ve istatistikler incelendiğinde kadın ve erkek arasındaki farkın tesadüfi olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Mevcut olan kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ayrımcılığı sonucunda ortaya çıktığını göstermektedir. Cinsiyet ayrımcılığı denildiği zaman ise akla ilk gelen kavram ise kadına yönelik ayrımcılıktır. Özellikle erkek egemen toplumlarda görülen kadının daha düşük konumlarda tutulmasının nedeni olarak kadının erkeğe göre hem fiziksel hem de duygusal anlamda dayanıksız bir yapıya sahip olarak görülmesidir. Kadının güçsüz olduğu kalıp yargısından hareketle kadının eğitimden iş yaşamına kadar toplumsal alanın her kesiminde dezavantajlı durumda olduğuna tanıklık edilir. Bebeğin anne karnındayken cinsiyetinin öğrenilmesi ile başlayan bu süreç bebeğin

doğumuyla birlikte sahip olduğu cinsiyetine göre yetiştirilmesi ile devam eder. Örneğin doğacak bebeğinin kız olacağını öğrenen aile pembe renkli kıyafetler, oyuncak bebekler alırken doğacak bebeğinin erkek olacağını öğrenen aile mavi kıyafetler ve oyuncak arabalar almaya başlamaktadır. İlerleyen süreçte kız çocuklarına kibarlık, nezaket, hassaslık, ağırbaşlılık gibi sıfatlar yüklenirken erkek çocuklarıan girişken, dışa dönük, dayanıklı gibi sıfatlar atfedilmeye başlanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının dayattığı bu gibi sıfatlar sonucunda bireyin ileriki yaşlardaki davranışı şekillenmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının oluşturduğu toplumsal cinsiyet ayrımcılığı bireyin yöneleceği spor dallarından, edineceği hobilerden, meslek ve eş seçimine kadar hayatının her evresini etkilemektedir (Aras, vd., 2013).

Kadınlar, ataerkil ağ içerisinde belli roller ile tanımlanmışlardır. Geleneksel toplumda kadına yüklenen roller annelik, ev kadınlığı gibi rollerdir. Kadınlar ev içi işlerden uzaklaşıp kamusal alanda çalışıp başarılı olsalar da kadınları tanımlayan başlıca iki kavram annelik ve eş olma rolü olmaktadır. Özellikle geleneksel toplumlarda kadınlar erkeğe bağımlı kılınmışlardır. Kadınların kamusal alana katılımları erkeklere göre daha azdır ve sosyalleşme süreci kadın ve erkek için farklılıklar gösterir (Günindi Ersöz, 2016). Toplumsal kurumların ve toplumsal ilişkilerde meydana gelen eşitsiz rol dağılımları cinsiyet eşitsizliğini meydana getirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı hareketler ise feminizmin doğmasına zemin hazırlamıştır. Feminizm, toplumsal cinsiyetine bağlı olarak ortaya çıkan toplumdaki eşit olmayan rol dağılımları ve ilişkilerine karşı bir harekettir.

Ele alındığı üzere toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik olarak cinsiyet kavramından oldukça farklı kültürel değerler ile inşa edilen bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet kavramı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi konuların incelenmeye başlanması ise 1970’li yıllara işaret etmektedir. 1970’li yıllarda kadın ve erkeğin eşitliğine dayanan söylemlerle ortaya çıkan feminizm ile toplumsal cinsiyet kavramlarının dile getirilmesi birbirine paralellik göstermektedir. Ortaya çıkan cinsiyet eşitsizliği gibi kavramlar ise başta aile içi rol ve ilişkileri etkilemiş, beraberinde kadına kamusal alanda yüklenen anlamlarını değiştirmiştir. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet kavramı ele alındıktan sonra toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramıyla ilk etkilenen alan olan aile içi ilişkiler ve devamında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapan feminizm kavramını ele almak yerinde olacaktır.

2.2. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI AİLE İÇİ ROL VE İLİŞKİLER

Toplumu dinamik tutmaya yarayan yapı taşlarından biri ailedir. Aile kurumu toplumun kültürünün aktarıldığı, bireyin içinde yaşadığı toplumun normlarını öğrendiği ve sosyalleşme sürecine başladığı en küçük yapıdır. Toplumsal düzenin devamını sağlamak, güçlü aile içi ilişkiler ve sağlıklı iletişim ile mümkündür. Aile kurumunun başlıca rolleri bireyin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını sağlamak ve diğer kurumlar tarafından sağlanan serbest zaman değerlendirme, öğrenme, sosyalleşme, eğitim gibi davranışların devamını sağlamaktır. Birey içinde bulunduğu dünyayı ilk olarak ailede tanımaya başlar. Geçmişten günümüze kadar toplumlar birçok süreçten geçmiştir. Toplumlar durağan değil sürekli değişim halindedir. Yaşanan toplumsal değişimler aileyi de etkilemiştir. Aile de dinamik bir kurumdur ve toplumların geçirdiği tarihsel süreçten bağımsız değildir. Aile ve toplum iç içedir, toplumsal alanda meydana gelen değişim ve gelişimlerden aile yapıları, çocuk sayıları, ailenin yaşamını devam ettirdiği mekânlar, eşlerin meslek seçimi ve çalışma hayatları gibi birçok alanı etkilemektedir. Toplumlar küçük değişimlerin yanı sıra büyük kırılmalara da şahit olmaktadır. Örneğin, tarımda makineleşme, sanayileşme, köyden kente göç ile yaygınlaşan kentleşme, kadının iş hayatına katılması gibi toplumsal kırılmalar aile kurumunu, aile yapılarını ve aile içi ilişkileri etkilemiştir. Aile kavramı toplum bilimsel olarak ele alındığında değişen ve dönüşen toplumlarla birlikte tanımı, işlevi, algılanma biçimleri de değişiklik göstermiştir. İlkel toplumda aileden sanayi sonrası toplumda aileye kadar yaşanan değişimleri dönemler halinde incelemek mümkündür.

‘Kadınlık ya da /veya erkeklik’ toplumsal cinsiyet başlığında ele alındığı üzere toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyet kavramının aksine biyolojik argümanları barındırmamakta, kültürel değerleri içine almaktadır. Toplumdaki kültürel motiflerin ilk öğrenildiği yer olan aile toplumsal cinsiyet kavramından ilk etkilenen toplumsal alanı oluşturmaktadır. Birey kadın ve erkeğe yüklenen anlamları, kadın ve erkeğin görev ve sorumluluklarını aile içinde öğrenmektedir. Toplumların kültürel değerleri ile oluşan toplumsal cinsiyet kavramı aile içindeki rol ve ilişkileri de doğrudan etkilemektedir. Ataerkilliğin hâkim olduğu toplumlarda kadının ev işleri ile tanımlanması ve kadının ev işlerinden sorumlu olması veya erkeğin ailenin geçiminden sorumlu olması gibi durumlar toplumsal cinsiyet kavramıyla açıklanmaktadır. Toplumların cinsiyete yükledikleri anlamlar ise zaman içinde değişiklik göstermektedir. Toplumsal cinsiyete yüklenen anlamların değişip dönüşmesiyle aile içinde kadına ve erkeğe yüklenen anlamlar ve buna

bağlı olarak aile içindeki rol ve ilişkiler değişikliklere uğramaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı olarak değişen aile içi rol ve ilişkiler aile içindeki değişim ve dönüşümlerle paralellik göstermektedir.

Kadına yönelik şiddet ele alınmadan önce şiddetin merkezi olan aile ve aile kavramında meydana gelen değişimleri ele almakta yarar vardır. Ailenin değişimi ile kadına yüklenen görev ve sorumluluklar, kadının aile içindeki ve toplumsal alandaki yeri de değişmektedir. Şiddet mağduru olan kadına uygulanan şiddetin yoğunluğundan, şiddetin çeşidine kadar olan her değişkende şiddetin failinin yetiştiği aile önemli bir rol oynamaktadır. Kadına yönelik şiddet ile mücadele yalnızca çağın toplumsal ihtiyaçları göz önünde tutularak mümkün olmamaktadır. Şiddet failinin ve şiddet mağdurunun şiddet anına kadar taşıdığı kültürel sermayenin ele alınması ile mümkün olmaktadır. Saldırganlık davranışı gösteren bireyin yetiştiği ve onu toplumsallaşma sürecine hazırlayan ailede meydana gelen değişim ve dönüşümler irdelenerek şiddet failinin ve şiddet mağdurunun mevcut durumlarının incelenmesi mümkün olmaktadır.

Toplumsallaşmanın başladığı en küçük kurum olarak ele alınan aile kavramı; aynı soydan gelme, akrabalık grubu, sürekli genişleyen bir yapı, birlikte yaşayan hısım neslin devamını sağlayan yapı gibi birçok anlamı barındırmaktadır. Aile kavramı üzerine en genel ifade ise, anne baba ve çocuklardan oluşan topluluk tanımıdır (Canatan ve Yıldırım, 2016). Aile genel olarak nüfusu yenileme, milli kültürün ve neslin devamını sağlama, toplumsallaşma, psikolojik ve biyolojik tatmini sağlama gibi işlevlere sahiptir. Ailenin evrensel bir tanımını yapmak oldukça zordur. Çünkü tarih boyunca toplumlar durağan kalmamıştır. Sürekli değişikliklere uğramışlardır. Toplum değişirken ailenin de boyutları, yapısı ve işleyişi bakımından büyük dönüşümler geçirmiştir. Ailenin tarihsel süreçte değişim halinde olması ailenin belirgin sınırlarını çizmeyi imkânsız hale getirmiştir. Aile kavramı için net bir tanım zorlaştırmış; kimi düşünürler aynı çatı altında oturanlara, kimileri aynı kazandan yemek yiyenlere aile adını vermişler. Ailenin işlevleri de değişen dünya düzeni ile değişikliklere uğramıştır. İlkel toplumlarda aile çok işlevlidir. Ailenin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel tüm toplumsal görevleri yerine getirmiştir. Zamanla eğitimin yaygınlaşmasıyla toplumsal alanda yeni kurumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Zamanla ailenin işlevleri çeşitli kurumlara paylaştırılmıştır. Örneğin ekonomik üretim aileden ayrılmış, otorite bir siyasal erk olarak ailenin dışında belirginleşmiştir. Ailenin sosyalleşme, eğitim gibi işlevlerinin kurumlarca paylaşılmasından sonra aile modern dönemde neslin devamını sağlayan biyolojik üretim

ve eşlerin psikolojik tatminini sağlayan kuruma dönüşmüştür. Modern dönemde ailenin denetleme, sosyal kişilik ve kimlik oluşturma, toplumsallaşmayı sağlama gibi işlevlerini halen korumakta ancak ilkel dönemdeki kesin çizgilerle ayrılmış işlevlerini yumuşatmıştır. İlkel dönemde aile içinde kadına ve erkeğe yüklenen görev ve sorumluluklar keskin sınırlar ile ayrışırken modern dönemle birlikte aile içindeki görev ve sorumluluklar belirsiz hale gelmiştir (Çarpcıoğlu ve Beşirli, 2013). Ailenin tanımı genel bir tanım evrensel olmakla birlikte özel tanımları dönemlere göre değişiklikler göstermektedir. Her dönemde aile kavramına yeni anlamlar kazandırmıştır. Değişen dünya düzeniyle birlikte ailenin işlevleri de değişikliğe uğramış ancak neslin devamını sağlama işlevi her zaman varlığını korumuştur.

Birey ailede içinde bulunduğu topluma ait normları öğrenir, aile sayesinde kültür nesilden nesile aktarılır, ailenin serüveni toplumdan bağımsız değildir. Bu bağlamda aile kavramı sosyolojik olarak incelenmiştir. Birey dünyaya geldiği andan itibaren toplumsallaşma sürecine dahil olur, gözlerini ilk açtığında insanları görmeye, çevreyi anlamlandırmaya, sesleri tanımaya başlar. Dahil olduğu toplumun bir ferdi olan ve toplumsallaşma sürecine ilk ailede başlayan birey, yazılı olmayan toplumsal normlara dair kuralları toplumsal bir kurum olan ailede öğrenir. Birey, dünyaya geldiği topluma dair aidiyet duygusunu ailede kazanmaya başlar. Aile kavramına yönelik pek çok tanım bulunmasına karşın aile kavramı evrenseldir, her toplumda aile vardır fakat aileye yüklenen anlam toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Her toplumun farklı kültürel değerleri vardır ve aileler kültürel değerler ekseninde şekillenir.

Aile kavramı insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır, biyolojik bir canlı olarak insan üreme eğilimdedir. Ailenin temel işlevi neslin devamını sağlamaktır. Ailenin biyolojik olarak neslin devamını sağlarken psikolojik ve sosyolojik olarak da sevgi ve aidiyet duygusunun olduğu en küçük birlikteliktir. Neslin devamını sağlamak adına önemli yere sahip olan aile, çocuğa karşı sevgi, disiplin, öğretici, koruyucu bir çevre oluşturmaktadır. Aile en küçük üretim birimi ve yine ailenin bireyden sonraki en küçük tüketim birimi oluşu, aileyi tüm toplumlar için vazgeçilmez ve evrensel kılmıştır. Birey yetişkin rollerini ve yaşayacağı topluma ait kuralları ailede öğrenmeye başlar. Her toplumun kendine özgü kültürel değerleri vardır ve bu değerler aile içi rol ve becerilerin farklılaşmasına sebep olmaktadır. Örneğin geleneksel aile modelinde itaat ön plandayken bireyci aile modelinde daha çok özerklik ön plandadır (Mavili, 2015).

Temel sorunun kadının aile içinde maruz kaldığı şiddet olması nedeniyle aile yapıları, küresel ve kültürel anlamda aile kavramına bakış açıları ve ailenin işlevleri önem arz etmektedir. Kadının aile içinde bugünkü görünümünde maruz kaldığı şiddetin, şiddet failinin içinde bulunduğu kültürden getirdiği yüzyıllık birikimin bir sonucudur. Aile kavramı evrensel bir kavramken ailenin mahremiyet algısı toplumdan topluma farklılık gösteren bir olgudur. Aile üzerine mahremiyet algısının yoğun yaşandığı toplumlarda aile içinde yaşanan şiddetin görünür olması oldukça zordur. Ancak bu durum kadına yönelik uygulanan şiddetin küresel düzeyde bir sorun olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Aile toplumun en önemli sosyalleşme, toplumsal normları öğrenme yeridir. Bireyin gelişimi için temel yapı taşlarından olan aile içinde kadına yönelik şiddet ile birlikte anılması kadının aile içinde şiddete uğraması ve toplum tarafından yüklenen rollerin kadın ve şiddet kavramlarının bir arada kullanılması, aile ve aile yapıları işlevleri gibi kavramları ve aile-şiddet arasındaki ilişkiyi çözümlemeyi zorunlu hale getirmiştir. Aile içinde kadına karşı uygulanan şiddetin temel nedenlerinin ve şiddet sonucu ortaya çıkan ailesel tahribatların incelenebilmesi için şiddet faillerinin ve şiddet mağdurlarının sosyal ve kültürel özellikleri önemlidir. Bu bağlamda hem şiddet faili hem de şiddet mağdurunun içinde yetiştiği aile, aile yapısı gibi konular önemli olup iyi analiz edilmelidir.

Kadına yönelik şiddeti değerlendirmek için sadece şiddet kavramının ele alınması yetersiz olacaktır. Kadına yönelik şiddetin birçok sosyo-kültürel nedeni vardır. Aile kavramı anayasada da belirtildiği gibi ailenin temelidir, devlet ailenin korunması için her türlü tedbiri almak durumundadır. Aile düzeninin bozulması şiddet kanalı ile oluyorsa şiddetin önlenmesi için her türlü tedbir alınmalıdır.

Aile içinde yaşanan şiddetin nedenlerini ve doğurduğu sonuçları analiz edebilmek adına şiddet eğilimde bulunan bireyin yetiştirildiği aile yapısı, aile içindeki kadın erkek ilişkileri önem arz etmektedir. Aile içinde yaşanan şiddet küresel olmaktan ziyade evrensel bir problemdir. Aile içinde yaşanan şiddeti tek yönlü ele almak yetersiz olup, kültürel bir bütünlük içinde ele almak gerekir. Şiddet eğilimdeki birey ve şiddet mağdurunun yetiştiği ailenin yapısı, kültürel çevrelerinin gelenek görenekleri, çevresel ve sosyal koşulları, sağlık ve eğitim hizmetleri, güvenlik kurumlarının işlevleri göz önünde bulundurulmalıdır (Geleri, 2014).

Toplumdan bağımsız olarak ele almanın mümkün olmadığı aile kavramı sosyolojik olarak incelenmeye çalışılmıştır. Kadının maruz kaldığı şiddetin aile içinde

yaşanması açısından ailenin önemine vurgu yapılmıştır. Nasıl tarih boyunca toplumlar avcı toplayıcı olmamış değişimler yaşamışsa aile de tarihsel süreçte toplumsal alanda meydana gelen bu değişimlerden etkilenmiştir. Ailenin işlevlerinin, yapısının, aileye yüklenen sorumlulukların değişmesi aile içinde kadın erkek ilişkilerini, aile içindeki rolleri de etkilemiştir. Bu eksende ailenin tarihsel süreçteki serüveninden bahsedilecektir.

Aile yapısındaki değişim süreci ve toplumsal alandaki değişim süreci birbirlerinden bağımsız değildir. Toplumsal alanda meydana gelen değişiklikler aile yapısını etkilemektedir. Aile toplumsallaşmanın, bireylere yaşadığı toplumun kültürünü öğrettiği, bireyin yaşadığı toplumun yazılı olmayan normlarını benimsemeye başladığı en küçük sosyal kurumdur. Toplumdan bağımsız bir aile figürü çizmek mümkün değildir. Her toplum aileye farklı anlamlar yükleselerde tüm toplumlarda aile kavramı vardır. Değişen zaman ile birlikte ailenin de standartları değişmiştir. Dünya üzerinde yaşanan kırılmalar ailenin oluşumunu, evlilik türlerini, alternatif yaşam biçimlerini, ailenin işlevlerini, çocuk sayısını, ailenin yapısını, aile içi ilişkileri ve aile içi rolleri de etkilemiştir. Toplumsal değişim sürecinde aile de değişime paralel değişimler yaşamıştır. Ailenin geçmişten günümüze değişimini incelemek toplumun geçtiği dönemleri incelemekle mümkün olacaktır. Bu bağlamda: Ailenin dünden bugüne geçirdiği aşamaları ilkel, sanayi öncesi, sanayi dönemi ve sanayi sonrası dönem olarak dört dönem halinde incelemek mümkündür.

Cıvalı taş çağı olarak da adlandırılan neolitik dönemde kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerini etkileyen ve toplumsal alanda kadın ve erkeği ayıran iki önemli olay yaşanmıştır. Bunlardan ilki tarımsal üretim için zemin hazırlayacak olan toprağın işlenmesi ve hayvanın evcilleştirilmesidir. Yaşanan bu gelişmeler kadın ve erkeğin toplumsal alandaki işbölümünü belirlemiştir. Erkek daha çok bedensel güce dayalı işleri yapar hale gelirken kadın ise evdeki işleri yapar hale gelmiştir (Aydın, 2013). Tarım toplumuyla birlikte üretim başlamıştır. Üretim ise bedensel güce dayalı şekildedir. İlkel toplumda üretimin artması için güce, gücün artması için çok sayıda bireye ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda aileler yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek, toprağı işleyebilmek için çok fazla çocuk yapmaya çalışmıştır. Daha fazla nüfusa sahip olan aileler üretimde daha çok yer edinmiştir. Dolayısıyla pre-modern aile geniş aile biçimidir. Aileye biçim veren ise kutsal değerlerdir (Canatan ve Yıldırım, 2016). İlkel toplumlar avcı toplayıcı toplumlardır ve temel gaye hayatı devam ettirmektir. Teknolojinin gelişmediği, tarımda makineleşmeye gidilmediği dönem olduğu için bedensel gücün

önemi oldukça fazladır. Bedensel gücün önemi aile içinde çocuk sayılarını etkilemiştir. Eğitim ve öğretimin yaygınlaşmadığı kaynakların yetersiz olduğu dönem olan ilkel toplumlarda aileye dair detaylı bilgi edinmeyi zorlaştırmıştır.

Karlı, 2019 yaptığı çalışmasında Sanayi öncesi dönemde aile kavramını incelemiş, bireylerin aileyi sadece anne, baba ve çocuktan oluşan topluluk olarak görmediği bunun yanı sıra akrabaları da kapsayan kan bağı ile bağlı bir topluluğu aile olarak tanımladığı görmüştür. Sanayi öncesi dönemde yaygın yüksek öğretimin oluşmamış olması ailelerin geniş aile modeliyle bir arada yaşamalarına sebep olmuştur. Sanayi öncesi dönemde görülen geleneksel ailede din, gelenek ve geçim faaliyetleri aileyi belirleyen unsurlardır. Geleneksel aile modelinde kadına ve erkeğe ayrı sorumluluklar yüklenmektedir. Örneğin erkek ailenin geçimi sağlamak ve çalışmakla sorumludur. Kadın ise ev işlerinden ve çocukların bakımından sorumludur. Geleneksel ailede birinin bir problemi olsa ailedeki herkes o kişinin problemiyle ilgilenir. Çözüm yolları üretilmeye çalışılır. Bu durum aile ilişkilerinin ne kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir. Sanayi öncesi dönemde mahalle kavramı oldukça önemlidir. Mahalle aynı zamanda geniş bir aile gibidir. Aile hayatındaki dayanışmayı mahalle hayatında da görmek mümkündür. Nüfusun fazla olmamasına da bağlı olarak aynı mahallede yaşayan hemen her birey birbirini tanımakta ve birbirlerine yardımcı olmaktadır. Sanayi öncesi dönemde mahalleler ve aileler iç içe geçmiş yaşantılara sahne olmaktadır.

Sanayi öncesi toplumlarda yeni evli çiftlerin maddi kaygılar ve kültürel değerleri korumak amacıyla ebeveynleriyle birlikte yaşadıkları görülmektedir. Sanayi öncesi toplumlarda iş gücü bedensel emek ile karşılandığı için çocuk sayısının çokluğu dikkat çekmektedir. Sanayi öncesi dönemde eşler evlenmenin sonucu olarak, etkili bir doğum kontrolü olmadan çocuk sahibi olmaktadır. Ancak sanayi öncesi dönemde gelişmemiş sağlık koşulları nedeniyle yüksek ölüm oranı çoğu çocuğun yetişkinlik çağına gelmesini engellemektedir (Macionis, 2013). Sanayi öncesi dönemde kadın iş hayatına katılım sağlamamış, ev işlerinden sorumlu olmuştur. Kadın sadece anne statüsüyle varlık göstermektedir. Sanayileşme dönemiyle birlikte ise toplumsal alanda büyük kırılmalar meydana gelmiş, ailede de değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Ailede yaşanan değişim ve dönüşümler ile aile içi roller, toplumsal cinsiyet rolleri, ailenin yapı ve işlevleri ve ailenin toplumsal alandaki görünümüleri değişmiştir.

Sanayi toplumuna gelindiğinde ailenin en belirgin özelliği sanayi öncesi dönemde belirginleşmeye başlayan çekirdek aile modelinin toplumsal alanda yaygınlık

kazanması olmuştur. Sanayileşmeyle birlikte şehir hayatında artan iş gücü köyden kentlere göçün yaşanmasına neden olmuş ve geniş aileler yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Geleneksel geniş aile modeli yerine çekirdek ailenin geçtiği sanayi toplumlarında mahalle kavramı ve kan bağı ile bağlı bireylerin bir arada yaşama düşüncesi yok olmaya başlamıştır.

Geleneksel aile yapısından çekirdek aile yapısına geçişte etkili olan birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden en belirgin olanları ise sanayileşme, beden gücüne dayanan tarımsal üretimden makineli tarımsal üretime geçiş, köylerde yeterli maddi imkân bulamayan bireylerin kente göç etmesi, dış göç, iç göç ve kentleşmeyle birlikte ailenin yapısı sanayi öncesi dönemdeki ailenin yapısına göre değişmiştir. Göç, makineli üretime geçiş, eğitim imkânlarının artması, iletişim ve ulaşım imkanlarının artması ise ailenin yapısını değiştirmekle kalmamış evlilik, evlenme yaşı, eş seçimi, çocuk sayısı, düğün törenleri, evlilik içi tartışma gibi pek çok konuda da değişikliklere neden olmuştur. Sanayi toplumunda modernleşmeyle birlikte aile üyeleri arasındaki ilişki biçiminin hiyerarşik ilişkiden eşitlikçi bir ilişkiye doğru evrilmiştir. Çekirdek ailede hiyerarşik yapı hemen hemen sona ermiştir. Sanayi öncesi dönemde karşımıza çıkan aile yapısında ataerkillik hâkimken kadının da eğitim düzeyinin yükselmesiyle ve çalışma hayatına katılım göstermesiyle kadın da aile içinde eşit haklara sahip olmaya başlamıştır. Sanayileşme ile kadın ekonomik özgürlük kazanmaya başlamıştır. Ekonomik gelirin değişimi beraberinde modern aileyi sanayi öncesi aileden farklı olarak üretici aileden koparıp tüketici modern aile yapısına dönüştürmüştür. Modernleşme sanayi öncesi dönemden farklı olarak ailede temel esas olan mahremiyet kimliğini dönüştürmüştür. Modern toplumda yaşamın vitrinlerde olması, gelişen dünya düzeniyle birlikte sinemaların, okul öncesi eğitimin, iş yerleri gibi faaliyetlerle beraber geleneksel toplumda karşılaşılan mahalle, avlu kavramları kaybolmuştur. Ailenin sınırları kaybolmuş ve aile kamusal alana taşınmıştır. Eş seçimi için sanayi öncesi toplumda belli normlar varken sanayi toplumunda eş seçimi milyonlarca izleyici karşısında gösterilerek medyatik hale bürünmüştür. Geleneksel aile yapısında üretimin artması için bedensel güce ihtiyaç duyan ailelerde geniş aile modeli ön plandayken modern dönemde iyi eğitim, kaliteli yeme içme, daha fazla tüketmek amacıyla çekirdek aile yapısına dönüşmüştür. Az sayıda bireylerden oluşan aileler modern dönemde daha fazla konfora sahip olmaktadır. Toplumların gelişmişlik ölçütü olarak kabul edilen kişi başına düşen gayri milli hasılanın, nüfusun az olduğu toplumlarda daha fazla yükseleceği varsayılmaktadır. Bireyselliğin ön planda

olmasıyla birlikte toplumsal bağlar zayıflamış ve bireylerin karşılıklı sorumluluk duygusu azalmıştır. Bireysellik boşanmaların artmasına, yalnız yaşamın tercih edilmesine sebep olmuştur (Canatan ve Yıldırım, 2016).

Değişen zaman ile birlikte sanayi öncesi toplumdan sanayi toplumlarına geçişte birçok değişiklik meydana gelmiştir. Toplumsal alanda meydana gelen değişimler ailenin standartlarını da değiştirmiştir. Sanayi öncesi dönemde makineli üretimin olmaması ve beden gücüne dayanan üretim doğum oranının artmasına neden olurken, sanayi toplumlarında beden gücünün yerini makineler almış ve doğum oranları azalmıştır, yine sanayi öncesi dönemde kadın ve erkek rolleri belirgin sınırlar ile ayrılırken sanayi toplumlarında kadının iş hayatına girmesi ile toplumsal alanda kadın erkek eşitlikleri söz konusu olmuştur. Kısaca sanayileşme, kentleşme ve modernleşme ile birlikte toplumsal alanda pek çok yenilik ve değişiklik olmuş toplumsal alandaki değişimler aile içerisinde eşler arası sorumluluk paylaşımı, çocuk sayıları, kadına yüklenen görevler başta olmak üzere toplumun en küçük birimi olan aile kurumu etkilenmiştir.

Sanayi sonrası toplumda ise tarım ve sanayi toplumundan farklı olarak bilgi akışının ve toplumdaki değişim ve dönüşümlerin çok hızlı olduğu dönemdir. Sanayi sonrası dönemde tarım ve sanayi devriminden sonra üçüncü bir devrim niteliğinde olan enformasyon devrimi gerçekleşmiştir. Enformasyon teknolojilerinin gelişmesi beraberinde toplumun birçok alanında yenilikleri beraberinde getirmiştir. Sanayi sonrası dönemde hizmet sektörü de oldukça gelişmiştir. Sanayi öncesi dönemlerde varlık gösteren üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, orta sınıf gibi toplumsal sınıflar sanayi sonrası toplumda yerini Enformasyona bırakmıştır. Bilginin en önemli sermaye haline geldiği sanayi sonrası toplumda kadının da toplum ve aile içindeki konumu değişmiştir. Bedensel gücün önemini kaybetmesi ve eğitimin yaygınlaşması, ulaşımın kolaylaşması, teknolojinin gelişmesiyle birlikte kadın toplumsal alanda daha görünür hale gelmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinin belirgin çizgileri sanayi sonrası toplumda silinmeye başlamış ve kadını toplumsal düzlemde her alanda görünür hale getirmiştir. Sanayi sonrası dönemde kadın ve erkek arasındaki cinsiyete dayalı iş bölümünden kaynaklı eşitsizlikler kısmen devam etmektedir. Ancak sanayi önceki dönemlerden farklı olarak ev içi iş bölümünde daha eşit bir paylaşım söz konusudur. Sanayi sonrası toplumda kadının iş hayatında oluşu kadının ev içinde sadece evin temizliği, yemek yapmak, çocuk ile ilgilenmek vs. gibi rolleri erkeğinde üstlenmesini sağlamıştır. Bu dönemde erkekler de

çocuk bakımı, ev idaresi gibi kadınların başlıca görevlerinden kabul edilen işlerin gerçekleştirilmesinde aktif rol oynamaktadır (Adak, 2012).

Sanayi sonrası dönem modernlik kavramı ile birlikte ele alınmaktadır. Modern dönem olarak adlandırılan dönem sanayi sonrası dönemi içine almaktadır. Modernliğin en önemli ilkelerinden biri eşitlik ilkesidir. Eşitlik ilkesi toplumsal düzlemde cinsel kimliklerin toplumsal rollerdeki paylaşımına da yansımaktadır. Sanayi sonrası dönemde ön plana çıkan eşitlik ilkesi aile içindeki rollerin belirgin sınırlarla ayrışmasını engellemiş, kadına ve erkeğe yüklenen anlamları genişletmiştir. Modernleşen toplumlarda kadın, erkek ile çalışma, eğitim, siyasal katılım gibi konularda eşitlendiği görülmektedir. Sanayi öncesi dönemde sadece anne kavramıyla statülendiren kadın sanayi sonrası dönemde aynı zamanda ailede söz sahibi olan, meslek sahibi olabilen, bireysel çabalarıyla para kazanabilen bir valık haline gelmiştir. Sanayi sonrası dönemde baba eril aile biçimi önemini kaybetmeye başlamış, eşitlikçi, tüketici, eğitim düzeyi yüksek, bireyselleşmenin yaygın olduğu, çekirdek aile modeli yaygınlaşmaya başlamıştır (Canatan ve Yıldırım, 2016). Sanayi toplumlarında başlıca kırılma makineleşmeyken sanayi sonrası toplumda enformasyon en önemli sermaye haline gelmiş, bilgi ve birikime sahip olan cins ister kadın ister erkek olsun eşitlik ilkesi çerçevesinde toplumsal alanda yer edinmiştir.

İlkel toplumdan başlayarak sanayi sonrası topluma kadar ailenin tarihsel süreçteki değişimi ve dönüşümü inceleneye çalışılmıştır. Her dönemi birbirinden ayıran özelliklerin olduğu aktarılmaya çalışılmıştır. Örneğin sanayi öncesi toplumlarda cinsiyet farklılıkları toplumsal alandaki rollerde belirleyicidir. Sanayileşmenin kadının çalışma hayatına girmesiyle kadın, ev dışı roller de üstlenmeye başlamıştır ve sanayi sonrası dönemle birlikte cinsiyet, çalışma hayatı için belirleyici etken olmaktan uzaklaşarak toplum, bilginin ön plana çıkarıldığı bir döneme evrilmiştir şeklinde sonuçlara varılmıştır. Dinamik yapıda olan toplumların değişim süreçleri birbirleriyle aynı zamanda yaşanmamıştır. Bunun sonucunda aile yapılarında birbirine paralel değişim göstermemiştir. Tüm toplumlar aynı anda tarımda makineleşmeye, çekirdek aile yapısına geçiş yaşamamıştır, er toplum kendi kültürel değerleri çerçevesinde değişim yaşamıştır. Bu doğrultuda konuyu genelden özele taşımak amacıyla Türkiye’de değişen aile kurumu incelenmeye çalışılacaktır.

Görüldüğü üzere aile kurumunun, kadın erkek ilişkilerinin yada kadının aile içindeki rolünü geçirdiği süreçleri, etkilendiği toplumsal olayları ve teknolojik

gelişmeleri; ilkel toplumlarda aile, sanayi öncesi dönemde aile, sanayi toplumunda aile ve sanayi sonrası toplumda aile olmak üzere dört döneme ayrılarak ele almak mümkündür. Toplumsal alandaki değişmelerin aileyi ve buna bağlı olarak kadını, kadının erkek ilişkilerini, kadının toplumsal alandaki rolünü değiştirdiği sonucuna varmak mümkündür. Konunun özelleştirilmesi adına Türk aile yapısının geçirdiği dönemleri ele almakta yarar vardır. Türk aile yapısının değişimini anlamak, Türk toplumunda meydana gelen kırılmaları özümsemek ile mümkün olacaktır. Her toplumun bir sonraki döneme geçişinde yaşadığı önemli toplumsal olaylar vardır, Fransız devrimi, meşrutiyetin ilanı gibi. Yaşanan önemli olaylar, toplumları ve beraberinde aile yapılarını etkilemiştir. Bu doğrultuda Türk aile yapısının geçmişten beri geçirdiği serüveni tarihsel çerçevede incelemek yerinde olacaktır. Türk ailesinin günümüzdeki yapısını tasvir edebilmek için 18.ve 19. yüzyıl Osmanlı ailesinin görünümünü okumak gerekmektedir.

18. ve 19. yüzyıl Osmanlı ailesinde hane içinde bir önceki kuşağa da yer verilmektedir, yani hane içinde anne, bab, çocukların yanı sıra babaanne, dede gibi büyükler de yer almaktadır. Ailelerin fiziksel yaşam alanları, genişçe bir avlu içinde olup burada üç kuşak bir arada görülmektedir. Kuşakların bir arada yaşadığı Osmanlı aile yapısında ailenin yan kolları bazen bir mahalleyi kapsar. Bazı Anadolu şehirlerinde sülale ismindeki mahalleler bu duruma örnek teşkil etmektedir. Osmanlı aile yaşamında kadının ev dışı işlerde çalışmadığı görülmüştür. Kadının ev dışında iş hayatına katılması 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlarına denk gelmiştir. 20. yüzyılın başlarında başlayan pazar üretimi, üretim ile birlikte gelişen fabrika işçiliği, 1950’li ve 1960’lı yıllarda patlayan sınai gelişmeler kadını da ev dışında işlere, özellikle hizmet sektörüne yöneltmiştir. Artık Türk ailesini Osmanlı döneminden ayıran en önemli farklardan biri olan geniş aile ve çekirdek aile kavramlarına bir özellik daha eklenmiştir. Sanayi ve aile bireylerinin, özellikle de kadının ücret karşılığı çalışan emektar ya da sermaye sahibi olarak çalışma hayatına girmesi söz konusu olmuştur (Ortaylı, 2001).

Türkiye’de aile yapısının değişmesi Cumhuriyet döneminde daha çok hukuksal güdümlmelerle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. İsviçre medeni yasasının 1926 yılında Türkiye’ye aktarılması bu noktada önemli bir gelişme olmuştur. Meclis tarafından kabul edilen bu yasa, kadına istediği mesleğe girme hakkı kazandırmıştır. Erkeğin çok eşli evliliği yasaklanmış evlilik yasalarıla güvence altına alınmıştır. İsviçre medeni yasası, kadına aile mallarının yönetiminde ve ölümden sonra servetin paylaşılmasında erkekle eşit haklar tanımıştır. Yetmişli yılların başında Türkiye’de çekirdek aile oranı yüzde 60

iken, iki binli yılların başında bu oran yüzde 80'i geçmektedir. Cumhuriyet döneminde çekirdek aile, geniş aile biçimine fark atarak egemen aile türü haline gelmiştir (Canatan ve Yıldırım, 2016).

Toplumsal yapıda meydana gelen her türlü değişme toplumun hemen hemen her kurumunu etkileyip değişime uğratmıştır. Bunun en başında ise aile kurumu gelmektedir. Türk aile yapısının değişimi incelendiğinde özellikle ekonomik hayatta meydana gelen gelişmelerin aile yapılarını dönüştürdüğü ve aile yapılarına yeni form ve işlev kazandırdığı görülmektedir. Türkiyede sanayileşme ve şehirleşmeye paralel olarak aile yapısında birçok değişiklikler meydana gelmiştir. 2000'li yıllarda vurgusu yapılan bireyselleşme ve özgürlük söylemleri ile cinsler arasında farklı ilişki şekilleri ile evlilik dışı birliktelikler ortaya çıkmış, evlilik dışı çocuk oranı artmıştır. Özgürlük söylemlerinin hakim olduğu modern dönem ailesinde, sanayi öncesi dönemdeki aileye göre önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri çocuk yetiştirmektir: Geleneksel toplumda bir kazanç olarak görülen çocuk, üretime ve dolayısıyla ailenin emek gücüne olan katkısı ve artı ekonomik değeri ile değerlendirilirken çocuk sayısının fazla olması istenirdi. Modern dönemde ise çocuktan beklenti azalmış, çocuğun eğitim ve yetiştirme masraflarının artması modern ebeveynler için zorlayıcılıklara dönüşmüştür. Bu gibi bazı sebepler çocuk sayısının azalmasına neden olmuştur. Çünkü sanayi öncesi dönemdeki emek gücüne katkı olarak görülen çocuk modern dönemde eğitim masraflarıyla ailenin ekonomik olarak zorlanmasına sebep olmaktadır. Modern Türk ailesini inşa eden unsurlar dünyanın genel durumuna paralel yaşanan değişimlerdir. Bunun başında endüstriyel gelişmenin hızlandığı köyden kente göçle birlikte yaygınlaşan kentleşme oranları ve çekirdek ailelerin sayısının artmasıdır. Kentleşmeyle birlikte Türk aile modelinde iki biçim ortaya çıkmaktadır. Bunlar kır ailesi ve kent ailesidir. Kır ailesi daha geleneksel ve geniş aile şeklinde varlığına devam ederken, kent ailesi modern ve çekirdek aile olarak varlık göstermektedir. Endüstriyel gelişme ile sosyal roller yeniden tanımlanmıştır. Özellikle kadının kamusal alandaki görünümü artmış, ailenin işlevleri toplumsal kurumlarla paylaştırılmış, ailenin niceliksel ve niteliksel yapısı değişmiştir. Modern dünyanın bireyi öneleyen, haz ve tüketim ekseninde kurgulanan hayat tarzlarını beslemesi aile üzerinde hem kadın hem de cinsiyet rolleri açısından önemli etkilere sahiptir. Örneğin modern dönem öncesi çocuk sahibi olmak, çocuk sayısı çok önemliyken modern dönemde çocuk sahibi olmak kariyer karşısında ikinci planda kalabilmektedir. Ancak tüm bu yaşanan

değişimlere rağmen aile bir değer olarak Türk toplumunda önemini sürdürmektedir (T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010).

Türk toplumu sosyo-kültürel açıdan önemli gelişmeler ve değişimler yaşarken, yaşanan bu değişimler Türk aile yapısını da etkilemiştir. Aile kavramı insanlık tarihi boyunca varlık göstermiştir. Bireyler bir ailede doğar ve yetişir. Ancak varlık gösteren aile kavramı sadece dönemin şartlarına göre yapısı, fonksiyonları, büyüklüğü değişiklik göstermektedir. Ailenin temel fonksiyonları, üreme, çocuğun bakımı, çocuğun toplumsallaşması, kültürün aktarılması ve koruyuculuktur. Modern dönemde kent toplumuna geçiş ile birlikte ailenin temel fonksiyonları resmi devlet organlarına aktarılmıştır. Örneğin sanayileşme ile birlikte eğitim, sosyalleşme, kültür aktarımı gibi ailenin temel işlevlerinin yerini okul, basın yayın kuruluşları, kulüpleri almıştır. Türk ailesinin temel iki taşı vardır bunlar dayanışma ve paylaşmadır. Türk aile yapısını Batı aile yapısından ayıran temel fark budur. Türk ailesinde bütüncü bir yapı vardır fakat Batı ailesi bireyci bir ailedir (Turinay, 1996). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’de önemli gelir kaynağı olan tarımda değişim olmuş ve köy hayatında bedensel güce duyulan ihtiyaç azalmıştır. Köy hayatında yer edinemeyen özellikle genç nüfus köyden kente göç etmeye başlamıştır. Tarımda meydana gelen bu değişim kentleşmeyi hızlandırmıştır. Türkiye için 1950’ler kentleşme ve sanayileşme için bir kırılma noktasıdır. Kentleşme ve sanayileşme süreci her toplumda aynı zamanlarda yaşanmasa da hemen hemen her toplumda aynı sonuçları doğurmuştur. Özellikle aile kurumunda önemli değişikliklere neden olmuştur. Kentleşme beraberinde çevreye uyum sürecini getirmiştir. Kente göçen aileler geniş aile formunu yitirmiştir. Çünkü sanayi toplumlarında geniş aileye yer yoktur, geniş ailenin sağlayamayacağı hareketli işgücünü çekirdek aile sağlar. Bu nedende sanayi toplumlarında ailenin üretime katılımı azalmıştır. Sanayi öncesi dönemde üretim faaliyetlerinin içinde aktif rol oynayan Türk ailesi sanayileşme ile birlikte tüketici konuma geçmiştir. Geleneksel aile yapısında evin hakimi babayken sanayileşme ve kentleşme ile birlikte kadının çalışma hayatına daha çok girmeye başlamasıyla, ailedeki roller değişmeye başlamıştır. Ev içinde işler sadece kadının sorumluluğunda olmaktan çıkmış ortak yapılmaya başlamıştır.

Kadınlar ataerkil ağ içinde belli alanlar içinde tanımlanmışlardır. Bu tanımlamaların bir çoğu ise ev içi ilişkiler ile sınırlıdır. Ev içinde kadına yönelik olarak ‘annelik, eş, ev kadınlığı’ roller atfedilmiştir. Özellikle ele alındığı gibi geleneksel toplum modelinde karşımıza çıkan geniş geleneksel aile modelinde kadına atfedilen özelliklerin

başında ev kadınlığı ve annelik gelmektedir. Kadının toplumsal cinsiyete bağlı kimliğinin oluşmasında içinde yetiştiği aile büyük önem taşımaktadır. Kadın kendi sosyal kimliğini oluştururken annesini örnek almakta ve aile içi normlara uygun olarak kadınlık kodlarını içselleştirmeye başlamaktadır. Erkek için de benzer durumlar yaşanmaktadır erkeğe yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinden olan ev reisliği gibi kavramları birey aile içinde içselleştirmeye başlamaktadır. Ailenin gelişimine paralel değişiklik gösteren toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bulguların ortak özelliği kadın ve erkek arasındaki farklılığı keskin bir şekilde göstermesidir. Bu doğrultuda aile içinde kadın; eş, anne, ev kadınlığı gibi rolleri erkek ise evin reisi, evin geçimini sağlayan ve koruyan birey olma gibi rolleri öğrenmektedir (Günindi Ersöz, 2016). Aile içindeki rol ve ilişkiler ise toplumdan topluma ve zamandan zamana göre farklılık göstermektedir. Kültürel normlarla cinsiyete yüklenen görev ve sorumluluklar toplumsal cinsiyet kavramını ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramıyla kadın-erkek ilişkileri belirlenmekte, kadın ve erkeğe yüklenen görev ve sorumluluklar şekillenmektedir. Ailenin zamanla değişime uğramasıyla aile içindeki kadına ve erkeğe yüklenen anlamlar da değişime uğramıştır. Örneğin modern dönemde kadının iş hayatına katılımıyla, evin sorumluluk alanı sadece kadına ait olmaktan uzaklaşmaya başlamıştır. Sanayi sonrası olarak ele alınan modern dönemdeki toplumsal alanda meydana gelen değişim dönüşümler başta toplumun küçük birimi olan aileyi ve beraberinde aile içindeki bireyleri ve bireylere yüklenen sorumlulukları etkilemiştir. Modern dönem öncesi anne kavramı ile doğrudan ilişkilendirilen kadın çocuğun bakımı ile ilgilenirken modern dönem ile birlikte çocuğun bakımı sadece annenin sorumluluk alanından uzaklaşarak toplumsal kurumlar ile paylaşılmaya başlanmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı sadece kadına roller yüklememekte erkeğe de evin geçimini sağlama gibi roller atfetmektedir. Bu gibi roller yine toplumsal değişmeye bağlı olarak modern dönemle birlikte değişikliklere uğramıştır.

2.3. TOPLUMSAL CİNSİYETİN EYLEMLİLİKTE VE TEORİDE YANSIMALARI

Toplumsal cinsiyet kavramının ve buna bağlı olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin gündeme gelmeye başlaması kadın hareketleri ve kadın hareketlerinin söylemlerinden olan feminizm kavramlarıyla birlikte olmuştur. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet kavramının eylemliliği olarak karşımıza çıkan kadın hareketleri ve devamında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapan feminizm kavramı teorik düzlemde ele alınmıştır.

Toplumsal alanda meydana gelen çeşitli değişimler kadının da sosyal hayattaki statüsünün değişmesini talep etmesi ve erkek ile eşit haklara sahip olma isteği ile devam etmiştir. Kadın hareketleri ile kadınlar birey olarak saygınlık kazanma mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Kadınların kadın olarak elde ettikleri hakların dünü incelendiğinde bir araya gelip seslerini duyurma çabalarının yer aldığı görülmektedir. kadın konusunun küreselleştiği ve kadın hareketleri açısından belli kurumsallaşma adımlarının atılması Batı için 1970’li yıllara denk düşmektedir. Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler, 1975 yılında uluslararası kadın on yılı ilan etmiş ve yine 1975 yılında ilk dünya kadın konferansı düzenlenmiştir. Yine Birleşmiş Milletler 197 yılında Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ni (CEDAW) kabul etmiştir. Türkiye ise Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ni 1985 yılında imzalamıştır. Görüldüğü gibi Türkiye’deki kadın hareketleri Batı’da oluşmuş ve feminist söylemlere sahip çıkmıştır. Batı’da 1960’lı yıllarda toplumsal hareketler giderek ağırlık kazanırken bu durum Türkiye için 1980’li yıllara denk gelir. Özellikle kadın olgusu, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hareketleri, kazanılacak haklar gibi söylemler 1980’den sonra Türkiye için ivme kazanılan yıllardır. Kadın olgusu, feminist söylem ve kadın hareketleri küresel anlamda 1960-1970’li yıllarda teorik olarak yer edinmiştir (Göktürk, 2011). Görüldüğü üzere kadın hareketleri 1960 1970’li yıllarda Batı’da görünür olmaya başlarken bu durum Türkiye için 1980’li yıllara dayanmaktadır. Ancak kadın hareketlerinin belli bir ivme kazanması 1980’li yıllarda olmuştur. Kadın hareketlerinin ve kadın örgütlenmelerinin geçmişi ise çok eskiye dayanmaktadır.

Kadın hareketlerinin başlangını Osmanlı dönemine kadar götürmek mümkündür. Osmanlı döneminde kadınlar kendi haklarını elde etmek ve erkekler ile eşit haklara sahip olma amacıyla toplanırlar. 1908 yılından itibaren ise kadın, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları, kadın hareketleri, kadının sosyal statüsü gibi kavramları temelinde barındıran çeşitli örgütler kurulmaya başlanmıştır. Osmanlı döneminde kurulan bu örgütlerin temel hedef ise kadınların içinde bulunduğu mevcut sosyal konumun ilyleştirilmesi ve eşitlik düşüncesinin toplumun her alanına yaymak, kadınların eğitim haklarından yararlanmalarını sağlamaktır. Bu doğrultuda 1908 yılında Fatma Aliye Hanım ilk kadın derneğini kurmuştur. Derneğin adı Cemiyet-i İmdadiye’dir. Kurulan ilk kadın derneğini diğer feminist amaçlı dernekler takip eder o yıllarda Osmanlı toplumunda yirmi beş kadar kadın derneğinin kurulduğu görülmüştür. Kadınlara yönelik olarak kurulan ve feminist amaçlar taşıyan bu örgütler ile kadınlar kamusal alanda kendilerine

yaşam alanı bulmak için mücadele etmişlerdir. Kadınlar bu mücadelelerini dört farklı koldan yapmışlardır. Bunlardan ilki kadın haklarını gerçekleştirme amacı taşıyan örgütlerdir. Bunlardan ikincisi, toplumsal yardımı amaçlayan örgütlerdir. Üçüncüsü ‘kadın kolu’ veya ‘hanımlar heyeti’ adıyla kurulan örgütlerdir. Sonuncusu ise kadınların çeşitli amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik kurulan örgütlerdir. Cumhuriyetin ilk yıllarına gelindiğinde ise kadınlar kamusal alandaki haklarını elde etmek için mücadele etmeye devam etmişlerdir. Örneğin 1924 yılında ‘Türk Kadınlar Birliği’ örgütü kurulmuştur. Türk Kadınlar Birliği örgütünün amacı kadınların toplumsal alanda düşünsel olarak düzeyini yükselterek kadınların siyasal haklarını kullanmasını sağlamaktır. Bunun yanı sıra Türk Kadınlar Birliğinin diğer bir amacı ise yardıma muhtaç ailelere ve çocuklara yardım sağlamaktır. Türkiye’de kadın hareketlerinin geçirdiği süreçler incelendiğinde Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar mücadeledenin devam ettiği Cumhuriyet dönemiyle birlikte kadınların siyasal arenada görünür kılınması için çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Tarihsel sürecin devamında 1935 yılına gelindiğinde Türkiye’deki kadın hareketleri için 1935 ve 1948 yılları durgun bir döneme işaret etmektedir. 1948 yılından 1970 yılına kadar kadın hareketlerinde hızlanmalar yaşanmış, kadın örgütlerinin sayısında artış gözlemlenmiştir. 1970 ve 1980 yılları arasında Türkiye içinde yaşanan siyasal, sosyal atmosferden kadın hareketleri de etkilenmiştir. Bu yıllarda Türk toplumunun içinde bulunduğu siyasal durumdan ve politik atmosferden etkilenen kadın hareketleri kadının bireysel olarak güçlenmesini hedef almaktan uzaklaşmış topluma hizmet anlayışı hız kazanmıştır. Ancak 1980 yılından itibaren ise Türkiye’de kadın hareketleri ivme kazanmaya başlamış, 1980 yılı sonrasında başlayan ikinci dalga kadın hareketleri içinde kadınlar tekrardan bireysel güçlenmeye odaklanmaya ve özgürlük taleplerini dile getirmeye başlamışlardır. 1980 yılı sonrasında Türkiye’nin politik söylemlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları gibi konuların yer aldığı görülmektedir. 1980 ve 1990 yılları arasında kadın örgütleri kurulurken 1990 yılından itibaren ise kadın hareketlerinin Türkiye’de geçirdiği süreçlerden en önemlilerinden biri olan diğer bir örgütlenme biçimi ortaya çıkmıştır; üniversiteler. İlk olarak İstanbul Üniversitesi’nde Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi açılır. Bununla birlikte ODTÜ, İstanbul, Ankara ve Ege üniversitesinde kadın araştırmaları yüksek lisans programları çalışmalarına başlanmıştır (Demiray, 2012). Tüm bu hareketler ve feminist söylemin güçlendiği dönem Türkiye için 1980’li yıllarda başlayarak 1990’lı yıllarda ise artış gösterdiği görülmektedir. Bunun başlıca nedeni ise 1970’li yıllarda Türkiye’nin içinde bulunduğu siyasal durumdur. Zaman zaman silahlı çatışmalara neden olan sol sağ

çatışmasının yoğun yaşandığı dönem olan 1970’li yıllarda feminist hareket geri planda kalmıştır. Kadına karşı şiddet, aile içi şiddet, heteroseksüelliğin kadınlara bir norm olarak dayatılması gibi konuların kadınlar tarafından ele alınması ve toplumsal alanda görünür hale gelmesi on yıl kadar gecikmeye uğramış ve 1980’li yıllarda görünür kılınmıştır (İlkkaracan, 2003).

Görüldüğü üzere toplumsal hayatta başlayan değişim ve dönüşümler kadının toplumsal hayattaki eşitlik isteği ile devam etmiştir. Türk toplumu için Tanzimat dönemi ile başlayan kadın hareketleri Cumhuriyet döneminde özellikle siyasi alanda yapılan yeniliklerle hız kazanmıştır. 1980 yılına kadar çeşitli kadın örgütleri kurulmuş ve kadınların siyasal arenada söz sahibi olmaları için, kamusal alanda kadınların da erkekler ile eşit imkanlara sahip olmaları için mücadeleler vermişlerdir. Özellikle bu alanlarda mücadele eden kadın örgütlerinin sayısı ise 1980 yılı sonrasında çeşitlilik göstererek hız kazanmıştır. 1990’lı yıllara gelindiğinde ise örgütler ve örgütlerin faaliyetleri devam ederken kadına yönelik feminist söylem ve eşitlik mücadelesi üniversitelere de taşınmaya başlamış, kurumsallaşmanın olduğu görülmüştür. Kurumsallaşma sadece üniversitelerde kurulan araştırma merkezleri ile kalmamış yerel ve merkezi yönetimlerde kendisine yaşam alanı bulmuştur. Kadın sığınmaevleri, kadın dayanışma merkezleri, kadın kütüphaneleri başta olmak üzere birçok hedefe ulaşılmıştır. 1980 yılında hızlı bir ivme kazanan kadın hareketleri 1990 yılına gelindiğinde kurumlarda kendisini göstermiş, 2000’li yıllara gelindiğinde ise yerel ve merkezi yönetimleri de içine alan birçok dernek vakıf ve faaliyetleri içine almaya başlamıştır. 2000’li yıllar Türkiye’inde kadınların eşitliğini savunan, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkan iki yüzü aşkın dernek ve vakıf bulunduğu tespit edilmiştir (Demiray, 2012).

Toplumun kültürü ile şekillenen toplumsal cinsiyet rollerinin meydana getirdiği bazı olumsuz durumlar vardır. Bunların başında toplumsal cinsiyet eşitsizliği yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkış kadın hareketleri ile birlikte olurken bu karşı çıkış bir söylem üzerinden yapılmaktadır. Bu söylem feminizm söylemidir. Bu ekseninde toplumsal cinsiyetin eylemliliği olarak kadın hareketleri incelenmiş, teorik düzlemde de hakim söylem olan feminizm kavramının irdelenmesinde yarar görülmüştür.

Feminizm kavramı etimolojik olarak incelendiğinde, Latince’de kadın manasına gelen ‘femine’ kelimesinden türediği görülmektedir. Feminizm kavramı kadınla ilgili olan pek çok olguyu içinde barındırmaktadır. Feminist kuramlar, feminist eylemler, kadın

hareketleri başta olmak üzere toplumsal alanda varlığını koruyan feminizm kavramının basit düzeyde tanımı ise, feminizm toplumsal alanda hakim olan ataeril görüş ve düzene, toplumsal cinsiyetin kadını kısıtlayıcı ve her türlü cinsiyetçi söylemlere karşı toplumsal alanda kadın ve erkek eşitliğini savunmaktadır. Başta toplumsal bir hareket olarak kendisini gösteren feminizm, kadın erkek ayrımcılığına karşı çıkmış, kadın ve erkek arasındaki, siyasal, kültürel, sosyal, ekonomik, eğitimsel alanda eşitliği savunmuştur. Kadın ve erkeğin toplumsal alanda eşit hak ve imkanlara sahip olması gerektiğini savunan feminizm, 1890'larda kadınlara oy hakkının verilmesi, kadınların eğitim ve çeşitli iş kollarında yer edinme hakkına sahip olması adına mücadele eden bireyleri kapsamaktadır. Feminizm, toplumdaki erkek egemen, ataeril yani erkek otoritesine dayanan her çeşit örgütlenme düzenine karşı çıkan, aile içi ilişkilerden iş yaşamına kadar toplumun her alanında kadın ile erkek arasındaki patriyarkal düzene karşı çıkan ve bu düzeni sorgulayan, eleştiren, toplumsal arenada kadın ve erkeğin eşit kabul edilmesi için mücadele eden yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Sağlam, Boyacıoğlu ve Bakacak, 2018).

Temelde kadın ile erkek arasındaki eşit olmayan iktidar ilişkisini dengelemeyi amaçlayan siyasi bir hareket olarak kabul edilen feminizm, kadın ile erkek arasındaki ailede başlayan, eğitim ve iş hayatı ile devam eden toplumsal alandaki eğitim, siyasi hayat, kültür, ekonomik özgürlük, sosyal imkanlar gibi geniş bir yelpaze içinde kadın ve erkek olanaklarını, haklarını, görev ve sorumluluklarını sorgulamaktadır.

Feminizm kavramının etimolojik ve toplumbilimsel olarak ne anlamlara geldiğinden bahsedildi. Feminizm kavramını daha iyi özümsemek amacıyla feminizmin amaçlarından da bahsedilmiştir. Biyolojik anlamda farklı özellikler taşıyan kadın ve erkek arasındaki farklılığın toplumsal alana da taşınmasına karşı olan feminist söylem ataeril toplumsal normları sona erdirmeyi amaçlayan bir hareket olarak faaliyet göstermektedir. Toplumda kadınların varlığının söz konusu olduğunu, bu varlığın göz ardı edilmemesi gerektiği ve kadın-erkek arasındaki ilişkinin hiyerarşi içermemesi için mücadele eden bireylerden oluşmaktadır. Feminizm, kadının toplumun her alanında eşit ve insani haklar elde etmek olduğunu savunur. 19. Yüzyıldaki oy mücadelesi, kadının eğitim hakkı kazanması için yürütülen çalışmalar, eşit sosyal imkanlar elde etme çabaları feminizm uğraşlarından bazılarıdır (Çaha, 1996).

Temelde toplumun her alanında kadın ve erkeğin eşit olması gerektiğini savunan feminist görüş, toplumsal alanda bunun nasıl mümkün olacağına ilişkin cevaplar aramaya

başlamıştır. Ancak kadın ile erkeğin eşit olanaklara sahip olması konusunda edindikleri çözüm yolları bakımından çeşitli fikir ayrılıklarına düşmüşlerdir. Bu fikir ayrılıkları neticesinde feminist kuramlar ortaya çıkmıştır. Fakat kadın erkek eşitliğini savunan feminist görüş savunucuları çeşitli alanlarda fikir ayrılıklarına düşseler de temelde beş temel ilke üzerine fikir birliği içinde oldukları görülmektedir. Bunlardan ilki eşitliği arttırmak için çalışmaktır. Eşitliği engelleyen statükoyu eleştiren bir tavır sergilemişlerdir. İkinci olarak, kadına yönelik atfedilen duygusallık, kırılganlık gibi kavramların ve erkeğe atfedilen rekabet, güç gibi kavramların kadın ya da erkek cinsinin belirleyici özellikleri olmasından uzaklaştırarak insanlığa atfedilip yeniden tanımlanması gerektiğini savunmaktadırlar. Üçüncü olarak, toplumsal cinsiyet tabakalaşmasını yok etmek. Kadınların özellikle eğitim, siyasal gibi alanlarda erkekler karşısında sınırlayıcı kurallara karşıdırlar (Sağlam, Boyacıoğlu ve Bakacak, 2018). Feminizm kadının iş hayatında, eğitim alanında ve siyasete katılım noktasında sınırlayıcı kurallar koyan normlara karşı çıkmaktadırlar ve bu nedenle, ‘cinsiyet adına ABD veya herhangi bir eyalet tarafından inkar edilemeyecek veya kısıtlanamayacak bir yasa hükmünde haklar eşitliğini’ vurgulayan Eşit Haklar Yasa Değişikliğine yani ERA olarak ifade edilen geçişi desteklemektedir. Bahsedilen bu yasa değişikliği ilk olarak 1923’teki meclis oturumunda önerilmiştir. Feminist düşünürlerin üzerinde hem fikir oldukları dördüncü durum ise, cinsel şiddete son vermektir (Macionis, 2013). Tüm feminizm savunucuları ve feminist kuram temsilcilerinin savunduğu beşinci nokta ise kadınların kendi cinsellikleri ve üreme yetileri üzerinde kendi kontrolleri olması gerektiği yani cinsel özgürlüktür. Cinsel özgürlük söylemi toplum içinde var olan tüm cinsel yönelimleri ve cinsel kimlikleri de içinde barındırmaktadır (Sağlam, Boyacıoğlu ve Bakacak, 2018).

Feministler kadın ve erkeğin toplumun her alanında eşit olması gerektiğini savurken bunun ne şekilde mümkün olacağı konusunda çeşitli fikir ayrılıklarına düşmüşlerdir. Feminist görüş savunucularının hem fikir olduğu beş madde üzerinde duruldu ancak ortak noktaları olsa da kadın erkek eşitliğinin hangi şartlarda sağlanacağı konusundaki farklı fikirleri birbirinden farklı feminist kuramları ortaya çıkarmıştır. Bunlar; liberal feminizm, marksist feminizm, radikal feminizm, sosyalist feminizm, ekofeminizm ve postmodern feminizmdir. Feminist kuramcılar kadını merkeze alan kuramsal çalışmalardan toplumsal cinsiyeti merkeze alan kurumsal çalışmalara doğru, feminist kuramların sentezine ulaşmayı hedeflemişlerdir. Liberal feminizm, marksist feminizm, radikal feminizm, sosyalist feminizm, ekofeminizm ve postmodern feminizm

sentez kuramlardır. Kısaca feminist kuramcılar toplumsal alanda kadınların ezilmişliği, ataerkil toplumsal yapı ve erkek eksenli toplumsal normları analiz ederken toplum biliminin ve diğer disiplinleri arasında bir bağ kurmaya ve bu bağlardan senteze ulaşmaya çalışmaktadır (Ecevit ve Karkıner, 2015).

Tüm feminist kuramcılarının temel mücadelesinin; eğitim, siyasi, ekonomi başta olmak üzere toplumun her alanında kadın ve erkeğin eşitliğini savunduğundan bahsedildi. Toplumsal cinsiyet tabakalaşmasını yok etmek, cinsel şiddete son vermek, cinsiyet eşitliğinin toplum üzerindeki yelpazesini genişletmek feminist kuramların esas amacını oluşturmaktadır. Ancak temeldeki ayrım, bu eşitliğin nasıl sağlanacağı konusunda verilen cevapların farklılığı noktasında olmuştur. Feminist kuramların neler olduğuna ve birbirinden ayrılan noktalarına değinmeden önce kısaca feminist düşüncenin tarihsel serüvenini ele alınmıştır. Feminizmin tarihsel süreci üç ana kısımda değerlendirilmektedir. Bunlar; birinci dalga feminizm, ikinci dalga feminizm, üçüncü dalga feminizmdir. Birinci dalga feminizmin temel kavramları oy kullanma hakkı, eğitim, özgür irade ve eşitliktir. Temel hedef ise oy hakkıdır. Birinci dalga feminizm döneminden sonra feministler farklı sosyal, siyasi, ekonomik, hukuki taleplerde bulunmaya başlamışlardır. Erkek ve kadının hem kamusal hem de özel alanda eşit haklara, olanaklara sahip olması noktasında mücadele vermişlerdir (Sağlam, Boyacıoğlu ve Bakacak, 2018). Birinci dalga feminizmde aileye bakış ılımlı olmuştur. Aileye eleştirel yaklaşmamışlardır. Kadının aile yaşamındaki geleneksel yönünü yok saymamışlar aile yaşantısındaki bu duruma ek olarak kamusal alanda da kadını görünür kılmak ve kamusal alanda vatandaşlık sıfatını elde etmek ve oy kullanma hakkı gibi hakları kazanmak, eşit işlerde çalışıp eşit ücrete tabi olmak temel mücadelelerini oluşturmuştur (Çaha, 1996).

1960'lı yıllarda ortaya çıkan ikinci dalga feminizm ile birlikte artık feminist düşünce aktif bir politikaya dönüşmüştür. Kadın ile erkeğin toplumun her alanında eşit olması için mücadele eden bireyler bu mücadeleyi kamusal alana taşımışlardır. İkinci dalga feminizm 1990'lara kadar etkin olmuştur. İkinci dalga feminizmde eşitsizliğin kaynağı olarak ataerkil dünya düzeni görülmüştür. Birinci dalga feminizmdeki aileye olumlu yaklaşım ikinci dalga feminizmde görülmemektedir. İkinci dalga feminizm ailenin kadın sömürsünü sürdüren bir kurum olarak görmektedir. Aileyi, erkeklerin kadınları çocuk doğurma ve yetiştirme noktasında denetim altına altına almalarını sağlayan ataerkil düzene hizmet eden bir kurum olarak görmektedirler. Toplumdaki mevcut problemlerin temelinde yatan neden olarak baskıyla üstülük kurma hegamonik

erillik olduğunu savunurlar. İkincil dalga feminizmde, kadının bedensel olarak medya, çeşitli kitle iletişim araçları ve özellikle reklamlar yoluyla cinsel bir meta haline gelmiş olmasını toplumsal bir sorun olarak görmektedirler (Çarpcıoğlu ve Beşirli, 2013).

Üçüncü dalga feminizmin hedefleri kadının kendisini özgürce ifade edebilmesi olan ikinci dalga feminizmin dışarıda bıraktığı, kimlik, ırk, cinsel yönelim, sınıf ayrımı gibi olgulara ağırlık vererek bu kavramların oluşturduğu farklılıkları ön planda tutmaktır. Her kadının birbirinden farklı sosyal sermayeye birbirinden farklı kültüre sahip olduğunu ve her kadının farklı baskı ve ezilmişlik sorunu olduğunu vurgulamıştır. Kadının toplumsal alanda maruz kaldığı problemlerin ortaya çıkış nedenleri üzerinden bir politika üretilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Üçüncü dalga feminizmin temel kavramları kültür, kimlik, farklılıklar, toplumsal cinsiyettir (Sağlam, Boyacıoğlu ve Bakacak, 2018).

Feminizm kavramının etimolojik kökeni, feminizmin temel amacı, feminist hareketlerin tarihsel süreci ve feminist kuramların birleştikleri fikirler ortaya konulduktan sonra feminist kuramların neler olduğu, kadın ile erkek arasındaki eşitsiz dağılımın giderilmesi için savundukları görüşlerden bahsedilmiştir.

Liberal feminizmin temel çıkış noktası özgürlük ve eşitlik olmuştur. Bireylerin eylemlerini belirleyen normların herkes için eşit olması gerektiğini savunmuştur. Liberal feminizm toplumun temel işleyişini reddetmemiş, aile içindeki rolleri kabul etmiştir. Ancak kadınların aile içinde başlayan ve kamusal alana kadar devam eden hak ve imkanlarının genişletilmesi için mücadele etmişlerdir. Kadınların gelişimi noktasında ortaklaşa çalışılmasındansa, kendi çabaları doğrultusunda ilerlemelerinin gerektiğini düşünmektedirler. Bireylerin kendi becerilerine odaklanma ve yeteneklerini geliştirme noktasında özgür bırakılması gerektiğini savunmuşlardır. Bireysel başarı noktasında hem kadın hem erkeğin toplumun dayattığı normlar ve kültürel engeller kalkındırıldığı yani özgür bırakıldığı zaman kendi yaşamları içinde bireysel başarıyı geliştirme becerisine sahip olduğunu savunurlar (Macionis, 2013). Liberal feminizm kadın ve erkek arasındaki toplumsal ilişki ağına liberal siyasal düşünce temelinde ele alarak kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Bu düşünce ekseninde kadının ve erkeğin toplumsal eylemleri açısından hiçbir fark bulunmadığını savunmaktadır. Liberal feminist anlayışa göre kadın ile erkek arasındaki eşit olmayan olanaklar ve olanaklara erişimin ortadan kaldırılması ile birlikte toplumdaki sorunda ortadan kalkacaktır. Toplumdaki bu eşitliğin yasalar aracılığıyla sağlanması liberal feminizmin temel amaçlarındandır. Yani istenilen ve savunulan eşitlik şekilcilikten uzak yasalar önünde

benimsenmiş bir eşitlik anlayışını ifade etmektedir (Sağlam, Boyacıoğlu ve Bakacak, 2018). Toplumda bir devrim değil reform yanlısı olan liberal feminizme göre erkeklerle ilişkilendirilmiş hak ve olanakların kadınlar ile ilişkilendirilip toplumsal alanda bir eşitlik meydana gelmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu amaç doğrultusunda erkeğe verilen ancak kadına verilmeyen haklar üzerine yoğunlaşp bu hakların kazanılması ve kazanımın şekilsel olmayıp kanun önünde benimsenmesi için mücadele etmişlerdir. Toplumun her alanında fırsat eşitliğini savunup kadınlara ev içi ilişkilerden iş yaşamına kadar her alanda haklar verilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Tüm bu düşünceleri benimseyen liberal feminist anlayış çeşitli konularda eleştirilmiştir. Bunlardan ilki, toplumsal cinsiyet odaklı feminizm yerine toplumsal cinsiyet nötr bir hümanizmi merkeze aldığı içindir. İkincisi, yasal olarak eşitlik sağlandığında her anlamda kadın ve erkek arasında eşitlik sağlanacağına duyulan inançları noktasından eleştirilmeleridir. Yasa önündeki eşitlik yeterli olmamakta ve kültür gibi değişkeni ve kadınlara yaratılıştan gelen annelik gibi görevlerden dolayı erkeğe göre dezavantajlı durumda olduğu göz ardı edilmektedir. Liberal feminizme gelen son eleştiri ise, özgür eylemden bahseden liberal feminizin kadınların kendilerini ev hayatına bağlayan işlerden nasıl özgürleşeceği sorusuna cevap noktasında yetersiz kalması yönüyle eleştirilmektedir (Ecevit ve Karkıner, 2015).

Marksist feminizm, toplumsal cinsiyeti kapitalizm ekseninde ele almıştır. Kadınların toplumsal alandaki erkeklere göre dezavantajlı konumlarını üretim biçimleri üzerinden yorumlamaya çalışmıştır. Marksist feminizm, çağdaş toplumda kadının ezilmişlik ile karşı karşıya olduğunu vurgulamaktadır. Kadının emeğinin sadece iş hayatıyla sınırlı olmadığı bunun yanı sıra ev içinde de emeğinin olduğu ancak bunun görünmezliğinin eşitsizliğin kaynağını oluşturduğunu vurgulamıştır. Bu noktada kadının emek süreçlerinden dışlanması kapitalizm açısından istenilen bir süreç olarak yorumlanmıştır (Sağlam, Boyacıoğlu ve Bakacak, 2018). Ataerkillik anlayışına karşı çıkan marksist feministler kadının içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşulları, kadına ve erkeğe sağlanan olanakları kapitalizm ekseninde ele almaya çalışmışlardır. Toplumdaki sorunlar karşısında ‘kadın bakış açısı’ geliştirirse kadının toplumdaki konumu açıklanabilir mi sorusuna cevap aramışlardır. Marksist feminizm savunucularına göre; insanı, toplumu, toplumsal cinsiyeti, toplum içindeki eşitsizlikleri anlamının ve yorumlamanın tek ve yegane çözümü üretim biçimlerindeki gelişimi ve üretim ilişkilerini anlamak ve yorumlamaktan geçmektedir. Kısaca toplumdaki her türlü değişimde

dönüşümde oluşan mevcut düzendeki temel belirleyici rol ekonomi ve teknolojidir (Ecevit ve Karkiner, 2015).

Radikal feminizm, daha önce bahsedilen liberal feminizmdeki liberal düşüncenin ve Marksist feminizmdeki Marksizm'in öncüllerinden hareketle toplumsal hayattaki kadın erkek ilişkilerini irdeleyen kuramların aksine böyle bir temel argümana dayanmayıp, herhangi bir öğretilen beslenmeyip eylemden doğmuş bir kuramdır. Bu anlamda radikal feminizm kuramı feminist söylemler içerisinde en yalın görüş olarak tanımlanmaktadır. Radikal feminizmin ortaya çıkışı ikinci dalga feminizm dönemine denk gelmekte ve 1960'ların sonunda Amerika Birleşik Devletleri'nde medeni hakları savunan savaşa karşı, barışçı olan kadınlar tarafından ortaya atılmaktadır. Radikal feminizm, kadının erkek karşısındaki ezilmiş konumda olmasını üretim ilişkileri ile ilişkilendiren Marksist görüşün aksine biyoloji ile ilişkilendirmiştir. Radikal feministler kürtaj hakkını gündeme getirmişlerdir. Kadının cinsel yönden özdürüğünün, istenmeyen gebelikleri önleme konusunda özgür olması ile ilişkilendirmişlerdir. Pornografi ve fuhuşa kadın bedenini aşağılaması nedeniyle karşı çıkmışlardır. Radikal feministler kadın ile erkek arasındaki biyolojik farklılığı kabul etmiş ancak kadına biyolojik olarak yüklenen anne olma yetisinin doğurduğu sonuçları eşitlik ve özgürlük noktasında eleştirmişlerdir. Kadın ve erkeğin biyolojik farklılığı sonucunda erkeğin şiddet eğiliminde olduğunu ve daha saldırgan davranışlar sergilediğini söyleyen radikal feministler erkeğin saldırgan davranışı sonucunda kadına yönelik şiddetin ortaya çıktığı görüşünü ortaya atmışlardır (Ecevit ve Karkiner, 2015). Kadın erkek ilişkilerindeki kadının erkek karşısında ezilmiş durumda olmasının asıl nedenini biyolojik farklılıklarda gören radikal feministlere göre kadının anne olması ve doğurganlıklarını kendi iradeleri ile kontrol etmeleri gerektiğini savunmuşlardır. Kadının ancak bu şekilde erkekten bağımsız ve özgür olabileceği düşüncesini savunmuş ve bunun ise tıbbi teknolojinin gelişmesi ve kadının bunu özgürce kullanması sonucunda gerçekleşeceğini söylemişlerdir. Radikal feminizmin önemli temsilcisi Shulamith Fireston'e kadının biyolojik sebeplerden dolayı ikincileştirilmesinin önüne geçmenin tıbbi teknolojiyi özgüce kullanmak ve geliştirmekten geçtiğini savunmuştur. Fireston'a göre kadınları erkek hegemonyasından kurtaracak şeyin tıbbi gelişim olduğudur. Örneğin tüp bebek faaliyetlerinin, kürtaj hakkının ve gebelik önleme teknolojilerinin geliştirilmesi gerektiğini bu yöntemlerin kadını özgürleştireceğini savunmuştur (Sağlam, Boyacıoğlu ve Bakacak, 2018). Radikal feministler bir önceki kuramların aksine kadının özgürleşmesindeki temel maddenin siyasal ve kamusal düzen

olduğu anlayışına karşı çıkıp toplumsal ve küresel tüm kurumların alt üst edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Kadın bedeninin bir meta haline getirilmesine karşı çıkmışlardır. Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farkı reddetmeyip kadın erkek arasındaki biyolojik farklılığa yüklenen anlamları sorgulamışlardır. Radikal feminizm, ataerkilliğe yüklediği küresel anlamların tarihsel ve sosyo-kültürel farklılıklara yer vermemesi nedeniyle eleştiriye uğramıştır (Çarpcıoğlu ve Beşirli, 2013).

Özel mülkiyet ve kapitalizm eleştirisi ile başlayan sosyalist feminizmin temel kavramları ataerkillik, ikincil yük ve sömürüdür. Sosyalist feminizm, Marksist kuramın kapitalizm, radikal feminizmin ise ataerkillik kavramlarını ayrı ayrı ele almamış her ikisinin de kadın erkek eşitliğinin önüne geçen bir engel olarak görmüştür. Sosyalist feministlere göre ataerkillik ve kapitalizm farklı kavramlardır ve toplum üzerinde önemli etkiye sahiptir. Kapitalizmin ve ataerkilliği bir araya gelmesi ise kadın üzerinde pek çok olumsuzluğa yol açmaktadır. K. Marx ve F. Engels'in fikirlerinden beslenen ve temsilcileri Juliet Mitchell, Heidi Hartmon, Rosa Luxemburg olan sosyalist feminist düşünceye göre kapitalist sistemde güç ve zenginlik her erkeğin elinde bulunmayıp az sayıda erkeğin elinde birikmiştir. Oluşan bu durum ise toplumsal alanda hakim olana ataerkil zihniyeti daha da beslemiştir. Radikal feministlerin aksine sosyalist feministler aileye ılımlı yaklaşmamış, ailenin kapitalizm tarafından oluşturulan bir yapı ve kapitalizmin dayattığı ilkelere hizmet eden bir kurum olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu doğrultuda aile kurumunun yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Aile içindeki ataerkil sistemin ortadan kaldırılması, çocuk yetiştiriciliği, ev içi işlerin sadece kadına atfedilmemesi gerektiğini savunmuşlardır. Sosyalist feministlere göre aile içi ilişkilerin değişmesi, toplumsal alanda kadının erkek ile eşit haklara sahip olması, ataerkil düzenin yıkılması toplum içindeki sadece aile, eğitim gibi kurumların değişmesi ile mümkün olmamaktadır. Sosyalist feministlere göre ataerkillikten uzak bir toplum modeli ancak devlet eliyle inşa edilebilmektedir. Herkese eşit imkanlar sunan devlet merkezli bir ekonomi yaratacak bir devlet ile mümkün olacaktır (Çarpcıoğlu ve Beşirli, 2013). Sosyalist feministlerin aile kurumu için önerdikleri düzenlemeler ile toplumun aile başta olmak üzere her alanında kadının sınıfsal konumuna ve kadının emeğinin sömürülmesine dikkat çekmek istemişlerdir. Kadının emeğinin sadece aile içi ilişkilerde sömürülmediğini iş yaşamında da kadının emek sömürüsüne maruz kaldığı görüşünü savunmuşlardır. Ataerkil ve kapitalist toplum düzeninin ve kadının kendisine ait mülkiyetinin olmamasının sınıfsal konumda kadını dezavantajlı konuma soktuğunu söylerler.

Yaşanılan bu ekonomik sorunlara karşın kadının sosyal alanda da yerinin kocası veya babası üzerinden tanımlanmasını diğer bir sorun olduğunu söylemektedirler (Sağlam, Boyacıoğlu ve Bakacak, 2018). Sosyalist feminist kuramcılar kadınların sosyal hayattaki yerini ve ezilmişliğin nedenlerini incelerken sadece tek bir değişkene bağlı kalmayıp kapitalizmi ve ataerkilliği bir arada incelemiş, bu iki olgunun toplumsal alandaki görünümelerini analiz etmiş ve ikili bir sistem geliştirmiş olmaları önemli bir gelişmeyken diğer kuramlarda olduğu gibi sosyalist feminizm kuramında eleştiriye uğramıştır. Kapitalizm ve ataerkillik ilişkisinin biçimlenmesinde etkin rol oynayan etnisite, ırk gibi güçleri marjinalleştirdikleri için eleştiriye uğramışlardır (Ecevit ve Karkıner, 2015).

Ekofeminizme yani çevreci feminist kurama göre toplumda kadının ezilmesi ve doğanın sömürülmesi arasında yakın bir ilişki vardır. Ekofeministlere göre doğal denge ve feminizmin birbirinden ayrı düşünülmemesi gerekmektedir. Çevresel sorunların çözüm yolları toplumsal cinsiyet kavramından bağımsız olarak ele alınmamalıdır. Kadınların biyolojik olarak erkekten farklı yaratılışa sahip olduğunu kabul eden ekofeministler kadının doğası gereği çevresel sorunlara karşı daha duyarlı olduklarını söylemişlerdir. Ekofeministler kadın ve erkek arasındaki eşitliğin sağlanmasını ve ekolojik dengenin korunmasının çözüm yolu olarak kadının özgürleşmesinde bulmuşlardır. Ekofeminist kuram ataerkil söylemin tersine kadın ve doğa arasındaki özdeşliği olumlamaktadır (Sağlam, Boyacıoğlu ve Bakacak, 2018). Çevreci feminist kurama göre, kadın ve doğa arasında yakın bir ilişki ağı vardır. Bu ilişki ekseninde kadın doğası gereği şiddete eğilimli değildir. Kadının daha çok merhamet, şefkat ve saldırganlıktan uzak olması gibi özelliklerin ataerkil sistem tarafından değersizleştirildiğini düşünürler. Ataerkil bir toplumda merhamet kadınsı bir davranışken, saldırganlık erkeksi bir davranıştır ve erkeksi davranışlar sergilemek yüceltilen kadınsı davranışlar sergilemek ise yerilen bir konumdadır. Örneğin toplumda bir erkeğin daha merhametli olması, şiddetten uzak bir tutum sergilemesi onun kadınsı özellikler taşıdığının düşünülmesine ve ‘daha az erkek’ olarak tanımlanmasına neden olabilmektedir (Ecevit ve Karkıner, 2015).

Postmodern feminizm, postmodern düşünce akımı bilim dünyasında pek çok disiplini etkilediği gibi feminist düşünceyi özellikle üçüncü dalga feminizm olarak nitelendirilen dönemde etkilemiştir. Postmodern düşünce yapısı üzerinden postmodern feminizm açıklanmaya çalışılmıştır. Postmodernizm, bir kuram olmaktan uzak bir düşünce sistemidir. Bu düşünce sistemi dil, akıl, kimlik, direnme gibi birbiriyle bağlantılı olmayan kavramların bir araya gelmesini ifade etmektedir. Postmodernistlere göre dil,

bizim maddi dünya ile kurduğumuz ilişkilere aracılık etmektedir. Bu doğrultuda postmodern feministler toplum içindeki kadın erkek ilişkilerini, kadının eşit olmayan toplumsal alandaki yerini ve toplumu anlamak ve anlamlandırmak için postmodernist düşünceyi benimsemişlerdir. Bu doğrultuda postmodern düşünceyi kullanarak cinsiyet, kimlik, toplumsal cinsiyet gibi konulara biyolojik bir olgu olarak bakmayıp toplumun ürettiğinin sonucu olarak bakmaktadır. Postmodern feminist görüşün cinsiyete yaptığı toplumsal vurgu diğer feminist kuramlarından farklı olarak, cinsiyeti doğal bir olgu olarak görüp toplumsal cinsiyeti ise toplumun bir ürünü olarak görmektir. Postmodern düşünceye göre cinsiyeti de toplumsal cinsiyeti de yaratan toplumdur. Toplum onlara farklı anlamalar yüklemektedir (Ecevit ve Karkıner, 2015). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ile ilgili tüm tanımlamaların biyolojik olmasından çok toplumsal tanımlamalar olduğunu savunan postmodern feministler cinsiyet ve toplum ayrımını reddetmişlerdir. Cinsel kimliklerin toplum tarafından oluşturulmasının sonucu olarak cinsel kimlikler çoklu, akışkan, özgürce seçilebilen kimlikler haline dönüşeceğini savunmuşlardır. Fiziksel bir olgu olmaktan uzak söylemsel bir olgu olarak kadın ve erkek kavramları üzerine odaklanan postmodern feminist düşünce cinsel kimlikleri ikili görmekten vazgeçme anlamına gelmektedir (Sağlam, Boyacıoğlu ve Bakacak, 2018). Postmodern feministler kadının toplumsal olarak ezilmişliği üzerine tek bir kimlik deneyimi olduğu görüşüne karşı çıkmaktadır. Bu doğrultuda radikal feminizm, liberal feminizm ve sosyalist feminizm gibi görüşlerin ırk ve sınıftan hareketle yaptığı cinsiyet farklılıklarını eleştirmişlerdir. Genel kadın ve erkek kavramını eleştiren postmodern feministler toplumsal çeşitliği ve farklılığı savunmuşlardır. Postmodern feministlere göre herkes içing eğerli bir tanımla yapmak oldukça yanlıştır. Kadını tanımlamak ve değerlendirmek için kadının bulunduğu sosyo- kültürel, sosyo-ekonomik pek çok alan göz önüne alınmalıdır. Örneğin ten rengi olarak beyaz kadın ve siyah kadın aynı değildir. Hristiyan kadın ve müslüman kadın aynı değildir. Üst sınıf kadın ve alt sınıf kadın aynı değildir. Buradan da anlaşılacağı üzere farklılıklara odaklanan postmodern feminist görüş diğer kuramların ortaya attığı eşitlik düşüncesini farklılıkları içinde barındırmadığı için eleştirmiştir (Çarpcıoğlu ve Beşirli, 2013).

Bu bölümde toplumsal cinsiyet kavramına bağlı olarak feminizm kavramı açıklanmış ve toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten farklı olarak kadın ve erkeğin sosyal, kültürel açıdan tanımlanma biçimi ve toplum tarafından kadın ve erkeğe yüklenen rolleri açıklamak için kullanılan bir kavram olduğundan bahsedilmiştir. Feminist

düşüncenin toplumun kadın ve erkek arasında eşit olmayan rol dağılımlarını açıklamak için kullandığı en önemli kavramlardan biri toplumsal cinsiyettir. Cinsiyetler arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerini açıklamada toplumsal cinsiyet kavramının getirdiği sosyal sınıf, kültürel farklılıklar gibi toplumsal perspektif feminist düşürler için temel dayanak olmuştur. Feminist düşünce kadın ve erkek arasında toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel gibi toplumun her alanında eşitliği savunmaktadır. Feminizm toplumda hakim olan ataerki düzenin kırılması gerektiğini savunur. Toplumsal cinsiyet kavramından hareketle kadınların toplum içinde maruz kaldığı eşitsiz düzen, kadının erkeğe bağımlılığı ve ezilmişliğini açıklamaya çalışan farklı altı feminist kuram vardır. Bunlar, liberal feminizm, marksist feminizm, radikal feminizm, sosyalist feminizm, ekofeminizm ve postmodern feminizmdir. Liberal feminizmde temel kavramlar, oy kullanma hakkı, eşit işe eşit ücret ve ekonomik özgürlüktür. Liberal feminist düşünce aileye eleştirel olarak yaklaşmaz. Liberal feminist düşünceye göre ideal toplum modeli kadın ile erkeğin eşit olduğu liberal özgür bir toplum modelidir. Marksist feminist kuramda, kadın erkek arasındaki eşit olamayan toplumsal ilişkinin temelinde kapitalizm yatmaktadır. Marksist feministler ev içinde harcadığı emeğin görünmez olmasını eleştirmişlerdir. Kadının erkek ile eşit haklara sahip olması gerektiğini düşünen marksist feminizm toplumsal alanda eşitliğin ancak sınıfsız bir toplum modeli ile mümkün olabileceğini savunmuştur. Radikal feminizmde temel kavramlar ataerkillik, biyolojik farklılık ve kızdeşlik kavramlarıdır. Radikal feministler aileyi bakış açısı kadının çocuk yetiştirme ve ev işlerini yapmada erkek tarafından denetlendiği ve kontrol altına alındığı bir mekanizma olarak görmektedirler. Radikal feminizme göre ideal toplum modeli ise kadının sadece ev içi işlerde tanımlanmasının yanında toplumun her alanında erkek ile eşit haklara sahip bir şekilde tanımladığı barışçıl bir toplumdur. Sosyalist femizmde, sömürü, özel mülkiyet ve kapitalizm eleştirisi temel kavramlarıdır. Sosyalist feminist görüş savunucuları ise aileyi tanımazlar ve aileye olumlu bakış açısı getirmezler. Sosyalist feministlere göre aile kadının emeğinin sömürüldüğü bir kurumdur. Kadın erkek arasındaki ayrımın kalktığı sosyalist toplum modeli ise sosyalist femizme göre ideal bir toplum modelidir. Ekofemizmde, kadının toplumsal alandaki ezilmişliğinin, aile içinde ve iş hayatındaki emeğinin sömürülmesi ile doğanın sömürülmesi ile yakından ilişkilidir. Ekofeminist düşünce savunucularına göre kadının ve doğanın kontrol altına alınmaya çalışılması aynı şeyi ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet perspektifinde çevresel sorunlar incelenmeye çalışılmıştır. Ekofeminizme göre toplumsal cinsiyete bağlı olarak kadına yüklenen duygusal, duyarlı, merhametli olma duyguları çevresel sorunlara yaklaşımı da kadın ve

erkek olarak birbirinden farklı olmaktadır. Feminist kuramlardan sonuncusu olan postmodern feminizmde ise temel kavramlar, kimliğin inşası, yerellik ve deneyimdir. Postmodern feminist düşüncede tanımlanmış ideal bir aile modeli yoktur. Postmodern feministler her ailenin kendi kültürel normları içinde değerlendirilmesi gerektiğini savunurlar. Diğer kuramların tersine post modern feminizmde ideal bir toplum modeli yoktur çünkü bu durum postmodern feminizmin ontolojik kabullerine aykırıdır. Toplumsal bir hareket olarak feminizmin cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkışı ve kadın-erkek arasındaki siyasal, kültürel, ekonomik pek çok alanda eşitlik ve kadın haklarının genişletilme düşüncesini açıklarken yararlandığı birbirinden farklı altı feminist kuramdan bahsedilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE KADINA YÖNELİK ŞİDDET: KURUMLAR

3.1. TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDETE İLİŞKİN TARTIŞMALAR

Bu çalışmanın konusu kadına yönelik şiddetin kurumsal görünümü olması nedeniyle kadına yönelik şiddet argümanında literatür taraması sınırlı düzeyde bırakılmıştır. ‘Kadına yönelik şiddet’ kelime grubu ile yapılan taramada Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi’nde toplam yüz elli altı tane teze ulaşılmıştır. Aile içi şiddet konusu disiplinler arası bir konu olup çeşitli disiplinler tarafından temel inceleme alanı oluşturmuştur. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi’nde kadına yönelik şiddet kelime grubu ile yapılan arama sonucunda ulaşılan yüz elli altı tezdten otuz üç tanesi iletişim bilimleri alanında, yirmi yedi tanesi sosyoloji alanında, otuz iki tanesi sağlık bilimleri alanında, on yedi tanesi hukuk alanında, on üç tanesi psikoloji alanında, yedi tanesi sosyal hizmetler alanında, altı tanesi siyasal bilimler alanında, beş tanesi güzel sanatlar alanında, dört tanesi ekonomi ve ekonometri alanında, üç tanesi din bilimleri alanında, iki tanesi felsefe alanında olmakla birlikte iki tane eğitim, felsefe ve coğrafya alanında ve birer tane antropoloji, biyo-istatistik, istatistik bilim alanlarının oluşturduğu görülmüştür. Disiplinler arası bir konu olan kadına yönelik şiddet ile ilgili en çok araştırma yapan disiplinler ise iletişim bilimleri, sağlık bilimleri ve sosyolojidir. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi kanalıyla elde edilen kadına yönelik şiddete ilişkin iletişim bilimleri alanında yazılan tez konularının ağırlığını ise üç başlık altında toplamak mümkündür. Kadına yönelik şiddetin basında yer alış biçimleri, kadına yönelik şiddet ve kadına yönelik şiddeti önleme noktasında kitle iletişim araçlarının yeri son olarak kadına yönelik şiddetin haberlere yansımaları ve incelenmesi konularının iletişim bilimleri alanında yapılan kadına yönelik şiddet çalışmalarının başlıca konuları arasında olduğu görülmüştür. İletişim bilimleri alanında yazılan kadına yönelik şiddet tezlerinden hareketle, yazılı basında patriarkal sistemin eleştirildiği görülmüştür. Hâkim patriarkal sistemden dolayı kadına yönelik şiddetin kitle iletişim araçları üzerinden sunumu eril bir dille inşa edilmektedir. Kadının aile içinde ve kamusal alanda maruz kaldığı darbelere ek basında hâkim olan eril dilin de kadına bir darbe vurduğu söylenebilmektedir. Kadına yönelik şiddet konusunda sağlık bilimleri alanındaki çalışmalar incelendiğinde başlıca konularının sağlık çalışanlarının kadına ilişkin şiddete ilişkin tutum, tutumlarını etkileyen faktörler ve davranışları olduğu görülmüştür. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi içerisinde kadına yönelik şiddet kelime grubu ile yapılan taramada elde edilen yüz elli altı tezin yirmi yedi tanesini oluşturan

sosyoloji alanında yapılan çalışmaların ekseriyetini ise toplumsal cinsiyet rolleri, feminizm ve ataerkil toplum düzeni oluşturduğu görülmüştür.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi'nde yapılan taramada ulaşılan yüz elli altı tezin yüz kırk tanesi yüksek lisans düzeyindeyken on bir tanesi doktora düzeyinde altı tanesi ise tıpta uzmanlık düzeyindedir. Kadına yönelik şiddet kelime grubu ile yapılan taramada elde edilen tezlerin yıllara göre dağılımı ise dört döneme ayrılarak incelenmiştir. 1990-1999 yılları arasında yapılan taramada kadına yönelik şiddet kelime kökenine sadece iki tane olmak üzere halk sağlığı alanında ulaşılmıştır. 2000-2015 yılları arasında yapılan taramada, toplam kırk altı tane teze ulaşılmış, 2016-2020 yılları arasında yapılan taramada seksen üç teze ulaşılmış ve sadece 2021 yılında yapılan taramada ise yirmi dört teze ulaşılmıştır. Kadına yönelik şiddet konusu ile ilgili yapılan araştırmalardan anlaşılacağı üzere kadına yönelik şiddet son dönemlerde üzerinde önemle durulan bir konu haline gelmiştir. Öyle ki sadece 2021 yılında iki tane doktora ve yirmi iki tane yüksek lisans tezi yazılmıştır.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi'nde taranan kadına yönelik şiddet çalışmalarından hareketle kadına yönelik şiddetin toplumun her alanına yayıldığı ve özellikle son beş yılda kadına yönelik şiddet ile ilgili çalışmaların önemli ölçüde arttığı görülmüştür. Yapılan çalışmaları ana hatlarıyla sınırlamak ve bu doğrultuda değerlendirmek mümkün olmamıştır. Bunun sebebi ise fiziksel şiddetten ekonomik şiddete, cinsel tacizden töre cinayetlerine, kamusal alandaki şiddetten özel hayattaki şiddete, polis merkezine müracaat ile başlayan kadın sığınma eviyle sonuçlanan süreç, yasal düzenlemelerden basındaki şekline kadar birçok konu kadına yönelik şiddetin araştırma alanına girmektedir (Martı, 2014).

“Kadına yönelik şiddet” kelime grubu ile dergipark sayfasında yapılan gelişmiş taramada toplam atmış bir tane makaleye ulaşılmıştır. Kadına yönelik şiddet üzerine yazılan makalelerin yıllara göre dağılımı ise 2004-2015 yılları arasında yapılan taramada on altı tane makale, 2016-2020 yılları arasında yapılan taramada otuz beş tane makale, 2021-2022 yılları arasında yapılan taramada dokuz tane makale yayımlanmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son yıllarda kadına yönelik şiddet konusu ile ilgili yapılan araştırmaların ve yayımlanan makalelerin sayısındaki artış kadına yönelik şiddet ile mücadele kapsamında değerlendirilmektedir. Son yıllarda etkisini arttırarak varlığını gazete haberlerinden sosyal medyaya, akşam haberlerinden televizyon programlarına kadar toplumun her alanında varlığını hissettiren kadına yönelik şiddet özellikle toplum

bilimcilerin araştırma konusu olmuştur. Şiddetin en çok görülen biçimlerinden olan kadına yönelik şiddet konusunda yapılan çalışmaların ortak özelliği, şiddetin biyolojik, psikolojik ve kültürel, ekonomik, sosyolojik kaynaklarına ulaşılarak tanımlanmaya çalışılmasıdır.

Türkiye’de kadına yönelik şiddete ilişkin yayımlanan araştırmalar, konunun hassasiyeti ve gizliliği nedeniyle veri toplamada yaşanan sıkıntılar, ulaşılan verilerin azlığı ve gerçeği yansıtmaması gibi nedenlerle sınırlıdır. Ancak dergipark üzerinde kadına yönelik şiddet kelime grubuyla yapılan taramada görüldüğü üzere son altı yılda dergipark üzerinde son altı yılda yayımlanan kırk dört makaleye ulaşılmıştır. Bu doğrultuda son yıllarda özellikle kamusal alanda kadına yönelik şiddet ve psikolojik saldırılara yönelik olarak yapılan tezlerin, yayımlanan makalelerin sayısında artış görülmüştür. Kadına yönelik yapılan araştırmalar toplumsal bir gerçek ve toplumsal bir problem olan şiddetin boyutlarını, nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koymaktadır. Kadına yönelik şiddet konusunda yapılan bütün çalışmaların artması, medya üzerinde kadına yönelik şiddetin görünür hale gelmesiyle kadına yönelik şiddetin engellenmesi adına katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Harcar, Çakır, Budak ve Sürgevil, 2016).

‘Kadına yönelik şiddet’ kelime grubumu ile google akademik arama motorunda yapılan taramada ise toplam üç yüz seksen yedi araştırmaya ulaşılmıştır. Üç yüz seksen yedi araştırmanın yıllara göre dağılımları ise dergipark ve Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi’nde olduğu gibi dört döneme ayrılarak incelenmiştir. 2005-2015 yılları arasında kadına yönelik şiddet konusunda altmış araştırmaya, 2016-2020 yılları arasında seksen beş araştırmaya, 2021-2022 yılları arasında on sekiz araştırmaya ulaşılmıştır. Görüldüğü üzere kadına yönelik şiddet konusunda yapılan çalışmalarda son yıllarda ciddi bir artış yaşanmıştır. Yayımlanan çalışmalar incelendiğinde ise çalışmaların daha çok bölgesel bazlı çalışmalar olduğu görülmüştür. Google akademik arama motorunda yapılan taramada ulusal düzeyde bir kadına yönelik şiddet çalışmasına rastlanılmamıştır. ‘Ailede kadına yönelik şiddet: Denizli ili örneği’ isimli uluslararası insan bilimleri dergisinde yayımlanan makale bölgesel nitelikli yapılan çalışmalardan birine örnektir. Denizli merkez ilçede yapılan çalışmada yaklaşık on dokuz bin yedi yüz otuz dört hane bulunmaktadır. Çalışma için seçilen kadınlardan beş yüz doksan üç tanesi örneklem olarak seçilmiştir. Google akademik arama motorunda yapılan taramada sosyoloji alanında yapılan çalışmaların ise ortak özelliği kadına yönelik şiddetin temelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olduğunu ortaya koymak olduğu görülmüştür.

Kadına yönelik şiddeti sosyal bir sorun olarak görüp temeline toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yerleştirmiştir.

Türkiye’de kadına yönelik şiddet alanında yapılan çalışmaların bulguları incelendiğinde kadına yönelik şiddet sayılarının çok fazla olduğu görülmektedir. Toplumsal bir sorun olan kadına yönelik şiddet sayılarının yüksek olması ise kadına yönelik şiddetin tek kaynaktan beslenmeyen bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Tek kaynaktan beslenmeyen kadına yönelik şiddet olgusuna yaklaşım ise tek bir disiplin tarafından olmamış disiplinlerarası bir görünümde dir. Örneğin kadına yönelik şiddet sadece psikolojik nedenlerle açıklanamayacağı için sadece psikoloji biliminin konusu olmamıştır. Sosyo-kültürel, ekonomik gibi pek çok nedene dayanan kadına yönelik şiddet pek çok disiplin için araştırma konusu olmuştur (Karal ve Aydemir, 2012). Toplumsal bir sorun olduğundan bahsedilen kadına yönelik şiddet konu toplum bilimleri başta olmak üzere pek çok disiplin tarafından ele alınan bir konu olmuştur. Yapılan çalışmalar incelendiğinde biyoistatistikten ekonometriye, antropolojiden coğrafyaya, ekonometriden siyasal bilimlere pek çok alanda çalışıldığı görülmüştür. Kadına yönelik şiddet sağlık alanında da üzerine çalışan bir sorun olmuştur. Öyle ki COVID-19 salgının kadına yönelik şiddete etkisi ile ilgili çalışmaya rastlanılmıştır. ‘COVID-19 pandemisinin görünmeyen yüzü: Aile içi kadına yönelik şiddet’ makalesi buna örnektir. 2020 yılı Ocak ayında Çin’de ortaya çıkan ve ardından pandemiye dönüşen COVID-19’un yol açtığı salgın hastalığın kontrol altına alınması için çeşitli önlemler alınmıştır. Bu önlemlerden bazıları şunlardır; sosyal mesafe, maske, dezenfektan, izolasyon ve karantindir. Alınan bu önlemlerin sağlık alanının yanı sıra çeşitli suç oranlarına olumlu yansımaları da görülmüştür. Bireylerin ihtiyaç olmadıkça sokağa çıkmaması evlerinde izole bir hayat yaşamaları evden hırsızlık oranlarında ciddi bir düşüşe neden olurken aile içinde kadına yönelik şiddet oranlarında da gözle görülür bir artışa neden olmuştur. Görüldüğü üzere salgın hastalığın sonuçlarında dahi kadına yönelik şiddet olgusunun etkilendiği görülmektedir. Kadının omuzlarına yüklenen ev işleri ve evde geçirilen zamanın artması ile ev içi hizmet yükünü de arttırmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en etkin görüldüğü yerlerden biri olan ailede meydana gelen sorunlar şiddet ile sonuçlanmıştır. Kadının ev içinde maruz kaldığı şiddetin en aza indirgenmesi için cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçilmeye çalışılmalıdır. Bu doğrultuda kadının ev içinde görünmeyen emeğinin görünür hale gelmesi gerekmektedir. COVID-19 salgınının kadına yönelik şiddeti arttırdığına yönelik bulguların olması salgının başka bir yüzüne dikkat çekmektedir. Bu

eksende kadının ev içinde maruz kaldığı şiddetin engellenmesine yönelik sosyal politikalar geliştirilmelidir (Ünal ve Gülseren, 2020).

Kadına yönelik şiddet toplumsal bir sorun olarak değerlendirilmekte, şiddetin nedenleri ve sonuçları ise pek çok bilim dalının inceleme alanına girmektedir. Örneğin saldırgan davranışlar gösteren bireyin aile içinde şiddet eğiliminde olması durumuna psikoloji bilimi bireyin davranışları yönünden inceleme ve değerlendirme yaparken sosyoloji bilimi saldırgan davranışlar gösteren bireyin başta içinde doğduğu aile olmak üzere yaşadığı toplumsal dinamikleri inceler. Ya da şiddet mağduru kadında meydana gelen sağlık problemleri sağlık bilimlerinin ilgi alanına girmektedir. Kadına yönelik şiddet kelime grubu ile yapılan taramada bu konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiş ve kadına yönelik şiddet konusunun disiplinler arası bir konu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadına yönelik şiddet pek çok bilim dalı tarafından araştırma alanı olmuştur. Özellikle iletişim bilimleri, sosyoloji ve sağlık bilimlerinin kadına yönelik şiddet ile ilgili çalışmalarının genel literatürde ağırlıkta olduğu görülmüştür. Sosyolojinin kadına yönelik şiddet ile ilgili yaptığı çalışmalarının ekseriyetini toplumsal cinsiyet rolleri, feminizm ve ataerkil toplum yapısının oluşturduğu görülmüştür. Bu bağlamda kadına kadına yönelik şiddeti temel alan bu çalışmanın temel kavramlarından bazıları, feminizm, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kimliği kavramları olmuştur. Kadına yönelik şiddet alanında sayıca fazla çalışmaları olan bir diğer alan ise iletişim bilimleridir. İletişim bilimleri alanında 2018-2021 yılları arasında yapılan çalışmalarda ciddi derecede bir artış gözlemlenmiştir. Bunun nedeni ise yine kadına yönelik şiddetin cinayet ile sonuçlanmasının medyaya yansımaları olarak değerlendirmek mümkündür. İletişim bilimleri alanında yapılan çalışmalarda temel eleştiri konusunu ise basında hakim olan eril üslup olduğu görülmüştür. İletişim bilimleri alanında yapılan kadına yönelik şiddet ile ilgili çalışmaların genel olarak eleştirdiği diğer konular ise; şiddet haberlerinin sunuş biçimleri olmaktadır. Basında sunulan kadına yönelik şiddet haberleri ile artık şiddetin hayatın günlük akışında olağan bir durum algısı oluşturulması ve özellikle şiddetin normalleşmesi durumu eleştirilmiştir. Dizi ve filmlerde ele alınan şiddet eğilimi, kadına karşı kötü sözler söylenmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hakim olması ise diğer bir eleştiri konusu olmuştur. Sağlık bilimleri alanında yapılan kadına yönelik şiddet çalışmaları incelendiğinde ise çalışmaların çoğunluğunu uygulamalı çalışmaların oluşturduğu görülmüştür. Sağlık çalışanlarının şiddete yönelik tutum ve davranışları yapılan çalışmaların genel konularını oluşturmuştur. Bu doğrultuda Yök tez merkezi, dergipark

ve google akademik arama motorlarının her üçünde de ‘kadına yönelik şiddet’ kelime grubu aratılmış ve elde edilen Türkçe çalışmalar incelenmiştir. Her üç platformda da kadına yönelik şiddet ile ilgili çalışmaların ortak özelliğinin çalışmaların azlığı olması dikkat çekmektedir. Bunun nedeni ise kadına yönelik şiddet konusunun hassasiyeti ve gizliliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle ataerkil özelliklerin hakim olduğu Türk toplumunun değer yargıları ve mahrumiyet algısının kadına yönelik şiddet alanında yapılan çalışmalara da yansıdığı görülmüştür. Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında gizlilik ve güvenlik ilkesinin benimsendiği görülmektedir. Gizlilik ilkesine bağlı olarak şiddet mağduru kadının herhangi bir kamu kurumuna ya da sivil toplum kuruluşuna başvurması durumunda şiddet mağduru kadın ile ilgili bilgi ve belgelerin gizli tutulduğu ve üçüncü kişilerle paylaşılmadığı için şiddete ilişkin veriler oldukça azdır. Kadına yönelik şiddet alanında yapılan çalışmaların sınırlılığı ise veri elde etme noktasında zorluk yaşanmasına neden olmuştur. İncelenen çalışmalarda elde edilen verilerin az olmasının yanı sıra verilerin gerçeği yansıtmada noktasında eleştirildiği görülmektedir. Kadının kamusal alanda yaşadığı şiddetin daha kolay gün yüzüne çıkabildiği, üçüncü kişilerin kolluk kuvvetlerine ihbarda bulunduğu gözlemlenirken aile içinde yaşanan her şiddet olayının kolluğa veya herhangi bir kuruma bildirilmediği görülmüştür. Örneğin eşi tarafından şiddete maruz kalan kadının yardım çığlıklarına sessiz kalındığı, aile içinde yaşanan bir probleme dahil olunmak istenmediği görülmüştür. Bu bağlamda kadına yönelik şiddet kelime grubu ile yapılan taramada elde edilen verilerin az olması ve verilerin sınırlılığı şeffaf bir araştırmayı engelleyen iki neden arasında sayılabilmektedir. Yapılan çalışmaların bir diğer ortak özelliği ise çalışmaların yerel veya bölgesel bazlı çalışmalar olmasıdır. Kadına yönelik şiddet alanında sadece bir tane ulusal düzeyde çalışmaya denk gelinmiştir. Kadın şiddete sadece tek bir alanda maruz kalmamaktadır. Özel ve kamusal alanda şiddete maruz kalan kadının en çok şiddete maruz kaldığı alan aile içidir. Aile içinde yaşanan şiddet türü şiddetin en yaygın türü olmasına rağmen ailenin mahremiyeti gibi konular ekseninde gizli kalmaktadır. Kadına yönelik şiddet çalışmalarından görüldüğü üzere araştırmalar son on yılda ağırlık kazanmıştır. Özellikle 2018 ve 2021 yılları arasında kadına yönelik şiddet konusu ile ilgili gerek uygulamalı gerekse teorik çalışmaların ağırlık kazandığı görülmüştür. Bunun temel nedeni ise günden güne artan kadına yönelik şiddet ve cinayet haberleridir. Bu durumdan hareketle çalışmaların ortak önerisi ise kadınların daha etkin korunması gerektiğidir. Yapılan çalışmaların öneri ve sonuç kısımları benzer özellikler taşıyıp kadın sığınmaevlerinin arttırılması, kadınların bilinçlendirilmesi, kadınların iş yaşamında yer

edindirilmeleri, çeşitli devlet destekli sosyal politikalar geliştirilmesi, eğitimin toplumun her alanına ulaştırılması gibi öneriler bulunmaktadır. Kadına yönelik şiddet konusu ile birlikte kadına yönelik şiddete ilişkin mücadele çalışmalarında artış yaşanmaya başladığı görülmektedir. Özellikle feminist hareketlerin başlangıcı ile paralellik gösteren kadın dayanışmasına dayalı sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri medyaya yansımaya başlamıştır. Bu doğrultuda sivil toplum kapsamında yürütülen kadına şiddete ilişkin bilimsel çalışmalar da son yıllarda artış görülmüştür. Bu doğrultuda kadına yönelik şiddete ilişkin olarak Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi'nde yapılan taramada 2015 yılında "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sivil Toplumun Yeri: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı Ve Şefkat-Der Örneği" isimli bir tez yazılmıştır. Tezin içeriği incelendiğinde feminist ve muhafazakar perspektif üzerinden kadına yönelik şiddet olgusu sorgulanıp kadına yönelik şiddetle mücadele çalışmaları incelenmiştir. Birbirden farklı bakış açısına sahip iki farklı sivil toplum kuruluşunun kadına yönelik şiddete ilişkin tutum ve mücadele çalışmaları incelenmiştir. Yapılan çalışmada yedi kişi Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfından yedi kişi de Şevkat-Der'den olmak üzere toplamda on dört gönüllü katılımcı katılmıştır. Sivil toplum kapsamında yürütülen kadına yönelik şiddetle ilişkin olarak yök tez merkezinde yapılan taramada ulaşılan bir diğer çalışma ise "Kadınların Güçlenme Politikaları: Kamer ve Mor Çatı'nın Şiddete Karşı Dönüştürücü Mücadeleleri" isimli 2009 yılında yazılan tezdır. Tezin yazım dili ise İngilizcedir. Yazılan tezin içeriği incelendiğinde kadına yönelik şiddetle ilişkin mücadele çalışmaları ve kadının güçlendirilmesi adına yürütülen çalışmalar incelenmiştir. Kadına yönelik şiddetin dünyanın ortak bir sorunu olduğu ve konuya ilişkin olarak Türkiye'de bulunan KAMER ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın yürütmüş olduğu sosyal faaliyetleri ele almıştır. İki kuruluşunda odak noktasının toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamak olduğu görülmüştür.

Görüldüğü üzere kadına yönelik şiddet kelime grubu ile Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi, Dergipark ve Google Akademik gibi farklı platformlarda yapılan taramada kadına yönelik şiddet olgusunun disiplinlerarası bir konu olduğu, kadına yönelik şiddet ile ilgili olarak yapılan çalışmaların 2010-2022 yılları arasında yoğunlaştığı, çalışmaların genelde yerel düzeyde kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

3.2. TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDET: YASA VE YÖNETMELİKLER

Türkiye’de son yıllarda yaşanan kadına yönelik şiddet olaylarındaki artış ve kadın cinayetlerinin korkunç bir noktaya ulaşmasının bir sonucu olarak; kadına yönelik şiddeti engellemek amacıyla, kanun bazlı düzenlemeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından farkındalık oluşturacak uygulamalar oluşturulmaya başlanmıştır. Kadının maruz kaldığı şiddet sadece aile içinde olmayıp kamusal alana da taşınmıştır. Özel ve kamusal alanda şiddete maruz kalan kadının korunmasına yönelik olarak çalışmalar da kamusal ve özel alana taşınmış olup iki farklı koldan incelenmiştir.

Türkiye’de yaşanan kadına yönelik şiddet kamusal bir sorundur. Kadına yönelik şiddetin kamusal bir sorun olmasında birçok aktör etkilidir. Türkiye’de yaşanan kadına yönelik şiddetin ulusal aktörlerini resmi ve gayri resmi aktörler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Kadına yönelik şiddetin resmi aktörlerini yasama, yürütme ve yargı organları oluşturmaktadır. Kadına yönelik şiddetin gayri resmi aktörlerini ise vatandaşlar, medya ve sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de yaşanan kadına yönelik her türlü şiddet ile mücadele etmeyi, çocuk yaştan itibaren başlayan şiddet eğilimini saldırgan tutum ve davranışları dönüştürmeyi, şiddet eğilimli bireyleri rehabilite etmeyi, şiddet mağduru kadınları korumayı, şiddeti önleyici her türlü tedbiri almayı amaçlayan kamu politikaları incelenmiştir. Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadele politikası beş aşamadan oluşmaktadır; bunlardan birincisi sorunum tanımlanması, ikincisi sorunun formüle edilmesi, üçüncüsü formüle edilen politikanın kanunlaştırılması, dördüncüsü, kanunlaşan politikanın uygulanması sonuncusu ise kanunlaşan politikanın değerlendirilmesidir. Türkiye’de kadına yönelik şiddet sorununun resmi ve gayri resmi aktörleri ortaya konulduktan sonra sürecin ikinci aşaması olan sorunun formüle edilmesine geçilmiştir. Sorunun formüle edilmesi aşaması, kadına yönelik şiddet sorununun önüne geçilmesi için neler yapılabileceği, çözüm önerilerinin oluşturulduğu ve kamusal politikaya teklifler sunulduğu aşamadır. Bu aşama sadece politik güçlerden oluşmamaktadır. Politik güçlerin yanı sıra vatandaşlar, kanaat önderleri gibi aktörler de yer almaktadır. Sorunun formüle edilmesinde yer verilen aktörlerinin sayısının fazlalılığı çözümlerin kalıcı hale gelmesi ve demokratik bir devlet için oldukça önemlidir. Bu doğrultuda sorunun formüle ediliş aşamasında çeşitli toplumsal sınıftan insana ulaşılmalıdır. Kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında oluşturulmak istenen kamu politikasının formülasyonu için yeterince süre tanımları, yaşanan sorunlar yeterli süre içinde analiz edilmeli, sempozyumlar, konferanslar düzenlenmeli, tartışma grupları

oluşturulmalıdır. Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadele politikasının formüle edilmesi aşaması 2000’li yıllara kadar kadının maruz kaldığı şiddeti sadece aile içinde değerlendiren bir yapı sergilemiştir. Ancak kadının maruz kaldığı şiddet sadece aile içinde yaşanmamakta, kamusal alanda da yer bulmaktadır. Yine 2000’li yıllara kadar kadının maruz kaldığı şiddet sadece evli olduğu kocası tarafından uğradığı şiddet olarak değerlendirilip, sorun formüle edilmeye çalışılırken 2000’li yılların sonlarında kadının maruz kaldığı şiddet sadece aile içinde yaşanan şiddet düşünesinden çıkarılmıştır. Herhangi bir birey tarafından kadına uygulanan şiddeti ortadan kaldırmak için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın önderliğinde TBMM kadın-erkek eşitliği komisyonu ve çeşitli kadın örgütlerinin bir araya gelerek oluşturduğu ‘şiddete son’ kadın platformu Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadelede kamu politikasının oluşturulması ve şiddet ile mücadele sürecine dahil olmuştur. Formüle edilen politikaların kanunlaştırılması aşamasında ise, formüle edilen kanun politikası yasama organı tarafından kanunlaştırılmaktadır. Türkiye’de yürütülen kadına yönelik şiddet politikasının temelini 17.01.1998 tarihinde kabul edilen 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun oluşturmaktadır. Türkiye’de hakim olan düşünce şiddetin sadece aile içinde kalması, şiddet gösteren bireyin sadece kadının evli olduğu kocası tarafından gösterildiği düşüncesini destekler nitelikte olan 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunu sadece evli ve eşi tarafından şiddete maruz kalan bireyleri korumaya yönelik olmuştur. Aradan geçen beş yılın sonunda 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun değişikliğe uğramıştır. 08.03.2012 tarihinde 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kanına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kabul edilmiştir. 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunun içeriğinin değiştirilmesiyle kadının şiddet karşında korunması için sadece evli olma şartı aranmamaya başlamıştır. Kadın sadece kadın olduğu ve şiddete maruz kaldığı için korunmaya başlanmıştır (Salman, 2020).

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi altında bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması amacını taşımaktadır. Şiddet mağduru ve şiddet uygulayan için alınan tedbir kararlarını insan onuruna yaraşır bir şekilde yerine getirmeyi kapsayan 6284 sayılı kanun, kadına bir takım haklar sunmaktadır. Bu haklardan bazıları şunlardır; şiddet gördüğü şahısa karşı uzaklaştırma, adresinin gizli tutulmasını, sığınma, kimlik bilgilerinin değiştirilmesini ve gizli tutulmasını, geçişi maddi yardım talep etme (Resmi Gazete, 2012).

Kanunların yanı sıra Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında kamu politikalarına yön veren eylem planları yapılmıştır. Toplamda dört eylem planı yapılmıştır. İlk eylem planı 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun kabulünden beş yıl önce gerçekleşmiş olan 2007-2010 yıllarını kapsayan eylem planıdır. İkincisi 2017-2015 ve 2016-2020 yılları arasındaki dönemleri kapsayan eylem planıdır. Sonuncusu ise Kadına Yönelik Şiddet İle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planıdır ve 2021-2025 yılları arasını kapsamaktadır. Eylem planları genel olarak mevzuat düzenlenmesi, koruyucu- önleyici hizmet sunumu, toplumsal farkındalık yaratmak gibi nedenleri içine almaktadır. Kanunlaşan politikaların uygulanma aşamasında ise devletin çeşitli mekanizmalarını içine alarak ortaya çıkan çözümler ifade edilmektedir. Bu aşamada çeşitli bakanlıkların yapmış olduğu faaliyetler ön plana çıkmaktadır. Kanunların politikaların değerlendirilmesi aşamasında ise yürütülen politikaların amaçlarına ulaşp ulaşmadığı değerlendirilmektedir. Yürütülen çeşitli çalışmalar kadına yönelik şiddet noktasında ne derece başarılı olunduğu analiz edilmeye çalışılmaktadır. Kadına karşı şiddet ile mücadele noktasında ortaya çıkan her yapılanmanın mağdur kadın sayısını nasıl etkilediği incelenmektedir. Kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmaları değerlendirildiğinde; çeşitli kamu kurumları arasında iş birliğine önem verilip bu doğrultuda projelerin artırılması, toplumsal farkındalık yaratılması için çalışmalar yapılması gerektiği, halkın da projelere destek ve katılımının sağlanması adlı çalışmalar yürütülmesi gerektiği, elektronik destek sistemli uygulamaların sayısının artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (Salman, 2020).

Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadelenin kurumsal dayanaklarının başında 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun gelmektedir. Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında kanun maddelerinin devamında kanunun uygulanma usulü olan ŞÖNİM (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi) yer almaktadır. Şiddet önleme ve izleme merkezleri 2012 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı olarak hayata geçirilmiştir.

Kadına yönelik şiddetin en yoğun yaşandığı yer aile içidir. Kadına yönelik şiddet başta fiziksel şiddet başta olmak üzere, psikolojik, ekonomik, cinsel olarak çok yönlüdür. Şiddet tek başına ele alınması mümkün olmayan bir olgudur. Şiddetin ortaya çıkmasında etkili olan faktörler, şiddet sonrası şiddet mağduru kadında oluşan tahribatlar devlet mekanizmaları tarafından kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Şiddet mağduru olan kadında özgüven eksikliği, kimlik sorunu, toplum içinde geri planda kalma hissinin

oluşması gibi sorunlar oluşmaya başlanmıştır. Kadının şiddete maruz kalmasının doğurduğu sonuçları anne ölümlerine ve intiharlara kadar taşımak mümkündür. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un birinci maddesinde şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin korunması ve şiddetin önlenmesi amaçlarını taşıdığı belirtilmektedir. Bu maddadan anlaşılacağı üzere kanun sadece kadınları kapsamamaktadır. Aile içinde yaşanan şiddete tanık olan çocuklarda ileriki yaşlarda davranış bozuklukları ve şiddet eğilimi meydana gelmektedir. Kişilere yönelik şiddet, bir insan hakkı ihlalidir. Bu nedenle şiddet özel bir sorun olmaktan ziyade toplumsal bir problemdir. Bu doğrultuda şiddet ile mücadele bir devlet politikası olarak yürütülmektedir. Toplumda kadın erkek eşitliğinin sağlanması, kadının insan haklarının teminat altına alınması devletlerin sorumluluğundadır. Aile içi şiddetin önlenmesi amacıyla hazırlanan ve yürürlüğe giren 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'da bulunan eksiklikler, ihtiyaçlara cevap veremediği ve kapsam bakımından dar olması nedeniyle 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun yürürlüğe konulmuştur (Sağıroğlu, 2013). 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunda 4320 sayılı kanundan farklı olarak yalnız şiddet mağduruna yönelik uygulanan önleyici tedbirlere değil, bunlarla birlikte şiddet uygulayan kişilere yönelik koruyucu tedbirlere de koruyucu tedbirlere yer verilmiştir. Şiddet uygulayan kişiye yönelik uygulanacak önleyici tedbirlere hakim tarafından karar verilebilmektedir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kolluk amiri de şiddet mağduru vatandaşa yönelik şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması; ortak yaşam alanından uzaklaştırılması; korunan kişilerin çalıştıkları iş yerlerine veya okullarına yaşadıkları mülke yaklaşmaması konusundaki tedbirlere karar verebilmektedir (Korkmaz, Demiray, Sevil, Hablemitoğlu ve Taşkiran, 2015). Görüldüğü üzere 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da öngörülen koruyucu önleyici tedbirler 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanundaki koruyucu önleyici tedbirlere göre daha kapsamlıdır. 6284 sayılı Kanun, içerisinde çok çeşitli tedbirlere yer vererek bu tedbirlerinden hızlı şekilde uygulanabilmesi için hakimi, mülki amiri ve hatta gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kolluk amirini de tedbir almakla yetkilendirmiştir. Yine 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunda sadece şiddet uygulayanlara yönelik önleyici tedbirler yer alırken 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı

Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da şiddet uygulayana karşı önleyici, şiddet mağduruna karşı ise koruyucu kararları içermektedir (Bölükbaşı, 2015).

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunda bahsedilen koruyucu ve önleyici tedbirlere ilişkin hükümler mülki amir tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları, hakim tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları ve hakim tarafından verilecek önleyici tedbir kararları olmak üzere üç başlıkta incelenmektedir. 6284 sayılı Kanunun üçüncü, dördüncü ve beşinci maddeleri koruyucu ve önleyici tedbirlere ilişkin hükümleri içermektedir.

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında mülki amir tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları; kendisine ve gerekiyorsa beraberindeki çocuklara, bulunduğu yerde ya da başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması, ihtiyaç halinde korunan kişilere yönelik maddi yardım yapılması, rehberlik hizmetlerinin verilmesi, ilgilinin talebi üzerine ya da resen geçici koruma altına alınması, gerekli olması halinde korunan kişinin varsa çocukları için kreş imkanının sağlanması şeklinde sıralanmıştır. Sayılan koruyucu tedbir kararlarından kendisine ve gerekiyorsa beraberindeki çocuklara, bulunduğu yerde veya başka yerde uygun barınma yeri sağlanması ile ilgili olan bent ve hayati tehlikesinin bulunması halinde, ilgilinin talebi üzerine veya resen geçici koruma altına alınması bentinde yer alan tedbirler ilgili kolluk amirince de alınabilir. Hakim tarafından verilebilecek koruyucu tedbir kararları ise; iş yerinin değiştirilmesi, kişinin evli olması halinde müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunundaki şartların varlığı halinde ve korunan kişinin talebi üzerine tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması, 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu hükümlerine göre kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesidir. Hakim tarafından şiddet uygulayanlarla ilgili olarak verilebilecek önleyici tedbir kararları ise; şiddet mağduruna yönelik olarak şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması, müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhal uzaklaştırılması, korunan kişilere, bu kişilerin bulundukları konuta, okula iş yerine yaklaşmaması, çocuklarla ilgili daha önce verilmiş bir kişisel ilişki kurma kararı varsa bu kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlanması veya kişisel ilişkinin tamamen kaldırılması, korunan kişinin eşyalarına zarar vermemesi, korunan kişiyi iletişim araçlarıyla veya farklı şekillerde rahatsız etmemesi, varsa silahının kolluğa teslim edilmesi, şiddet uygulayan eğer silah taşımaya zorunlu bir kamu görevlisi ise görevi

nedeniyle zimmetinde bulunan silahını kurumuna teslim etmesi, alkol uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılığının olması haline muayene ve tedavisinin sağlanmasıdır (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012: 3,4,5).

Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadelede sorunun kanunlaştırılması kısmında ilk olarak karşımıza 17.01.1998 tarihinde yürürlüğe giren 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun çıkmaktadır. Kanun maddelerinin paralelinde Türkiye’de 2000’li yıllara kadar kadına yönelik şiddet sadece ev içi şiddet ile birlikte anılmıştır. 2000’li yıllara gelindiğinde ise şiddetin hakim düşünce yıkılmaya başlanmış ve kadına yönelik şiddetin sadece ev/aile içinde yaşanması ile sınırlandırılmamış kamusal alana da taşınmaya başlanmıştır. 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun’un şiddeti engellemede ve şiddet mağdurunu korumada kapsamlı olmaması nedeniyle yetersiz gelmesi sonucunda 08.03.2012 tarihli ve 6284 Sayılı Kanunun 23 üncü maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. 20.03.2012 tarihinde yürürlüğe 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Yürürlüğe girmiştir. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadelenin yasal dayanağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddet uygulayana önleyici tedbir kararları alan 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun’a ek 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da önleyici kararlara ek şiddet mağdurunu korumaya yönelik olarak koruyucu kararları da içermektedir. Evli olmayan bireyleri de kanun kapsamında korunması bakımından 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsam olarak geniştir. Toplam beş bölüm ve yirmi beş maddeden oluşan kanunun içeriği incelendiğinde şiddetin sadece fiziksel olarak değerlendirilmediği şiddetin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik yönden zarar olarak değerlendirildiği ve şiddet kavramının kapsamının genişletildiği görülmüştür. Kanun kapsamında koruyucu ve önleyici tedbirlere ilişkin hükümler yer almıştır. Kanunda belirtilen bazı maddelere istinaden ise Türkiye’de kadına yönelik şiddet: kamusal alan bölümünde yer alan uygulamaların teorilerine yer verilmiştir. Kanunun atıfta bulunduğu teknik yöntemlerle takip ve şiddet önleme ve izleme merkezlerinin kurulması ise kanunun kamusal alanda uygulanma biçimlerine işaret etmektedir. Türkiye’de kadına yönelik şiddet: sivil toplum kısmında yer alan uygulamalarının dayanağını ise 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da yer alan şiddetin sonlandırılması için ilgili sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmak maddesi oluşturmaktadır.

3.3. TÜRKİYE'DE KADINA YÖNELİK ŞİDDET: KAMUSAL ALAN

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna referansla açılan ve sosyal politaka örneği olarak karşımıza ŞÖNİM (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi) çıkmaktadır. 6284 sayılı kanunda daha öncedem belirtilen şiddet mağdurunun faydalabileceği hizmetlere erişim noktasında ŞÖNİM köprü görevi görmektedir.

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun 14. Maddesi şiddet önleme ve izleme merkezlerinin kurulması ile ilgilidir;

(1) Bakanlık, gerekli uzman personelin görev yaptığı ve tercihen kadın personelin istihdam edildiği, şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetinin verildiği, çalışmalarını yedi gün yirmidört saat esasına göre yürüten, çalışma usul ve esasları yönetmelikle belirlenen, şiddet önleme ve izleme merkezlerini kurar.

(2) Kurulan merkezlerde şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik izleme çalışmaları yapılır ve destek hizmetleri verilir (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012: 14).

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna ilişkin uygulama yönetmeliğine göre, korunan kişinin ve korunan kişinin varsa çocukların, Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezleri tarafından barınma yerlerine güvenli nakli sağlanıncaya kadar, bedeli ödenerek ve şiddet mağdurunun güvenliği sağlanarak sosyal tesis, yurt ve benzeri yerlerde barındırılacakları herhangi bir gidere ücret ödemeyecekleri düzenlenmiştir. Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi'nin şiddet mağdurunun da talebini dikkate alarak uygun ilk kabul birimini veya konukevi hizmeti verilecek yeri belirleyerek korunajn kişinin buraya yerleştirilmesini sağlayacağı belirtilmiştir (Sağıroğlu, 2013, s.75).

6224 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak ŞÖNİM (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi) tarafından verilecek destek hizmetleri şunlardır:

- a) Kişiye hakları, destek alabilecekleri kurumlar, iş bulma ve benzeri konularda rehberlik ve meslek edindirme kurslarına katılmasına yönelik faaliyetlerde bulunmak.

- b) Verilen tedbir kararıyla ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesine yönelik önerilerde bulunmak ve yardımlar yapmak.
- c) Tedbir kararlarının uygulanmasının sonuçlarını ve kişiler üzerindeki etkilerini izlemek
- ç) Psiko- sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde yardım ve danışmanlık yapmak.
- d) Hakimin isteği üzerine; kişinin geçmişi, ailesi, çevresi, eğitimi, kişisel, sosyal, ekonomik ve psikolojik durumu hakkında ayrıntılı sosyal araştırma raporu hazırlayıp sunmak.
- e) İlgili merci tarafından istenilmesi halinde, tedbirin uygulanmasının sonuçları ve ilgililer üzerindeki etkilerine dair rapor hazırlamak.
- f) 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu hükümleri uyarınca maddi destek sağlanması konusunda gerekli rehberliği yapmak (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012: 15).

ŞÖNİM (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi), 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun 14. Ve 15. maddelerine dayanarak kurulan sosyal politika uygulamasıdır. Türkiye’de şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve ısrarlı takip mağdurlarının korunmasına yönelik olan 6284 sayılı kanunun 14. Maddesinde belirtilen, kanunun uygulanma usulünü içeren ve kurumlararası koordinasyonu sağlayan ŞÖNİM’de alanında uzman personeller yedi gün yirmidört saat esasına göre çalışmaktadır. ŞÖNİM şiddet mağduru bireylere yönelik sosyal, psikolojik, ekonomik alanda destek sağlamayı amaç edinen bir kurum olup Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı olarak çalışan birimdir. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezinde şiddet mağdurunun varsa alkol, uyuşturucu ve uyarıcı madde bağımlılığına yönelik tedavi ve tıbbi destek almasını sağlar. ŞÖNİM mağdurun hayata tutunması için çeşitli destek hizmetlerinin yanında mağdura rehabilitasyon hizmetleri de sağlamaktadır. ŞÖNİM’e başvurusu sonrasında ŞÖNİM’de görevli psikolog eşliğinde form doldurulur, görüşmeler yapılır ve durum değerlendirmesi sonrasında ilk kabul birimine yönlendirilir mağdur. İlk kabul birinde en fazla iki hafta boyunca kalan şiddet mağduru sonrasında uygun kadın sığınmaevine yerleştirilir.

ŞÖNİM'den sonraki durak olan kadın sığınmaevlerine ise başvuru süreci genelde iki yol izlemektedir. İlki ve en sık kullanılan yol alan savcılık aracılığıyla gelen adli başvurulardır. İkinci sırada ise kadınların bireysel başvuruları yer almaktadır. Mağdur kadınların en çok müraatta bulunduğu yer polis merkezleriyken ikinci sırada belediyeler üçüncü sırada ise Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu yer almaktadır. Kadının savcılık kanalı ya da bireysel başvurusu ile kadın sığınmaevi talebi sosyal hizmet uzmanı, ilgili yöneticiler tarafından değerlendirilip uygun görülmesi halinde kadının sığınmaevine yerleşmesi mümkün olmaktadır. Kadınların sığınma evinde kalmak için beyanları alınır ve bu sosyal hizmet uzmanı ya da psikolog tarafından değerlendirilir. Sığınmaevlerine bireysel talep üzerine başvuru olabildiği gibi güvenlik güçleri de dışarıda kimsesiz olan ya da şiddet görmekte veya görmüş olan, uyuşturucu, uyarıcı madde bağımlılığı olan kadınları doğrudan sığınmaevlerine yerleştirebilmektedirler. Görüldüğü üzere kadın sığınmaevlerinde kalmak için çeşitli başvuru şekilleri vardır. Bunun yanı sıra başvuruda bulunan kadın için kadın sığınmaevinin “uygun kadın” kategorileri vardır. Kadın sığınmaevine yerleştirilecek kadınlar yönetmeliğe göre uygun görülmesi halinde sığınmaevinde kalabilmektedirler. Türkiye’de bulunan kadın sığınmaevlerinin fiziksel niteliği ise; tek tip sığınmaevi anlayışı gözetilerek tasarlanmıştır. Ancak bu durumun uygulanması mümkün olmayıp bölgesel değişiklikler görülmüştür. Bazı kadın sığınmaevlerinde koğuş sistemi görülürken bazı kadın sığınmaevlerinde ise aile odası sistemin ön plandadır. Türkiye’de mevcut sığınmaevi fiziki koşulları incelendiğinde şiddet maduru kadınların bir arada kaldığı görülmektedir. Bu durumun olumsuz tarafı ise şiddet mağduru kadınların bir araya gelip yaşanan travmaların tekrar yaşanmasına sebep olabilmesidir. Sığınmaevleride mahremiyetin korunabilmesi ve yaşanan travmaların tekrar yaşanmamasının önüne geçilmesi adına aile odalarına geçilmesi gerekmektedir. Kadın sığınmaevlerine başvuran kadınların her biri aynı sebeple başvuru yapmamaktadır. Bu doğrultuda da kadın sığınmaevlerinin alanlarında uzmanlaşmış sığınma evleri olmalarıdır. Kadınların ihtiyaçları ve beklentileri dikkate alınarak düzenlenmelidir. Türkiye’de sığınmaevleri 1990’lı yıllarda büyük şehirlerde açılmaya başlamış küçük şehirlerde ise açılan kadın sığınma evleri ise sürdürülebilirlik sorunu yaşamıştır. Türkiye’de aktif var olan kadın sığınma evlerinin sadece dörtte biri 2005 yılı öncende açılmıştır. Sığınmaevlerinin Türkiye genelinde coğrafi dağılına bakıldığında Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgesine göre daha az kadın sığınmaevi bulunmaktadır. Kadın sığınmaevlerinin illerdeki dağılımını ve özellikle sürdürülebilirliğini etkileyen etkenlerin başında bölgedeki

geleneksel ve kültürel tutuculuk, kadına yönelik tutum ve yargılar gelmektedir (Gül, 2011). Bölgesel düzeyde kadın sığınmaevlerinin yoğunlukları, nicelikleri değişse de temel fonksiyonları bölgesel düzeyde değişiklik göstermemektedir. Kadın sığınma evleri erkek tarafından şiddet gören veya şiddet tehdidi altında bulunan kadınlara yönelik güvenli bir ortam sağlamayı amaçlamaktadır. Sığınmaevlerine başvuruda bulunan kadınlar belli bir süre geçiçi olarak destek sağlanmaktadır. Şiddet tehlikesi altında bulunan veya şiddet gören kadının kendisine yeni bir yaşam kurması için belli bir ekonomik güce sahip olması gerekmektedir. Bu noktada kadın sığınmaevleri kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında tek başına yeterli olmamaktadır. Kadın sığınmaevleri kadına yönelik şiddet ile mücadelede tek başına yeterli bir çözüm aracı olmasada şiddet ile mücadele noktasında önemli bir yere sahiptir. 1971 yılında ilk olarak İngiltere’de kurulan kadın sığınma evinden 2000’li yıllar Türkiye’de yer alan sığınmaevlerine kadar asli görevlerini yerine getirmektedir. Nitelik olarak mağdur kadınlara güvenli korunma yeri sağlamayı amaçlayan kadın sığınmaevleri nicelik olarak yetersizdir. Türkiye’de sığınmaevleri kapasiteleri arttırılmalıdır (Diner ve Toktaş, 2014).

Konukevlerinin işleyişi, Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelikte belirtilmiştir. Konukevlerine başvuru, başvuru kabulü sonunda yararlanacağı hizmetler ve konukevlerinden yararlananları ait özellikler Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelikte yer almaktadır. Konukevlerinde kalmak isteyen kadınlar kolluğa, ŞÖNİM’e müracaatta bulunabilmektedir. Bunun yanı sıra başvuruların yanında üçüncü kişilerin bildirmeleri ihbar kabul edilmektedir. Kadın, bireysel olarak konukevinde kalmak için müracaatta bulunamaz, ŞÖNİM’e yönlendirilir. Barınma ihtiyacı tespit edilenler, ŞÖNİM’ler tarafından doğrudan konukevine kabulü yapılan veya ilk kabul biriminde kalanlardan konukevine yerleştirilmesi uygun görülen kadınlar ve beraberindeki çocukları, Bakanlık, belediye, il özel idaresi veya sivil toplum kuruluşlarına ait konukevlerine yerleştirilir. Konukevleri için güvenlik önlemleri alınmaktadır. Konukevlerinin korunması için kullanılan bazı teknik donanımlardan bazıları şunlardır; evrak imha makinası, numarası görünmeyen şehirlerarası görüşmelere açık telefon hattı, kameralar vb. konuk evi güvenliği için kullanılan çeşitli teknik donanımların yanı sıra güvenlik tedbirleri de uygulanmaktadır; konukevlerine dair dokümanlarda konukevinin dış cephesi, çalışanlarına dair fotoğraflar yayımlanmaz, yargı yetkisinin kullanıldığı durumlar dışında hiçbir kamu görevlisi konukevinde kalenlere ait kişisel bilgileri paylaşamaz ve doğrudan

yönlendirme yapamaz, konukevlerine ziyaretçi kabul edilmez, konukevlerinin adresleri gizli tutulur ve yazışmalar ŞÖNİM'in adresi üzerinden yapılır, konuk evleri içerisinde fotoğraf makinası ya da kamera ile kayıt yapılmaz. Konukevleri gizlilik ilkesine uygun olarak konukevinin adresi, telefon numarası gizli tutulur ve tanıtıcı tabela asılmaz. Konukevlerinde sunulan imkanlar ise Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi aracılığıyla ilgili kuruluşlara yönlendirmek suretiyle çeşitli destek hizmetleri sunar. Destek hizmetlerinden bazıları ise; danışmanlık, rehberlik, hukuki ve psikolojik destek, geçici maddi yardım, mesleki eğitim kursu, tıbbi destek, sosyal, sanatsal ve sportif faaliyetlerdir (Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, 2013: 11, 12, 13, 16,17,19). Türkiye'de ki tüm kadın sığınma evlerinde kadınlara yönelik okuma yazma ve/veya meslek edinme kurslarına katılmaları ve iş bulmaları hususunda destek hizmeti sağlamaktadır. Bu tür eğitim hizmetleri çeşitli kurumlar ve sığınmaevleri arasında yapılan anlaşmalarla yapılmaktadır. Sığınmaevlerinde yaşı küçük çocukları ile kalan kadınların çocukları için kreş ve anaokulları ile de benzer anlaşmalar yapılmaktadır. Ancak bu hizmetin ücretsiz olarak sunulmasını zorunlu kılacak herhangi bir yasa ya da yönetmelik yoktur. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu sığınma evleri devletin eğitim kurumlarını, belediyeler de kendi eğitim hizmetlerini kullanmakta, sivil toplum kurumları da kendi kurduğu dış bağlantılar ve çeşitli kurumlarla kurduğu anlaşmalar yapmaktadır. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezinin kadının mevcut durumunun değerlendirilmesi üzerine kadına psikolojik, tıbbi destekler de sağlamaktadır (Diner ve Toktaş, 2014). Görüldüğü üzere sığınmaevleri mağdur kadınlar için sadece konaklama sağlayacakları yerler olmasından öte kadınlara hayata tutunmaları için destek hizmetleri de sağlayan bir kurum hizmeti taşımaktadır. Sığınmaevlerin barınmanın ötesinde kadınların tüm potansiyallerini harekete geçirme ve destekleme hedeflerini taşımaktadır. Kadın merkezli kadın sığınmaevlerinde saygı, eşitlik, güvenlik ve güçlendirme temel alınır. Kadın sığınmaevlerinde kadınlara güvenli bir ortam sağlayıp özgür düşünce ortamı oluşturmayı hedefler (Gül, 2011).

Toplumsal bir sorun olan kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında sığınma evleri önemli bir konuma sahiptir. Türkiye'de kadın sığınma evlerinin coğrafi olarak dağılımında adaletsizlikler görülmektedir. Kadınların şiddet karşısında öğrenilmiş çaresizliğe kapılmaması, ekonomik ve psikolojik olarak topluma yeniden kazandırılması noktasında sığınmaevleri büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda kadın sığınmaevlerinin sayısı arttırılmalı ve finansal olarak da desteklenmelidir. Kadın

sığınmaevlerine düzenlemeler getirilip, şiddet sonrasında kadının topluma kazandırılması gerekmektedir. Kadın sığınmaevlerinde kadınların güçlendirilmesi, geçmiş taramalarla yüzleşme, güven duygusunu geliştirme, şiddetsiz özgür bir hayatın mümkün olabileceğini gösterme, kendi hayatına dair karar alabilme ve hayatını yönetebilme adına çalışmalar yürütülmelidir. Kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında kadın sığınmaevleri ve şiddet mağduru kadınların bireysel gelişimleri tek başına yeterli olmamaktadır. Bunlarla birlikte toplumsal düzenlemelerde şiddet mağduru olsun olmasın tüm kadınlara yönelik ve toplumdaki tüm bireyleri içine alacak toplumsal cinsiyet rollerine karşı eleştirel tutumlar geliştirilmesi sağlanmalıdır. Toplumsal cinsiyet rollerini karşı eleştirel tutumlar geliştirilmesi için; şiddete uğrayan kadının utancını atmaya destek olma, kadınların kendilerine yönelik algılarını olumlu hale getirme, haklarını bilme ve hak talep etme bilinci geliştirme, kadınların ekonomik yönden bağımsızlığının kazandırılması için gerekli mekanizmalar devreye sokulmalı gerekmektedir. Bu doğrultuda sığınmaevlerinin sayısı ve niteliği artırılmalıdır. Şiddetle mücadele ağının oluşturulmasında bakanlıklar ve diğer kurumlar arasında koordinasyon ve iş birlikleri sağlanmalıdır. Şiddet ile mücadele ağına kadın sığınmaevi personeli de dahil edilmeli ve bu doğrultuda personeller alanında uzman kişiler arasından seçilmelidir. Ulusal ve yerel düzeyde şiddet ile mücadele çalışmaları arttırılmalı, bu süreçte özellikle STK'ların öneri ve katkıları da alınmalıdır. Ulusal düzeyde kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında devlet politikası geliştirilmeli ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gerekmektedir. Şiddet mağduru ya da şiddet tehdidi altında bulunan kadınlara yönelik güvenli ortam sağlayan kadın sığınmaevlerinin çalışma ilkeleri gözden geçirilmelidir. Bu noktada; mağdur kadın için avukatlık hizmetleri, katılım esaslı demokratik yapı, kendini savunma hakkı, güvenilirlik ve gizlilik, yedi gün yirmi dört saat esasına göre çalışma sistemi gerekmektedir (Gül, 2011). Kadına yönelik şiddet ile mücadelede asıl belirleyici olan siyasi iradedir. Kadına yönelik şiddet ile mücadele kapsamında şiddet gören ya da şiddet tehdidi altında bulunan kadınlara güvenli ortam sağlamayı hedefleyen kadın sığınmaevlerine önemli görevler yüklenmektedir. Şiddeti uygulayan şüpheli ya da şiddet uygulama eğiliminde olan bireylere yönelik suçluların cezalandırılması ve şiddet mağduru kadınların güçlendirilmesi için şiddet mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Şiddeti önleme mekanizmaları arasında yer alan kadın sığınmaevlerine erişimin kolaylaştırılması gerekmektedir. Görüldüğü üzere kadın sığınmaevlerinin temel amacı sadece şiddet mağduru kadınların konaklamasını sağlamak değildir. Güvenli bir konaklamanın yanında kadının şiddetten korumak, kadının güçlenmesini sağlamak ve

hayata tekrar tutunması için psikolojik, sosyal, ekonomik gibi pek çok yönden katkı sağlamaktır. Türkiye’de kadına yönelik şiddetin gündeme gelmesi 1980’li yılları bulmaktadır. 1980’lere kadar özellikle aile içinde yaşanan kadına yönelik şiddet toplumda bir tabu olmuştur. Aile mahremiyeti ön plana atılarak aile içinde yaşanan şiddet geri plana itilmiştir. Dillendirilmeyen adete yok sayılan aile/eviçi şiddet konusu 1980’li yıllardan sonra toplumun ve kamu politikalarının gündemine taşınmaya başlanmıştır. Kadına yönelik şiddet; kadın intiharları, töre-namus cinayetleri ile sonuçlanabilmektedir. Şiddete uğrayan ya da şiddet tehdidi altında bulunan kadınların çözümsüzlük noktasında şiddeten kaçarak sığındıkları güvenli ortam olan kadın sığınmaevleri kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında önemli bir konuma sahiptir (Gül, 2011).

Kadına yönelik şiddet ile mücadelenin bir diğer önemli unsuru ise ALO 183 kadın, çocuk ve engelli danışma hattıdır. T.C Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ALO 183 Çağrı Merkezinden kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları ile gaziler ve gazi yakınlarına yönelik hizmetleri ilişkin çağrılar değerlendirilerek rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulmaktadır. Ayrıca kadına yönelik şiddete ilişkin olarak ihmal, istismar ve şiddet vakaları veya töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için tedbir mahiyetindeki ihbarları da alınmakta, durumun aciliyeti göz önünde bulundurularak vakanın bulunduğu ilde görevli Acil Müdahale Ekip Sorumlusuna ve/veya kolluk kuvvetlerine bildirilmektedir. Kadına yönelik şiddet ya da şiddete yönelik her türlü eylem durumunda Acil Müdahale Ekibi vakayı değerlendirmekte, gerekli durumlarda ise emniyet veya jandarma birimleri ile koordinasyon sağlayarak, en kısa zamanda müdahale edilmesini sağlamaktadır. ALO 183 Sosyal Destek Hattı yedi gün yirmi dört saat kesintisiz olarak hizmet vermekte ve yurt içinden yapılan aramalar ücretsizdir. Yurt dışından yapılan aramalar için +90 312 253 92 00 telefon numarasından Çağrı Merkezine ulaşılabilir. Acil Çağrı Merkezinde Türkçenin yanında Kürtçe ve Arapça bilen personel bu dille gelen çağrılarını cevaplamaktadır. Ayrıca engelli vatandaşlarına yönelik olarak işaret dili bilen personel görevlendirilmiştir, 3G uyumlu telefonlar ile görüntülü görüşmeler yapılabilmektedir. Ayrıca işitme ve konuşma engelli vatandaşlara yönelik olarak tüm cep telefonu operatörlerinden ad soyad, T.C kimlik numarası ve taleplerini içeren mesaj yazarak 183 numarasına gönderebilmektedir, mesaj sonucu vatandaşın durumu değerlendirilip geri dönüş yine mesaj ile sağlanmaktadır. ALO 183 acil şiddet durumlarında kolluk kuvvetleri ile koordinasyon kurup en kısa sürede olaya müdahale edilmesini sağlama işlevinin yanında gerekli yönlendirme ve rehberlik hizmetleri de

sunmaktadır. Örneğin kanuni haklarını bilmeyen şiddet mağduru vatandaş ALO 183'ü arayarak hukuki haklarını öğrenme konusunda hassasiyetle yönlendirilmektedir. Konunun mahiyetine yönelik olarak yine farklı şekillerde yönlendirmeler yapılmaktadır. ALO 183 üzerinden aile ve boşanma süreci danışmanlığı, aile bireyleri arasında yaşanan sorunların en aza indirilmeleri ve sorunların aile odağında çözülmesine yönelik olarak ücretsiz olarak Aile Eğitimi Programı sunulmaktadır. Aile Eğitim Programı, ailelerin aile eğitimiyle ilgili temel ihtiyaçları dikkate alınarak geliştirilmiştir. Aile eğitimi ve iletişim, hukuk, iktisat, medya, sağlık olmak üzere toplam beş alandan oluşmaktadır. Eğitimlere katılımdan herhangi bir ücret alınmamaktadır. Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı hizmeti almak için başvuru yapan ailelere boşanma öncesinde ve boşanma sürecinde aile içi iletişimin geliştirilmesi için çalışmalar yürütülmektedir. Çatışmacı yaklaşımdan uzak yapıcı ilişkiler kurulması ve sürecin psikolojik sarsıntılarını en aza indirmek için gerekli psikiyatrik danışmanlık hizmetleri verilmektedir. ALO 183 hattı üzerinden sağlanan bütün bu hizmetler 81 ilde Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri ve Sosyal Hizmet Merkezlerindeki uzman personel aracılığıyla yedi gün yirmi dört saat ücretsiz olarak sunulmaktadır. Yine ALO 183 Çağrı Merkezi aracılığıyla kadın konukevleri, konukevlerinin hizmetleri, konukevlerine başvuru süreci, istismar, ihmal ve şiddete maruz kalan bir kadına Aile Bakanlığı tarafından ne gibi desteklerin sunulduğu, ŞÖNİM'in ne olduğu ve hizmetleri gibi şiddete yönelik pek çok konuda bilgilendirme yapılmaktadır (<http://www.alo183.gov.tr/index.html>, 2022).

Kadına yönelik şiddetle mücadelenin bir diğer önemli kurumsal unsuru ise KADES uygulamasıdır. KADES'in açılımı ise Kadın Destek Uygulamasıdır. Projenin sahibi İçişleri Bakanlığı, projeyi gerçekleştiren ise Emniyet Genel Müdürlüğüdür. Proje 16 Mayıs 2018 yılında hayata geçirilmiştir. KADES, kadınların ve çocukların maruz kaldığı şiddet, taciz gibi kötü eylemleri biraz olsun engellemek adına kurulmuş Emniyet Müdürlüğü veri tabanlı bir uygulamadır. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan KADES bir acil müdahale uygulamasıdır. Artan kadına şiddet olaylarının önüne geçmek ve sadece şiddet mağduru kadınlar için değil şiddet tehdidi altında bulunan kadınlar için de bir acil destek oluşturmaktadır. Uygulamadan yararlanabilmek için evli olma eşinden şiddet görme şartı aranmamaktadır. Örneğin aynı evi paylaşan çiftlerden şiddet eğilimi olan erkeğe karşı uygulamadan yararlanabilmektedir. Akıllı telefon kullanıcı bir kadının Google Play Store ve Apple Store uygulamasından indireceği KADES yani Kadın Destek Uygulamasını, çeşitli istenilen bilgileri girdikten sonra Emniyet Genel Müdürlüğü

serverlarından gelen aktivasyon kodu ile aktif hale getirebileceği uygulama aile/eviçi ve kadına yönelik şiddet mağduru kadınların acil durumlarda cihaz konum bilgisini açarak bir tuşla Polis İmdat Acil Çağrı Merkezine ulaşarak yardım çağrısının yapıldığı olay yerine en yakın ekip veya devriyenin sevk edilerek olaya müdahalesinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda İçişleri Bakanı Süleyman SOYLU, Kadın Destek Uygulamasıyla kadına yönelik risk tehdidi oluşturabilecek tüm durumların önüne geçmeyi ve şiddet ile karşı karşıya kalınan acil durumlarda müdahale sürelerinin kısaltılmasını hedeflediklerini bildirdi. Yerli ve milli bir yazılıma sahip olan KADES 24 Mart tarihinden itibaren test edilmiş olup 16 Mayıs 2018 tarihinde de yayımlanmıştır. Şiddet tehdidi altında bulunan kadının tek bir tuşa basması ile polis ekiplerinin olay yerine en hızlı şekilde intikali amaçlanmıştır. Kadının KADES üzerinde bulunan butona tıklaması ile birlikte ihbar alınır ve polisin sorumluluk bölgesindeki vakalarda ihbar alındıktan sonra olay yerine intikali ortalama beş dakikadır (<https://www.icisleri.gov.tr/kadin-destek-uygulamasi-kades>, 2022). Akıllı telefon kullanıcılarının, IOS ve Android marketlerden indirebileceği Kadın Acil Destek Uygulaması şiddet mağduru kadınların şiddet anında ya da şiddet tehdidi altında bulundukları esnada bir tuşla kolluk kuvvetlerinden yararlanabildikleri bir uygulama olan KADES; kayıt, ihbar ve müdahale aşamaları olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak kayıt aşamasında akıllı telefonlar üzerinden KADES indirilir, Ad- Soyad, T.C Kimlik No, Doğum Yılı, Telefon Numarası bilgileri uygulamaya kaydedilir. Daha sonra uygulamanın kullanım şartları belirtilir. Uygulamanın kullanım şartlarından bazıları ise, uygulamadan yararlanabilmek için aile içi ve kadına yönelik şiddet olaylarında mağdur konumundaki kadın olmak, telefonun konum bilgisinin açık olmasıdır. Kullanıcı sözleşmesi okunum kabul edildikten sonra sisteme kayıt olunur. Emniyet Genel Müdürlüğü veri tabanlı olan uygulamada uygulamayı yükleyen kadın olduğu MERNİS Veri Tabanındaki nüfus bilgilerinden teyit edildikten sonra telefona gelen doğrulama kodu ile uygulama aktif hale gelmektedir. Uygulamanın ikinci aşaması ise ihbar aşamasıdır. İhbar aşamasında şiddet mağduru kadın acil bir durum ile karşı karşıya kaldığında konum bilgisinin açık olduğundan emin olduktan sonra ‘KADES KADIN ACİL DESTEK’ butonuna dokunur sonrasında ekranına ihbar teyidi için ‘Yardım İsteğiniz Emniyet Birimlerine İletilecektir. Devam Etmek İstediyinize Emin misiniz?’ yazısını gelir evet ya da hayır cevabı ile doğrulaması istenir. Evet butonuna basılması halinde ihbarının başarı ile alındığının geri dönüşü olarak telefona konumuza ekip yönlendirilecektir mesajı gelir. Emniyet birimlerine düşen ihbara yönelik olarak ihbarda

belirtilen adrese en yakın ekip sevki sağlanır. Kadın Acil Destek Uygulamasının üçüncü aşaması ise müdahale aşamasıdır. Uygulama üzerinden mağdur kadının konumuna en yakın ekibin sevki sağlanır. En yakın ekip olaya müdahale ettikten sonra mağdur kadının polis nezaretinde Polis Merkezi Amirliğine intikali sağlanır. Şiddet mağduru kadınla ilgili gerekli işlemler yapılmak üzere Cumhuriyet Savcısı bilgilendirilir, Cumhuriyet Savcısından alınan talimatlar doğrultusunda şiddet mağduru kadına yönelik olarak genel hükümlere göre iş ve işlemlere başlanır. Kolluk kuvvetleri tarafından şiddet mağduru kadına yararlanabileceği haklar hakkında bilgilendirme yapılır. Şiddete maruz kalındığından yararlanabilinecek haklardan bazıları şunlardır; barınma yerinin sağlanması, geçici olarak maddi yardımın yapılması, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi, iş yerinin değiştirilmesi, şiddet mağduru ile şiddet uygulayan şahıs ile aynı evin paylaşılması durumunda müşterek yerleşim yerinden yarı yerleşim yerinin belirlenmesi, hayati tehlikesinin bulunması halinde kimlik bilgilerinin değiştirilmesidir. Kolluk kuvvetleri tarafından şiddet mağduru kadına yararlanabileceği haklar belirtildikten sonra şiddet uygulayan kişi hakkında alınabilecek tedbirler hakkında bilgilendirme yapılır. Şiddet uygulayan kişi hakkında alınabilecek tedbirlerden bazıları şunlardır: Şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz davranışlarda bulunmaması, müşterek konuttan uzaklaştırılması, kadının bulunduğu konuta, okula, iş yerine yaklaşmaması, şahsi eşyalara ve müşterek ev eşyalarına zarar vermemesi, bulundurulmasına veya taşınmasına kanunen izin verilen silahları kolluğa teslim etmesi, alkol, uyuşturucu, uyarıcı madde kullanması ya da bu maddelere bağımlılığı .varsa hastaneye yatırılması dahil tedavi altına alınmasıdır (www.asayis.pol.tr 2022).

Kadına şiddet ile mücadele noktasında kurumsal açıdan kamu gücü tarafından desteklenen projelerden bir diğer uygulama ise elektronik kelepçedir. Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı arasında imzalanan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Kapsamında Teknik Yöntemlerle Takip Sistemlerinin Kullanılmasına Yönelik Pilot Uygulama İşbirliği Protokolü pilot illerde uygulamaya başlanmıştır. İmzalanan protokol ile şiddet mağduru korunması amaçlanmıştır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesi kapsamında hakkında adli kontrol kararı ve 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Adalet Bakanlığı Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü kapsamında elektronik kelepçe uygulanmaktadır. Şiddet mağduru kadının şiddet tehdidi altında bulunması ya da tehdidin

gerçekleşmesi durumlarında kolluğun olaylara en kısa sürede müdahale etmesi sağlanmaktadır. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Kapsamında Teknik Yöntemlerle Takip Sistemlerinin Kullanılmasına Yönelik Pilot Uygulama İşbirliği protokolünde Adalet Bakanlığı,İçişleri Bakanlığı ve Aile Sosyal Politikalar Bakanlığının yükümlülüklerine yer verilmiştir. Protokol kapsamında Adalet Bakanlığına yüklenen başlıca yükümlülük şiddet uygulayanlara yönelik olarak karar gereğince denetimli serbestlik müdürlüklerinde belirlenen elektronik izleme ünitelerinin kurulumunu yaparak kullunıma hazır hale getirmek ve cihazın kullanımına ilişkin olarak gerekli bilgilendirmeleri yapmaktır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının başlıca yükümlülüğü ise, 6284 sayılı kanun kapsamında alınan tedbir kararlarının teknik yöntemlerle takibini sağlayıp risk değerlendirmesini yaparak Aile Mahkemesini sunmak üzere rapor hazırlamakla görevli komisyonu ŞÖNİM bünyesinde kurmaktır. İçişleri Bakanlığının başlıca yükümlülüğü ise, 6284 sayılı kanun kapsamında alınan tedbir kararının ihlal edilmesi halinde olaya derhal müdahale edilmesini sağlamak üzere kolluğa bildirmektir. (<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/592019113230p52.pdf>, 2022). İlk olarak bazı pilot illerde uygulanmaya başlanılan elektronik kelepçe uygulaması, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülen teknik altyapı çalışmaları 25 Ocak 2021 tarihinde tamamlanmış olup teknik yöntemlerle takip yani elektronik kelepçe uygulaması daha önce on beş ilde kullanılan bir uygulamayken seksen bir ilde uygulanmaya başlanmıştır. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında teknik yöntemlerle takip sisteminin kullanılmasına dair yönetmelik 4 Eylül 2021 tarihinde resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Tüm Türkiye’de ve ilçelerde kullanımda olan elektoronik kelepçe uygulaması ile ilgili olarak 2021 yılı içerisinde 1100’ün üzerinde elektronik kelepçe kararı verilmiştir. Elektronik kelepçe üç aşama sonrasında şiddet uygulayan kişiye yönelik olarak uygulanmaktadır. Bunlar eylemin niteliği, eylemin tekrarlanma sıklığı ve eylemin risk değerlendirmesidir. Elektronik kelepçenin talep edilmesine dair, Teknik Yöntemlerle Takip Yönetmeliği Kapsamında Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi müdürü Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi uzmanı ve kolluk görevlilerinden oluşan komisyon tarafından nitelikli ve tekrarlanan şiddet vakalarında, mağdurun hayati tehlikesinin bulunması, risk durumunun yüksek olması nedenleriye elektronik kelepçe tedbirinin öncelikle değerlendirilmesi asgari mesafenin ve tampon bölgenin, şehrin yüzölçümü, nüfus yoğunluğu, ekip sayısı ve müdahale süresi gibi kriterler dikkate alınarak belirlenmektedir. Mağdur kadını en yüksek düzeyde şiddetten korumaya yönelik olarak uygulanan

elektronik kelepçe uygulaması sonunda gerekli görülmesi durumunda mağdurla görüşmeler düzenlenir, mağdura acil durumlarda başvuracağı numaralar verilir, ihtiyaç halinde mağdur sığınma/konukevlerine kabul edilir, mağdurun telefonuna Kadın Destek Uygulaması indirilir (Aile içi ve kadına yönelik şiddetle mücadele değerlendirme toplantısı, 2022). Elektronik kelepçenin amacı, uygulama personelinin görevleri, vakaların değerlendirilmesi ile ilgili bilgiler 6284 Sayılı Kanun Kapsamında Teknik Yöntemlerle Takip Sistemlerinin Kullanılmasına Dair Kanun Yönetmelik'te belirtilmiştir. Teknik Yöntemlerde Takip yani elektronik kelepçe kararı yönetmeliğin dördüncü bölümünde yer almaktadır. Teknik yöntemlerle takip karar talebi Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi, kolluk, şiddet mağduru ya da Cumhuriyet Savcısı tarafından en çabuk ve en kolay ulaşılabilecek yer aile mahkemesi hakiminden talep edilir. (6284 sayılı kanun kapsamında teknik yöntemlerle takip sistemlerinin kullanılmasına dair yönetmelik: 10). Teknik yöntemlerle takip kararının uygulanmasına yönelik olarak, karar ilgili tedbir kararı olmadan tek başına uygulanamaz karara ilişkin izleme süreci taraflara izleme ünitelerinin teslimi ile başlayıp izleme ünitelerinin taraflardan geri alınmasıyla sona ermektedir. Yükümlünün, şiddet mağduruna yaklaşmaması gereken asgari mesafe bilgisi sisteme kaydedilir ve yükümlü tarafından girilmemesi gereken tampon bölge ve yasak bölge harita üzerinden işaretlenir. Şiddet mağdurunda ve yükümlüde bulunan cihazlar aracılığıyla sistem üzerinden izlenmesi gerçekleşir. (A.g.e.).

Elektronik kelepçe uygulaması Aile İçi Şiddet Olayları sonucunda 6284 sayılı kanunun beşinci maddesinde bulunan a, b, c ve d betleri verildikten sonra maddelerin sürekli ihlal edilmesi sonucunda kolluk araştırma başlatmaktadır. Kolluğun araştırmasında şiddet gösteren bireyin suç kayıtları ve şiddet mağduruna yönelik çeşitli bilgiler yer almaktadır. Hazırlanan dosya Şiddet Önleme ve İzleme Merkezine gönderilir, dosya değerlendirildikten sonra mahkemeye gönderilir. Şiddet uygulayan şüpheliye ve şiddet gören mağdura elektronik kelepçe kullanırken uyulması ve dikkat edilmesi gereken kurallar ve yükümlülükler tebliğ edilir. Kelepçe ve alıcı ünitesi kullanırken uyulması ve dikkat edilmesi gereken kurallar ve yükümlülüklerden bazıları; şüpheli, elektronik kelepçe kullanımı ile ilgili alınan kararlara uymaması halinde tedbir kararlarına aykırılıktan işlem yapılarak zorlama hapsine tutulacağı, kelepçenin hiçbir şekilde vücut ile temasının kesilmemesi, cihaza zarar verilmemesi gerektiği ve zarar verilmesi durumunda cezai işlem uygulanacağıdır. Alıcı ünitesi kullanılırken uyulması ve dikkat edilmesi gereken kurallar ve yükümlülüklerden bazıları; mağdura teslim edilen cihazı her

zaman yanında taşımakla yükümlü olduğudur, cihaza varar verilmemesi gerektiği ve zarar verilmesi durumunda cezai işlem uygulanacağı, izleme merkezi ile yapılacak telefon görüşmelerinin kayıt altına alınacağı, acil durumda cihaz üzerinde bulunan panik butonunua basılması durumunda Elektronik İzleme Merkezine gönderileceği, cihaz üzerinde bulunan arama tuşu seçilerek OFİS 1 butonuna sasilması halinde Elektronik İzleme Merkezi ile direk iletişime geçileceğidir.

Kurumsal olarak kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmaları incelendiğinde ortaya konulan hedefler, kabul edilen yasalar ve projelerin kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında önemli adımlardır. Ancak ortaya konulan hedeflere ulaşma noktasında problemler yaşanabilmekte ve kadına yönelik şiddet devam etmektedir. Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın adının değiştirilerek Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yapılması, kadına yönelik şiddet ile mücadele etmeyi amaçlayan kanunun adında 'kadın' kelimesi yerine 'aile' kelimesinin kullanılması, kadınların maruz kaldıkları şiddetten uzaklaşmak için sığındıkları yerlerin adına 'sığınmaevi' yerine 'konukevi' denilmesi gibi değişiklikler gösteriyor ki devletin sadece kadını korumak yerine, aile kurumunu korumayı ön plana almaktadır (Diner & Toktaş, 2014). Türkiye'de kadına yönelik şiddete ilişkin kuramsal bilinç incelenmiş olup, Türkiye'de kadına yönelik şiddeti azaltmak için çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin başında 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun yer almaktadır. 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un şiddeti önleme noktasında yetersiz kalması ve kanunda eksiklikler görülmesi üzerine 6284 sayılı kanun yürürlüğe konmuştur. İki kanun arasındaki en önemli farklardan biri şiddet uygulayan şahıs hakkında iş ve işlem yapılması için evli olma şartının 6284 sayılı kanunda aranmamasıdır. Türkiye'de kadına yönelik şiddet ile mücadelenin en önemli kaynaklarından biri kanun bazı değişikliklerdir ancak tek başına kanundaki düzenlemeler şiddeti önleme noktasında yeterli olmayacağı düşünülmüştür. Şiddet ile mücadele çalışmalarına kanunun yol açtığı ölçüde kurumlar arası koordinasyonun artırıldığı uygulamalarında hayata geçirildiği görülmüştür. Türkiye'de kadına yönelik şiddetin ilk basamağı olan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un üçüncü bölümünde Merkezlerin kurulması, destek hizmetleri ve kurumlararası koordinasyon yer almaktadır. Madde on dörtte Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin kurulmasından bahsetmektedir. Bu doğrultuda Türkiye'de kadına yönelik şiddet ile mücadelenin bir diğer basamağını ise ŞÖNİM'in oluşturduğu görülmektedir. Şiddet Önleme ve İzleme

Merkezlerinde alanında uzman çalışanlar ile yedi gün yirmi dört saat kesintisiz hizmet verdiği görülmektedir. Ayrıca Şiddet Öneleme ve İzleme Merkezi Yönetmeliği Kapsamında tüm Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Mücadele İl Koordinasyon, İzleme ve Değerlendirme Komisyonları ilin Valisi Başkanlığında üç ayda bir ve yılda toplamda iki kez olmak üzere toplanmaktadır. ŞÖNİM tarafından tabiki yapılan şiddet gören ya da şiddet tehdidi altında bulunan kadınların uygun konukevlerine yerleştirilmesi yapılmaktadır. Kadın Konukevlerinde mağdur kadınlara yönelik barınma, psikolojik destek, rehberlik, harçlık, hukuki destek, çocuklar için kreş ve istihdam desteği gibi hizmetler sunulmaktadır. Şiddet tehdidi altında bulunan kadına en hızlı müdahalenin yapılması ve şiddetin önlenmesini hedefleyen bir diğer uygulama ise Kadın Destek Sistemi yani KADES’tir. Akıllı telefonlara indirilen uygulama ile tek tuş ile şiddetin en kısa sürede tuş edilmesi hedeflenmiştir. Yine şiddet mağduru kadına yönelik olarak destek hizmeti veren uygulamalardan bir diğeri ise ALO 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Engelli Danışma Hattıdır. Hukuki hakları hakkında bilgi edinebildiği, şiddet karşısında yaşadığı sorunların çözümüne ilişkin destek alabileceği hat olan ALO 183 Türkiye’de kadına şiddet ile mücadele aşamasında önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında atılan adımlardan bir diğeri ise Adalet Bakanlığı, Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı arasında imzalanan protokoldür. Protokol, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Kapsamında Teknik Yöntemlerle Takip Sistemlerinin Kullanılmasına Yönelik Pilot Uygulama İşbirliği Protokolüdür. Şiddete karşı takip sistemleri kullanılarak elektronik kelepçe aracılığıyla şiddetin önüne geçmeyi hedefleyen proje ilk başta pilot illerde uygulanmaya başlamış 4 Eylül 2021 tarihinde resmi gazetede yayımlanarak tüm illerde kullanılmaya başlanmıştır. Ele alındığı üzere Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadele kapsamında devlet politikaları, kanunlar, projeler aracılığıyla önemli adımlar atılmasının yanı sıra kurumlar arası koordinasyonun sağlanması ve gönüllü kuruluşlar oldukça önemli bir yere sahiptir.

3.4. TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDET SİVİL TOPLUM

Türkiye’de ve dünyada kadına yönelik şiddet çok ciddi boyutlara ulaşmıştır, cinayetler ile sonuçlanan kadına yönelik şiddet olaylarındaki artış toplumsal alanda farkındalık çalışmalarının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kadına yönelik şiddet ile mücadeleyi tek elden yürütmek oldukça güçtür. Kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmalarını devlet tekelinde yapılan çalışmalar ve gönüllü kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalar olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Kadına yönelik şiddetin kurumsal

görünümüne devlet eksenli yaklaştığımızda başta 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun olmak üzere pek çok mücadele çalışmaları, proje ve uygulamaları karşımıza çıkmaktadır. 6284 Sayılı Kanunda da yer alan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri yine kadına yönelik şiddet ile mücadelenin kurumsal görünümlerindendir. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığının ortak bir projesi olan elektronik kelepçe, KADES yani Kadın Destek Uygulaması ve ALO 183 Aile, Kadın, Çocuk, ve Engelli Danışma Hattı da yine kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmalarındandır. Ancak artan kadına yönelik şiddet olayları ve hatta cinayet, kadın intiharları ile sonuçlanan olaylardan da görüldüğü üzere kadına yönelik şiddet ile mücadele toplumsal bir problemdir ve çözümü ise tek bir nedene bağlı değildir. Artan kadına yönelik şiddet olayları gösteriyor ki hem devletin hem de sivil toplum örgütlerinin bir arada koordinasyon sağlayıp kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmaları yürütmeleri daha sağlıklı çözümler sunacaktır. Artan kadına yönelik şiddet olayları devletin ve sivil toplum örgütlerinin en önemli mücadele alanlarını oluşturmuştur. Kadına yönelik şiddetle mücadelede devlet kurumlarının etkisinin yanı sıra sivil toplum örgütlerinin de etkisini oldukça önemlidir. Kadının aile/ev içinde ve kamusal alanda maruz kaldığı her türlü şiddet olgusu toplumsal bir problem olup, toplumsal kurumlardan bağımsız değerlendirilemeyecek bir olgudur. Toplumsal bir problem olan şiddet olgusunun önüne geçilmesi ise yine toplumdaki kurumların geliştirilmesi ile mümkün olacaktır. Kadına şiddet ile mücadelenin başat aktörlerini kanunlar belirse de gönüllü sivil toplum kuruluşları ile koordineli çalışma ile şiddet ile mücadele güçlenecektir.

Toplumsal sorunların çözümü için devlet mekanizmalarının üstlendiği rol, gittikçe artan ölçüde başka yapılar ve oluşumlar tarafından paylaşılmaktadır. Bu doğrultuda toplumsal sorunlardan biri olan kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmaları da devlet mekanizmaları ve sivil oluşumlar tarafından paylaşılmaktadır. Toplumsal alanda sivil toplum olgusu devletle hem karşıtlık hem de karşılıklı bağımlılık ilişkisi göstermekte ve koordineli bir şekilde uygulama alanı oluşturmaktadır. Türk toplumunda 1980'li yıllara gelindiğinde kamu yararına dayalı örgütlenmiş devlet modelinde çözümlerin yaşanmaya başlamasıyla sivil toplum kuruluşları toplum ve toplumsal sorunlarla mücadele noktasında başat aktörler olmaya başlamışlardır. Her bir sivil toplum kuruluşu, kendi misyon ve vizyonu odağında sürdürdüğü çalışmaları ile pek çok alanda sorunların çözülmesi yolunda topluma katkı sunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları,

gençlik, çevre, eğitim, kent politikaları, kent politikaları, kadın ve insan hakları gibi çeşitli konularda çalışmalar yürüttüler (Dursun ve Becerikli, 2008). Kadını erkek karşısında doğuştan özel ve kamusal alanda güçsüz, siyasal yönetime katılma noktasında mantıksız, sosyal ilişkilerde duygusal ve duygusal anlamda aşırılık seğılemek gibi olumsuz niteliklerle ilişkilendiren cinsiyetçi söylem kadın erkek eşitsizliğine dayanan bir söylemdir. Toplumsal alanda devam eden bu cinsiyetçi söylemler erkeğin erkeğin her alanda iktidarını devam ettirip kadının ise sadece ev içi rollerle tanımlanmasına sebep olmaktadır. Kadının olumsuz niteliklerle ilişkilendirilen söylemleri kitle iletişim araçları aracılığıyla üretilip yaygınlaşmaktadır. Toplumsal alanda hakim ataerkil düşüncenin kırılması için öncelikle eril cinsiyetin hakim olduğu medya söylemlerini kırmak gerekmektedir. Kadın sivil toplum kuruluşlarının kadınlar için üstlendikleri toplumsal dava hakim cinsiyetçi söylemi kırma düşüncesi taşımaktadır. Bu noktada kadın sivil toplum kuruluşları demokratik yöntemlerle kamuoyunu bilinçlendirmeyi ve harekete geçirmeyi hedeflemektedir. Kadını desteklemeye ve kadının toplum her kesiminde erkek ile eşit imkanlara sahip bir şekilde yer almasını savunan sivil toplum kuruluşları bahsedilen hedeflere ulaşmak için kitle iletişim araçlarını aktif bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Özellikle medyada daha çok yer almak ve sesini duyurmak için etkin bir medya kullanımı oldukça önemlidir. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarının şu hususlara dikkat etmeleri önemlidir; kadına yönelik şiddet başta olmak üzere kadına yönelik her türlü eylemi içine alan haber bültenlerinde az sürelerde değil haber kanallarında daha uzun süreli yer alması için çalışmalar yürütmelidirler. Kitle medyasında ön plana çıkmak, dikkat çekmek ve seslerini duyurmak için kitle medyasının iyi kullanmalıdırlar. Etki alanının sadece mağdur kadın ve çocuklar olmasından uzaklaşmak ve etki alanını genişletmek için farklı argümanları içine alan içerikler oluşturmalıdırlar. Oluşturulan içeriklerde farklı görseller ve farklı sloganlara yer verilip farkındalık oluşturulmalıdır. Bu doğrultuda kadına yönelik şiddet ile mücadele eden sivil toplum kuruluşları üstlendikleri amaçları gerçekleştirmek için medyayı en etkin şekilde kullanmalı ve toplumsal alanda farkındalık oluşturmalıdır (A.g.e).

Türkiye’de kadın hareketleri ile başlayan kadına yönelik şiddete ilişkin mücadelenin sonucunda şiddete maruz kalan kadınları korumaya yönelik olarak olumlu yasal düzenlemeler geliştirilmiş ancak yasalardaki değişiklikler kadına yönelik şiddeti engelleme noktasında tek başına yeterli olmamıştır. Bu noktada kadına yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin gönüllü kadın kuruluşları oluşturulmaya başlanmış ve devlet destekli

proje ve uygulamalar ile koordineli bir şekilde çalışmalar yürütmüşlerdir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı kadına yönelik şiddet ile mücadelenin aktörlerinden birini oluşturmaktadır. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 1990 yılında feministler tarafından kurulmuştur. Kurulduğu tarihten günümüze kadar aile/ev içi şiddete maruz kalan kadın ve çocuklara psikolojik sosyal ve hukuki destek vermektedir. Kurulduğu tarihten üç yıl sonra 1993 yılından itibaren ise şiddet mağduru kadınlara yönelik sığınak desteği vermektedir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfının kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmalarının iki önemli ayağı vardır. Bunlardan ilki, mağdur kadın ve çocuklarla kurulan dayanışma ilişkisidir ikincisi ise mağdur kadın ve çocukların deneyimlerinden yola çıkarak kadına yönelik şiddet ile mücadele politikalarının, kadınların ve çocukların şiddetsiz hayatlar kurmalarını destekleyecek şekilde hayata geçmesi için mücadele etmektir. Bu amaçlar doğrultusunda Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'na başvuran kadın ve çocukların deneyimleri üzerinden yasa uygulamalarını izlemek, yasal uygulamalarını değerlendirmek, yasaların en iyi şekilde uygulanması için öneriler geliştirmek, bu değerlendirme sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmak ve bu yolla kamu otoriteleri üzerinde baskı oluşturmak için çaba harcamaktadır (Uçan, vd., 2016). Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, kadınların özgür ve eşit koşullarda yaşadığı, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve erkek şiddetinden uzak bir yaşam kurabilmeleri amacıyla çalışmalarını yürütmektedir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Erkek şiddetinin temelinde yatan nedenin toplumda kadın ve erkekler arasında var olan eşitsizliklerden kaynaklandığını savunur ve şiddetin toplumsal alanda görünümünü azaltmak, şiddet sonucu oluşan psikolojik ve sosyolojik tahribatın önüne geçmek için toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gerektiğini savunur ve bunun için mücadele eder. Bu amaçlar doğrultusunda dayanışma merkezleri ve sığınaklarda kadınları güçlendirici sosyal çalışmalar yapılır. Mağdur kadınlarla birebir iletişim kurmanın yanında kadına yönelik şiddetle mücadele etmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için ulusal ve uluslararası sözleşme, kanun yönetmeliklerin uygulamaları incelenir gerekli öneriler sunulur. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı faaliyetlerini tek başına yürütmez, tüm bu hedeflerini gerçekleştirme noktasında şiddet alanında çalışmalar yürüten kadın örgütleri, sivil toplum kuruluşları, barolar ve yerel belediyeler ile atölyeler yapılır. Sadece yerelde faaliyet göstermenin yanı sıra ulusal ve uluslararası kadın örgütleri ile dayanışma içinde kampanyalar ve eylemlilikler yoluyla ataerkil söyleme ve düzene karşı kadınların özgür ve bağımsız hayatlar kurabilmeleri için çalışmalar yürütmeyi hedefler. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kalması ile mümkün olabileceğini savunup bu doğrultuda yerel ve

ulusal çözüm yolları aramaya ve projeler geliştirmeyi hedeflemiştir (<https://morcati.org.tr/neler-yapiyoruz/biz-kimiz/>, 2022). Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfına Başvurular çeşitli nedenlerle olmaktadır. 1993 yılında açılan yirmi yatak kapasiteli olan Mor Çatı Sığınağı Vakfının mağdur kadınlara sağladığı sığınak Şişli belediyesinin finansal desteği ile faaliyet sürdürmektedir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı kadınlara destek olurken herhangi bir dil, din, ırk ayrımı yapmamaya özen göstermektedir. Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı tarafından destek gören kadınların eğitim durumları da birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bu doğrultuda örneğin 2015 yılında otuz bir kadın, on iki çocuk ve sekiz de ergen olmak üzere toplam elli bir kişiye Mor Çatı Sığınağı Vakfı sığınak desteği vermiştir. Kadınların Mor Çatı Sığınağı Vakfına başvuruları çeşitlilik göstermektedir. Kadınlar birbirinden farklı nedenlerle sığınak desteği almak istemektedirler. 2015 yılında İstanbul ilinde sığınma desteği alan elli bir kişinin sığınma desteği alma nedenleri de farklılıklar göstermektedir: On iki kadın evli oldukları eşlerinden çeşitli şekillerde (psikolojik, cinsel, fiziksel) gördükleri için, beş kadın eski eşleri tarafından çeşitli şekillerde (psikolojik, cinsel, fiziksel) şiddet gördükleri için, üç kadın anneleri ile birlikte çeşitli şekillerde (psikolojik, cinsel, fiziksel) şiddet gördükleri için, iki kadın evlilik dışı hamile kaldıkları için, bir kadın evli olmadığı bir erkek ile cinsel ilişkiye girmesinden dolayı ailesi tarafından reddedildiği için, iki kadın ev içinde abisinden şiddet gördüğü için, bir kadın henüz evli olmadığı nişanlısı tarafından tehdit edildiği için, yine bir kadın evli olmadığı erkek arkadaşı tarafından şiddet gördüğü için, iki kadın daha önce sığınaktan yararlandıkları ancak halen ekonomik olarak yeterince güçlenemedikleri için, bir kadın kendisini istismar eden babasını şikayet etmesi sonucunda ailesinin kendisini öldürmekle tehdit ettiği için, bir kadın ise bipolar bozukluk tanısı konulmasına rağmen ailesinin onu istememesi ve evden atması üzerine Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfına başvurmuşlardır. Sığınakta kalan kadınlar, başına silah dayararak tehdit etme, kesici aletlerle yaralama, boğarak öldürmeye çalışma, bedensel güç kullanarak vurma, hamileyken karnını hedef alma gibi fiziksel şiddet biçimleri gösterdikleri görülmüştür. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınlarda şiddet sonrasında işitme kaybının yaşanması, vücudunun belli bölgelerinde kırıklar meydana gelmesi gibi ciddi sağlık sorunları meydana geldiğini paylaşmışlardır. Kadınların maruz kaldıkları fiziksel şiddetin boyutları büyük olsa da kadınlar herhangi bir kuruma başvurma noktasında çekimser kalmışlardır çünkü şiddetin artmasından korkmuşlardır. Sığınakta mağdur kadınlarla yapılan görüşmelerde evlilik içinde fiziksel şiddetin yanı sıra cinsel şiddete de maruz kaldıklarını anlatmışlardır. Uyuşturucu, uyarıcı madde kullanarak başka

erkeklerle birlikte olmaya zorlanma, cinsel birlikteliklerini anlatmaya zorlama, cinsel birliktelik sırasında vücudunda sigara söndürme, cinsel kamera görüntüleriyle kaydetme gibi cinsel şiddet biçimlerine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Sığınakta kalan kadınlar sadece fiziksel şiddete maruz kalmadıklarını bununla beraber kötü söylemlerle psikolojik şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. ‘kadın mısın?, çirkin ve bakımsızsın, benden başka kimse seni evine almaz sokakta sürünürsün’ gibi cinsiyetçi söylemlerle aşağılanan kadınların başlıca maruz kaldıkları söylemlerin bunlar olduğunu belirtmişlerdir (Uçan, vd., 2016).

Şiddetsiz bir hayatın mümkün olduğu bir toplumsal yapı inşa etme hedefinde olan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, kadına şiddetsiz bir hayat kurabilmek için hangi adımları ne zaman nasıl atabilecekleri noktasında yardımcı olurken belli yöntemler ile hareket etmektedir. Kadın dayanışmasının ön planda tutulduğu Kadın Sığınağı Vakfı’nda şiddete karşı mücadele feminist yöntemlere dayalı bir şekilde yürütülmektedir. Ayrıca erkek şiddetinin, toplumda kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlikten kaynaklandığını ve kadın dayanışmasının güçlendirilip toplumsal alanda kadını ve erkeği eşit imkanlara getirip eşitsizliklerle mücadele edilmesi gerektiğini düşünür. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı mağdur kadınlara destek verirken kendi görüşlerini dikte etmez. Herhangi bir kimse için karar vermez ve karar verme aşamasında baskı oluşturmaz. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfında hiyerarşik bir yapılanma söz konusu değildir. Bu yapılanmanın önüne geçmek için her yaş ve eğitim grubundan bireyi bir arada tutmaktadır. Yetki ve sorumluluklar konusunda rotasyon uygulanır ve böylece bilginin belli kişilerde yoğunlaşmasının önüne geçilip gönüllü olan her bireyin hemen hemen her konuda bilgi sahibi olması hedeflenir. Çalışmalar gönüllülük ekseninde yürütülse de gönüllülerin yerine getirmesi gereken belli sorumlulukları vardır. Herkesin konuşmaya cesaretlendirilmesi, eleştiriye açık hale gelmesi, önyargılı davranışların, yaftalama, suçlama, ayrımcılık gibi davranışların önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Mor Çatıya başvuran kadınlar ile iletişim kurulurken iletişim kuran kişinin kendi toplumsal ve kültürel normlarından arınmış bir şekilde görüşmesini sürdürmesi hedeflenir. Hiçbir davranışın şiddeti hak etmediği savunulan Mor Çatı’da şiddet üreten söylemler, önyargılar ve değerler sistemi sorgulanır. Kadınların kendi hayatları ile ilgili verdikleri kararlara müdahale edilmemektedir. Örneğin eşi ile yaşadığı sıkıntıları anlatan bir kadına boşanmalısın şeklinde bir müdahale edilmez, ancak boşanma kararı veren kadına hukuki süreçte izlemesi gereken yol ve yöntemler noktasında destek verilir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı’nda kadının bireysel olarak güçlenmesi için

alışmalar yürütülmektedir. Mor atı tarafından hizmet almak isteyen kadınlar ile öncelikle olarak telefon ile görüşme sağlanır. Direkt olarak Mor atı'ya gelen kadınların başvuruları da kabul edilmektedir. Mağdur kadının bireysel olarak şiddet sonucu Mor atı Kadın Sığınağı Vakfı'na başvurabileceği gibi kaymakamlık, polis merkezleri gibi kurumlardan da Mor atı'ya ynledirildikleri görülmüştür. Kadınlar ile yapılan yüz yüze görüşmeler ve mağdur kadınların talepleri doğrultusunda psikolojik, sosyal ve hukuki destek alabilmelerinin yanı sıra sığınağa da ynlendirilebilmektedirler. Kadınların şiddetten uzaklaşmak veya şiddet ile başa çıkabilmek için gerekli desteklere ulaşımının sağlandığı kadın dayanışma merkezlerde dayanışmanlık, bilgilendirme ve yönlendirme hizmetleri bulunmaktadır. Mor atı gönüllüleri şiddet mağduru kadını yargılamadan, ötekileştirmeden kadının yaşadığı problemleri dinleyip zm üretmeyi hedeflemektedir. 1990 yılında kurulan Mor atı Kadın Sığınağı Vakfı mağdur kadın ve çocuklara destek hizmeti sunmaktadır. Her gün ortalama on kadın telefon, mail ya da yüz yüze destek almaktadır. Mor atı Kadın Sığınağı Vakfı şiddete karşı bir dayanışma oluşturmak ve birlikte mücadele etmek için çalışmalarını yürütmektedir. Mor atı'ya başvuran kadınların çoğunun başvuru nedenleri yaşadığı travmaları biriyle paylaşmak ve içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için yararlanabileceği hukuki yollar hakkında bilgi edinmek amacı taşımaktadır. Mor atı'yı birden çok arayabilen kadınların yaşadıkları problemler doğrultusunda sosyal destek, psikolojik destek ve hukuksal destek sağlanmaktadır. Sosyal anlamda şiddet gören kadının toplumsal alanda kendini yetersiz görmesi, özgüvenin düşmesi gibi durumlarla karşıya kalmaktadır. Bu gibi olumsuz durumların önüne geçmek için şiddet mağduru kadınlar ile yapılan görüşmelerde şiddetin sorumlusunun kendisinin olmadığı sık sık vurgulanır. şiddet mağduru kadınlar ile yapılan görüşmelerde dinleyiciler kendi değer sistemlerinden arınmış bir şekilde görüşmelerini yürütmeyi hedeflemişlerdir. Mor atı gönüllüleri mağdur kadınlar adına karar vermezler, yalnızca kadınların verdiği kararın uygulanması noktasında destek olurlar. şiddete maruz kalan birey yalnızca toplumsal hayattan soyutlanmaz aynı zamanda içinde bulunduğu durum nedeniyle psikolojik çöküşler de meydana gelir. Birey şiddet sonucunda umutsuzluk, suç duygusu, utanç gibi duygulara kapılmakta ve bunların üstesinden gelmek için Mor atı'ya sığınmaktadır. şiddete uğrayan ve hukuksal olarak haklarını bilmeyen kadınlara yönelik olarak Mor atı Kadın Sığınağı Vakfı'nda gönüllü olan avukatların verdiği hukuksal danışmanlık hizmetleri yer almaktadır. şiddet mağduru kadının hangi yasalardan yararlanabileceği ve nasıl bir hukuki süreç izlemeleri gerektiğine dair bilgiler edinebilmektedirler (<https://morcati.org.tr/neler-yapiyoruz/>

dayanisma-merkezi/, 2022). Görüldüğü üzere Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfında şiddet mağduru kadınlara sadece bir sığınak temin etmemekte, bununla birlikte sosyal, psikolojik, ekonomik ve hukuki olarak da danışmanlık hizmeti verilmektedir. Mor Çatı'ya başvuran kadınların en fazla maruz kaldıkları şiddet türünün psikolojik şiddet biçimi olduğu görülmüştür. Mor Çatı'ya başvuruda bulunan kadınların %45'inin psikolojik şiddet biçimlerinden olan hakaret etme, tehdit etme, aşağılama, küfür etme ve yalnızlaştırma ile karşı karşıya kaldığı görülmüştür. Mor Çatı'ya başvuruda bulunan kadınların %25'inin ise fiziksel şiddete maruz kaldığı görülmektedir. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların şiddet sonrasında yaralandıkları ve hatta kalıcı olarak sakatlandıkları görülmüştür. Mor Çatı'ya başvuruda bulunan kadınların % 14'ü ise ekonomik şiddete maruz kalmaktadırlar. Kadınların maaşına el koyma, çalışmasına izin vermeme, kredi çekip borçlandıktan sonra bunları tehdit aracı olarak kullanma en yaygın görülen ekonomik şiddet türlerindendir. Mor Çatı'ya başvuruda bulunan kadınların %13'ü ise cinsel şiddete maruz kaldığı görülmektedir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik, dijital ve ısrarlı takip gibi şiddet türlerine maruz kalan kadınların ihtiyaçlarına yönelik olarak çeşitli destek hizmetleri vermektedir. Müracaatta bulunan kadınların şiddetin haklı bir gerekçesi olmadığı ön bilgisi ile dinlenmesi üzerine şiddetsiz bir hayat kurmak için ihtiyaç duyduğu destek hizmetleri belirledikten sonra bu doğrultuda destek verilir. 2015 yılında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'na başvuruda bulunan kadınların başvuru nedenleri başında sosyal ve hukukusal destek almak olduğu görülmektedir. 2015 yılında %66 oranında sosyal destek, %25 oranında ise hukuki destek verilmiştir. Hukuki desteğin içeriğinde ise Mor Çatı gönüllüsü olan avukatlar tarafından şiddet mağduru kadınların kanuni hakları konusunda bilgilendirme, hak kaybına uğramamak için atması gereken adımlar ve ekonomik yönden yetersiz olan şiddet mağduru kadınlara yönelik olarak ücretsiz avukat için barolara yönlendirmek yer almaktadır. Belirtilen başlıca hukuki desteğin yanı sıra kadınların psikolojik anlamda olumsuz yönde etkilenmemeleri için adliyede, mahkemede eşlik edilmekte, çeşitli kurum ve kuruluşlara dilekçe yazma noktasında destek olunmaktadır. Yine mağdur kadınlar üzerinde şiddetin yol açtığı psikolojik travmaların önüne geçmek için Mor Çatı gönüllüsü olan alanında uzman psikologlardan destek alınmaktadır. Bu doğrultuda 2015 yılında otuz bir kadın ve çocuğa psikolojik destek hizmeti verilmiştir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı şiddet mağduru kadınlara yönelik sağladığı dayanışma merkezi işlevlerinin yanı sıra kadınların talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda sığınak desteği de sağlamaktadır. Kadınlara sığınma yeri temin etme noktasında Mor Çatı kendi

bünyesinde bulunan yerlerde sığınak desteği verebilirken bunun yanında yerelde belediyeler kamu da ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile koordinasyon kurabilmektedir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı sığınak temin etmenin yanında kadınlara yönelik olarak ekonomik destek hizmeti sağlamak amacıyla bireyleri gönüllü kurum ya da kişilere yönlendirmektedir. Örneğin 2015 yılında ekonomik yönden yetersiz olan otuz sekiz kadına iş imkanı sağlanmıştır. Yine bu doğrultuda şiddet ile mücadele eden kadınlar ve beraberindeki çocuklarına yönelik eğitim masraflarının karşılanması için burs verilebilmektedir (Uçan, vd., 2016). Bir grup feminist tarafından 1990 yılında kurulan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı kadının maruz kaldığı her türlü şiddet ile mücadele etmektedir. Görüldüğü üzere Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, kadınlar ile dayanışma kurarak şiddet mağduru kadını yargılamadan dinleyip ilerleyeceği süreç hakkında bilgilendirme yapan ve gerekli durumlarda kendi bünyesinde bulunan veya yerelde belediyeler ile koordinasyonu sağlayıp şiddet tehdidi altında bulunan veya şiddet gören kadınlara destek hizmeti sunmaktadır. Şiddet mağduru kadın iletişim numaralarından Mor Çatı'ya ulaşım görüşme sağlayabildiği gibi yüz yüze görüşme de yapabilmektedir. Mor Çatı gönüllüleri kendi kültürel değerlerinden arınmış bir şekilde şiddet mağdurunu dinleyip ona destek hizmeti vermeyi hedeflemektedir. Örneğin herhangi bir kadına nafaka alma tavsiyesinde bulunmayıp, nafaka almak isteyen kadına izleyeceği adımlar hakkında bilgi vermektedir. Kadına yönelik şiddeti önleme ve şiddete maruz kalan kadınları korumaya yönelik geliştirilen güncel yasaları takip edip bu doğrultuda şiddet mağduru kadın ve beraberindeki çocuklara hukuki destek sunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini şiddetin kaynağı olarak Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ataerkil söylemin kırılması için çalışmalar yürütmektedir. Mor Çatı gönüllüsü olmak için ise çeşitli atölyelere katılım sağlanması gerekmektedir. Bünyesinde bulunan atölyelerde bireysel deneyimler paylaşılır, kadına yönelik şiddet ile ilgili farkındalık oluşturmak için çalışmalar yürütülür. Yürütülen çalışmalar Mor Çatı ile sınırlı kalmayıp zaman zaman belediyeler, kaymakamlıklar, diğer sivil toplum örgütleri, üniversite toplulukları gibi kurumlar ile iletişim kurulup birlikte çalışma yürütülebilmekte ve belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda atölyeler oluşturulabilmektedir.

Kadına yönelik şiddet tehdidi ve şiddet ile mücadelenin gönüllü kuruluşlarından bir diğeri ise Kadın Dayanışma Vakfı'dır. Kadın Dayanışma Vakfı, kadına yönelik her türlü şiddet (psikolojik, ekonomik, fiziksel, cinsel) ile mücadele eden ve şiddet tehdidi altında bulunan veya şiddete uğrayan kadınlara yönelik ücretsiz danışmanlık hizmeti

veren bir sivil toplum örgütüdür. Kadın Dayanışma Vakfı'na sık sık gelen ‘ ayrılısam babalarımı çocuklarından ayırmış olur muyum ?’, ‘Boşanmadan da nafaka alabilir miyim ?’, ‘Çiçeklerle geliyor özür diliyor affetmeli miyim ?’ gibi soruları en doğru şekilde cevaplayıp, şiddete uğrayan kadınlara danışmanlık hizmeti vermektedir.

Kadın Dayanışma Vakfı, resmi olarak kuruluşu 1993 yılındadır. Kadına karşı oluşan her türlü şiddetin önüne geçmeyi hedeflemektedir. Çalışmalarını feminist ilkeler ile yürütmektedir. Şiddet ile mücadele eden bağımsız bir örgüttür. Vakfın resmi olarak kuruluşu 1993 yılında gerçekleşmiş olsa da kuruluş kökeni 1987 yılında Ankara’da bir grup aktivist kadının oluşturduğu Kadın Tartışma Grubu’na dayanır. Bu tartışma grubunun amacı kadına yönelik şiddetin gündeme gelmesini ve kadına yönelik şiddet ile ilgili toplumsal alanda farkındalık oluşturmak için çalışmalar yürütmektedir. Kadın Tartışma Grubu’nda düzenlenen toplantılar ve tartışma ortamlarının sonucunda kadınların şiddet karşısında güçsüz durumda olmasının başlıca nedenlerinden birinin şiddet karşısında ne yapacaklarını bilmemeleri özellikle hukuki olarak haklarından haberdar olmamaları olduğu sonucuna varmaları üzerine; şiddete maruz kalan kadınlara yönelik olarak kadınların ücretsiz olarak yararlanabilecekleri dayanışma merkezi açma fikri ortaya çıkmıştır. Bu fikir üzerine Kadın Dayanışma Merkezi açmak için çeşitli adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu adımlardan ilki 1991 yılında belediye ile iş birliği içinde açılan Ankara’nın ilk Kadın Dayanışma Merkezi olmuştur. Açılan dayanışma merkezi ile Ankara ilinde bir sivil toplum örgütü ve yerel yönetim arasında koordinasyon sağlanmış olmaktadır. 1993 yılında ise resmi olarak Kadın Dayanışma Vakfı kurulmuştur. Resmi olarak kurulan Vakıf, kurulduğu günden beri kamuoyu ve medyaya yönelik çalışmalar ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçmeyi, kadına yönelik şiddet ile ilgili olarak farkındalık oluşturmayı, kadına yönelik şiddetin meşruiyetini sona erdirmek amacıyla çalışmalarını yürütmektedir. Ayrıca Kadın Dayanışma Vakfı’da bilinç yükseltmek için vakıf gönüllülerine, meslek elemanlarına ve şiddet mağduru kadınlara yönelik olarak çeşitli eğitim programları düzenlenmektedir. Gönüllü bir kuruluş olan Kadın Dayanışma Vakfı maddi kaynağını çeşitli kurum ve kuruluş ve bireylerden sağlanan bağlar ile karşılamaktadır. Kadına yönelik şiddete ilişkin kamuoyu bilgilendirme faaliyetleri yürüten Kadın Dayanışma Vakfı bu doğrultuda; Kadına yönelik şiddetin önlenmesini sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması ve hayata geçirilmesi için oluşturulan platformlarda yer almaktadır. CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu ve İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu üyesidir. Avrupa Şiddete Karşı Kadınlar

Ağı bileşenidir. Avrupa Kadın Lobisi Türkiye Koordinasyonu üyesidir. Ankara Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Koordinasyon, İzleme ve Değerlendirme Komisyonunda yer almaktadır. Kadına yönelik her türlü şiddet ile feminist düşünceler doğrultusunda mücadele eden Kadın Dayanışma Vakfı'nın temel hedefi, kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ve ayrımcılığa maruz kalmadığı eşit ve özgür bir dünya yaratmaktır (<https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/>, 2022). Belirlenen bu hedefler doğrultusunda çalışmalarını yürüten Kadın Dayanışma Vakfı şiddet tehdidi altında bulunan veya şiddete uğrayan mağdur kadın ve çocuklara yönelik görüşmeler hazırlarken belli ilke ve yöntemlerle hareket etmektedir. Şiddet mağduru kadının görüşme talep etmesi kolay bir adım değildir çünkü hiç tanımadığı kişiler ve bilmediği bir ortamda yaşadığı problemleri anlatmak durumunda kalacaktır. Bunun bilincinde olan Kadın Dayanışma Vakfı gönüllüleri kadının dayanışma merkezini büyük bir adım olarak görüp onu yargılamadan içinde bulunduğu kritik süreçte yanında olmayı hedeflemektedir. Gönüllü olarak danışmanlık hizmeti sunarken şiddet mağduru kadın ile güvenli ilişki kurmak temel hedeflerinin başında yer almaktadır. Şiddet mağduru olan kadın veya çocuk yakını tarafından şiddete maruz kalması durumunda güven duygusu zedelenir ve kendini güçsüz hisseder. Bu noktada ise Kadın Dayanışma Vakfı tarafından danışma hizmeti sunulurken şiddet içermeyen, olumlu ve güçlendirici söylemlere ihtiyaç duymaktadır. Dayanışma merkezleri şiddet mağduru kadının özgüvenin zedelenmesinin önüne geçilmesi için çalışmalar yürütmektedir. Şiddete maruz kalan kadın ilk etapta sorunu kendinde aramakta ve yaşanan olumsuz durumların bireysel nedenlere bağlı olduğunu düşünmektedir. Ancak kadına yönelik şiddet bireysel bir problem olmaktan ziyade toplumsal bir sorundur ve bu konuda Kadın Dayanışma Vakfı farkındalık oluşturmak için çalışmalar yürütmektedir. Bu doğrultuda kadın ve erkek arasında cinsiyete dayalı güç ilişkileri sonucunda ortaya çıkan ve toplumsal bir sorun olan kadına yönelik şiddete ilişkin danışmanlık hizmeti verilirken şiddet mağduruna şiddetin bireysel bir sorun olmadığı, şiddetin hiçbir eylemin haklı sonucu olmadığı ve şiddetin hiçbir koşulda hak edilmediği gibi konularda farkındalık oluşturulmaya çalışılmaktadır. Şiddet mağduru kadın yaşadığı şiddeti anlatırken ilk etapta olumsuz duygular içindedir. Bulunduğu bu durumdan kurtulmasına yardımcı olmak amacıyla dayanışma merkezinde kadının yaşadığı şiddet dinlenirken kadınlar yargılanmadan güvenli bir ortamda olduğu hissettirilerek dinlenmektedir. Danışma merkezlerine başvuran kadınların sorunlarını dinleme ve çözüm yollarını arama konusunda destek olurken kadınların içinde bulunduğu koşulların zorlayıcı ve pozitif yanlarının tespit edilmesi için çalışmalar yürütülmektedir. Başta

güvenlik riskleri olmak üzere tüm risklerin değerlendirilip şiddet mağduruna yönelik olarak ihtiyaçların tespit edilip danışmanlık hizmeti yürütülmektedir. Çalışmalar yürütülürken en önemli nokta ise karar verici konumda olanın Kadın Dayanışma Vakfı gönüllüsü değil, kadının kendisi olmasıdır. Şiddet mağduru kadının verdiği karar doğrultusunda danışma merkezi kararı desteklemektedir. Şiddet sonucunda toplumsal alanda kendini yetersiz ve güçsüz hisseden kadına karşı Kadın Dayanışma Vakfı kadının mevcut gücünün farkına varması, bağımsızlığını elede etmesi, güçlü yönlerinin açığa çıkarılması, sosyal hayata katılım için teşvik edilmesi noktasında desteklemektedir. Kadın Dayanışma Vakfı tarafından atılan her türlü güçlendirme adımları ile şiddet mağduru kadının özgüven ve özsaygılarını geri kazanmaları hedeflenmektedir. Şiddet karşısında psikolojik olarak güçlendirilen ve özgüven kazandırılan şiddet mağduru, topluma geri kazandırılması ve harekete geçmesi için desteklenmektedir. Şiddet sonucunda çeşitli duyguları örselenen kadın kendi için neyin iyi olduğunu farkına vardıktan sonra harekete geçme noktasında sıkıntılar yaşamaktadır. Bu noktada dayanışma merkezleri devreye girmekte ve danışmanlık sürecinde kadınların belirlediği hedefler, kararlar doğrultusunda harekete geçmeleri için desteklenmektedir (Erseçen ve Tosun, 2015, s. 61-62). Ele alındığı üzere Kadın Dayanışma Vakfı bünyesinde bulunan kadın dayanışma merkezleri, şiddete maruz kalan kadınlara, şiddetle mücadele edebilmek için ihtiyaç duyabilecekleri her türlü desteği sağlamayı hedeflemektedir. Gönüllülük esasına dayanan vakıfta şiddet mağdurlarına yönelik ücretsiz olarak sosyal, hukuki ve psikolojik destek sağlanması amaçlanmaktadır. Şiddet mağduru kadın ilk başvuru noktalarından olan kadın danışma merkezlerinde şiddet mağduru kadınlar yargılanmadan dinlenilmektedir. İçinde bulunduğu süreçten kurtulması için yasal hakları hakkında başvuruda bulunan kadınlara bilgi verilmektedir. Kadın Dayanışma Vakfı bünyesinde bulunan kadın danışma merkezinde sağlanan psikolojik, sosyal ve hukuki destekler yardım adı altı yapılmamakta, gönüllülük esasına dayalı bir şekilde dayanışma adı altı yapılmaktadır. Şiddet sonucunda bireyde oluşan psikolojik tahribatın en aza indirilmesi için şiddetin bireysel bir sorun değil toplumsal bir sorun olduğuna sık sık vurgu yapıp dayanışma merkezine başvuran kadının topluma tekrar entegre olması için çalışmalar yürütülmektedir. Asıl amaç dayanışma merkezine gelen kadın her ne kadar kendisini karşılayanları daha önce görmemiş olursa olsun kendisini yabancı bir yerde hissetmemesi için kendisini rahat ve güvende hissedeceği ortam oluşturulmaya çalışılmaktadır. Dayanışma merkezinde kadınlara yönelik başta sosyal destek olmak üzere, hukuki ve psikolojik destek verilmektedir. Vakıf gönüllüleri tarafından sunulan sosyal destek

kapsamında şiddet mağduru kadın dinlendikten sonra risk analizi yapıp, şiddetten uzaklaşılması için gerekli yol haritası çizilmektedir. Şiddetin bireyde meydana getirdiği tahribatları azaltmak ve bireyin özgüvenini kazanması için sosyal destek oldukça önemlidir. Yine mağdur kadınlar ile yapılan görüşmeler sonucunda hukuki destek alınmasına ihtiyaç duyulan konularda Kadın Dayanışma Vakfı gönüllüsü olan avukatlar ile görüşme sağlanıp şiddet mağduru kadının izlemesi gereken hukuki süreç hakkında bilgi verilip danışmanlık sağlanmaktadır. Kadının mevcut durumunu iyileştirmeye yönelik olarak geliştirilen danışmanlık hizmetleri gönüllülük esasına dayanıp şiddet mağdurundan herhangi bir ücret talep edilmemektedir.

Kadına karşı şiddet ve bu şiddetin temelindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele edip toplumsal alanda farkındalık oluşturmayı hedefleyen Kadın Dayanışma Vakfı, bu hedeflerine ulaşma noktasında bazı temel ilkeleri benimsemiştir. Bu ilkeler şu şekildedir: Erkek egemenliğinin ve eril söylemin hakim olduğu toplum düzenine karşı mücadelede ortak kadın bilinci ile birlikte farkındalık oluşturmanın önemli olduğuna duyulan inanç. Çalışmalarını ve projelerini yürütürken cinsiyetler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerine karşı feminist bir bakış açısı ile çalışmalarını yürütme. Kadına yönelik şiddetin önüne sadece sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ile geçilemeyeceğinin bilincinde olup şiddet ile mücadelenin ulusal ve uluslararası işbirlikleri ile birlikte yürütülmesi. Kadın Dayanışma Vakfı olarak vakıf kararlarını tepeden inme bir şekilde değil herkesin katılım sağladığı ve sürecin içine dahil olduğu demokratik yöntemler ile alma. Herkesin sürecin içine dahil olduğu yatay örgütlenmenin hakim olduğu sistem modelinin diğer kurumlar ile ilişkilere yansıdığı bir örgütlenme modeli oluşturma. Basında yayınlanan broşür, basılan kitaplar ve bilgilendirme kitapçıkları vb. kaynakları kadınların bireysel gelişimini destekleme yönünde hazırlama ve düzenleme. Özellikle Kadın Dayanışma Vakfı bünyesinde bulunan kadın danışma merkezlerinde mağdur kadınlar ile görüşmeler sağlanırken yüz yüze ve samimi ilişkiler kurulması. Ele alındığı üzere Kadın Dayanışma Vakfı şiddet ile mücadele ederken belli ilkeler doğrultusunda hareket etmektedir. Kadın Dayanışma Vakfı'nın ilkelerini belirlemede belirleyici olan bakış açısı ise feminist bakış açısıdır. Feminist bakış açısı ile şekillenen vakıf ilkeleri vakıf işleyişinde önemli bir belirleyici olduğu görülmektedir. Feminist bakış açısının Kadın Dayanışma Vakfı'nın çalışmalarını nasıl şekillendirdiğine dair; Kadına yönelik şiddetin, bireysel bir problem olmaktan ziyade toplumsal bir problem olduğunu benimseyip cinsiyetler arasındaki eşitsiz güç ilişkisine dayandığını savunur. Çalışmalarını eşit ilişki kurmak hedefinde

yürütür ve bu doğrultuda ‘yardım değil dayanışma’ anlayışını benimser. Yine bu düşünceden hareketle Kadın Dayanışma Vakfı gönüllüleri mağdur kadınlar ile görüşme sağlarken kendilerini bir kurtarıcı olarak görmeyip şiddet mağduru kadınları kurtarmaya değil onlarla birlikte bir dayanışma ortamı oluşturup güçlü bir şekilde hayata yeniden kazanılmasını sağlar. Şiddet gören bir kadının herhangi bir kuruma başvuruda bulunabilmesinin, şiddetle mücadele noktasında ilk ve en önemli adımlardan biri olduğunun bilincinde hareket edip şiddet gören kadını bulunduğu durumdan dolayı suçlamayıp, yargılamayıp, şiddetin hiç kimse için hak edilmeyeceğini vurgular. Şiddet mağduru kadınla görüşülürken ‘kadının beyanı esastır’ ilkesiyle hareket edilip hikayelerinde tutarsızlık yakalamaya çalışmadan ve suçlamadan iletişim kurar. Yaş, etnik kimlik, dil, engellilik durumu, ırk, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, maddi durum, siyasal görüş gibi kimlik öğeleri üzerinden kurulabilecek her türlü ayrımcılığa karşı çıkar (<https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/ilkelerimiz/> 2022).

Görüldüğü üzere Kadın Dayanışma Vakfı kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmalarını yürütürken 1993 yılından beridir toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapıp toplumsal farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır. Vakfın kensine yüklediği vizyonu ise belli temel ilkeler doğrultusunda harekete geçirmektedir. Kadın Dayanışma Vakfı’nın temel ilkelerini ise; ortak kadınlık bilinci oluşturma, feminist bakış açısını benimseme, yerel ve uluslararası işbirliklerini önemseme, yatay örgütleneme modelini benimseme, samimi ilişkiler kurmadır. Kadına yönelik şiddetin toplumsal bir sorun olduğunu ve temelinde yatan nedenin cinsiyetlerarası eşitsiz güç ilişkisi olduğunu savunan Kadın Dayanışma Vakfı benimsediği ilkeleri feminist düşünce ekseninde şekillendirdiği söylenebilir.

Kadın Dayanışma Vakfı bünyesinde bulunan kadın danışma merkezlerine yapılan başvurular incelendiğinde 2020 yılı boyunca kadın dayanışma merkezine 585 kişinin başvurduğu görülmüştür. Kadın danışma merkezine başvurular çeşitli nedenlerle olsa da ağırlığı şiddete maruz kalan ve şiddetten kurtulmak isteyen kadınların oluşturduğu tespit edilmiştir. Başvuru nedenlerinin başında şiddet nedeniyle destek alma yer alırken onu bilgi alma, maddi ihtiyaç, gönüllü çalışma ve etkinlik/ toplantı daveti takip etmektedir. Şiddet mağduru kadınların Kadın Dayanışma Vakfı’na başvuru yapmadan önce de çeşitli kurumlara müracaatta bulundukları görülmüştür. Kadın Dayanışma Vakfı’na ulaşmadan farklı kurum ve kuruluşlara yapılan başvuruların başında adli birimler, kolluk ve sağlık kurumları yer almaktadır. 2020 yılında danışanlar ile yapılan

görüşmelerden yola çıkarak danışanların %14'ünün yaşadığı şiddeti en yakınları dahil olmak üzere kimseyle paylaşmadığı görülmüştür. Şiddetin bireyin psikolojik durumunda olumsuz etkilere sebep olması ve özellikle aile içinde yaşanan şiddet için ailenin mahremiyeti düşüncesinden kaynaklanan şiddet karşısında savunmasız durumda kalan kadının herhangi bir kuruma başvuruda bulunması şiddet ile mücadelenin ilk ve en önemli adımlarından biri olarak kabul edilmektedir. Kadın danışma merkezine başvuruda bulunan şiddet mağduru kadınlar ile yapılan görüşmelerde şiddetin etkileri ve şiddet işe mücadele yollarından bahsedilmektedir. Şiddet mağduru kadınlar ile yapılan görüşmelerde kadınların şiddet ile mekanizmalarına müracaatta bulunurken çekimser kaldıkları gözlemlenmiştir. Özellikle kolluk veya adli birimlere başvuruda bulunması halinde yaşadığı şiddetin artacağından endişelendikleri gözlemlenmiştir (Kahraman, 2021). Bahsedildiği üzere Kadın Dayanışma Vakfı'nda kadına yönelik şiddet ve şiddetin temelinde yatan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele edilmekte ve farkındalık oluşturulmaya çalışılmaktadır. Farkındalık çalışmalarını diğer kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile koordineli bir şekilde yürütme hedefi taşıyan Kadın Dayanışma Vakfı kamuoyu, medya ve diğer sivil toplum örgütleri ile temaslarda bulunmaktadır. Kadına yönelik şiddeti azaltmaya yönelik ilgili yasaların yürürlüğe konulması ve uygulanması, şiddet ile mücadele mekanizmasında yer alan kurumların sorumluluklarını yerine getirmeleri amacıyla kurum ziyaretlerinde bulunup, değerlendirme raporları hazırlamaktadır. Kadın Dayanışma Vakfı'nın bir parçası olmak isteyen gönüllü adayları için çeşitli bilgilendirmeler yapılmakta, toplantılara ve atölyelere katılımı sağlanmaktadır. Kadın Dayanışma Vakfı çalışmaları gönüllüler ile birlikte yürütülürken üniversiteli gençlerin içinde yer aldığı üniversitelerdeki öğrenci topluluklarından da yararlanılmaktadır. Üniversitelerin yanı sıra kamu kuruluşlarının ve belediyelerin ilgili birimlerindeki çalışanlara yönelik olarak da eğitimler düzenlenmektedir. Özellikle farkındalık oluşturmak ve kendisini görünür kılmak adına çeşitli broşürler ve kitaplar yayımlamaktadır. Bu doğrultuda Kadın Dayanışma Merkezi kadınların şiddet ile mücadele deneyimini ve bu süreçte karşılaştıkları zorlukları görünür kılmayı hedeflemektedir (<https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/savunuculuk-ve-farkindalik-calismalari>, 2022). Kadına yönelik şiddet ile mücadele etmeyi ve şiddete maruz kalan kadınlar ile dayanışma kurmayı hedefleyen gönüllü kuruluşlardan olan Kadın Dayanışma Vakfı feminist ilkelerle çalışma yürütmektedir. Kadına yönelik şiddet ile mücadelenin kuramsal görünümünün gönüllü kadın örgütleri arasında yer

almaktadır. Şiddet mağduru kadınlara yönelik olarak kadın danışma merkezlerinde şiddet mağdurlarına yönelik psikolojik, sosyal ve hukuki danışmanlık hizmeti vermektedir.

Şiddete karşı toplumsal farkındalık oluşturmaya ve şiddet mağdurlarına yardımcı olmak amacıyla kurulan bir diğer sivil toplum kuruluşu ise Şiddet Önleme ve Rehabilitasyon Derneği- İMDAT'tır. İMDAT, Adli Tıp Kurumu eski Başkanı ve Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Adli Tıp Ana Bilim Dalı Başkanı Pof. Dr. Oğuz Polat başkanlığında kurulmuştur. İMDAT derneği suça sürüklenen, sokakta ya da güç koşullarda yaşayan fiziksel, cinsel, duygusal istismara maruz kalan çocuklara ve şiddet tehdidi altında bulunan veya şiddete maruz kalan kadınlara yönelik olarak urumlarını değerlendirme, rehabilitasyon, araştırma önleyici ve koruyucu hizmetlerde çözüm odaklı bir yaklaşım ile çalışmalarını yürütmektedir. Şiddeti tek boyutlu olarak ele almayan İMDAT derneği şiddetin dayandığı nedenleri ve şiddet sonucunda bireyde oluşan olumsuz etkileri değerlendirip şiddet mağduruna yönelik olarak rehabilitasyon faaliyetleri yürütmektedir. Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği'nin sonunda bulunan İMDAT sadece bir çağrışı ifade etmemekte Şiddetin içinde barındırdığı temel öğelerinin baş harflerinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. İmdat kelimesinin içinde bulunan i harfi ile istismarı, m harfi ile mağduru, d harfi ile dayacağı, a harfi ile aşağılamayı, t harfi ile tecavüzü ifade etmektedir. İmdat kelimesinin baş harflerinden de görüldüğü üzere şiddet olgusu çok yönlüdür. İMDAT derneği şiddetin toplumsal bir sorun olduğunun ve toplumsal bir sorun olan şiddetin önlenmesi için çalışmalarının yürütürken bunu göz önünde bulundurarak şiddet mağdurlarına yardımcı olmayı hedeflemektedir. Şiddete maruz kalan çocuk ve kadınlara yönelik olarak çeşitli bilinçlendirme faaliyetleri yürütmektedir. Şiddete yönelik olarak farkındalık yaratmak ve bilinçlendirme faaliyetleri yürütmektedir. Bu doğrultuda 2015 yılında şiddeti anlamak kongresinin ilki düzenlenmiştir. Şiddetin engellenmesi için yürütülen çalışmalar multidisipliner olması gerekmektedir. Tek bir meslek grubu ya da tek bir kurumun çalışmalarıyla şiddetin engellenmesi mümkün değildir. Bu doğrultuda Şiddet Önleme ve Rehabilitasyon Derneği- İMDAT çalışmalarını yürütürken hukukçular, sağlıkçılar, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, sosyologlar başta olmak üzere çeşitli meslek gruplarıyla koordineli çalışmaktadır. Şiddeti önlemenin yanı sıra şiddetin bireyde meydana getirdiği olumsuz durumlarla mücadele etmesi için çalışmalar yürütmektedir (<https://www.imdat.org/bizkimiz>, 2022). Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği yerel yönetimler ile koordineli şekilde çalışmalarını yürüterek şiddete karşı farkındalık oluşturmaya

hedeflemektedir. İMDAT sadece şiddete maruz kalan kadınlara yönelik çalışmalar yürütmemekte bununla birlikte suça sürüklenen çocuklara yönelik de mücadele ve farkındalık oluşturma çalışmaları yürütmektedir. Bu doğrultuda, mülteci çocuklar raporu, kaçırılan çocuklar komisyon raporu, Türkiye akranlar arası şiddet raporu, çocukta fiziksel şiddet raporu gibi raporlar yayımlayıp şiddet mağduru kadın, çocuk ve suça sürüklenen çocuklara yönelik sosyal desteği sağlamayı hedeflemektedir. Görüldüğü üzere Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği- İMDAT şiddet ile mücadele ve farkındalık oluşturma çalışmalarını yürütürken kendisini toplumsal alanda görünür kılmak ve çalışmalarını çeşitlendirmek için, İMDAT- DERGİ, Çeşitli raporlar, broşürler yayımlamakta, projeler ve eğitimlere katılmaktadır. 2015 yılından itibaren ise geleneksel şiddeti anlama kongreleri düzenlemektedir. Şiddete yönelik farkındalık oluşturmaya hedefleyen bu kongreler 2015, 2016, 2017 ve 2018 yıllarında ulusal boyuta düzenlenirken 2019 yılı itibariyle ise uluslararası düzeye ulaşmıştır. 2015 yılından beri başlıca temaları pedofili, saldırganlık, saldırgan, mağdur saldırgan ilişkisi ve gündelik yaşamda şiddet olan çeşitli kongreler düzenlenmiştir.

Kadına yönelik şiddetle mücadele, şiddet tehdidi altında bulunan kadınları korumak, şiddetin oluşmasını engellemek ve şiddete yönelik toplumsal farkındalık oluşturmaya hedefleyen sivil toplum hem sürdürülebilir politika oluşturmaya zorlama ve denetlemede hem de kadın ve çocuklara karşı şiddetle mücadele için uygulama aşamasında ve zaman zaman da yerel yönetimlerle koordineli şekilde aktif rol almaktadır. Özellikle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve taraf devletlere kadınlara karşı her türlü toplumsal ayrımcılığın tüm biçimlerini ortadan kaldırma yükümlülüğü getiren ve uluslararası bir anlaşma olan Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW)'ın devletlere getirdiği sorumluluk ve yükümlülükler bakımından sivil toplum, aktif vatandaşlık araçlarını kullanarak denetleyici bir konumda olmuştur. Kadına yönelik her türlü şiddeti engellemek, toplumsal alanda kadın erkek eşitliği ilkesini yerleştirmek ve kadın hakları konusunda toplumun farkındalığını arttırmak için sivil toplum tarafından düzenlenen kampanyalar, gösteriler, kongreler, konferanslar, toplantılar, programlar, araştırmalar ve yayımlanan dergiler, makaleler, kitaplar, broşürler kadına yönelik şiddet ile mücadele noktasında yerel yönetimlerin politika geliştirmeleri ile sonuçlanmıştır. Sivil toplum kuruluşları farkındalık çalışmaları ve sivil toplum hareketleri sonucunda uluslararası düzeyde ortaya çıkan çalışmalara Avrupa Birliği programları, Avrupa Birliği fonları,

2008’de başlatılan Birleşmiş Milletler fonunu, Birleşmiş Milletler Kadın ve UNITE komisyonlarını örnek olarak verilebilir. Kadına yönelik şiddeti engellemeye yönelik yapılan çalışmaların hepsi kurumsal politika belirleme ve hizmetlerin şiddet tehdidi altında bulunan veya şiddete uğrayan kadınlara ulaştırılması konularında sivil toplumun etkinliğini göstermektedir. Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmaları incelendiğinde, 1990’da Kadın Genel Müdürlüğünün kurulması, sivil toplum kuruluşlarından olan Mor Çatı Kadın Sığınağı Derneğinin kurulması ve Mor Çatı bünyesinde mağdur kadın ve çocuklara destek hizmetleri sağlanmasının yanı sıra sığınma evleri oluşturulması, 1990’dan bu yana kurulan çeşitli yardım masaları ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması ile de önem kazanan ihtiyaca yönelik kamu hizmetleri, Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun kurulması, Uluslararası İstatistik Bürosu içinde sosyal yapı ve kadınlar üzerinde bir şubenin oluşturulması, 2013 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesi altında kurulan Şiddetle Mücadele ve Takip Merkezlerinin kurulması örnek olarak gösterilebilir (Kadına yönelik fiziksel şiddet raporu , 2021).

Görüldüğü üzere kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmalarını iki boyutta ele almak mümkündür. Bunlardan ilkinin kamusal alanda yapılan çalışmalar oluştururken ikincisini ise gönüllülük esasına dayalı olarak yürütülen sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları oluşturmaktadır. Kadının aile içinde ve kamusal alanda maruz kaldığı şiddet olgusu toplumsal bir sorun olup, toplumsal kurumlardan bağımsız değerlendirilemeyecek bir olgudur. Bu doğrultuda kadına yönelik şiddet ve toplumsal kurumlar bir arada incelendiğinde başta 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun karşımıza çıkmaktadır. Beraberinde ise kanunun üçüncü bölümünde yer alan şiddet önleme ve izleme merkezlerinin kurulmasına dair madde baz alınarak ŞÖNİM’ler incelenmiştir. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un uygulanma usulü olarak ele alınabilmektedir. ŞÖNİM şiddet tehdidi altında bulunan veya şiddete maruz kalan kadınlara destek hizmetleri sunmaktadır. ŞÖNİM’in önemli bir özelliği ise yedi gün yirmidört saat çalışma esasına göre faaliyet göstermeleridir. Sığınma talebi olan, kalacak yeri olmayan, güvenli bir barınma yeri temin edemeyen şiddet mağduru kadınların ŞÖNİM tarafından değerlendirildikten sonra ilk kabul birimi ve sonrasında kadın sığınma evlerine nakli sağlanır. İlk kabul birimi şiddet mağduru ve kalacak yeri olmayan kadınların ilk durağını oluşturmaktadır. Şiddet mağduru kadın ilk kabul

biriminde on ile onbeş gün arası konakladığı süreçte alanında uzman ŞÖNİM çalışanlarının mağdur kadının uygun olduğu kadın sığınma evini tespit etmesi sonucunda kadın sığınma evine yerleştirilmesi sağlanır. Şiddet mağduru kadın, kadın sığınma evinde altı aya kadar kalabilmektedir. Kadın sığınma evlerinde kalan kadınların sosyal yaşama tutunmaları için destek hizmetleri verilmektedir. Çeşitli faaliyetler yürütülmektedir. Kadına yönelik şiddete ilişkin kurumsal görünümlerden bir diğeri ise ALO 183 Aile, Kadın, Çocuk, Engelli Danışma Hattıdır. Yedi gün yirmidört saat ulaşılabilen ALO 183 ihmal, istismar ve şiddet vakaları veya töre namus cinayetlerinin önlenmesine yönelik olarak tedbir mahiyetinde ihbarları almakta ve konunun aciliyetini göz önünde bulundurarak gerekli görülmesi halinde acil müdahale ekip sorumlusu veya kolluğa bilgi vermektedir. yapılan aramaların ücretsiz olduğu ALO 183 çağrı merkezinde Kürtçe ve Arapça olarak gelen çağrılar da cevaplanmaktadır. Konuşma ve işitme engelli vatandaşlara yönelik olarak görüntülü aramalar kabul edilmekte ve gerektiğinde sesli olarak değil mesaj yoluyla bilgilendirme yapılmaktadır. Kadına yönelik şiddete ilişkin bir diğer çalışma ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı'nın birlikte imzaladığı Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Kapsamında Teknik Yöntemlerle Takip Sistemlerinin Kullanılmasına Yönelik Pilot Uygulama İşbirliği Protokolüdür. Protokol 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un 12. maddesinde yer alan teknik yöntemlerle takip başlığı doğrultusunda imzalanmıştır. Elektronik kelepçe sistemi sayesinde şiddet mağdurları ile şiddet uygulayanların takibi sağlanmakta herhangi bir tedbir kararının ihlali söz konusu olduğunda ise kolluğun müdahale etmesi sağlanmaktadır. Kamusal alanda kadına yönelik şiddet ile müccadele noktasında hayata geçirilen bir diğer proje ise Kadın estek Uygulamasıdır. KADES uygulamasının proje sahibi İçişleri Bakanlığı, projeyi gerçekleştiren ise Emniyet Genel Müdürlüğüdür. KADES, kadınların ve çocukların maruz kaldığı şiddet, taciz gibi kötü eylemleri engellemek adına kurulan resmi bir uygulamadır. Akıllı telefon kullanıcılarının telefonlarına indirdikleri uygulama sayesinde şiddet altında kalan kadın ve çocuklara kolluk kuvvetlerinin en hızlı müdahalesi sağlanmaktadır. KADES uygulaması kayıt, ihbar ve müdahale aşamaları olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Şiddet tehlikesi altında bulunan akıllı telefon kullanıcıları akıllı telefonlarına indirdikleri uygulamaya kayıt olduktan ve konum bilgisini açtıktan sonra kullanabilmektedirler.

Ele alındığı üzere toplumsal bir sorun olan kadına yönelik şiddetin toplumsal kurumlardan bağımsız olarak ele alınması mümkün olmamış ve şiddete ilişkin kurumsal görünüm ele alınmıştır. Şiddet haberlerinin her geçen gün artması ve hatta şiddetin cinayet ile sonuçlanması gösteriyor ki kadına yönelik mücadele çalışmalarında sadece devlet mekanizmaları yeterli olmamak bununla birlikte bağımsız kurum ve kuruluşlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda kadına yönelik şiddete ilişkin kurumsal görünümünün ikinci kısmını ise sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır. Kadına yönelik şiddet ile mücadelede sivil toplum kuruluşları hem sürdürülebilir politika oluşturmaya zorlama ve denetleme hem de kadın ve çocuklara yönelik şiddet ile mücadele için uygulama aşamasında aktif rol oynamaktadır. Kadına yönelik şiddetle mücadele eden gönüllü kuruluşların başında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı yer almaktadır. Mor Çatı 1990 yılında kadına yönelik şiddet ile mücadele etme amacıyla bir grup feminist tarafından kurulmuştur. Kadınların özgür ve eşit olması gerektiği düşüncesini benimseyen vakıf kurucuları kadının toplumun her alanında erkek ile eşit haklara sahip olması adına çalışmalar yürütmüşlerdir. Kadına yönelik şiddetin temelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği yattığını savunup eşitsizliğin ortadan kaldırılması için kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmalarına kadın erkek eşitliğini ön plana alan çalışmaları da eklemişlerdir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ulusal ve uluslararası düzeyde pek çok sözleşmeye imza atmıştır. Mor Çatı'nın şiddet mağdurlarına yönelik hizmetleri ele alındığında ise iki farklı görüntü ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki dayanışma merkezleri diğeri ise sığınaklardır. Dayanışma merkezlerinde şiddet tehdidi altında bulunan veya şiddet mağduru kadınlara yönelik olarak psikolojik, hukuki ve sosyal destek verilmektedir. Sığınak hizmetinde ise şiddet mağdurunun şiddetten bağımsız bir hayat kurması ve güvenli bir yaşam alanı oluşturması için destekte bulunmaktadır. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı şiddet mağdurunun hem dayanışma merkezinde hem de sığınakta ihtiyaç duyduğu desteğe erişmesi noktasında yardımcı olmayı hedeflemektedir. Kadına karşı şiddet ile mücadele eden bir diğer kuruluş ise Kadın Dayanışma Vakfıdır. Kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ve ayrımcılığa maruz kalmadığı eşit ve özgür bir dünya yaratma hedefi taşıyan vakıf çalışmalarını yürütürken feminist bir düşünce yapısı benimsemektedir. Diğer kurum ve kuruluşlar ile işbirliği içinde çalışmalarını yürütmektedir. Vakıf resmi olarak 1993 yılında kurulmuştur. Kadına yönelik şiddete ilişkin farkındalık oluşturmak için çalışmalar yürütmektedir. Önceki yıllarda sığınak hizmeti veren vakıf belli nedenlerle kapanmış ve sadece kadın danışma merkezi hizmeti vermeye başlamıştır. Danışmanlık hizmeti veren vakıf, şiddet mağduru kadınlara yardım

değil dayanışma, kurtarıcı değil güçlendirici olarak çalışmalarını yürütmektedir. Şiddetin tek bir elden yürütülen çalışmalar ile son bulmayacağını savunan dernek çalışmalarını multidisipliner olarak yürütmektedir. Hukukçular, sağlıkçılar, psikologlar, sosyologlar ve sosyal hizmet uzmanlara başta olmak üzere çeşitli meslek grupları ile koordineli olarak çalışmalarını yürütmektedir. Şiddeti önleme çalışmalarının yanı sıra şiddet mağdurlarına yönelik olarak şiddetin meydana getirdiği tahribatları azaltmaya yönelik destek hizmetleri vermeyi hedeflemektedir.

SONUÇ

Bir insan hakkı ihlali olan kadına yönelik şiddet toplumsal bir sorundur. Şiddet olgusu dar anlamda kişi ya da kişilere fiziksel anlamda güç kullanmayı ve zarar vermeyi ifade etmektedir. Geniş anlamda ise şiddet olgusu kişi ya da kişilere fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel yönden zor kullanmayı ve zarar vermeyi ifade etmektedir. Kadının maruz kaldığı şiddet toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden beslenmektedir. Kadına ve erkeğe yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri kadın ve erkeğe birtakım görevler atfetmektedir. Değişen ve dönüşen dünya ile toplumsal alanda değişimler meydana gelmektedir. Bu bağlamda başta en küçük kurum olan aile ve beraberinde diğer kurumlar bu değişimden etkilenmektedir. Aile içinde bireye yüklenen ‘kadınlık’ ve ‘erkeklik’ rollerine ilişkin davranış kalıplarını birey ailede öğrenmeye başlar. Toplumsal cinsiyetin bireylere yüklediği rol ve görevler toplumsal cinsiyet eşitsizliğini doğurmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ise eylemsel olarak kadın hareketleri ile teorik olarak ise feminizm kavramıyla mücadele edilmektedir.

Toplumsal cinsiyete dayalı olarak meydana gelen kadına yönelik şiddetin önlenmesine yönelik olarak çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Başta uluslararası sözleşmeler yoluyla kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmaları yürütülmektedir. Türkiye’de ise 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Kanunu toplumsal cinsiyete dayalı gelişen kadına yönelik şiddetle mücadelenin temel dayanağını oluşturmaktadır. Kanun kapsamında şiddet mağduruna ve şiddet failine koruyucu tedbir kararları uygulanmaktadır. Burada her ne kadar mağdur şahsa yönelik bir avantaj olduğu ön görülse de kanun kapsamında şüpheli şahıs da uygulanan tedbir kararı ile kanun nazarında koruma altına alınmıştır. Kadına yönelik şiddet ile mücadelede bir diğer önemli aktör ise kamusal alanda yapılan çalışmalardır. 6284 sayılı kanun şiddet mağduruna yönelik tedavi, koruma, iyileştirme hizmetleri sağlamaktadır. 6284 sayılı kanun ışığında kurulan Şiddet Önleme ve İzleme merkezleri (ŞÖNİM)’ler buna örnektir. Kadın Destek Uygulaması (KADES), ALO 183 ve Teknik Yöntemlerle Takip Sistemi (Elektronik Kelepçe) kamusal çalışmalar arasında yer almaktadır. Bunların yanı sıra kadına yönelik şiddet ile mücadelede kamu otoritesi tek başına yeterli gelmemektedir. Tek bir nedene bağlanması mümkün olmayan çok boyutlu olarak ele alınan şiddet ile tek yönlü bir mücadele yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda kamu otoritesinin yanında bağımsız kuruluşlar da kadına yönelik şiddet ile mücadelenin önemli aktörlerini oluşturmaktadır. Bu kapsamda Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, bir grup feminist

tarafından 1990 yılında kurulmuş olup özellikle şiddet mağduru ya da şiddet tehdidi altında bulunan kadınlara yönelik sığınak ve destek hizmetleri vermektedir. Yine gönüllülerden oluşan bir diğer kuruluş ise Kadın Dayanışma Vakfı'dır. Feminist söylemler ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı bir duruş sergileyen vakıf 1993 yılında kurulmuştur. Eşitlikçi ve özgürlükçü toplum modelini savunmaktadır. Bir diğer kuruluş ise Şiddet Önleme ve Rehabilitasyon Derneği- İMDAT'tır. İmdat kelimesi ise şiddetin temel argümanlarını içeren bazı kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. İ harfi ile istismarı, m harfi ile mağduru, d harfi ile dayaağı, a harfi ile aşıağılamayı, t harfi ile tecavüzü ifade etmektedir.

Kadına yönelik şiddete ilişkin hazırlanan çalışma bu çerçevede üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde şiddet olgusu ve şiddetin toplumsal alandaki farklı görünümüleri sosyolojik düzlemde teorik bir zeminde ele alınmaktadır. İkinci bölümde, toplumsal cinsiyete dayalı yaşanan kadına yönelik şiddetin temel sorunsalı olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumsal cinsiyet ve temelde yer alan aile içi değişen rol ve ilişkiler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, şiddet ve kadın olguları ayrı ayrı ele alındıktan sonra Türkiye'de kadına yönelik şiddet ile mücadele çalışmalarının haritası sunulmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye'de kadına yönelik şiddete ilişkin yapılan çalışmalara ve şiddetle mücadele noktasında aktif rol oynayan resmi ve gayri resmî kurumlara yer verilmiştir. Kadına yönelik şiddete ilişkin hazırlanan çalışmaların mevcut durumunu analiz etmek için 'kadına yönelik şiddet' kelime grubu ile Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi, Dergi Park ve Google Akademik'de tarama yapılmıştır. Çeşitli platformlarda yapılan taramada kadına yönelik şiddet konusunun disiplinler arası bir konu olduğu ve başta sosyoloji olmak üzere, iletişim bilimleri, sağık bilimleri gibi pek çok alanda araştırmaya konu olduğu görölmüştür. Kadına yönelik şiddet kelime grubu ile yapılan taramada yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde özellikle 2010 ile 2022 yılları arasında kadına yönelik şiddete ilginin arttığı görölmüştür. Yapılan çalışmaların içeriği incelendiğinde ise çalışmaların daha çok yerel düzlemde kaldığı görölmüştür.

Çalışma boyunca toplumsal bir sorun olarak ele alınan kadına yönelik şiddete ilişkin mücadele çalışmaları da yine toplumsal kurumlardan bağımsız olarak ele alınmamış olup kadına yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin kurumsal görünüm ele alınmıştır. Kadına yönelik şiddet ile mücadele iki farklı koldan değerlendirmeye alınmıştır. Bunlar, resmî kurumlar içinde değerlendirilen yasa, yönetmelikler ve kamusal

alandır. Gayri resmî kurumlar arasında değerlendirilen ise sivil toplum kuruluşlarıdır. Türkiye’de artan kadına şiddet olayları ve hatta cinayetle sonuçlanan kadına şiddet olaylarından hareketle kadına yönelik şiddet ile mücadelenin tek bir elden yürütülmesinin başarılı sonuç vermeyeceği görülmüş olup toplumun her alanında iyileştirme faaliyetlerinin geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Kadına yönelik şiddet ile mücadelede kamusal kurumlar tek başına yeterli gelmemektedir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin kamusal ve özel alanda eş zamanlı ve birbirine paralel çalışmalar yürütülmesi önem arz etmektedir. Kadına yönelik şiddetin temel nedeni olarak kabul edilen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçmek adına çalışmalar yürütülmektedir. Toplumsal cinsiyetin bireylere sunduğu kalıp yargılar ve toplumsal görev ve sorumluluklar ilk ailede öğrenilmekte olup ailenin bireyin toplumsallaşması sürecindeki önemi fark edilip bu kapsamda iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adaçay, F. R. (2014). *Toplumsal cinsiyet ve kalkınma*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Adak, N. (2012). *Değişen toplumda değişen aile, sosyolojik tartışmalar*. Ankara: Siyasal.
- Aile içi şiddet*. (2022, 25 Nisan). Erişim Adresi: <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-aile-ici-siddet.pdf>
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*. (2012, 20 Mart). *T.C. Resmî Gazete*. (Sayı 28239).
- Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*. (2012, 8 Mart). *T.C. Resmi Gazete*. (Sayı 6284).
- Altıparmak, İ. B. (2015). *Kadına yönelik şiddetle mücadelede bir sosyal politika örneği olarak ŞÖNİM'ler üzerine nitel bir araştırma: Ankara örneği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Aras, G., Belek, U., Tuzlukaya, Ş. E., Ertung, C., Gültekin, L., Güneş, G., . . . Yıldırım, P. (2013). *Toplumsal cinsiyet ve yansımaları*. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Ayan, S. (2010). *Aile ve şiddet: Aile içinde çocuğa yönelik şiddet*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Aydın, M. (2013). *Sistemik aile sosyolojisi*. Konya: Çizgi.
- Bal, H. (2003). *Hukuk sosyolojisi*. Isparta: SDÜ Basımevi.
- Bal, H. (2016). *İletişim sosyolojisi*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Başar, F. ve Demirci, N. (2015). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 2(1), 41-52.
- Baygal, A. (2012). *Değişen toplumda değişen aile: Sosyolojik tartışmalar*. Ankara: Siyasal.
- Becerikli, S. ve Dursun, Ç. (2008). *Kadın odaklı sivil toplum kuruluşları ve medya: olanaklar, sorunlar ve çözümler*. Ankara: Maya Akademi.
- Beşirli, H. ve Çarpcıoğlu, İ. (2013). *Sosyolojiye giriş*. Ankara: Grafiker.
- Biz kimiz ?*. (2022, 14 Şubat). Erişim Adresi: <https://morcati.org.tr/neler-yapiyoruz/biz-kimiz/>

- Bölükbaşı, Ö. (2015). *6284 sayılı ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanun kapsamında kadının ve aile bireylerinin korunması*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Browne, K. (2014). *Sosyolojiye giriş*. İstanbul: Say Yayınları.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2016). *Aile sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2016). *Aile sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Çaha, Ö. (1996). *Sivil kadın: Türkiye'de sivil toplum ve kadın*. Konya: Vadi Yayınları.
- Çocuk istismarı*. (2022, 4 Ocak). Erişim Adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ocuk_istismar%C4%B1
- Demiray, E. (2012). Kadın hareketleri ve örgütlenme. İçinde G. Yaktıl Oğuz (Ed.) *Toplumsal Yaşamda Kadın* (s. 213). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Demirbaş, T. (2001). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin.
- Diner, Ç. ve Toktaş, Ş. (2014). Türkiye'de kadın sığınma evleri: yasal süreçler ve idari uygulama. İçinde E. Çelebi, D. Havlioğlu, & E. Kayaalp, *Sınır Bilgisi Siyasal İktidar, Toplumsal Mekân ve Kadına Yönelik Şiddet* (s. 112). Ankara: Ayizi Yayınları.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Basım.
- Ecevit, Y. ve Karkıner, N. (2015). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ekşioğlu, S. (2002). *Türk Medeni Kanunu ailede yeni düzen*. İstanbul: Kader Yayınları.
- Erbek, E., Eradamlar, N., Beştepe, E., Akar, H. ve Alpkan, L. (2004). Kadına yönelik fiziksel ve cinsel şiddet: Üç grup evli çiftte karşılaştırmalı bir çalışma. *Düşünen Adam*, 17(4), 196-204.
- Ercins, G. (2012). Türkiye'de kadına yönelik şiddete karşı sivil, yasal ve siyasal alanda gelişmeler. *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*. Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.
- Erdemir, H. P. ve Erdemir, H. (2012). Antik çağda çocuk olmak: Ölmek ya da ölmemek. *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*. Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.

- Erseçen, D. ve Tosun, Z. (2015). *Kadın dayanışma merkezi işleyişi eğitimi el kitabı*. Ankara: Buluş Tasarım ve Matbaacılık.
- Geleri, A. (2014). *Suç sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Giddens, A. (2005). *Sosyolojiye kısa fakat eleştirel bir giriş*. (Ü. Y. Battal, Çev.) Ankara: Phoenix.
- Göktürk, I. (2011). Yeni toplumsal hareketlerin bir örneği olarak Türkiye'de kadın hareketleri. İçinde E. Eğribel, & U. Özcan, *Değişim Sosyolojisi Dünyada ve Türkiye'de Toplumsal Değişme* (s. 213). İstanbul: Kitabevi.
- Gül, S. S. (2011). *Türkiye'de kadın sığınmaevleri erkek şiddetinden uzak yaşama açılan kapılar mı?* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Günindi Ersöz, A. (2016). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Işıktaş, Y. ve Koloş, U. (2015). *Hukuk sosyolojisi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İçli, G. (2013). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İlkelerimiz*. (2022, 16 Şubat). Erişim Adresi: <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/ilkelerimiz/>
- İlkkaracan, P. (2003). Kadın hareketleri ve feminizm. İçinde L. Sanlı, *Toplumsal Hareketler Konuşuyor* (s. 168). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Kadın Destek Uygulaması (KADES)*. (2022, 26 Nisan). Erişim Adresi: <https://www.icisleri.gov.tr/kadin-destek-uygulamasi-kades>
- Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik. (2013, 5 Ocak). *T.C. Resmi Gazete*. (Sayı 28519).
- Kadına yönelik fiziksel şiddet raporu. (2021, 10 Mart). Erişim Adresi: <https://ihddiyarbakir.org/Content/uploads/20009e38-73c8-418e-aa7d-e4463f8a989e.pdf>
- Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında teknik yöntemlerle takip sistemlerinin kullanılmasına yönelik pilot uygulama iş birliği protokolü*. (2021, 12 Aralık) Erişim Adresi: <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/592019113230p52.pdf>.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*. (2021, 6 Şubat). Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/siddete-maruz-kalindiginda>. ailevecalisma.gov.tr.

- Kahraman, İ. (2021). *Patriyarkanın duvarları karşısında kadınların erkek şiddeti ile mücadelesi: Ocak 2020- Aralık 2020 kadın dayanışma merkezi deneyimimiz*. Ankara: Şen Matbaa.
- Kalyoncu, H. (2009). *Aile içi şiddet ve şiddet ortamında çocuklar*. İstanbul: Popüler Yayınları.
- Karlı, E. (2019). Modernleşme sürecinde çözülen aile yapısı ve kadının yeniden inşası. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Kasapoğlu, P. A. (2015). *Aile Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Korkmaz, M., Demiray, E., Sevil, Ü., Hablemitoğlu, Ş. ve Taşkiran, Y. (2015). *Dünyada, Türkiye'de kadın ve şiddet*. Ankara: Nobel.
- Köseoğlu, M. (2021). *Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesinde birleşmiş milletlerin (BM) eğitim faaliyetlerinin iletişimsel rolü*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Levent, G. (2019). *Aile içi şiddeti önlemede yasaların önemi: 6284 sayılı ailenin korunması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesine dair kanun örneği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- Macionis, J. J. (2013). *Sosyoloji*. (13 b.). (P. D. Akan, Çev.) Ankara: Nobel.
- Mavili, A. (2015). *Ben ve ailem*. Konya: Atlas Akademi.
- Melike, D., & Hotun, Ş. (2008). Evrensel bir kadın sağlığı sorunu. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilimi ve Sanatı Dergisi*, 1, 50-58.
- Ortaylı, İ. (2001). *Osmanlı toplumlarında aile*. İstanbul: Pan.
- Özen, B. (2015). *Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede sivil toplumun yeri: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Şefkat-Der örneği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özenbaş, N. (2017). *Kriminoloji*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Öztürk, E. (2010). *Türkiye'de aile, şiddet ve kadın sığınma evleri*. İstanbul: Birey.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmalar Dergisi*, 22(1), 15-34.

Resmi Gazete. (2012).

Sağıroğlu, M. Ş. (2013). *Ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanun*. İstanbul: Legal yayıncılık.

Sağlam, E. B., Boyacıoğlu, A. Ö. ve Bakacak, A. G. (2018). *Sosyoloji*. Ankara: Siyasal Kitapevi.

Salman, T. (2020). *Kadına yönelik şiddetle mücadelede kamu politikası analizi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Savaş Yayınları Komisyon, (2019). *Polis mevzuatı ve ilgili kanunlar*. Ankara: Savaş Yayınevi.

Sosyal Hizmetler Kanunu. (1983, 27 Mayıs). *T.C. Resmi Gazete*. (Sayı 18059).

Soylu, S. (2022, 02 Şubat). *Aile içi ve kadına yönelik şiddetle mücadele değerlendirme toplantısı*. Ankara.

Suğur, S. (2012). Kadına yönelik şiddetin boyutları. İçinde G. Yaktıl Oğuz, *Toplumsal Yaşamda Kadın* (s. 152). Eskişehir: Açıköğretim fakültesi yayını.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Alo 183 Çağrı Merkezi. (2022, 7 Şubat). Erişim Adresi: <http://www.alo183.gov.tr/alos183/alos183-hakkinda.html>

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2012). *Kadına yönelik şiddetle mücadele ulusal eylem planı 2012-2015*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). *türkiye’de aile değerleri araştırması*. Ankara.

Taylor, S. E., Peplau, L. A., & Sears, D. O. (2015). *Sosyal psikoloji*. (P. D. Dönmez, Çev.) Ankara: İmge.

Tekin, Ü. (2011). *Şiddet*. Ankara: Orient.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet. (2021, 18 Ekim). Erişim Adresi: https://pozitifyasam.org/multeci_destek/toplumsal-cinsiyete-dayali-siddet/

Turan, D. F. (2015). *Aile sosyolojisi*. Eskişehir.

Turinay, D. N. (1996). *Değişen toplum ve aile*. Ankara: Akçağ.

- Uçan, A., Gürkan, D., Bayram, D., Günel, H., Gaidzik, M. P., Meşeli, P. ve Kaner, S. (2016). *Türkiye'de erkek şiddetiyle mücadele mekanizmaları izleme raporu*. İstanbul: Mor Çatı Yayınları.
- Uygur, G. (2014). Şiddet. L. Kılıç içinde, *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Vatandaş, C. (2003). *Aile ve şiddet: Türkiye'de eşler arası şiddet*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.
- WHO Dünya Sağlık Örgütü. (2021, 1 Eylül). Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/topics/cr50y6x78z7t>
- Yücel, M. T. (2004). *Kriminoloji*. İstanbul: Umut Vakfı Yayınları.

DİZİN

-A-

Aile, 1, 3, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 18,
20, 21, 22, 23, 24, 58, 60, 62, 63, 65,
68, 69, 70, 71, 72, 73, 79, 80, 90, 96,
99, 101, 104, 105, 106, 110, 115, 118,
120, 121, 123, 130, 139, 140, 143,
146, 147, 149, 150, 151

-Ç-

Çocuk, 3, 9, 10, 13, 14, 17, 18, 66, 111,
113, 122, 123, 140, 147

-E-

Erkek, 8, 17, 18, 21, 72, 80, 86, 125,
134, 139

-K-

Kadın, 2, 3, 15, 17, 18, 21, 23, 52, 56,
60, 62, 63, 64, 66, 73, 80, 81, 83, 84,
86, 89, 93, 101, 104, 111, 112, 113,
116, 120, 121, 123, 124, 125, 127,
130, 131, 134, 135, 139, 140, 141,
143, 146, 147, 148, 149, 150

-P-

Psikolojik, 20, 25, 44

-S-

Sivil Toplum, v, 102, 131
Sosyolojik, 26, 33, 34, 35, 39, 46, 146

-Ş-

Şiddet, v, 1, 3, 6, 7, 9, 11, 12, 15, 16,
17, 20, 23, 24, 25, 26, 28, 47, 48, 54,
55, 56, 69, 71, 104, 105, 108, 109,
110, 112, 113, 114, 117, 118, 120,
121, 123, 128, 131, 135, 137, 139,
141, 143, 147, 149, 150, 151

-T-

Toplumsal Cinsiyet, v, 151
Türkiye, v, vii, 2, 4, 14, 17, 54, 56, 62,
63, 64, 65, 66, 76, 77, 79, 81, 82, 83,
98, 99, 101, 103, 105, 108, 110, 111,
113, 119, 121, 122, 124, 131, 138,
139, 143, 144, 145, 147, 148, 149,
151

-Y-

Yasa, 85, 88
Yönetmelik, 113, 120, 148

